

julien green

leviathan

JULIEN GREEN

LEVIATHAN

ROMAN

TRADUCERE ȘI PREFAȚĂ DE
MODEST MORARIU
EDITURA PENTRU LITERATURĂ
1968

Acest volum a fost publicat în limba franceză
sub titlul

LÉVIATHAN

Copyright 1929

By Librairie Plon, Paris

Ilustrația copertei:

Damian Petrescu

PREFAȚĂ

Evocând într-una din scrierile sale autobiografice¹ momente din copilărie, Julien Green consemnează pasiunea cu care desena „niște personaje goale, bărbați și femei, pe care un călău le gonea din urmă cu lovituri de bici:” „Mi se pare, continuă el, că mă aruncam, pe de-a întregul în desenul meu, și, prin efectul unui soi de halucinații, deveneam eu însumi ceea ce desenam, deveneam cu o bucurie sălbatică ce mă făcea să-mi mușc limba.” Această amintire și comentariul care o însoțește este o cheie pentru întreaga sa creație. Imaginea metaforică a operei se întregește cu precizarea implicației creatorului, căci între om și operă relația este atât de intimă încât nu numai că nu poate fi ignorată, ci determină sensul exegezei. În ciuda personajelor care trăiesc în paginile sale, literatura lui Julien Green nu este o literatură de observație obiectiv-realistă, ci proiecția unei conștiințe omenești aflate într-o permanentă luptă interioară – o luptă cu profunde semnificații morale, ce reia eternul conflict între bine și rău, nuanțat, desigur, de reacțiile unei sensibilități intelectuale moderne, cum și de convingerile proprii unui scriitor profund credincios. Pentru că, alături de Bernanos, Mauriac, Jouhandeau

¹ *Part ir avani le jour.*

– în Franța – Julien Green se numără printre reprezentanții marcantă ai romanului creștin, roman care „după trei secole de neputință și prostie, redevine între 1927 și 1940 un roman al timpului său, anunțat cu 80 de ani în urmă de Dostoievski. Artă sa este atunci o artă romanescă nouă, care transformă psihologia obișnuită, creează un «tragic» propriu romanului creștin, și deschide o nouă dimensiune în sensibilitatea romanescă”².

Integrarea sa în curentul unei epoci comportă însă unele particularități ce-l singularizează și-l izolează oarecum. Nu vom afla în opera lui nici atitudinea militantă, aristocratic-cavalerească a unui Bemanos, nici intenția de critică socială întemeiată pe o constatare balzaciană a realității, ca în cazul lui Mauriac, sau moralizantă – în sensul elevat – ca în cazul lui Marcel Jouhandeau.

Privind tehnica Sa» trebuie să notăm de asemeni o trăsătură ce-l distinge. Neinteresat de inovații, Julien Green folosește formele tradiționale ale romanului, ceea ce, 'la un prim contact, îi dă un aer oarecum vetust. Originalitatea și modernitatea lui se dezvăluie însă treptat, din conținutul operelor, fapt care îl clasează de altfel printre promotorii romanului numit al condiției umane, rezervându-i totodată un loc important în rândul marilor scriitori contemporani.

Identificându-se cu însăși substanța operei sale, Julien Green participă direct, intim, autobiografic (în sensul spiritual), fără detașare obiectivă, la dramele eroilor săi. În existența acestora simțim reflexele unei existențe arhetip, care-i aceea a creatorului însuși. Scriitorul devine astfel propriul său erou multiplicat în

² R. M. Albares: *Histoire du Roman Moderne*, pp. 274-275, Albin-Michel, 1963.

ipostazele posibile ale personalității sale; eroii reprezintă figurația unui univers individual: al scriitorului; misiunea lor este să ilustreze ființa sa interioară. Repetatele, insistentele notații din *Jurnalul* ce însoțesc și întregesc creația sa romanească, argumentează fără echivoc posibil consonanța dintre om și operă. „*Cine ar bănuî, de exemplu, notează el în 1933 că de fiecare dată când descriu în romanele mele un om nehotărât și sfâșiat, cu mine însumi mă răfuiesc?... Anumite pagini din operele mele sunt o punere sub acuzare a propriei mele ființe*”. Un interval de două decenii nu modifică această relație. În legătură cu piesa „*L'Ennemi*” (*Dușmanul*), Green afirmă: „*Această piesă este experiența unei mari părți din viața mea și mă aflu într-însa pe de-a-ntregul, dar asta-i adevărat în tot ce scriu eu*” (15 august 1953). Și, câteva zile mai târziu: „*Trebuie să-mi scriu romanele și piesele pentru a descoperi ceea ce se petrece în mine*” (24 august). Dintr-altă notație, desprindem: „*Un roman pe care-l începi, aventura ce-o reprezintă această nouă experiență a lumii exterioare; această călătorie în noi înșine de asemeni*” (29 martie 1957). Mărturisiri asemănătoare apar și în romane, puse pe seama unor personaje menite, în mod evident, să exprime propriile sale gânduri; Jeanne, romanciera din *Varouna*, notează în jurnalul (I) ei: „*Să scrii un roman, ce aventură! El (romancierul, n.n.) povestește propria sa istorie și-și joacă lui însuși farsa obiectivității, dovedindu-se ori foarte novice, ori foarte prost, căci niciodată nu izbutim să ieșim din noi înșine*”.

Juxtapunerea notațiilor de ordin personal din *Jurnalul* lui Green la replicile, atitudinile, gândurile eroilor săi fictivi aduce la rândul ei o abundentă argumentare.

„*Marele meu păcat va fi fost acela de-a nu fi vrut să accept condiția umană*”, notează Julien Green în *Jurnal* (16 februarie

1949).

Pe acest refuz se întemeiază întreaga sa creație; el îi determină viziunea, constituie mobilul tuturor conflictelor, orientează reacțiile eroilor săi și-l încorporează pe el însuși în acea mare familie de scriitori contemporani anunțați de gândirea lui Kierkegaard, Berdiaef, Unamuno, Chestov, și pentru care existența este o experiență esențialmente tragică.

Între scriitor și lume există un divorț declarat și sentimentul tragic al operei sale rezultă din acest divorț. Realitatea lumii și realitatea propriei noastre ființe sunt termenii unui antagonism ireductibil. Conștiința acestui antagonism se transmite de la un roman la altul, ca o temă reluată în variațiuni multiple, neschimbată în esență: *„Mă regăsesc în prezența acelorași probleme care mă zbuciumau la vârsta de opt ani. Valul se umflă, se rostogolește și se sparge, apoi se formează din nou și se năpustește pentru a se sparge iar pe, prundișul țărmului, în același loc”* (29 ianuarie 1939). Iar cu doisprezece ani mai târziu: *„Mă plictisește” faptul că mă învârt în cerc, chiar dacă cercul se lărgeste”* (1 ianuarie 1951).

Pe acest sentiment tragic al existenței se organizează toate motivele operei lui Julien Green, printr-o dialectică firească ce le înlanțuie între ele în raporturi de cauzalitate reciprocă.

Romanul *Léviathan* reprezintă una dintre creațiile de bază ale scriitorului și ilustrează motivele specific greeniene, pe care vom încerca să le enunțăm prin referiri la ansamblul operei romanești și autobiografice.

Clasificându-i pe eroii lui Green, Gaëtan Picon³ îi împarte în

³ Gaëtan Picon: *Panorama de la Nouvelle Littérature Française*, p. 97, Gallimard, 1960.

două grupuri distincte și opuse: „sufletele moarte” și „sufletele vii”. O exemplificare ne oferă chiar romanul *Léviathan* pe de o parte doamna Londe, domnul Grosgeorge, toți clienții restaurantului Londe – structuri comune, îndeplinind funcția unor catalizatori; dincolo, Guéret, Angèle, doamna Grosgeorge – protagoniștii care declanșează conflictul, îl susțin și-i suportă deznodământul. Clasificarea poate fi urmărită în toate celelalte romane, la fel de net delimitată.

„...niște personaje goale, bărbați și femei, pe care un călău le gonea din urmă cu lovituri de bici...” Această imagine se impune ca un leitmotiv figurat în întreaga operă greeniană. Imaginea care obseda copilul de altădată exprimă exact condiția tuturor eroilor săi de mai târziu și relația lor de atroce subordonare față de forța necruțătoare ce-i mână din urmă – întruchipare barbară și intransigentă a însăși divinității, văzută prin optica înfricoșată a puritanismului. Guéret, Angèle, doamna Grosgeorge din *Leviatan*, Adrienné Mesurat din romanul cu același nume, Emily din *Mont-Cinère*, Elisabeth din *Manuit (Miezul nopții)*, Daniel O'Donovan din *Le voyageur sur la terre (Călătorul pe pământ)*, Manuel din *Le Visionnaire (Vizionarul)*, Philippe din *Epaves (Epave)*, Josen Day din *Móira*, Wilfred din *Si étais vous (Dacă aș fi tu)*, locotenentul Wieziewski din piesa *Sud* și așa mai departe, se identifică acestor personaje vulnerabile, dezarmate, mîinate din urmă de voința unui destin inexorabil, zvârcolindu-se în ele însele și în afara lor, pentru a se pierde în cele din urmă în neantul morții, al nebuniei. Totu-i parcă dinainte calculat și voința lor omenească este anihilată de aceea a destinului pe care îl poartă în ei odată veniți pe lume, și-i marchează: *„... acest chip care nu era al unui copil și care purta ca printr-o anticipație semnele unei vieți dificile și chinuite”* (Emily).

Destinul, este primul dintre motivele greeniene. El constituie ceea ce numește R. M. Albérès⁴, referindu-se la romanul creștin, „sensul secund”, introdus de Dostoievski, și modifică actele umane conform unei logici diferite de logica curentă, și incomprehensibilă. *„Am înțeles, constată Jeanne (Varouna) că suntem orbi și surzi, că venim din noapte pentru a ne întoarce în noapte fără să înțelegem ceva din destinul nostru”*. Destinul dictează impulsul tuturor eroilor lui Green. Niciun act nu rezultă dintr-o alegere; toate se produc spontan, dictate din umbrele misteriosului lor suflet și nesupuse unui prealabil examen critic. Voința se dovedește neputincioasă și eventualele ei rebeliuni sunt imediat reprimite. Pe corabia surprinsă de furtună, copilul Itoel (Varouna) striga izbind din picior: *„Tată... de ce nu ne salvezi, pentru că stă în puterea ta? Valurile sunt ale tale, vântul e al tău. Poruncește-le să tacă! În aceeași clipă un val îl pălmui și el căzu pe spate”*.

Gestul funest al Adriennéi Mesurat pare impus: *„...fără să știe în ce fel, ca și cum ar fi fost aruncată în beznă de o forță irezistibilă, ea se năpusti spre scară; cu toată greutatea ei izbi umerii tatălui său care pierdu echilibrul și se prăbuși înainte...”*. Uciderea Moirei de către Joseph Day este imprevizibilă până în clipa când se produce. Dar și atunci când își presimt actele fatale, eroii lui Green nu și le pot reprima, devenind pionii neputincioși ai puterii care îi domină. Stăpânit de gândul crimei, povestitorul din *Les clefs de la mort (Cheile morții)* constată: *„Sunt străin de această furie care face ca mâinile mele să tremure, care-mi*

⁴ Gaétan Picon : Panorama de la Nouvelle Littérature Française, p. 273, Gallimard, 1960.

înfierbântă obraji... Ea este aici, din ce în ce mai impetioasă, urlă ca un demon; va trebui să mă supun și s-o ascult, să lovesc dacă îmi va cere să lovesc, să-i îngădui să se elibereze... Sunt carnea unei ființe nevăzute care nu îngăduie să-i rezist; ea strigă." Adeseori, intenția de-a opune o voință propriului lor destin nici nu există, fapt care se motivează printr-o vocație structurală a aservirii: „Mergeam docil oriunde mă trimitea domnișoara Berthe, spune Manuel, fericit ca totdeauna să ascult de-o voință mai puternică decât a mea". După ce faptele se consumă, primii nedumeriți sunt cei care le-au comis. Reamintindu-și crima, Guéret nu izbutește să stabilească relația dintre el și asasin: „I se părea că dacă ar fi fost prins ar fi ispășit crima altuia. Era ca și cum și-ar fi comis nelegiuirea într-o criză de somnambulism... Din această cauză nu simțea nicio remușcare... Poate fi sufletul tras la răspundere pentru ceea ce făptuiește brațul, pentru ceea ce rostește gura? De ce n-ar exista și momente când se produce un divorț între actele omului și voința sa? Poate că uneori slujim unor forțe necunoscute nouă, care profită de faptul că suntem orbiți de furie și ni se substituie și ne dictează gândurile."

Aparenta voluntară a doamnei Grosgeorge se dovedește tot atât de șubredă, trădând în cele din urmă același suflet dezarmat și zvârcolindu-se zadarnic: „Desigur, ea înțelegea prea bine că nimic nu mai poate fi modificat... Ceva fatal ordona toate gesturile sale, aproape toate gândurile." Această senzație de a fi prada unei forțe capricioase ce n-o slăbea o clipă: era o jucărie a voinței care stăpânește lumea, și libertatea ei nu era decât o bătaie de joc. În fața neputinței constatate, ea se întreabă, expunând indirect convingerea scriitorului: „care-i ajutorul adus vreodată de rațiune în momentele de răscruce ale vieții?" Conștiința lașității sale funciare în cazul lui Philippe rămâne inefficientă, și el fiind

„ca toată lumea”, „un sclav al hazardului”. Singura lui speranță este de-a regăsi același stigmat în fiul său – speranță de sclav care, neputând să-și modifice condiția, vrea totul dimensionat pe măsurile sale morale. Angelei „viața îi apărea în mod obscur ca un fel de sorți, ceva bun sau rău, după cum ți-e norocul, dar oricum irevocabil”.

E firesc, așadar, ca această constrângere a destinului să se lege de ideea de captivitate; viața ca închisoare este un alt motiv din registrul greenian.

Nicăieri aservirea individului la destinul său nu pare mai inexorabilă, mai copleșitoare ca în orașele de provincie, unde viața are puține secrete și pulsul ei este ușor perceptibil, unde totul urmează ritualul silnic al unor acte prestabilite. De aceea, poate, acesta-i și cadrul preferat, aproape exclusiv al romanelor lui Green. Intensitatea dramatică cu care îl descrie în lumini palide și tenebroase, fără sclipiri solare, cu multă noapte, depășește o simplă preferință de romancier care și-a ales o anume zonă de observație (recuzita lui fiind în genere destul de restrânsă), pentru a deveni o metaforă a lumii ca închisoare: *„Există ceva cumplit în aceste existențe de provincie unde nimic nu pare să se schimbe, unde totul păstrează aceeași înfățișare, oricare ar fi modificările profunde ale sufletului. Nimic nu se observă în afară de angoasă, de speranță și iubire, și inima bate misterios până la moarte, fără ca cineva să fi îndrăznit o singură dată să culeagă mușcatele vineri în loc de sâmbătă, sau să facă înconjurul orașului la ora unsprezece dimineața mai degrabă decât la cinci după amiază”.* (Adriennb Mesurat).

Și eroii lui Julien Green au conștiința acestei claustrări forțate: *„Într-adevăr, viața ei se petrecea ca în interiorul unei cutiute”,* constată Elisabeth (*Mânuir*); după convorbirile sale cu doamna

Legras (din familia tipologică a doamnei Londe), Adrienné Mesurat pleca întotdeauna cu *„un fel de nostalgie a libertății ce-i era foarte penibilă”*.

Spațiul în care se mișcă toți acești oameni este un spațiu închis, drumurile pe care rătăcesc nu duc nicăieri. În reveria sa dureroasă, doamna Grosgeorge are impresia că toate lucrurile din jurul ei *„alcătuiesc o lume pe care fusese gata s-o părăsească și care o ținea captivă”*. Și meditează amar: *„Până la moarte, va trebui să se trezească dimineața și să-și reia viața de unde o lăsase; nu i se va ierta nici o singură zi”*. Zadarnic va aspira la rându-i Angèle să afle *„un loc care să-i îngăduie să se lipsească de toți acești oameni...”* (clienții restaurantului Londe). În salonul casei Grosgeorge, unde-l meditează pe micul André, Guéret gândește: *„O foaie subțire de sticlă îl desparte de aerul rece și aspru, de strigătele vântului printre copaci; un simplu geam, dar și atât e de ajuns ca să se simtă prizonier”*.

Sosește însă un moment când această captivitate, într-o soartă și un cadru dat, devine insuportabilă, când ieșirea se impune imperioasă și irezistibilă, când zidurile trebuie dărîmate, căci divorțul între realitate și aspirațiile profunde ale omului nu se mai poate soluționa decât printr-un act de revoltă – revoltă care, vai! este și ea înscrisă în ordinea destinului chiar dacă oamenii nu-și dau seama.

Înainte ca Germaine, sora Adriennéi Mesurat, să abandoneze casa părintească, Julien Green comentează: *„Așa-i făcută Inima omenească. Ea lasă să se scurgă ani în șir și nu se gândește o clipă să se răscoale împotriva sorții sale, apoi vine un moment când simte dintr-o dată că nu mai poate și trebuie să schimbe totul pe loc și se teme să nu piardă totul dacă amână cu o singură zi această hotărâre de care nici habar nu avea în ajun”*. Dar faptul că

Germaine izbutește să iasă e un caz izolat, personajul fiind de altfel episodic.

Notând impulsul către revoltă al personajelor lui Green trebuie să constatăm că aceasta nu-i lipsește nici Angelei, nici doamnei Grosgeorge, că apare de asemeni la Manuel, la Emily și la alții, dar, repet, el intră în ordinea destinului; în unele cazuri e doar zvârcolirea victimei neputincioase; alteori, epilogat printr-un act violent, nu face decât să împlinească pe deplin destinul.

„Nu-i oare ciudat faptul că sunt eu însumi?” se întreabă Hélène Lombard (*Varouna*); *„De ce nu sunt ca toată lumea?”* se întreabă O'Donovan; *„De ce are parte de atâtea dificultăți în timp ce alții duc o existență atât de calmă în aparență?”* se întreabă Emily. Și-și răspunde singură: *„Pentru că nu-i ca ceilalți”*; *„... De ce soarta o alesese tocmai pe ea ca s-o facă să sufere... De ce tocmai pe ea?”* se întreabă Elisabeth... ș.a.m.d. Perplexitatea în fața propriei lor existențe și totodată conștiința că aparțin unei categorii umane deosebite produc o înstrăinare a eroului greenian de lumea exterioară. Închisoarea vieții îl desolidarizează de „ceilalți” închizându-l și mai mult în el însuși și-n destinul său.

Izolați de restul lumii, acești oameni călătoresc în propriul lor deșert, inaccesibili pentru ceilalți, străini. Alcătuirea lor structurală nu le îngăduie nici iubirea, la care aspira de altfel. Profund egocentrice, ei reduc orice relație cu cei din jur la o luare în posesie. De aici permanenta lor neîmplinire, izolarea lor iremediabilă. Lipsiți de darul comunicării, nu ajung niciodată la acel climat de reciprocitate afectuoasă care face iubirea posibilă. S-ar părea că ființa spre care țințește fervoarea lor nu-i interesează în entitatea ei obiectivă ci numai ca un mediu propice, grație căruia să-și poată descărca energia pasională. Imposibilitatea de a stabili contacte cu „ceilalți” și cu lumea

înconjurătoare naște imensa lor singurătate morală, „izolarea în care se află cu toții”, după cum constată Jeanné (Varouna). „Nimic n-avea priză asupra-i; nu se temea de nimic și nimic n-o atrăgea” pe Adrienne; Hélène Lombard este „uimită în sinea ei de lucrurile ce păreau firești în ochii tuturor”; Philippe se caută fără încetare „altundeva decât în prezent”; despre Gueret, doamna Grosgeorge constata că „locul lui nu e nicăieri”; iar ea însăși trăiește clipe când „ideea că-i străină de lume i se impunea cu atâta putere încât, timp de câteva clipe lucrurile pământești pierdeau brusc orice importanță”.

Motivul „înstrăinării” este obsedant de altfel în toată literatura secolului nostru și își găsește în eroul lui Camus – Meursault – cea mai strălucită întrupare. Îl cităm intenționat, căci oferă exemplul cel mai opus. Spirit declarat ireligios, Camus demonstra că prin luciditate înstrăinarea nu duce neapărat la refuzul existenței și al valorilor ei posibile, ci doar la acela al convențiilor. În pragul executării, Meursault e gata să re trăiască totul, să accepte „tandra indiferență a lumii” ca și strigătele spectatorilor, cu condiția să fie cât mai mulți. Pentru că, păgân, străinul camusian nu acceptă transcendența, în timp ce străinul greenian, conștient sau nu, aspiră la ea, vede într-însa suprema eliberare.

Singurătatea în această lume străină generează în consecință refuzul realului. „Urăsc lumea”, afirma Joseph Day; „La ce bun să trăiești?”, se întreabă Emily. Adrienne, ca și doamna Grosgeorge ajunge să urască până și camera și obiectele înconjurătoare, iar Jeanne meditează: „Dacă am fi rezonabili, ne-am închide în ora prezentă, ca într-o odaie cu două ieșiri ale căror uși ne-am păzi să le deschidem, cea care duce spre trecut, ca și cea care privește viitorul”.

De vreme ce evadarea în afara lor nu-i posibilă, eroii lui Green vor încerca o evadare înlăuntrul lor folosind acea migrație interioară care-i visul, reveria, imaginea lumii cum ar trebui să fie, – singurul refugiu din această viață care-i „o serie de obișnuințe, de gesturi îndeplinite în momente fixe”. Desigur că propensiunea spre visare caracteristică eroului greenian este în același timp și o formă de revoltă. Strânsa reciprocitate care există în dialectica motivelor greeniene face imposibilă însă tratarea lor în limite exacte; ele se înlănțuie răspunzându-și unul altuia, se suprapun, se contopesc.

Refuzul realului prin vis se nuanțează desigur în raport cu posibilitățile emotive și intelectuale ale personajului, de la aspirația spre o realitate imediată dar modificată, până la contemplația spirituală pe care o preconizează domnul Edino (*Mănuie*) în straniul conac Fontfroide. Există așadar o gradăție, o ierarhie a reveriei. Emily, pe care o „*înclinație naturală o purta spre reverie*”, se visează proprietara independentă a domeniului Mont-Cinère; pentru Angèle visul înseamnă toți cei pe care îi privea de pe marginea drumului sau prin crăpătura oblonului, soldații care se întorc de la manevre, pavagiul care își îndeplinește umila meserie ca un zeu; Guéret își închipuie un paradis pe măsura poftelor sale senzuale, intangibil însă, ca fructele lui Tantal, prin vrerea ostilă a destinului care i-a rezervat alt drum, al suferinței: „*Există desigur pe lumea asta livezi înverzite, păduri în care poți să te ascunzi, femei tinere și frumoase care l-ar fi iubit poate...*” Exasperat între idealul visat și realul silnic, el va divorța de această lume înșelătoare ce stârnește doar poftele noastre și refuză să le împlinească. Comparația dintre posibil și real dă un gust de paradis și de infern acestei existențe care-i ca o oază cu ape amare sub îmbietoarele lor sclipiri.

Tendința spre reverie, pe măsură ce devine mai acuzată, produce un straniu fenomen de pierdere a realității și personajele lui Green ajung la un moment dat să se miște în realitate într-o stare de semi-somnambulie: *„Adrienne nu răspunse. I se părea că în această încăpere pe care o cunoștea atât de bine, se strecura ceva necunoscut. O schimbare de nedefinit avea loc; era o impresie analogă celei pe care o ai în vis, când locuri pe care nu le-ai văzut niciodată par familiare... Nu aspectul cunoscut al lucrurilor o izbea ci caracterul lor straniu și depărtat.”* Realul își pierde astfel semnificațiile obiective, îndreptându-l pe eroul din *L'Autre sommeil (Celălalt somn)* să presupună că: *„... toată această viață care se agită în jurul nostru nu-i decât un vis, un alt somn care nu ne închide ochii, ci ne face să visăm cu ei deschiși”*. Răsfrântă asupra subiectului, această confuzie produce stranii fenomene de dezintegrare a personalității: *„În noaptea aceea și în noaptea următoare, povestește O'Donovan, am avut de mai multe ori același vis. Dormeam adânc, dar vedeam lucrurile din jurul meu tot atât de bine ca și cum aș fi fost treaz... Auzeam respirația egală a unui om care doarme: era propria-mi respirație, și mă vedeam în patul meu, printr-o inexplicabilă dedublare”*.

Reconstituind imaginar viața din Castelul Negreterre și integrându-se în ficțiunea sa, Manuel își creează o suprarrealitate ce-l absoarbe total, răscumpără lungi zile de suferință, menține iluziile copilăriei: *„Era un joc pueril la care mă dedam pe vremuri împreună cu Marie Thérèse... de atunci ea a crescut și Văd cu spaimă cum devine rezonabilă în timp ce eu rămân copil și caut să înșel odioasa încetineală a vieții visând ceea ce ar putea fi”*. Marie Thérèse, structură opusă, terestră, „suflet mort” în fond, este termenul ce situează vizionarul în raport cu „ceilalți”, uneori contaminându-i chiar și făcându-i să se întrebe dacă într-adevăr

nu-i acesta sensul existenței, „dacă «vizionarul», la urma urmei, nu aruncă asupra acestui pământ o privire mai ascutită decât a noastră și dacă, în această lume ce se scaldă în invizibil, nălucirile dorinței și ale morții n-au tot atâta sens ca și realitățile noastre iluzorii”. Astfel, în progresia ierarhică a reveriei, visul dobândește semnificații extraterestre, devine apel metafizic: „Visurile noastre, într-adevăr’ nu-s decât fragmentele unui mare mesaj care nu ne parvine în întregime niciodată” (Varouna).

În *Mânuit* se afirmă chiar soluția utopică a unei „morale universale” bazate pe contemplarea spirituală prin meditație și somn a „tărâmurilor veșnic calme ale fericirii supranaturale”. Conacul Fontfroide e decretat de domnul Edme „adevăratul refugiu împotriva spaimelor acestei vieți, fortăreața sufletului, unde ura nu pătrunde de loc, unde orice teamă se risipește, unde spiritul aruncă istovitoare povară a minciunii și iluziilor”.

Refuzul lealului, reacție atât de comună eroilor lui Green no e totuși aprioric și nici total atâta vreme cât destinul nu le-a demonstrat pe deplin incompatibilitatea ce trebuie să rezulte din confruntarea dorințelor lor cu realitatea și încă mai pot avea iluzia unei alegeri posibile. Strigând unei lumi care în cele din urmă nu le va răspunde, ei mai păstrează, până în clipa când vor nega definitiv această lume, dorința de-a i se integra. „Oh! să fii fericit!”, exclamă Guéret și această aspirație la fericire este generală. „De ce nu-i fericită?”, se întreabă Adrienne – și atâta vreme cât cineva poate să-și pună această întrebare înseamnă că mai crede într-o fericire posibilă. Reamintindu-și de soldații care treceau pe drum, Angèle se gândește că unul singur dintre ei ar fi putut s-o facă fericită pe toată viața. Aparent frigida doamnă Grosgeorge rătăcește și ea în așteptarea nemărturisită a lui Guéret, „transportată la gândul unei fericiri posibile”; Manuel

mărturisește în însemnările sale dorința arzătoare de-a fi fericit și chiar puritanul intransigent Joseph Day are momente de euforie și de împăcare, când ai spune că destinul lui violent se odihnește, îngăduindu-i să se bucure pur și simplu de faptul că există: „David, strigă el, nu simți câteodată că ești fericit, fericit fără să știi de ce. Pe mine mă cuprinde atunci pofta să râd, cum râd copiii, fără un motiv anume”. Jeanne scrie la rându-i: „O fericire profundă și supranaturală însuflețea universul și-mi simțeam ființa contopindu-se în plenitudinea acestei bucurii”.

Cerând din nou mărturia scriitorului, desprindem din *Jurnal*: „Cum să exprim frumusețea lumii? Sunt zile când sunt copleșit ca de-o uriașă povară. Ea mă farmecă sub toate aspectele” (26 mai 1943).

Asemenea fervoare vădește o vocație a fericirii, dorința unei împăcări cu lumea. Și totuși conviețuirea se dovedește cu neputință. Refuzul nu vine însă din partea lumii din afară, care, indiferentă de sine, poate accepta toate semnele ce i se pun, ci din partea eroilor. Pentru că nu pot realiza în primul rând o conviețuire cu ei înșiși. Refuzul lumii se întemeiază pe refuzul progresiv al propriului lor eu. În esență, destinul lor advers – închisoarea lor – este în ei înșiși, rezultând din incompatibilitatea dintre trupul tiranizat de pofte lumești și sufletul obsedat de puritate absolută.

Structurile rudimentare, încă mai pot suprapune vocația purității unei împliniri imediate. Terestră, Angèle nu visează decât să scape din condiția umilitoare pe care trebuie s-o suporte la restaurantul Londe; Moâra, îi scrie prietenei sale Céline: „Dar eu nu sunt târfa pe care o credeți cu toții. M-am săturat să fiu o mașină de plăceri.” Iubirea, în cazul lor, ar fi un mijloc de ieșire din mizeria morală, de împăcare cu lumea. La o calitate

intelectuală superioară și complexă, la o sensibilitate mai elevată, intransigențele sporesc. Carnea devine o lamentabilă povară, pe cât de greu de suportat, pe atât de obsedantă. Privirea introspectivă este de-o asprime jansenistă: *„De vreme ce fac o confesiune, notează Manuel, prefer să mărturisesc adevărul în amănuntele sale cele mai umilitoare”*. Într-o convorbire cu David, puritanul Joseph Day își constată cu groază impuritatea: *„Sunt pierdut. Astă-noapte, adineaori, am dobândit această incertitudine. Habar n-ai de tot ce-i păcătos în mine, impur. Nici eu însumi nu știam. Mi-am dat seama brusc. A fost ca o revelație și m-a apucat frica.”* Și altundeva: *„De ce trebuie ca în iubirea dintre ființe să existe păcatul?”* Chinuit de obsesia păcatului el are conștiința dualității care sfâșie propria sa ființă: *„Am câteodată impresia că sunt separat de carnea mea, ca și cum ar exista în mine două persoane, una care ar suferi și cealaltă care ar privi-o suferind”*. În ființa Moarei, el vrea să ucidă poftele chinuitoare ale propriului său trup. Oricât de paradoxal ar părea, crima lui e în același timp o sinucidere – fizică – necesară unității sale morale, căci suprema lui aspirație este sfințenia: *„Aș fi vrut să fiu un sfânt precum sfinții primelor timpuri”*.

Scriitorul, ale cărui mărturisiri personale le vom invoca din nou, explică reacțiile eroilor săi. Le vom transcrie ca atare, comentariile fiind inutile:

1938 (23 iunie): *„Ceea ce constituie fondul tristeții mele, cred, că nimeni nu bănuiește. Cum să spun? E imposibil de spus și pare ridicol. Am s-o spun totuși. Aș fi vrut să fiu un Sfânt. Asta-i tot. Nu pot să adaug nimic acestui cuvânt. O mare parte din viața mea nu-mi seamănă. Simt cu acuitate că trec alături de cel care aș fi vrut să fiu, și, într-un fel oarecare, el există, e aici undeva, și-i trist, și tristețea lui este a mea”*.

1942 (4 aprilie): „Sufletul este împotmolit în carne”.

1943 (16 ianuarie): „Toată tinerețea mea am fost obsedat de ideea unei lumi ideale în care preocupările de ordin sexual să nu existe...”

1949 (26 februarie): „Adevărul la care ajung după ani și ani de luptă și meditație, este că urăsc instinctul sexual”.

1949 (19 noiembrie): „Adineaori mă gândeam că dacă n-ar fi existat în viața mea dificultăți, dacă n-aș fi dominat de această foame carnală de nestăpânit, aș fi făcut o operă cu totul diferită. Mai bună? Nu știu. Cărțile mele sunt niște cărți de prizonier care visează libertatea... Romanul pe care-l scriu e un prelung strigăt de mânie împotriva instinctului.”

1963: „Eram furios descoperind că nu sunt sfânt. Prea multe fierbeau în mine, prea multe dorințe ale căror violențe mă alarmau” (Cuvânt înainte la Pamfletul împotriva catolicilor din Franța).

Dualitatea dramatică a personajelor ilustrează dualitatea scriitorului. Ca și eroii săi, Julien Green e obsedat de ideea păcatului carnal. În ciuda admirației sale adesea mărturisită pentru frumusețea trupului omenesc, el nu-l poate disocia de ideea păcatului și din acest motiv pacea interioară a personajelor sale, împăcarea lor cu lumea este imposibilă.

Conștiința acestei dualități, opoziția maniheistă între materie și aspirațiile metafizice ale spiritului este mecanismul ce declanșează tragedia eroilor lui Julien Green, ilustrând totodată fondul profund creștin al gândirii sale. La început „omul și nevasta lui erau goi și nu le era rușine”, se spune în Geneză; apoi, după ce șarpele i-a ispitit „li s-au deschis ochii la amândoi, au cunoscut că erau goi, au cusut laolaltă frunze de smochini și și-au făcut șorțuri din ele”. Aceste două momente biblice rezumă în esență concepția creștină a păcatului care, de două milenii, sfâșie

conștiința omenească, distruge unitatea armonioasă a idealului antic. Toată existența dramatică a eroilor lui Green se constituie pe disocierea materiei de spirit.

Dar există și în viața lor o epocă de puritate edenică: a copilăriei. Și la Green, ca și la foarte mulți scriitori contemporani, găsim același ochi deschis către copilărie. Paradisul ei pierdut, a cărui imagine persistă în adâncul ființei omenești este un termen de raportare în conștiința maturului.

„Toată copilăria mea renaște într-un fel de nimb de fericire” notează cu nostalgie scriitorul (*Jurnal*, 19 mai 1934) și această nostalgie împrăstie ample rezonanțe în paginile sale de ficțiune romanească. Despre Angèle se spune că *„dădea impresia ciudată a unei fapturi pe care viața ar fi maturizat-o prea degrabă și care mai păstrează în adâncul sufletului, ca pe o comoară tainică și de ea însăși neștiută, pâcla și incertitudinile copilăriei”*.

Manuel, după cum citam mai sus, constată cu spaimă că Marie Thérèse devine rezonabilă, cu alte cuvinte acceptă viața, în timp ce el rămâne copil povestitorul din *L'Autre sommeil* (*Somnul celălalt*) declara la rândul-i: *„...aud chemările copilăriei mele”*; din *Epave* desprindem următorul paragraf cu privire la Henriette, soția lui Philippe: *„... Realitatea se pierdea în mirajul în care se mișca și respira imensa fericire a primilor ani... Nu trebuia decât să închidă ochii și regăsea, pornind pe drumul misterios deschis în fața ei, tot ce-i luase viața, jucăriile cu care nu mai știa ce s-a întâmplat, casa dărâmată...”*

Voința de posesie, care-i atributul esențial, și fatal, al maturității îl împiedică pe eroul greenian să mai accepte viața ca un miracol de care să se bucure cu inocență și, în același timp, nu-i suficientă pentru a neutraliza amintirea inocenței pierdute.

Singura șansă de-a o regăsi, singura eliberare posibilă»

ultimul, supremul refugiu spre care se va năpusti cu frenezie este moartea.

Referințele de Jurnal se impun din nou: „... *dincolo de toate ideile pe care mi le-am făcut despre moarte, e aceasta, care-i o rămășiță de copilărie, și-anume că, în definiție, moartea e cea mai frumoasă, dintre toate țările depărtate*” (13 februarie 1934); sau: „... *Trebuie să ne gândim cu speranță și tărie la moarte, la marea țară luminoasă ce se întinde dincolo de poarta cea neagră*” (8 decembrie 1937).

Și iarăși corul eroilor săi care răspunde:, „... *Viața, declara castelana imaginată din Mahuel, este o iluzie, și marea realitate e moartea*”; „*Sunt momente, spune la rândul-i Joseph Day, când aș vrea să mor imediat ca să merg în cer*”; „*Ideea morții străbătu spiritul ei (e vorba de Adrienne Mesurat), dar n-o emoționează*” ș.a.m.d., Guoret însuși, atât de robit ființei sale de carne, e fascinat de chemarea neantului: „*Firmamentul îi apără deodată, ca și cum ar fi pătruns în odaie și-ar fi umplut-o cu stelele și noaptea sa... Brusc, ceva îi înțeți bătăile inimii, un elan confuz spre nesfârșirea tăcută ce-l chema la ea... După zgomotul de cuvinte omenești, câtă pace în adâncimea acestui cer negru!*”

Spirit profund religios, Julien Green exprimă un punct de vedere creștin asupra condiției umane. A-l constata, nu înseamnă a adera. Dar cunoașterea lui este obligatorie, cu atât mai mult cu cât se exprimă într-o creație cu puternice contingente în literatura epocii noastre, de la un Kafka la Camus. Ceea ce vedem în ansamblul operei sale este o amplă autobiografie morală. Contemporană; ceea ce reținem este aspirația nobilă și patetică către o unitate morală a unui suflet torturat de obsesia spiritualității absolute.

MODEST MORARIU

TABEL CRONOLOGIC

Urmărind viața și opera lui Julien Green, consemnăm, paralel, câteva din aparițiile mai importante ale literaturii moderne și contemporane pentru a sugera climatul în care evoluează scriitorul și a puncta cu nume familiare cititorului unele direcții dominante: apariția și dezvoltarea sentimentului tragic (Dostoievski, F. Nietzsche, H. Ibsen, K. Hamsun, G. D'Annunzio, M. De Unamuno, G. Papini, G. K. Chesterton); literatura de acțiune și de exaltație a instinctului vital (E. Psichari, A. Malraux, A. De Saint-Exupéry, H. De Montherlant, G. Sorel, E. Jünger, D. H. Lawrence, G. Giono, A. Gide); literatura de analiză a vieții interioare și a personalității umane (J. Joyce, I. L. Musil, M. Proust, A. Gide, L. Pirandello, G. Duhamel); literatura tragicului creștin (G. Bernanos, P. Claudel, Fr. Mauriac, G. Greene, Pär Lagerkvist); literatura de observație realistă (R. M. Du Gard, L. Rebreanu, J. Galsworthy); literatura filosofică și eseul (H. Bergson, Ortega y Gasset, O. Spengler, M. De Unamuno, E. M. Cioran); literatura absurdului (F. Kafka, A. Camus, D. Buzzati, E. Lonescu, S. Beckett); noile tendințe (M. Butor).

1880 Dostoievski: *Frații Karamazov*. "

1881 H. Ibsen: *Strigoii*.

1885 F. Nietzsche: *Așa vorbit-a Zarathustra*.

1894 G. D'Annunzio: *Triumful morții*.

1900 La 6 septembrie se naște la Paris Julien Hartridge Green. Părinții săi, – Mr. și Mss. Edward Moon Green – sunt americani de origine scoțiană și irlandeză, stabiliți în Franța în 1895. Scriitorul

este al șaptelea copil rămas în viață (un frate, Charles, apoi cinci surori).

1900 S. Freud: *'Interpretarea viselor.*

1902 A. Gide: *Țmoralistul.*

1905. Miguel de Unamuno: *Viața lui Don Quijote.*

1906 Giovanni Papini: *Tragicul cotidian.*

Georges Sorel: *Reflecții despre violență.*

John Galsworthy: *Forsyte Saga.*

1911 Henri Bergson: *Intuiția filosofică.*

1913 Miguel de Unamuno: *Sentimentul tragic al vieții.*

Marcel Proust: *Swan.*

Ernest Psichari: *Apelul armelor.*

1914 Moartea subită a doamnei Green, mama scriitorului (27 decembrie).

1916 Jolin Green se convertește la catolicism (30 aprilie). Cu puțin timp în urmă, tatăl lui abjurase de asemeni protestantismul, dar fără a-l pune la curent pe fiul său. Surorile sale Mary și Eleonore trecuseră și ele la catolicism.

Piii Legerkvist: *Angoasă.*

1917-1919 Voluntar în armata franceză, începând din primăvara anului 1917, Julien Green participă, întâi ca soldat de ambulanță, la operațiunile militare din timpul primului război mondial.

1918 Oswald Spengler: *Declinul Occidentului.*

1919 Julien Green pleacă în S.U.A. (17 septembrie).

1919-1921 Julien Green student la Universitatea din Virginia.

1920 Georges Duhamel: *Aventurile lui Salavin.*

Henri Bergson: *Energia spirituală.*

Jean Giono: *Să-mi rămână bucuria.*

Liviu Rebreanu: *Ion.*

1922 Julien Green se întoarce la Paris unde se stabilește. În

decursul anilor ce urmează întreprinde o serie de călătorii, în special în S.U.A.

1922' James Joyce: *Ulisse*.

Roger Martin du Gard: *Familia Thibault*.

Henri de Montherlant: *Visul*.

Ernest Jünger: *Lupta cu viața interioară*.

1924. *Pamphlet contre les catholiques de France* (Pamflet împotriva catolicilor din Franța), apărut în *Revue des Pamphlétaires* din Dijon (număr unic din 15 octombrie) sub pseudonimul Theophile Delaporte., Același text este reeditat în 1963, cu o prefață de Jacques Maritain și un cuvânt înainte de Julien Green.

1925. Franz Kafka: *Procesul*.

Miguel de Unamuno: *Agonia creștinismului*.

Ortega y Gasset: *Dezumanizarea artei*.

1926. *Alontt-Cinère*, roman.

François Mauriac: *Deșertul iubirii*.

André Malraux: *Tentațiunea Occidentului*.

Georges Bernanos: *Sub soarele satanei*.

Luigi Pirandello: *Unul, niciunul, o sută de mii*.

1927. *Adrienne Mesurat*, roman.

Georges Bernanos: *Impostura*.

Henri de Montherlant: *La fântânile dorinței*.

1928. *Léviathan*, roman.

André Malraux: *Cuceritorii*.

D. H. Lawrence: *Amantul doamnei Chatterley*.

1929. Antoine de Saint-Exupéry: *Curier sud*.

Georges Bernanos: *Bucuria*.

Graham Greene: *Omul și el însuși*.

1930. *Le voyageur sur la terre* (Călătorul pe pământ), *Les clefs de la*

mort (Cheile morții), Christine, Léviathan, nuvele.

1930. André Malraux: *Calea regală.*

Robert Musil: *Omul fără calitate.*

1931. *L'Autre sommeil (Somnul celălalt)*, roman.

1932. *Epaves (Epave)*, roman.

Antoine de Saint-Exupéry: *Zbor de noapte.*

L. F. Céline: *Călătorie la capătul nopții.*

François Mauriac: *Cuibul de vipere.*

1933. André Malraux: *Condiția umană.*

Pär Lagerkvist: *Călăul.*

1934 *Le Visionnaire (Vizionarul)*, roman.

1935 Henri de Montherlant: *Serviciu inutil.*

1936. *Mânuir (Miezul nopții)*, roman.

Georges Bernanos: *Jurnalul unui preot de țară.*

François Mauriac: *Îngerii morții.*

Ernst Jünger: *Jocuri africane.*

1937. *Journal I*, cuprinzând perioada 1928-1934, iar în continuare textul *Les Pays Lointains (Țările îndepărtate)*, roman neterminat.

Jean Paul Sartre: *Greața.*

Georges Bernanos: *Marile cimitire sub lună.*

Graham Greene: *Stânca din Brighton.*

1939. În urma unei crize religioase, Julien Green revine la catolicism, de care se depărtase începând din anul 1924. *Journal II*, cuprinzând perioada 1935-1939.

Antoine de Saint-Exupéry: *Pământul oamenilor.*

1940. Începând din luna iulie, Julien Green se află în S.U.A., înrolat în armata americană (până în 1942, când începe să lucreze la Serviciul militar de informații).

Varouna, roman.

Dino Buzzati: *Desertul tătarilor.*

1942 *Memories of happy days (Amintiri din zile fericite)*.

Albert Camus: *Mitul lui Sisif*.

Albert Camus: *Străinul*.

1945. Începând din luna septembrie, Julien Green se stabilește din nou la Paris.

Jean Paul Sartre: *Drumurile libertății*.

1946. *Journal III*, cuprinzând perioada 1940-1943.

1947. *Si j'étais vous (Dacă aș fi tu...)*, roman.

Albert Camus: *Ciuma*.

Samuel Becket: *Murphy*.

1949 *Journal IV*, cuprinzând perioada 1943-1945.

E. M. Cioran: *Manual de descompunere*.

1950 *Moira*, roman.

Eugen Ionescu: *Cântăreața cheală*.

1951 *Journal V*, cuprinzând perioada 1946-1950.

Camillo José Cela: *Stupul*.

1952 Eugen Ionescu: *Scaunele*.

1953. *Sud*, piesă în trei, acte.

1954. *L'Ennemi (Dușmanul)*, piesă în trei acte și patru tablouri.

1955. *Journal VI*, cuprinzând perioada 1950-1954.

1956. *Le Malfaiteur (Răufăcătorul)*, roman.

1956. *L'Ombre (Umbra)*, piesă în trei acte.

E. M. Cioran: *Tentațiunea de-a exista*.

1957. Michel Butor i *Modificarea*.

L. Dunei: *Iustine*.

1958 *Le bel aujourd'hui (Frumosul azi)* – *Journal VII*, cuprinzând perioada 1954-1958.

1960. *Chaque homme dans sa nuit (Fiecare om în noaptea lui)*, roman.

1961. *Journal (1928-1958)*.

1963. *Partir avant le jour (Plecare în zori)*, autobiografie.

1964. *Miile chemins ouverts (O mie de drumuri deschise)*, autobiografie.

1966. I se acordă marele premiu național pentru literatură (*Grand Prix național des Lettres*).

1967. *Journal II Vers l'invisible (Spre invizibil)* cuprinzând 'anii 1958-1967.

M.M.

PARTEA ÎNTÂI

I

Ajuns la pasarela căii ferate, se opri și chibzui. „Ce atâta grabă? gândi el. Oricum ajung prea devreme. Va fi doar cinci și jumătate. Și ce fac? Mă duc la cafenea, mai aștept o jumătate de oră. Și după aia?”

Ultimele cuvinte le spuse cu voce tare, dădu din cap în semn de împotrivire, ca și cum n-ar fi ținut câtuși de puțin să afle răspunsul la întrebarea pe care și-o punea. O clipă rămase nemișcat, adus de spate, cu mâna pe rampa de fier, apoi urcă fără grabă și se sprijini în coate pe balustradă. Din locul unde se afla, la vreo trei sute de metri în față, zărea gara, o clădire mică și banală de cărămidă, apoi un lung bulevard străjuit de platani, care ducea de la gară spre oraș. Câteva vile răzlețe scoteau la iveală, ici-colo, acoperișul lor de ardezie din fundul unor grădini împodobite cu peluze și tufișuri. Două rânduri nesfârșite de tei se înălțau de-a dreapta și de-a stânga căii ferate, peste care păreau că veghează.

Cuprinse cu privirea întregul peisaj, după care scoase ceasul și-l examină îndelung, cu aerul concentrat al unui om care săvârșește un lucru cu gândul aiurea. Era tânăr încă, dar avea în înfățișare acel ceva amar și veșted, care se observă de obicei la oamenii măcinați de griji prea de timpuriu. Fața-i era plină, palidă, iar moliciunea cărnii prevestea niște obraji bugezi și ridurile adânci care desenează, pe la patruzeci de ani, un soi de răs tăcut în jurul gurii. Ochii, de un cenușiu deschis, se lipeau stăruitor de lucrurile

pe care le examinau. Nasul lătăreț și cărnos, buzele groase trădau un om lipsit de voință, dar îndrăgindu-și confortul și tabieturile și capabil de oarecare tărie în cazul că ar fi fost nevoit să și le apere. Era ras cu multă grijă, foarte curat îmbrăcat într-un costum gri închis, cu cravată neagră și, naivă cochetărie, o batistă de mătase mov ieșind pe jumătate din buzunarul de la piept al hainei.

Timp de câteva minute, rămase nemișcat, atent să nu tulbure tăcerea adâncă ce domnea în jur. După-amiaza scurtă de toamnă era pe sfârșite și cerul începea să prindă un colorit trandafirii.

Se îndreptă în cele din urmă, izbi cu pumnul în balustradă cu aerul unui om care încheie o meditație, și, pornind iar, coborî scara ce-l duse până la drum, de cealaltă parte a căii ferate. Înalt, cu o înfățișare viguroasă, ai fi spus că se rușinează de statura și de forța sa, căci umbla cu capul plecat și nițel adus de spate. Își freca într-una mâinile și mergea, cu pasul acela măsurat și grăbit care trădează uneori desfășurarea unui gând obsedant, ca și cum ceva din frământările sufletului ar molipsi trupul și i-ar imprima un ritm anume. Urmându-și astfel drumul, ajunse la grilajul unei mari proprietăți împresurate de arbori falnici. O vastă pajiște ovală se întindea, printre aleile șerpuite, în fața unui mic castel clădit în stilul foarte la modă acum patruzeci de ani. Fântâni arteziene, peșteri în miniatură, straturi de flori în forme de blazon desăvârșeau impresia de mare bogăție pusă în slujba unor mari ambiții. Pe o plăcuță de email, prinsă de grilaj, erau înscrise de-a curmezișul, cu majuscule, cuvintele: *Mon Idée*.

Înfățișarea acestei locuințe reținu o clipă atenția bărbatului care se plimba și-i smulse un oftat. Se depărtă cu greu de ea și-o luă înapoi pe același drum, îndreptându-se din nou spre pasarelă. Se mai uită o dată la ceas și, brusc înfricoșat de gândul că va întârzia după ce nu știuse cum să-și omoare timpul, o rupse la fugă.

Felinarele se aprindeau unul câte unul în timp ce el o apuca pe strada principală a orașului. Gâfâia puțin pentru că alergase, și, în ciuda vântului destul de răcoros, își ținea pălăria în mână. Ajuns în dreptul bisericii, o apucă pe-o străduță la dreapta și intră într-o cafenea din care se revărsa o lumină galbenă pe pavajul șoselei. Își roti privirile prin salon și constată mulțumit că e singur; chiar și chelnerul lipsea. Fără să mai stea pe gânduri, se așeză la o masă ce ocupa jumătatea unei ferestre; intrarea lui fusese atât de discretă, încât nu-l observase nimeni și trebui să ciocănească cu degetul în marmora albă ca să vină cineva care să-l servească.

Acum se afla în fața unui pahar de cafea al cărei miros și gust se amestecau, împreună cu multe alte lucruri mărunte, în aventura banală și tristă în care era prins de vreo câteva săptămâni. Din când în când își apropia fața de geam cu o neliniște încă nepotolită de obișnuință. Privirea sa cuprindea astfel două prăvălii situate chiar în fața cafenelei, de cealaltă parte a străzii. Una din ele nu i se părea demnă de interes, așa că nici nu se uita la ea decât întâmplător: era o brutărie în vitrina căreia puteau fi văzute două pâini lungi, cântărind fiecare cam patru livre și sprijinite de-o bară de aramă în așa fel încât să atragă atenția asupra lor, dar pesemne că era prea târziu ca să mai vină vreun client, căci becul cu gaz ce atârna din tavan abia mai licărea cu o lumină albastrie. Cealaltă prăvălie, zugrăvită într-un verde de migdală proiecta în noapte o lumină crudă și puternică ce părea să pună stăpânire pe toată strada. O firmă cu litere de-o șchioapă se întindea pe toată lățimea ușii de sticlă, informând trecătorii că doamna văduvă Ernest Brod, spălătoreasă (rufărie și lenjerie fină), este proprietara acestui local; și, într-adevăr, vreo cinci-șase cămași bărbățești, rânduie în vitrină, ademeneau privirea cu suprafețele lor sclipitoare de rufărie proaspăt scrobită. O perdea groasă, prinsă într-o vergea metalică

îngrădea vitrina cu pliurile sale albe ascunzând astfel interiorul prăvăliei, dar un murmur continuu trăda însuflețirea ce domnea acolo. Din când în când, un cap se iveau pe neașteptate deasupra perdelei și arunca o privire în stradă, după care dispărea imediat. Atunci bărbatul tresărea de parcă l-ar fi strigat cineva pe nume. La un moment dat, ușa spălătoriei se deschise brusc și auzi o voce ascuțită care striga ceva, apoi niște hohote de râs în chip de răspuns. Acest zgomot, care-i lovi auzul, îl tulbură; un val de sânge îi aprinse obrajii și-și lipi fruntea de geam, dar atât de lacom să vadă ce se petrece în interiorul prăvăliei, încât totul i se încețoșă în fața ochilor. Apucă să vadă numai un cearșaf atârnat pe-o frânghie și fu izbit de albeața lui, apoi un braț de femeie, gol până-n cot, ce se ivise aproape automat ca să închidă ușa.

Renunță să mai pândească prăvălia și puse capul la piept. Toată încordarea zugrăvită pe fața lui lăsa acum locul unei amărăciuni care-l îmbătrânea. Cu un suspin de oboseală ciocăni în masă, puse câteva monede lângă paharul golit pe jumătate doar și se ridică. Pendula neagră de pe perete bătuse orele șase.

În clipa aceea apăru și chelnerul. Era un tânăr spelb, cu privirea piezișă. Se uită la pendulă și zâmbi cu subînțeles, văzând clientul care se plimba nervos prin cafenea.

— Încă puțin, spuse el vârând monedele în buzunar. După șase, șase și zece nu-i chip să le mai ții acolo.

Bărbatul se răsuci spre chelner și se sprijini de o masă.

— Ești sigur? făcu el.

Și adăugă cu o voce cam răgușită și forțată:

— Le cunoști cumva?

— Ba bine că nu, răspunse chelnerul și zâmbi ridicând din umeri. Se vede că sunteți venit de curând în orașul nostru.

— Ce te face să crezi? întrebă bărbatul cu un aer nemulțumit.

— Pentru că aici toată lumea e convinsă că până și cea mai răsărită dintre ele nu merită nici măcar un brânci în gârlă.

Chicoti batjocoritor, dar, când constată că gluma lui nu se bucură de prea mult succes, se opri și continuă pe un ton confidențial și grav, ștergând între timp masa cu o cârpă:

— Păcat că sunteți așa grăbit. V-aș mai fi putut da unele amănunte.

Bărbatul făcu un vădit efort pentru a se stăpâni și se apropie puțin de chelner.

— Și, mă rog, ce fel de amănunte ai putea să-mi dai?

Chelnerul se așează pe marginea mesei.

— Dacă vă interesează cumva cea mai mare dintre ele, începu el rânjind, aia care duce rufele în oraș, vă sfătuiesc să fiți cu ochii-n patru; e-o parșivă și-o hoată ce nu s-a mai văzut.

Rostind aceste cuvinte, se uită cu coada ochiului pe fereastră și prezentă astfel interlocutorului său un profil prelung, viclean și iscoditor

— Dar celelalte? făcu bărbatul cu nerăbdare.

— Celelalte? Păi nu mai e decât una. În afară de patroană și de fetița care ajută la căratul rufelor. Vă interesează fetița? întrebă chelnerul, gata să izbucnească în râs.

— Ce fetiță? Cine vorbește de fetiță? Ce știu eu câte sunt acolo?

Tonul pe care spusese aceste cuvinte trebuie să-l fi surprins pe chelner, căci făcu ochi mari și rămase mut o clipă.

— Dacă-i ailaltă, reluă el, atunci e vorba de Angèle. Maică-sa a murit anul trecut.

Fu întrerupt de un gest al bărbatului, care tocmai observase pe cineva ieșind din spălătorie.

II

Din nou se afla pe drumul ce ducea spre pasarelă. Luna încă nu răsărise și era întuneric beznă, dar privirea lui deslușea pata pală pe care o făcea în noapte bluza albă a fetei. Grăbi pasul și curând ajunse atât de aproape de ea încât îi desluși brațele și gâtul, goale. Ea îl simți și se opri din mers; se opri și el.

— Mergi prea repede. îi spuse ea pe un ton iritat. Dacă se nimerește cineva pe-aici, mâine toată lumea o să știe că m-ai urmărit. Lasă-mă s-o iau înainte.

Rămase o clipă locului, așteptând desigur un răspuns, dar el tăcea descumpănit între dorința de-a alerga spre dânsa și teama de-a n-o indispuce. O auzi continuându-și drumul, dar n-o urmă imediat, lăsând, cu fiecare secundă, să crească distanța dintre ei.

Îi venea greu să dea această dovadă de supunere. Se hotărî să numere până la treizeci înainte de-a porni iar, apoi zgomotul pașilor ei descrescu atât de neașteptat încât, cuprins de o subită neliniște, se întrebă dacă n-are cumva de gând să fugă sau să se ascundă ca să-și bată joc de el. Totuși nu se unii din loc și, în amărăciunea acestui minut, gustă dintr-odată plăcerea stranie pe care o descoperi câteodată când îți înăbuși un elan.

Îi veni un gând ciudat. Cine-l oprea să urce iar spre oraș, să se întoarcă acasă? Printr-un capriciu caracteristic firilor melancolice se și văzu făcându-și în ciudă, întorcând spatele acestei fete tinere ai cărei pași se pierdeau acum în tăcere, și își închipui că se întoarce în odaia din care tristețea și dorința îl izgoniseră de dimineată. În succesiunea acestor imagini exista ceva atât de imperios încât se simți tulburat. Ar avea într-adevăr tăria să renunțe la aventură, dacă ar vrea? Dar de unde mai răsărise această idee absurdă? Era și

momentul să-și pună astfel de întrebări, tocmai acum când fata se miră probabil că nu-l mai aude în urma ei! Avu impresia că i se întunecaseră o clipă mințile și că brusc și le-a recăpătat, și. porni în goană, cu inima strânsă de teama că a așteptat prea mult, că nu va mai găsi po nimeni pe drum.

Bocănitul propriilor săi pași îi răsuna în cap ca niște pumni în tâmplă. Alergă mai repede și-o ajunse în câteva secunde. Ea păru supărată.

— Ai merita să plec, îi spuse. Ți-am spus doar, la pasarelă.

Cu fața foarte aproape de obrazul fetei, el găfâia. Privirea sa lacomă îi desluși în umbră obrații albi și ochii. Râse ușurat.

— Credeam că ai fugit, explică el cu vocea găfâită. Am alergat. Ea ridică din umeri.

— Țineai chiar atât de mult la întâlnirea asta?

— Cum, dumneata nu crezi? spuse apucându-i degetele; va să zică n-o să mă crezi niciodată?

Ea își eliberă mâna cu o smucitură și înaintă câțiva pași.

— Să nu stăm aci, îi spuse. Ți-am explicat doar că-i periculos.

O urmă grăbit; mergeau tăcuți. În preajma pasarelei, o apucă iar de mână, autoritar, și-i spuse:

— Ce trebuie să fac ca să fiu pe placul dumitale, ca să fii draguță cu mine?

Răspunzându-l, vocea ei se îmblânzi:

— Nu știu. Asta trebuie s-o afli dumneata singur.

Bărbatul rămase tăcut. La un moment dat, îi strânse puțin încheietura mâinii.

— Spune-mi, de ce ți-e frică să nu te vadă cineva?

— Asta-i bună, n-am niciun chef să afle lumea că-mi dau întâlniri, răspunse ea pe nerăsuflăte.

— Întâlniri cu mine? făcu el înfuriat.

— Da, cu dumneata.

— Cu alții nu contează, nu-i așa? Cu mine ți-e rușine, sigur.

Fata ridică spre el niște ochi plini de uimire și de mânie. Ajunseseră în fața unui felinar și se opriră brusc, ca și cum pata aceea mare de lumină i-ar fi reținut

— Cu alții? Ce vrei să spui?

Privirea cu care îl fulgeră, îl descumpăni; se făcu roșu.

— Vreau să spun că nu vrei să se știe că ai întâlniri cu mine.

— Păi de ce?

— Nu eu trebuie să-ți răspund. Știi dumneata mai bine.

— Ce știi eu ce-i în capul dumitale? Spune-mi ce rost au toate întrebările astea, altfel plec numaidecât. N-am venit să mă cert cu dumneata.

El oftă, copleșit de propria-i stângăcie.

— Nu pleca. Am greșit.

— Tot ce se poate, făcu ea cu dispreț. Dacă m-ai adus aici ca să-mi faci o scenă, îți garantez că altă dată n-am să-ți mai dau ocazia.

El puse capul în piept și rosti cu blândețe:

— Dacă vrei să nu ne vadă cineva, hai să plecăm de aici. Să traversăm pasarela.

— Și unde ai vrea să mergem? întrebă ea fără să facă un pas.

Bărbatul o privi înainte de a-i răspunde, încercând să ghicească în ce fel vor fi primite cuvintele sale; un surâs temător i se ivi pe buze.

— Voiam să te invit să cinezi cu mine.

Ea râse.

— Să cinez cu dumneata? Și unde, mă rog?

— La Lorges.

— Nici nu mă gândesc. E prea departe.

— Am lua trenul. E unul care trece peste cinci minute.

Dar ea scutură din cap.

— Dacă-ți spun că n-am de gând să cinez cu dumneata!

— De ce?

— Asta mă privește.

— Ești grăbită să te întorci în oraș? Deseară nu ieși?

— N-am să-ți răspund, spuse, ea acru. Adineauri aveai de gând să-mi vorbești. Spune ce ai de spus și lasă-mă să plec acasă.

— Nu pot să-ți vorbesc aici, în lumina asta. Hai să mergem de cealaltă parte a pasarelei, nu vrei? imploră el.

Ea acceptă s-o ia de mână, nu fără să arate, printr-un oftat, că-i face o favoare pe care va trebui s-o țină minte. Niciunul nu scoase o vorbă cât traversară pasarela.

— Sper, cel puțin, că nu. Ți-e frică de mine, spuse el cu voioșie prefăcută.

— Aș, de unde. Pui niște întrebări foarte caraghioase!

— De vreme ce nu ți-e frică, înseamnă că te simți bine cu mine, așa-i?

Într-o licărire de bun-simț, își dădu seama că vorbește așa numai pentru că nu știe ce să spună, și că prin asemenea cuvinte stupide pierde toată simpatia fetei. De ce o silea să-i răspundă: „Nu, nu mă simt bine cu dumneata”? Continuă cu însuflețire

— Dar asta nu contează. Singura mea dorință e ca dumneata să fii mulțumită; fericită, înțelegi?

Ea nu răspunse.

— Uite, continuă el, scotocind într-unul din buzunarele vestei, ți-am adus un cadou. Mă gândeam să ți-l dau mai târziu, dar dacă ești atât de grăbită... Un inel. Poftim.

— Un inel, repetă ea curioasă. Oh! e draguț.

Vru să-l ia, dar el prevăzuse gestul și păstră bijuteria între degetul mare și arătător. Era un inel subțire de argint, împodobit cu un mic safir.

— Măcar lasă-mă să ți-l pun, eu în deget.

Ea se încruntă de nerăbdare.

— Dacă ții neapărat.

Se apropie atunci și-i luă mâna, dar tremura atât de tare că nu reuși să-i vâre inelul în deget.

„Ar trebui s-o apuc de braț, s-o strâng la piept, își spuse înspăimântat de propria stângăcie. Acum, poate că ar accepta. Mai târziu n-o să mai vrea”.

Și brusc, deznădăjduit, izbucni:

— Ia inelul și puneți-l singură în deget.

Mirată de tonul său, ea ridică ochii. Desigur că fu cuprinsă de o oarecare înduioșare văzând toată durerea întipărită pe-o față din care pierise până și lumina dorinței și care nu mai vădea în clipa aceea decât o nesfârșită oboseală.

— Ești un om ciudat, spuse trecându-și inelul pe degetul mic. S-ar zice că te supără faptul că ești cu mine.

El ridică descurajat din umeri.

— Văd eu bine că niciodată n-ai să mă iubești, spuse în cele din urmă.

Fata nu răspunse și el îi fu recunoscător pentru această tăcere, crudă, fără îndoială, dar nu atât de sfâșietoare ca vorbele ei. Traversară din nou pasarela, ajungând la marginea orașului fără să fi schimbat o vorbă. Totuși, în clipa când trebui să-l părăsească, ea îi aruncă un surâs. și-i spuse: „Pe mâine”.

O emoție violentă, în care se amestecau și bucuria și tristețea, îl împiedică să-i mulțumească, dar o urmări cu privirea până ce dispăru.

III

La o distanță de vreo șase sute de metri, și chiar în clipa când avea loc această convorbire, doamna Georges Londe medita în fața oglinzii, așteptând să se facă ora când intra de obicei în sufragerie. Această intrare comporta un întreg ceremonial, ce nu se săvârșea fără oarecari pregătiri, căci, deși nu mai era tânără, doamna Londe nu renunțase la cochetăria tinereții și-n ruptul capului n-ar fi acceptat să apară în fața clienților înainte de-a fi acordat frumuseții sale, de mult ofilite, generoase încurajări cu pudră și ruj.

Stătea pe scaun, într-o odăiță improvizată între două uși, ce părea să servească în același timp și drept oficiu și drept budoar. Într-adevăr, puteai vedea acolo, lipită de perete, o servanță albă, iar sub becul de gaz care cobora din tavan, o măsuță de toaletă vopsită într-un roz țipător și împodobită cu o oglindă ovală ce reflecta de vreo trei, patru minute o față imobilă, cu ochii scrutători.

Ce gânduri însuflețeau această femeie? Nu părea nici fericită, nici nefericită. Nișel aplecată în față, cu mâinile proptite molatec în șolduri, stătea în atitudinea unei persoane, care urmărește un spectacol. Privirea încordată cobora de pe fruntea îngustă, încadrată de bucle brune, la gura autoritară, cu colțurile căzute (un zâmbet bine studiat corecta în public acest defect). După care, înconjurul feței odată încheiat, ochii se ațintiră asupra ochilor oglinziți; după insistența și chiar răutatea pe care o puneau în acest examen, ai fi spus că vor să străpungă pupilele negre în care lumina arunca două puncte galbene. Din când în când pleoapele clipeau, niște pleoape grele, încercănate de insomnii, care dezvăluiau întotdeauna aceeași privire sumbră și dezaprobatore.

Era îmbrăcată în tafta neagră, cu bustul strâns într-o bluză care îi fereca, gâtul până sub bărbie, dar lăsa libere, sub niște volănașe de dantelă, încheieturile rotunde și grăsulii ale mâinilor. Un ametist pe inelarul drept, o broșă la gât vedeau o oarecare preocupare pentru eleganță, dar cele patru sau cinci cârpituri grosolane ale stofei în jurul taliei trădau vremuri grele și o strâmtorare prost ascunsă. Rozul măsuței de toaletă oferea un strident contrast cu sărăcia jalnică a boarfelor de pe dânsa, cu duritatea feței; era ca o notă veselă într-un tablou ursuz, aruncată în batjocură parcă, sau cu intenția de-a accentua aciditatea coloritului și energia crudă a desenului.

Bătaia ceasului o trezi pe doamna Londe din propria-i contemplare. Se îndreptă din șale, dar nu se ridică până când, în tăcerea odăiței, nu răsunară toate cele șapte lovituri. Un surâs îi lumină trăsăturile și-i aprinse în ochi o neașteptată însuflețire. Ca și cum, destrămându-se o vrajă, s-ar fi trezit dintr-un somn magic și ar fi început să trăiască iar, își netezi conciul cu un gest grăbit și, după o ultimă privire în oglindă, se îndreptă spre ușa ce da în sufragerie.

Totuși, înainte de-a intra se aplecă în fața unui paravan așezat chiar lângă ușa, lipind un ochi pe locul unde catifeaua roșie fusese ruptă. Putea vedea astfel cine-i în restaurant, exact ca un regizor care studiază componența sălii prin gaura din cortină. Rămase așa o bucată de vreme, arcuită din șale, cu genunchii ușor îndoiiți, nemișcată ca o fiară gata să se năpustească. Din când în când, înăbușind un suspin, răsuca puțin capul, apoi, nemulțumită de cele văzute cu ochiul stâng, încredința ochiului drept o anchetă suplimentară și-l plasa la înălțimea spărturii pe care o mai lărgea cu vârful degetului.

Își părăsi în cele din urmă postul de pândă și intră în sală. N-o despărțeau decât trei pași de un soi de pupitru cocoțat pe-o estradă, în spatele căruia se așeza în fiecare seară. De la această înălțime, domina o încăpere vastă, îngustă și lungă în care se aliniau două rânduri de câte șase măsuțe trase la perete. În mijlocul unei alei astfel formate, se afla o masă ovală, destul de mare pentru ca în jurul ei să poată sta comod o duzină de clienți. Atunci când doamna Londe scotocea cu privirea mai departe, dincolo de imensul buchet de plante de iarnă ce trona pe masa comună, zărea strada prin ușa de sticlă pe care propriul său nume se înscria de-a-ndoaselea.

Își încrucișă mâinile pe marmora pupitrului. Abia bătuse ora șapte, așa că sala era goală deocamdată, dar doamna Londe se afla la post pentru a da, într-un fel, un exemplu de punctualitate clienților. Știau prea bine că, după ora șapte și un sfert, friptura în sânge se usucă, legumele se răsfierb. Nu lipsea desigur nici inscripția de pe – perete, care anunța orele de masă, ceea ce nu împiedica însă pe nimeni să întârzie. De nerăbdare, doamna Londe scoase un oftat zgomotos și murmură:

— De ce n-or fi sosind odată? cu vocea obosită a spectatorului care se văicărește: „De ce nu începe odată?” în fața cortinei lăsate.

Știa prea bine, totuși, că așa se întâmplă seară de seară. În fiecare zi, orele șapte și ceva o prindeau la pândă în spatele paravanului, un „obicei superstițios dobândit din ziua când doi clienți sosiseră pe nepusă masă, înainte ca ea să-și fi făcut obișnuita intrare. Trebuia apoi să se perpelească așa un sfert de ceas, timp în care, neavând ce face, mâinile sale mutau de douăzeci de ori la rând buchețelul de flori ce împodobeau pupitrul și voluminosul registru negru pe care îl tot închidea și deschidea cu un gest din ce în ce mai repezit. Nu știa să aștepte. Niciodată nu știuse ce

înseamnă să-ți pui răbdarea la încercare. Dar, de vreme ce clienții întârzie totdeauna un sfert de ceas, de ce nu schimbă în definitiv ora cinei?

Pesemne că tocmai asta era și întrebarea la care își răspundea în sinea ei, bufnind cu registrul în placa de marmură. Era cazul să mai lungească oare cu cincisprezece minute o zi și-așa îngrozitor de lungă? Nu. De vreme ce-a spus o dată că restaurantul se deschide la amiază și la ora șapte, amiaza și ora șapte o găseau acolo, sus, la pupitrul ei.

În cele din urmă, exasperată, se aplecă în direcția odăiței în care cu câteva minute în urmă își pusese toaleta la punct, și strigă: „Grégoire!” O voce depărtată răspunse: „Aici sunt!” și se auzi o ușă deschizându-se.

— Adu supa! porunci doamna Londe, fără să mai aștepte ca persoana chemată să intre în salon.

Acest ordin era ultima ei resursă, metoda pe care o folosea când simțea că o cuprinde deznădejdea. I se părea că astfel, „aduce clientul”, cum spunea ea. Pentru că remarcase deseori că apariția chelnerului coincide cu aceea a domnului Goncelin, negustorul de cereale, care mânca zilnic la ea și care, de obicei, își făcea intrarea în restaurant primul. Dar tremura la gândul că într-o bună zi această vrăjitorie va rămâne fără efect, că și negustorul de cereale va întârzia ca toți ceilalți, iar ea își va pierde astfel credința. De aceea n-o aplica decât atunci când ajungea, într-adevăr, la capătul răbdării.

Își cuprinse fața în palme și, cu coatele pe pupitru, ascultă zgomotul pașilor ce se auzea din fundul bucătăriei. Ai fi spus că oferă astfel drept jertfă cerului chinul acestui ultim și crud minut de așteptare. Era de prisos să mai îndemne chelnerul să se grăbească; singura lui dorință era să scape cât mai degrabă și s-o

șteargă în oraș. Pe de altă parte, faptul că domnul Goncelin va sosi ori nu va sosi la timp, nu depindea de voința ei. Nu-i rămânea, prin urmare, decât să lase lucrurile să se desfășoare de la sine.

La un moment dat, doamna Londe își depărtă mâinile și privi drept înainte. Ușa tocmai se deschisese și cineva intrase în restaurant. Dar nu era negustorul de cereale, era un bărbat pe care nu-l văzuse niciodată în viața ei și care se așeză la o masă, după ce își scosese pălăria. Nici nu-i venea să-și creadă ochilor, într-atât era de sigură că domnul Goncelin va fi primul care va trece pragul restaurantului, și, foarte emoționată de surpriză, îl examinează pe necunoscut cu atâta insistență încât acesta, la rândul său, ridică privirea și se uită la doamna Londe, ca și cum ar fi așteptat să-i spună ceva; apoi, la tăcerea și la îmbujorarea ei subită, puse capul în piept și-și despături șervetul.

Doamna Londe se simți cam rușinată, de uimirea ce i se zugrăvise pe față și-și spuse că domnul acela trebuie să-și fi închipuit că-i o proastă, dar tulburarea sa nu fusese chiar atât de mare încât să nu poată înregistra pe loc o sumedenie de amănunte din ținuta și fizionomia străinului, iar ochiul ei exersat, de provincială, văzuse destule ca să aibă din ce broda tot soiul de reflecții. Pentru a-și răscumpăra stângăcia de adineaori, afectă un aer nepăsător și mai mută o dată din loc registrul de conturi, vaza cu flori. Necunoscutul era destul de bine îmbrăcat. De unde o fi venind? Voiajor comercial nu putea fi: știa prea bine cum trebuie să arate persoanele care se îndeletnicesc cu această profesiune; nu se putea înșela. Și-apoi, bărbatul care intrase n-avea nici pardesiu, nici valiză, dar nici localnic nu părea să fie, dacă nu cumva – și la acest gând inima ei zvâcni –, nu-i vorba de vreun nou sosit la Lorges sau la Chanteilles. Tot așa, cu patru ani în urmă, doi domni din Orléans se stabiliseră la Chanteilles și ea își reaminti că atunci

când i-a văzut pentru prima oară în restaurant a încercat exact aceeași emoție, căci, printr-o ciudățenie a întâmplării, nu aflase de sosirea lor, tocmai ea care de obicei era la curent cu tot ce se întâmplă și înaintea tuturor. Pentru femeile din categoria doamnei Londe, roabe ale curiozității, e tot atât de umilitor să se lase depășite de evenimente ca și pentru un paznic de far faptul că nu observă trecerea unui vapor.

În cele din urmă, după câteva minute de proastă dispoziție, ce. se trăda prin repetatele mutări în stânga și-n dreapta a micului vas cu flori, își reveni treptat din indignarea pe care o încerca împotriva propriei persoane și, încrucișând iar mâinile pe marginea pupitrului, înălță capul și aținti asupra străinului o privire stăruitoare. Era îmbrăcat într-un costum gri; o batistă mov îi atârna din buzunarul de la piept. Din când în când pleca ochii, ducând cu un aer distrat bucățele de pâine la gură. Dar, în mintea doamnei Londe, străinul care intrase nu era un banal voiajor comercial venit să-și omoare o jumătate de ceas la masa unui restaurant, ci o persoană despre care nu știa absolut nimic și care, tocmai din acest motiv, prezenta un interes excepțional. Nu lipsea mult ca să-l considere un inamic, pentru simplul fapt că știa despre sine mii de lucruri de care ea habar n-avea. Numele, profesiunea, viața lui, erau tot atâtea secrete pe care ar fi vrut să i le smulgă. Înfățișarea morocănoasă, pe care i-o remarcase de altfel, tăcerea disprețuitoare nu erau cumva o sfidare la adresa curiozității ei? Sigur că da, văzuse destui clienți care s-au așezat la masa de acolo dar toți, da, aproape toți au salutat-o intrând, i-au adresat un surâs, un cuvânt amabil, chiar și cei care n-o cunoșteau. În acest fel îi venea mai la îndemână să strecoare tot soiul de întrebări în cursul convorbirii ce se putea înfiripa când se prezentau la casă, pentru a-și plăti consumația.

Pentru că ăsta era obiceiul la restaurantul Londe. La sfârșitul mesei, chelnerul distribuia notele de plată, așa cum se procedează în general, dar numai doamna Londe personal încasa costul consumației. Procedul prezenta nenumărate avantaje. Stând cocoțată pe tronul ei, doamnei Londe îi venea mai la îndemână să surâdă, să descoasă, și, dacă era cu puțință, să seducă. Manierele sale erau mieroase și voit nobile, împărțea vorbe goale ca o regină și dădea restul cu un aer de mare generozitate. Toate aceste liberalități fățarnice nu dădeau greș aproape niciodată, instinctul călăuzind-o admirabil pe această femeie mistuită de dorința de-a fi pe placul tuturor numai pentru ca să afle cât mai multe.

Fără să fie înzestrată cu finețea ce se atribuie îndeobște sexului său, știa în schimb de minune să aleagă vorba cea mai potrivită, să facă totul pentru a obține bunăvoința clientului, smulgându-i în același timp promisiunea unei reveniri. Acesta era scopul spre care năzuiau toate eforturile ei în ziua când își făcea apariția un noul-sosit. Pentru a-și desăvârși investigațiile, se bizuia pe prețurile moderate cât și pe anumite înlesniri înșelătoare de plată. Altă diferență, e drept, între localul său și cele din Paris: aici, de exemplu, puteai să-ți deschizi un cont, ca la băcan sau ca la farmacie; și, după o experiență de doisprezece ani, doamna Londe știa că cineva care îi datorează zece, cinci, sau numai trei mese e un om pierdut, cu alte cuvinte, un client definitiv câștigat.

Dar cum să ispitești un om care nici nu se uită la tine și pentru care, zău așa, s-ar zice că nici nu există. Și ce l-o fi apucat pe imbecilul ăsta să-și mănânce pâinea fără să aștepte supă? La ce dracu' s-o fi gândind? Pentru dânsa n-are ochi? Sau se preface că n-o vede? Oare nu simte pe frunte, pe umeri privirea dură ce nu-l slăbește o clipă? Cum în cele din urmă își regăsisese prezența de spirit, vru să-și întipărească pe față, în ochi, toată autoritatea de

care se simțea capabilă. Ce folos? Se vedea limpede că bărbatul e foarte departe de restaurantul Londe și se gândește la lucruri cu totul deosebite. Strânse pumnul pe registru. Oare o să vorbească până la urmă, sau nu? După ce-o să termine pâinea, o să mai ceară alta?

Între timp, străinul părea că habar n-are de iritarea ce strângea inima patroanei. În amărăciunea acestui eșec, doamna Londe fu cât pe ce să nu observe intrarea negustorului de cereale, care îi adresă un salut cum nu se mai obișnuiește decât în provincie, scoțându-și pălăria cu un gest larg, în doi timpi. Ea dădu din cap și spuse cu o voce nițel tremurată de ciudă:

— Bună seara, domnule Goncelin.

Și chelnerului care intra, aducând supa, îi porunci tăios:

— Servește pe domnul din fund!

Ce n-ar fi dat să-i știe numele, să poată spune:

— Du supa la domnu' Cutare! Are tren la ora cutare.

În locul acestor cuvinte, adăugă spumegând de furie, exasperată de propria-i ignoranță și de fața uluită a chelnerului:

— Dar du-te odată, fir-ar să fie! Nu vezi că-și mănâncă toată pâinea?

Între timp clienții începuseră să sosească aproape unul după altul și ușa se închidea numai cât să se deschidă iar în secunda următoare. Toți cei care intrau o salutau pe patroană cu o jovialitate amestecată cu respect, iar ea la rândul ei împărțea salutarile în stânga și-n dreapta, ca o regină din fundul caleștii, măgulită de atențiile de care se bucură, din ce în ce mai împăcată și mai consolată.

În zgomotul scaunelor mutate din loc, cei zece sau doisprezece clienți care intraseră se așezau la masă. Cu toții, judecând după promptitudinea cu care își ocupau locurile, erau niște obișnuiți ai

restaurantului și conversațiile înfiripate umpleau salonul cu un zumzet profund și îndărătnic, de stup. Doi chelneri cu șorțuri albe se învârteau în jurul mesei și serveau supa.

În mijlocul zarvei de voci și de veselă, doamna Londe simțea că-i crește inima la loc. În așteptarea acestui minut trăia. Toate spinările încovoiate și capetele aplecate în fața sa, și, oarecum, la picioarele sale, îi ofereau un spectacol în care s-ar fi spus că vede un semn de supunere. Își numără clienții în surdină: zece la masa comună și unul, singur cuc, la măsuța de lângă ușă. Ah! dar ce mai contează asta acum! Adineaori o scotea din sărite fiindcă prezența lui, în salonul pustiu, părea o sfidare dar, de vreme ce la masa comună toate locurile sunt ocupate, el dispare acolo, în cotlonul lui.

Doamna Londe închise pe jumătate ochii pentru a savura mai bine rumoarea ce urca spre dânsa. În hărmălaia veselă a cinei deslușea intonațiile profunde ale domnului Goncelin, care se lăuda că a făcut o afacere bună, vocea pițigăiată a pipernicitului domn Pariset, care trăncănea despre politică, precum și vocea gângavă a domnului Léon, care-i răspundea. Domnul Morestel se certa ca de obicei cu Blondeau-fiul, iar domnul Trept, foarte apreciat pentru darul său de povestitor, istorisea o nesfârșită întâmplare a cărei eroină era domnișoara Clarafond, proprietăreasa lui. Ascultându-i, doamna Londe clătină din cap cu multă îngăduință: îi cunoștea bine pe toți, cunoștea ocupațiile, micile aventuri, necazurile, datoriile și averea fiecăruia. Niciun moment din viața lor nu putea să-i scape, căci știa cum să-i descoasă atunci când se prezentau la casă, în așa fel încât unii îi furnizau amănunte despre ceilalți. Într-adevăr, o bună parte din prestigiul ei depindea de informațiile pe care le obținea. Nimeni ca doamna Londe nu-și putea aminti mai multe scandaluri, mai multe ticăloșii. Memoria ei înregistra totul și

nimic nu i se părea lipsit de importanță printre zecile de amănunte pe care le spicuia zilnic din stânga și din dreapta; totul putea folosi la ceva.

Redeschise ochii după un timp și se îndreptă de spate. Îi venise o idee. își aminti că, dimineață chiar, aflate despre voiajul unuia dintre clienți într-un oraș vecin, și ca să se arate la curent cu tot ce se întâmplă, ca să arate că ea *știa*, izbucni pe neașteptate, cu o voce sonoră, acoperind murmurul celor de la masă:

— Pariez că, ieri dimineață, domnul Trept a fost la Champicourt, unde și-a cumpărat o pălărie nouă.

Urmă un moment de tăcere; toate capetele se răsuciră în direcția ei, apoi mătăhălosul domn Trept exclamă, revenindu-și din uimire:

— Chiar așa-i, doamnă Londe. Să vrea omul să vă ascundă ceva, și nu știu, zău, dac-ar reuși.

Domnii din jurul mesei izbucniră în râs îndreptându-și privirile spre cuierul în care atârna, printre *meloanele* obosite și decolorate, un *melon* de culoare mai închisă, ce părea că se rușinează de frații săi. Timp de un minut, doamna Londe se simți mai fericită ca oricând și, la auzul acestei măgulitoare explozii de râs, înflori ca o plantă la lumina soarelui. Întredeschise registrul negru, prefăcându-se că citește ceva, cu o înfățișare indiferentă, dar în piept inima îi tresălta de bucurie. De astă dată a văzut-o, a auzit-o și cabotinul ăla din fundul salonului! Înregistrase privirea lui intrigată. Afla și el acum, probabil, cu ce patroană are de-a face; o femeie dintr-o bucată, care știe să strunească oamenii și care, pe deasupra, are niște ochi de șoim... Și, mulțumită, împinse nițel mai spre dreapta vaza de flori, cu gestul triumfător al jucătorului de șah care, mutând o piesă, a izbutit să compromită victoria adversarului.

Desigur că nu se putea încă mândri că a câștigat partida, dar era evident că vorbele ei și-au atins ținta. Necunoscutul părea să-și revină brusc în fire și ridică spre doamna Londe privirea buimacă și neliniștită a omului trezit din somn pe neașteptate. Ea nu-și mai încăpea în piele de bucurie constatând această stupoare ce-o răzbuna pentru propria-i înfățișare jalnică de adineaori. Venise momentul să atace; nu trebuia să-i lase inamicului răgazul de a-și recâștiga poziția. Cum unul din chelneri tocmai trecea prin dreptul ei, doamna Londe se aplecă un pic într-o parte și-i spuse repede:

— Lasă castronul ăla și du-te de-l întreabă pe domnii din fund dacă nu vrea să-i rezervăm locul și tacâmul. Ai grijă să fii amabil; e clar?

Nici n-apucă bine chelnerul s-o pornească într-acolo, că ea avu sentimentul că a comis o gafă și fu pe punctul de a-l chema înapoi. Cum naiba o să se descurce un bădăran ca Grégoire? Poate că ar fi fost mai bine dacă ar fi așteptat ca necunoscutul să vină să-și achite nota la casă. Dar individul o deruta. Totuși, era ceva care o împiedică să intervină: voia să vadă ce-o să se întâmple, voia să știe numaidecât. O curiozitate nestăpânită, furioasă, o mâna spre acest om și, de câteva secunde, nu-l vedea decât pe el, retras acolo într-un ungher parcă anume ca să se deosebească de restul clienților și să-i atragă atenția. În definitiv, de ce se așezase departe de ceilalți, dacă nu anume ca să se amuze pe socoteala ei?

I se părea că și chelnerul vrea să-i facă în ciudă abia trăgându-și picioarele și ocolind alene masa comună. Întinse gâtul ca să urmărească această călătorie care nu se mai sfârșea odată și se îndreptă un pic, incapabilă să-și stăpânească nerăbdarea. Când, în sfârșit, Grégoire ajunse la masa de lângă ușă, ciuli urechile ca să prindă cuvintele rostite, dar degeaba; totuși, nu presimți nimic bun văzând expresia uluită ce se zugrăvise pe fața necunoscutului și

murmură de câteva ori, cu voce furioasă: „Idiotul! Idiotul!” fără a lăsa să se înțeleagă limpede căruia din cei doi i se cuvenea epitetul. Înțelese că străinul cere să i se repete întrebarea, și-l văzu apoi înălțând din umeri în semn de ignoranță. De rușine, închise ochii și nu-i redeschise decât în clipa când Grégoire se află din nou în fața ei.

— Ei bine, ce ți-a spus?

— A spus că așteaptă să termine masa, și spune el după aia.

— Cred și eu, drăguță, exclamă doamna Londe, anume ca să fie auzită, domnu' are perfectă dreptate că nu vrea să-și dea părerea despre mâncare, înainte de-a fi gustat dintr-însa. Te-am trimis eu să-l plictisești acum cu întrebările tale?

Și adăugă printre dinți, pe un ton amenințător:

— Lasă vorba! Hai, cară-te la bucătărie, imbecilule!

Apucând să audă finalul acestei scene, clienții amuțiseră și se uitau înmărmuriți la patroană. Ea îi fulgeră cu privirea.

— Doriți ceva, domnilor? îi întreabă răstit; pâine, apă?

Ca să-și verse furia pe cineva, se adresă la întâmplare unuia dintre ei, întocmai ca o învățătoare care se repede la un școlar leneș, și izbucni:

— Ce nu vă convine, domnule Pinsot? Nu vă place supa? Știți dumneavoastră alte restaurante unde se gătește mai gustos?

Își încrucișă brațele și afectă o înfățișare calmă, dar nu se mai putea stăpâni și vocea îi tremura.

— Da, da, alte restaurante, continuă ea, unde se poate mânca mai ieftin și cu înlesniri de plată mai avantajoase, nu-i așa? Aflați, domnule Pinsot, că-mi datorați până acum șase mese. V-am spus eu, o dată măcar, să lichidați contul?

Domnul Pinsot, un tânăr gălbejit și sărăcăcios îmbrăcat, își trecu degetul peste lentilele aburite, de căldură și de supă, ale

lornionului; apoi dădu să se ridice de pe scaun, se răzgândi și rămase așezat.

— Nu, îngăimă.

— Nu! repetă doamna Londe. Păi sigur, domnule Pinsot, eu nu obișnuiesc să-mi sâcâi clienții.

Cuvintele ei căzură într-o tăcere de biserică; niciun murmur nu se auzi de la masa comună peste care plutea privirea dominatoare a patroanei. Prin ce minune izbutea să-i țină la respect – pe cei unsprezece meseni care, în fața ei, coborau privirile ca niște școlari vinovați? Ce fel de joc subtil juca ea cu dâșii pentru ca niciunul să nu se încumete să crâcnească atunci când îi muștruluia? Multe conturi restante cumpărau fără îndoială supunerea lor.

Doamna Londe savură un timp consternarea pe care o provocase; nările i se umflară. Observase că necunoscutul o privea și-și dădu seama că reflectează la cele auzite. Strânse pleoapele, vrând parcă să închidă în ea spectacolul acestui triumf și să-l contemple în voie.

După câteva secunde de ezitare, mesenii se examinară pe furiș, plecând capul cu un aer vinovat, apoi, o bună bucată de vreme, nu se mai auzi decât zgomotul cu care își sorbeau ultimele linguri de supă.

Cina se sfârși într-o atmosferă funebră. Îngrijorarea îi împiedica pe domnii aflați în jurul mesei să-și reia conversația pe tonul obișnuit, iar cuvintele schimbate cu voce scăzută aveau acum ceva timid și forțat. Era o seară pierdută. Ghiceai cum, printr-o înțelegere mută, se străduiesc să scurteze o masă care nu le mai făcea de loc plăcere.

Cocoțată pe estrada sa, patroana își plimba privirile pe mutrele lor dezamăgite, înregistrând între timp felurile de mâncare aduse în tăcere. Cu fața împietrită, părea un tiran care meditează la opera

lui pustiitoare. Totuși, privirea i se întuneca. Era sigură că va câștiga partida; instinctul a sfătuit-o bine; intuise în necunoscutul care cina în fundul salonului o ființă slabă și nefericită, hăituită de cineva sau de ceva, și puterea autorității sale va fi destul pentru a-l sili să vină spre dânsa. Poate că el nu știa încă, dar era sigură că așa se va întâmpla. Era sigură că așa se va întâmpla și, în clipa aceea, personajul o lăsa indiferentă; de altfel acest simplu fapt era un semn de biruință căci, printr-un straniu capriciu al firii sale, de îndată ce se simțea stăpână pe pradă, prada înceta s-o mai ispitească un timp. Pentru a-și reînnoi plăcerea, trebuia ca liniștea să-i fie din nou amenințată și să poată savura astfel, prin luptă, gustul triumfului; într-un cuvânt, era necesar ca prada să se zvârcolească și să încerce să-i scape. De aici și disprețul doamnei Londe pentru clienții săi. N-avea ce face cu supunerea lor, nu le gusta ascultarea decât în măsura în care lupta s-o obțină și s-o păstreze.

De ani de zile acești oameni veneau să mănânce la picioarele ei și îi strunea ca pe niște copii, îi muștruluia întruna, dar, cu toate că nu se putea lipsi de spectacolul sclaviei lor morale, sufletul ei, nesatisfăcut, redescoperea neantul în însăși victoria obținută. Era, într-adevăr, înzestrată cu ceea ce la ființele instinctive ține loc de inteligență: o profundă intuiție a oamenilor și a lucrurilor, ce-i otrăvea fericirea, fără a-i da în schimb puterea de a renunța la ea, și asta îi provoca niște crize de melancolie care-i măcinau lent întreaga existență.

Oare necunoscutul, care zăbovea acum cojind un fruct, merita osteneala pe care și-o dăduse pentru a-l supune? Asta-i viața ce i-a fost hărăzită? Să pândească oamenii care intră în restaurant și să-i împiedice să meargă altundeva? Și-o voce pe care ar fi vrut s-o înăbușe, răspundea dinlăuntrul ei: „Da, asta-i viața ta: să

poruncești unor oameni prea slabi pentru a ți se împotrivi, să le vorbești aspru, ca un ofițer cu soldații. Moartea, întâmplările vieții o să-ți mai răpească unul sau doi dintre ei, până ce, într-o bună zi, te va lua și pe tine. Și-atunci restaurantul va fi închis, lucrurile tale vor fi risipite; lumea va mai pomeni din când în când numele doamnei Londe, aceea la care se mânca atât de ieftin, apoi amintirea ta va pieri din toate memoriile, și faptul că ai existat nu va însemna nimic”.

Oftă adânc. De ce oare se simțea brusc atât de tristă? Nu se bucura de considerația tuturor localnicilor, nu era respectată, temută chiar? Ce-și mai dorea? Clienții care se ridicau unul câte unul și se îndreptau spre casă fie pentru a-și achita nota, fie pentru a cere o nouă păsuire, o abătură de la gândurile astea. Își reveni în fire și trăsăturile i se înăspriă iar; meseria o acapară din nou cu trup și suflet. Domnul Goncelin nu plătește nici astăzi? Va să zică, ține cu tot dinadinsul să-și sporească datoriile? O ușoară încruntare din sprâncene pentru a indica gravitatea situației; o clipă doar, cât să-l treacă la catastif pe domnul Goncelin. Nici domnul Blondeau nu plătește? În regulă, domnu’ Blondeau, dar fiți atent! o clipă și pentru domnul Blondeau. Urma domnul Léon care plătea. Un zâmbet pentru domnul Léon. Și domnul Gorche? Să fie într-un ceas bun! Patru mese în total, fără vin, nu-i așa? (Fără vin din cauza binecunoscutei infirmități a domnului Gorche. Doamna Londe era la curent.) Zâmbet pentru domnul Gorche.

Domnul? Era noul client. Îi întindea nota. Cu o imperceptibilă mișcare a mâinii, apucă hârtia și clătină din cap fără să ridice ochii.

- V-a explicat chelnerul, nu-i așa? îl întreabă blând.
- Da, doamnă, vreau să plătesc.
- Păi tot o să mai veniți la noi, așa că pun nota deoparte.
- Dar nu știu dacă am să mai vin.

Cuvintele lui străpunseră ca un cuțit inima doamnei Londe. Ridică ochii și-l examinează fără să poată scoate o vorbă. E oare cu putință să se fi înșelat? Individul ăsta are să-i scape totuși? Dar avea un aer atât de sfios, și adineori se simțea atât de sigură de el! Și totul din vina imbecilului de Grégoire, care fără îndoială că n-a fost destul de amabil. Ar fi trebuit a-i explice chiar ea acestui domn care-s obiceiurile Casei (necunoscutul redevenea domn prin faptul că îi rezista). Și rușinea de-a suferi un refuz în fața întregii sale clientele ridică tot sângele în obraji doamnei Londe. Dacă necunoscutul ar fi avut măcar o valiză, toată lumea ar fi priceput, ce dracu', că-i un simplu călător în trecere prin Lorges, dar era limpede că locuiește prin apropiere, de vreme ce-i fără pardesiu.

Vanitatea rănită îi provoca acestei femei o cumplită suferință și, timp de o secundă, crezu că nu-și va putea stăpâni ciuda și va izbucni, când o inspirație neașteptată îi reînvie curajul. Își plimbă încet privirile asupra clienților care urmăreau scena și, încurajată de lașitatea ce se citea pe fețele lor, luă nota înmănată de necunoscut și-o rupse în patru. Apoi, proclamă tare și răspicat:

— Aici, regula generală, prima masă a unui obișnuit e gratis.

Își privi din nou clienții, vrând parcă să stârnească protestele lor. Niciunul nu crâcni, deși toți erau cât se poate de convinși că își plătiseră prima consumație la doamna Londe. Uluiți, înfricoșați de gândul că i-ar putea displace, amuțiseră. Mânați de un impuls instinctiv, se apropiară ceva mai mult unii de alții, înghesuindu-l pe necunoscutul care tăcea. Atenția patroanei se îndreptă asupra acestuia.

— Sper, urmă pe un ton ferm, că domnul n-o să-mi refuze plăcerea de a-i oferi prima cină aici.

Profitând apoi de surpriza străinului și de consimțământul tacit pe care i-l citea în adâncul ochilor, își stăpâni emoția (cum ar

proceda dacă, după toate astea, i-ar refuza darul?) și deschizând brusc registrul, i-l prezentă, apăsând cu degetul în capul unei pagini albe. În felul acesta nu trebuia să-l întrebe cum îl cheamă, dovedind public o ignoranță pentru care suferea oricum destul.

— Dacă domnul binevoiește să semneze aici, făcu ea fără să poată ascunde un tremur ușor al vocii.

Gâtlejul îi era uscat. Necunoscutul luă creionul. De ce n-o fi semnând odată? Nu cumva are de gând s-o facă iar de răs în prezența întregii clientele? În definitiv, individul ăsta care îi ține piept începuse s-o plictisească. Dacă nu semnează, îl pălmuește.

După o clipă de ezitare, necunoscutul declară.

— Da, dar nu știu când am să pot reveni.

Apoi ridică ochii și păru să caute în privirea patroanei soluția acestei dificultăți. Timp de câteva secunde se examinează în tăcere. Pe fața bărbatului era întipărită o expresie plină de tristețe și de oboseală. În definitiv, ce voiau toți acești oameni adunați în jurul său, și femeia asta care părea să-l mănânce din ochi? Avu impresia că este un inculpat la tribunal, și-o gloată de martori depun în fața judecătorului împotriva lui.

— E destul să știu că domnul va reveni într-o bună zi, răspunse doamna Londe printre dinți.

Intimidat probabil de tonul pe care fuseseră spuse aceste cuvinte, necunoscutul lăsă nasul în jos și semnă. Patroana întoarse numaidecât registrul și aruncă o privire lacomă pe semnătură:

— Pe curând, domnule Guéret, spuse cu un semn din cap.

Și, redobândindu-și toată forța și insolența, rosti cu voce tăioasă, atât pentru plăcerea de a-și bruftui supușii cât și pentru a-i da noului client o idee despre puterea sa:

— Hai, domnii mei, gata cu vorba. În cinci minute să văd salonul gol. N-am timp de pierdut. Următorul!

Se cuibări plină de ifos pe taburet și, cu un gest biruitor, împinse mica vază de cositor spre stânga. Câștigase partida.

IV

În timp ce închidea în urma sa ușa restaurantului, Guéret își reaminti un gând ce-l obseda de ani de zile, în clipele de mare zbucium: „Ăsta-i destinul, destinul meu”. Și constatarea îl liniștea. Reacționa la fel ca orice ființă slabă, care se liniștește când își dă seama că soarta ei se află în mâinile unei forțe superioare, chiar dacă trebuie să sufere din această cauză, chiar dacă trebuie să-și piardă viața. De acum înainte nu va mai fi silit să hotărască nimic; bune sau rele, evenimentele se vor produce de la sine. Se va întoarce, de vreme ce această femeie stăruie să se întoarcă la ea. Vedea aici un semn, dovada unei voințe misterioase care îi călăuzește existența.

În aceeași dimineață, strângând în buzunar inelul pe care-l păstra pentru Angèle, simțise cum îl cuprinde brusc o bucurie prostească. Și dacă ar reuși, la urma urmei? Până atunci nu crezuse că ar fi cu putință; într-adevăr, când dorea cu prea multă ardoare un lucru, era sigur că nu-l va obține niciodată; așa îl învățase viața dar, o clipă, fără să aibă vreun motiv, crezuse într-un succes posibil, își spusese: „Chiar dacă nu mă va iubi își va da seama că sufăr prea mult”. Și astfel, nesfârșitele sale ceasuri de neliniște se răscumpărară în clipa când fericirea părea să-i suradă.

Acuma, odată cu căderea nopții, pomenindu-se iar singur și descurajat își aminti iluzia de dimineață și scutură din cap. La sfârșitul unei zile ca asta, avea sentimentul că ani în șir se scurseseră în câteva ceasuri și că îmbătrânise fără veste. În asemenea clipe lacrimile îl podideau brusc și se gândea la tinerețea

pe care timpul i-o fura. Toate jalnicele-i aventuri de până atunci dobândeau în ochii lui aceeași înfățișare plină de tristețe și monotonie. Printr-un impuls firesc, se revedea așa cum fusese altă dată, cu zece, cincisprezece ani în urmă, cu inima grea de dorințe, beat de promisiunile unei lumi ce i se dezvăluia puțin câte puțin. Dar ce era de fapt această lume întrezărită într-un vis fermecător? Ce-i mai rămânea din încântarea din adolescență? În amintirile ce reînviau, nu mai afla decât amărăciunea primelor înfrângeri, mizeriile unei realități avare, scârba pentru vorbele, gesturile, banii dați și primiți în tăcere; apoi căsătoria, rănilor și ranchiunile acumulate, răbdarea cheltuită pentru a trăi zi de zi cu o ființă de care, de multe ori, era sătul până peste cap, otrăvirea treptată a întregii vieți.

Se opri și se rezemă de zidul unei case. De vreme ce trecutul îi dădea asemenea cheazășii de nenoroc, ce lucru bun mai spera de la viitor? Ce rost avea să-și spună că peste un an, peste doi, va fi, poate, fericit? Oare nu era la fel de nătâng ca pe vremea când mai aștepta un destin generos și plin de bucurii? Și peste zece ani, cincisprezece ani, bătrân și dezamăgit, n-o să se vaite cum se vaită astăzi pentru naivitatea lui de altă dată?

Pe strada pustie, cu ferestrele stinse, vântul sufla trist, cu un murmur ce aducea a voce omenească, se oprea fără veste, ca cineva care, tot povestind, a pierdut șirul întâmplărilor. Nu putea fi mai mult de ora nouă, dar în orașele pierdute ca Lorges, noaptea nu-i supusă profanării la care o condamnă marile capitale, orbind-o cu luminile lor, așa că Paul Guéret ajunsese pe întuneric la șoseaua ce ducea spre Chanteilles.

Cum traversa pasarela căii ferate nu-și putu stăpâni un oftat. Se stabilise aici doar de-o lună și iată-l covârșit de toate cele văzute. Chiar și în acest peisaj nou, unde crezuse că își va uita plictisul,

măcar o bucată de vreme, câteva zile i-au fost de ajuns pentru a se regăsi cel dintotdeauna. Și puse mâna pe rampă, chiar pe locul unde își amintea că o pusese și Angèle. Atâta suferință din cauza unei ființe pe care într-o zi are s-o uite așa cum a uitat multe altele și are s-o părăsească pentru a-și purta aiurea povara dorințelor, veșnic aceleași dorințe, – ce destin respingător! Încerca să-și amintească exact fața ei; chiar astă-seară o examinase cu o curiozitate arzătoare, vrând să compenseze parcă timiditatea gurii și-a mâinilor prin îndrăzneala privirii; și totuși nu izbutea s-o vadă; zadarnic închidea ochii, trăsăturile Angèlei îi scăpau, și dacă nu trăsăturile, cel puțin ceea ce le însuflețea, acel ceva care te face să recunoști un om de la prima vedere. Căci, gândindu-se bine, își amintea conturul nasului, al buzelor, ba chiar și expresia ochilor, dar viața lipsea din portretul pe care îl schița din memorie și, cu toate că rămânea în preajma lui, obrazul ei fugea de el, ca un nume ce-ți sună în minte și nu reușești să-l recompuți în silabe.

„Nici n-o cunosc bine, va să zică, își mărturisi el. Atunci cum pot spune că o iubesc atât de mult?” Dacă mâine ar fi s-o revadă, cu greu ar putea s-o recunoască din prima clipă, și ea și-ar redobândi treptat adevărata sa înfățișare în ochii lui. Printr-o îndelungată obișnuință a inimii, Guéret își descoperea în aceste capricii ale amintirii, în joaca asta a unui chip care se arată și piere rând pe rând, toată profunzimea dorinței.

Când ajunse pe strada unde locuia, înălță capul și se încruntă văzând lumină la fereastra camerei lui. Sperase că va putea merge imediat la culcare și va dormi, când colo îl aștepta o femeie pe care n-o iubea și care avea să-i pună tot soiul de întrebări plicticoase, întrebări pe care se credea îndreptățită să i le pună pentru faptul că-i nevasta lui. O clipă se gândi să rămână afară, să se plimbe pe câmp până când lumina ce-l pândea ca un ochi deschis se va

stinge; dar nevoia de somn, nevoia de a-și uita chinul îl făcu să se răzgândească repede. Intră în casă și urcă scara.

Ea tocmai făcea curățenie prin cameră și împingea scaunele la perete. Era o femeie înaltă și încă tânără, destul de urâtă în ciuda unei aparențe robuste și sănătoase ce putea să placă. Privind-o, te gândeai la o țarancă pe care orașul, a învățat-o să-și disprețuiască broboada, basmaua și fusta de catifea, și care, vrând să se îmbrace ca o cucoană, nu reușește să se dezbrace de preferința ei pentru veșmintele negre. Fața îi era umbrită de pălăria pe care încă nu și-o scosese. Forma viguroasă a sânilor se accentua sub țesătura lucioasă a bluzei, iar fusta de serj îi strângea șoldurile și se lărgea abia la genunchi.

— Ai sosit, spuse ea întorcându-se.

El își agăță pălăria în cuier și se așează la masa rotundă din mijlocul camerei.

— Da, răspunse Guéret, fără s-o privească, și despături un ziar aflat la îndemână, dar privirile îi lunecau de la un paragraf la altul și nu zăboveau la niciuna din știrile de *ultimă oră*. Cât îl apăsa acest minut, cum îl ura! Ceva îl silea să observe toate gesturile soției și, fără voia lui, încerca să ghicească ce are de gând să-i spună. O văzu ezitând un moment, cu mâna pe speteaza unui scaun, gata, fără îndoială, să-l întrebe ceva; într-un târziu își scoase pălăria.

— Nu mă întrebi ce-am făcut, pe unde am umblat? spuse apoi, așezându-se în fața lui.

El luă înfățișarea unui om pe care îl întrerupi din lectură.

— Bun, și ce-i cu asta?

— Pe tine nu te interesează faptul că am fost la magazin?

— Ți-au dat banii? întrebă el.

Ea încuviință din cap. Trăsăturile greoaie și prea înghesuite – îi dădeau un aer cam nătâng, corectat oarecum de tristețea întipărită

pe toată fața. Guéret nu se putu abține să nu compare în gând această față cu cea a Angèlei și se întrebă ce forță, ce prejudecată îl împiedică să se ridice numai decît și să-i spună adevărul, să-i explice că, în timp ce stă cu ea de vorbă, toate gândurile sale zboară la alta, că inima și sufletul lui o ocolesc și fug de ea.

— Mai bine mai târziu decît niciodată, spuse mașinal.

— Și tu?

Ochii ei albaștri îl fixau cu o insistență supărătoare și i se părea că încearcă să-l silească astfel la un răspuns. Pe vremuri, ochii ei îi plăceau, le admira culoarea azurie, forma migdalată și flăcăruia jucăușă pe care o vedea aprinzându-se în fiecare clipă, dar acum, privirea încă tânără pe-o față îmbătrînită i se părea o bătaie de joc. „Chiar și ce-i frumos într-însa nu face decît să-i accentueze urățenia”, gândi. Și răspunse răstit:

— Am primit banii pentru lecții, ca de obicei.

— Când ai de gând să ceri o majorare?

— O majorare? repetă el lăsând ziarul pe genunchi. Asta-i tot ce știi tu să spui. Cum îți închipui că am să cer o majorare după trei săptămâni?

— Sunt mai mult de trei săptămâni, Paul. Noi am sosit aici în august.

El ridică din umeri.

— Ești un copil, asta-i. Până în aprilie sau mai, nu cer nimic.

— N-o să ne putem descurca la iarnă. Te-ai gândit cît ne-a costat mutarea?

El o privi drept în față și întrebă:

— De fapt, ce vrei tu, Marie? E vina mea că nu suntem bogați? Ai poate impresia că nu muncesc destul?

— Dimpotrivă, cred că muncești destul, dar că oamenii. aceia, care-s bogați, nu te plătesc așa cum ar trebui.

— Tu nu pricepi când îți explic că o majorare nu se cere după câteva săptămâni? O majorare nu înseamnă un cadou. Trebuie să aștepți cel puțin șase luni.

— Ar fi trebuit să ceri mai mult de la bun început.

— Să admitem că n-am procedat bine. Ești mulțumită? Oricum e prea târziu să cer mai mult. Prea târziu și prea devreme.

— Faci cum vrei, răspunse ea.

Își luă pălăria, se ridică și ieși din cameră. Trecură câteva minute. Guéret binecuvântă acest răgaz de singurătate ce-i îngăduia să reia firul reveriei și să-și imagineze o sumedenie de lucruri imposibile, altă viață, toată fericirea refuzată. N-a fost destul de energic cu Angèle, ar fi trebuit să-i ofere bani, imediat, în loc să se lase târât de impulsul inimii și să n-aibă nici măcar curajul să-i vorbească, s-o atingă. Probabil că l-ar fi refuzat, dar, atunci, ar fi știut cum să procedeze. Incertitudinea îl exaspera. Ce poate fi mai ridicol decât să-i faci curte, o curte de îndrăgostit, unei fete care nu râvnea, probabil, decât la bani. Probabil? Sigur! Brusc, fu convins că Angèle ar fi primit bani. Care fată săracă n-ar face la fel? Așa se explica faptul că a acceptat o întâlnire pe stradă, că nu i-a acordat nimic altceva. Aștepta să-i ofere bani, s-o cumpere. Iar el i-a dăruit un inel, un inel caraghios de fetiță, furat de la nevastă-sa. Era tot ce găsisese drept cadou. Avusese și scrupule de delicatețe, imbecilul, când ar fi trebuit să scoată portofelul și să numere bancnote. Și ea a luat inelul mai mult în silă și a plecat aproape imediat, plină de dispreț, fără îndoială. Bine a făcut.

— Nu vreau să te chinuiești din cauza asta, spuse Marie, care tocmai intra în cameră. O scoatem noi la capăt, chiar dacă ar trebui să facem un împrumut.

Guéret se întoarse brusc la sunetul vocii ei și-și privi soția cu un aer sumbru. Simplitatea acestei ființe îl uimi. De ani de zile trăia

în preajma lui fără să-i bănuiască, măcar gândurile. Nu văzuse nimic, nu ghicise nimic; nimeni nu-i spusese nimic. Cosea de dimineată până seara și o dată pe săptămână pleca la Paris, la magazin, de unde își încasa banii pentru munca făcută. La asta se reducea toată viața ei și el știa. Nicio dorință, nicio neliniște nu-i tulburase vreodată inima calmă, seninătatea ceasurilor de trudă. Din când în când, e drept, se căznea să afle cum se vor rezolva anumite probleme bănești, dar placiditatea firească învingea repede.

Fericirea ei se justifica prin sărăcia în care fusese crescută, dar era o fericire monotonă și fără elanuri, al cărei spectacol îl irita pe Guéret, pentru că știa că se bazează doar pe naivitate. Uneori avea impresia că în locul eternei blândeți ar fi preferat acreala unei femei geloase și detesta umilința cu care îi accepta furiile, purtarea supusă, bunătatea ei, până și bunătatea pe care își închipuia că o deslușește în fiecare gest.

— Nu mă chinuiesc, spuse obosit. O să-ți închipui acum cine știe ce. Ai închis obloanele?

O clipă ea îl privi atent, sprijinindu-se cu mâinile de masă, ca și cum s-ar fi căznit să înțeleagă ceea ce nu vrea să-i spună. El nu putu să-i susțină privirea.

— Lasă-mă, ce-ai cu mine, reluă cu un gest plictisit. Azi am muncit mult, vreau să mă odihnesc. Nu mă mai întreba atâta. Du-te și închide obloanele.

Ea se ridica fără o vorbă și ducându-se la fereastră, o deschise larg. Bolta cerului apăru dintr-odată, ca și cum ar fi năvălit în cameră și-ar fi umplut-o cu stelele și cu noaptea. În ciuda tristeții care-l stăpânea, bărbatul întoarse capul și privi; brusc, ceva îi înțeți bătăile inimii, un elan confuz spre nesfârșirea mută, ce părea să-l

cheme. Câtă pace în adâncul cerului negru, după toată zarva cuvintelor omenești!

„Ah! să fii fericit”, gândi ca și cum niciodată, până atunci, n-ar fi simțit puterea acestor cuvinte.

Unul după altul, obloanele se închiseră la loc.

V

Avea impresia că știe de când lumea această încăpere somptuoasă, cu perdele de catifea, cu covoare groase, căci anumite ceasuri de plictiseală par lungi cât o viață întreagă și-aici se plictisea mai cumplit ca nicăieri. Câteodată, când nu mai putea rezista, privirea lui evada din manual, pentru a rătăci de-a lungul pereților încărcăți cu tablouri. Le examina cu atenție, înregistra toate detaliile pe care le știa pe dinafară, dar se căznea să descopere ceva nou. Vocea copilului îi ajungea la urechi nedeslușită și depărtată, ca prin vis; o toropeală îi apăsa blând pleoapele ce se închideau, capul ce se înclina spre piept, apoi se dezmeticea înspăimântat de gândul că pe neașteptate l-ar putea auzi pe elevul său exclamând: „Uite că doarme! Domnul Guéret a adormit!” Și-atunci, dacă s-ar întâmpla una ca asta, doamna Grosgeorge, care se alia întotdeauna prin apropiere, care îl spiona — era convins de acest lucru —, ar da buzna, așa cum are obiceiul, și l-ar izgoni.

În dimineața aceea ploua cu găleata și rafale de vânt despuiau grădina dimprejurul vilei cu un fel de bucurie sălbatică, scuturând tufișurile, secerând florile, odioasele begonii ce desenau în colțul peluzelor monograma proprietarilor. Șuvoaie de apă brăzdau nisipul. Peste tot acest prăpăd, teii zbuciumau brațe neputincioase. Guéret arunca priviri furișe pe fereastră. Vijelia. naturii oferea un

contrast atât de izbitor cu mediocritatea greoaie din încăperea în care se afla închis! O placă subțire, de sticlă îl despărțea de aerul rece și aspru de afară, de vuietul vântului printre: copaci; un simplu geam era de ajuns ca să se simtă prizonier. Dar admitând că și-ar redobândi pe neașteptate libertatea, ce-ar face? Răspunsul la întrebare nu întârzie; ar alerга pe strada Boiangiilor, unde lucrează la ora asta Angèle. Bineînțeles. Și-acolo ce-ar face ca s-o vadă, să-i vorbească? se gândi o bucată, de vreme, dar nu găsi niciun răspuns. Din cafeneaua unde se instala câteodată, vizavi de spălătorie, n-o putea zări decât în clipa când ieșea; era exact momentul când își pierdea capul, nu mai știa pe ce lume se află, teama că n-o va vedea pe Angèle îl făcea să n-o mai recunoască printre tovarășele sale. Vedea ca prin ceață trei fete tinere care treceau râzând prin fața cafenelei și, două secunde mai târziu, totul pierdea. Ce legi cumplite guvernează universul! Cu siguranță că există pe lume livezi înverzite, păduri unde te poți ascunde fără urmă, femei tinere și frumoase care poate că l-ar fi iubit dar o lege haină izola ființele, închidea ușile, se amuza împingând pe-o stradă pe cei care pe strada învecinată și-ar fi găsit fericirea, făcea ca unii să se fi născut cu câțiva ani prea devreme, iar alții prea târziu. Gândul că fericirea, fericirea lui există undeva și el nu știe unde, îl înnebunea făcându-l să alerge după fiecare fată ivită în cale. Parcă era un idiot cu ochii legați, care se joacă de-a baba-oarba și aude strigându-i-se la ureche: Aici! acolo! mai departe! Și dă ocol, o ia ba la stânga, ba la dreapta, caraghios și buimac, pe zi ce trece mai bătrân și mai dezamăgit. În schimb, alții au parte de toate noroacele, care le pică din cer, pentru simplul motiv, pare-se, că nu le caută. Poate că și copilul care-și bălbâie acum lecția de istorie va ajunge unul dintr-ăștia, într-o bună zi. În primul rând era bogat.

Acest gând stârni în sufletul lui Guéret un val de ură. Se aplecă spre capul blond al băiețașului, adulmecând mirosul de carne și de păr tuns scurt ca un gazon. Îl apucă o poftă nebună să-l palmuiască pentru a se desfăta apoi cu surpriza și cu spaima lui. Copilul era bogat, iar el sărac și, pentru că era sărac, trebuia să-i asculte vocea gângavă, s-o corecteze cu blândețe la fiecare greșeală, în loc să alerge la Angèle, să-i dea bani și să-și astâmpere patima ce-i frigea inima. Ce Dumnezeu feroce îngrămădisise deoparte aurul și de cealaltă poftele? E un joc, o glumă proastă?

În timp ce reflecta la toate acestea, ușa se deschise brusc, și doamna Grosgeorge își făcu apariția. Intră cu pași tiptil și repezi și se îndreptă spre masa la care învăța copilul. Fața impasibilă a acestei femei te împiedica să-i dai o vârstă pentru că, deși n-avea niciun rid, te mira totuși faptul că n-are. Asta se datora, fără îndoială, privirii sale de-o extraordinară duritate; ochii negri, bănuitori, cu o sclipire aproape metalică erau, într-adevăr, niște ochi de bătrână, dar avea un nas fin și drept, gura mică și frumoasă, deși cam cărnoasă, pomeții înalți și, întinsă pe aceste trăsături delicate, o piele albă ce-și păstra aparența catifelată, putând să deruteze chiar și ochiul pătrunzător al unei dușmance. Era lesne să-ți dai seama că-i înzestrată cu o putere de rezistență deosebită care nu se trăda numai în cuvinte și gesturi, ci prin întreaga sa atitudine, chiar și prin felul reținut de-a respira; s-ar fi spus că-și urăște plămânii pentru faptul că o constrâng să facă acest lucru. Era înaltă, zveltă dar bine legată, îmbrăcată cu o bluză de dantelă galbenă și-o fustă de stofă maron. Părul negru încărunțea la tâmpile fără ca ea să-și fi dat osteneala să-l vopsească, dar, în schimb, era foarte îngrijit coafat.

— Mai e puțin până se termină ora, domnule Guéret. Un bun prilej pentru a-mi face o idee despre metoda dumitale pedagogică. Firește, veți proceda amândoi ca și cum nici n-aș fi de față.

Se instalează într-un jilț din fundul salonului, picior peste picior, cu mâinile împreunate pe una din rezemătorile scaunului în atitudinea unei persoane care așteaptă. Copilul aruncă o privire înfricoșată spre profesor; acesta se uită întâi la elevul său, apoi la doamna Grosgeorge, după care luă iar loc.

— Ce trebuie să fac? șușoti copilul; o cunoștea destul de bine pe mama sa, pentru a-și da seama că vizita ei nu prevestește nimic bun.

— Păi, dragul meu, rosti Guéret cu o voce în care se căznea să imprime și autoritate și blândețe, citește până la capăt lecția de istorie.

— Mai sunt numai trei rânduri, domnule.

— Citește când îți spun.

Copilul se aplecă asupra cărții și bâigui o frază din care nu se înțelegea o iotă.

— Acum închide cartea, ordonă Guéret, și spune-mi ce-ai reținut din această lectură.

— ...reținut din această lectură, repetă copilul.

Era un băiețuș blond și firav, iar fața sa palidă pălise și mai mult de groaza unei eventuale palme; o puzderie de pistrui îi constelau nasul minuscul. Timp de o clipă, băiatul rămase cu gura căscată; zăpăceala îl molipsi și pe profesor. Roșind, Guéret începu să-i vorbească pe un ton răbdător și totodată agasat care, de obicei, bagă copiii în sperieți.

— Te întreb ce-ai reținut din lectura de adineaori, cu ce impresie ai rămas, ce părere ai despre...

Tăcere. Guéret se uită pe furiș la doamna Grosgeorge, dar ea parcă împietrise. Imobilitatea acestei femei i se păru mai cumplită decât o izbucnire de furie și broboane de sudoare începură să i se prelingă pe frunte.

— Hai, spune-mi, dragul meu, relua el cu o voce forțată al cărei timbru i se păru hidos, despre cine-i vorba în această povestire?

— Poftim?... Despre rege.

— Bine! Foarte bine! Despre care rege? Ludovic al XI-lea, Ludovic al XII-lea?

— Ludovic al XI-lea.

Fără a-l slăbi din ochi pe Guéret, băiatul întinse brațul sub masă și-și scărpină pulpa.

— Așa, excelent! Și... ce i-au făcut ei? întrebă prostește profesorul.

— L-au închis într-o cușcă.

Urmă, o secundă de consternare în timpul căreia Guéret nu mai știu ce să spună. Sigur că nici el nu pusese bine întrebarea, dar cum se făcea oare că de îndată ce apărea doamna Grosgeorge totul începea să meargă anapoda? De la începutul acestei scene ea nu schițase nici cea mai mică mișcare, asculta doar cu un fel de ferocitate politicoasă, așteptând urmarea.

— Gândește-te la ceea ce spui, făcu Guéret cu o voce asprită de frică. Doar știi că Ludovic al XI-lea n-a fost niciodată închis într-o cușcă. Dimpotrivă el este regele care... hai; spune mai departe. Ludovic al XI-lea este regele care...

— Nu știi! izbucni copilul înspăimântat.

Și începu să scâncească privind spre maică-sa. peste speteaza scaunului. Doamna Grosgeorge tresări. Guéret schiță un gest vag în direcția copilului, după care se ridică în picioare. Pentru a spori parcă dinadins zăpăceala pendula bătu de unsprezece.

— André, făcu doamna Grosgeorge, te previn că ai putea primi o palmă pentru toată gălăgia asta; E interesul dumitale să încetezi imediat, altfel ai să te convingi că nu glumesc.

Copilul își vârî pumnii în gură ca să înăbușe țipetele pe care nu și le mai putea stapăui și imploră din ochi ajutorul profesorului, dar Guéret amuțise, neștiind ce să spună pentru a atenua această scenă penibilă. Stătea în picioare, cu spatele spre fereastră și, timp de câteva secunde; înlemni, cu palma desfăcută pe piept, cu aerul unui om care vrea să se dezvinovățească, apoi își dădu brusc, seama cât de ridicol o gestul său și, roșind, lăsă mâna jos.

— Sunt dezolat, doamnă, bâigui el.

— Domnule Guéret, începu doamna Grosgeorge, fără să lase impresia că ar fi auzit cuvintele lui, mi-am propus ca anul viitor să-l înscriu pe fiul meu la un colegiu. Crezi că va fi capabil să se prezinte la examenul de admitere pentru clasa a șasea? Gândește-te. Nu spune da numai ca să-mi faci plăcere. Gândește-te bine.

Vocea ei avea o blândețe stranie, din care răzbătea ceva amenințător și Guéret trebui să lungească puțin gâtul ca să prindă, sensul cuvintelor, căci buzele doamnei Grosgeorge abia se mișcau rostindu-le. Era imposibil să citești ceva în trăsăturile ce păreau incapabile să exprime o emoție omenească; cu toate acestea, ochii fixau oamenii și obiectele cu o forță și-o concentrare ce aprindea un fel de văpaie în priviri. Îl cerceta pe profesor fără să-i ocolească fața în care tulburarea și rușinea pompau valuri de sânge; ai fi spus că încearcă să ghicească răspunsul la întrebarea sa chiar în creierul acestui om umilit, sub fruntea pe care vedea sclipind sudoarea. Savură un moment plăcerea spectacolului, ținându-și răsuflarea în nări, ca un animal în călduri, apoi se îndreptă puțin și fără zgomot, își frecă palmele.

— Doamnă, răspunse Guéret, care luase gestul ei drept un semn de nerăbdare, cred că după câteva luni de eforturi susținute, fiul dumneavoastră se va putea prezenta la examenele de clasa a șasea.

— Asta-i și părerea noastră, domnule Guéret, răspunse ea răsucind ușor capul cu oarecare cochetărie. Vă gândiți, desigur, la patru sau cinci luni de muncă susținută...

— Întocmai, doamnă, patru sau cinci luni sunt de-ajuns.

— Patru sau cinci luni de muncă susținută, reluă ea, sub îndrumarea unui profesor priceput, cu tragere de inimă... Suntem și-acum de aceeași părere, domnule Guéret...

— Dar... evident, doamnă.

— Un profesor care se preocupă de elevul său, știe să-l facă să înțeleagă ceea ce învață... gândim în continuare la fel, nu-i așa?

— Dar desigur, doamnă.

— Așadar, un profesor care nu-și zăpăcește elevul cu întrebări absurde, ci pregătește cu grijă, acasă, lecția pe care o va preda a doua zi; pe scurt, domnule Guéret, ceea ce numesc eu un om conștiincios, care-și înțelege datoria și-o respectă. Doriți să-mi spuneți ceva?

El sputură din cap. Chiar dacă ar fi vrut să vorbească n-ar fi putut de rușine.

— Bun, continuă ea, așteptați-vă la vizite frecvente din partea mea, domnule Guéret. André!

Copilul se răsuci spre maică-sa.

— Vino aici când te chem, făcu doamna Grosgeorge cu vocea ei egală. N-ai să înveți niciodată să ascuți imediat?

André făcu un efort violent pentru a se stăpâni și, coborând de pe scaun, se îndreptă spre colțul salonului unde doamna Grosgeorge aștepta neclintită ca o statuie. Era un băiat pipernicit,

îmbrăcat într-un jersey bleumarin care-i strângea pieptul îngust și brațele plătând. Picioarele goale ieșeau dintr-un pantalon de serj mult prea larg. Umbla târșind picioarele, ca și cum ar fi ținut cu tot dinadinsul să zbârlească perii roșii și violeți ai covorului.

— De câte ori ți-am spus să nu mai târăști picioarele? îl întreabă doamna Grosgeorge când André ajunsese în fața ei. Vino mai aproape.

Pusese ambele mâini pe brațele jilțului și examină atent copilul care îi ocolea privirea și-și mușca buzele.

— Înainte de a te pedepsi, spuse blând, e drept să-ți explic de ce sunt nevoită s-o fac. În primul rând, ai citit îngrozitor lecția de istorie. Nu articulezi cuvintele. Apoi, nu-ți dai silința să pricepi și să reții ceea ce citești. Rezultatul: și după lecție ești la fel de ignorant ca și înainte, pierzi vremea de pomană și irosești banii tatălui tău. În al doilea rând, nu vrei să te dezbari de obiceiul de a zbâli covorul când umbli. Nu plânge, n-are rost. Capul sus și uită-te la mine.

Rostind aceste cuvinte strânse puțin din dinți și-și pironi privirile în ochii băiatului. Apoi, cu coatele lipite, înălță antebrațul drept aruncându-l cât mai în urmă cu puțință. Rămase așa timp de o secundă fără să-i tresară vreun mușchi și, pe neașteptate, după ce se răsucise imperceptibil spre dreapta, ca și cum ar fi vrut să-și ia puțin a vânt, îl izbi drept în față cu forța și brutalitatea unei mașini: André se cutremură, gâfâind de groază, și începu să urle. Cu toate acestea maică-sa nu-l slăbea din ochi; părea că n-aude țipetele lui și cerceta obrazul pe care urma trandafirie a mâinii pălea treptat. Un licăr straniu i se aprinsese în pupile, o expresie hulpavă și voluptuoasă ce-i transfigura fața bătrână și frumoasă, reîntinerind-o parcă. În clipa aceea spiritul ei era atât de absorbit de ceea ce vedea încât nimic nu-i mai putea abate atenția de la urma întipărită

de degetele sale. Probabil că n-ar fi întors capul chiar dacă ar fi strigat cineva: „Foc!” în spatele ei.

Guéret urmări scena paralizat de groază. Simțea dorința de-a lua copilul la brațe, dar numai gândul unei asemenea îndrăzneli i se părea o enormitate. Toată ființa doamnei Grosgeorge iradia atâta forță și voință, viciul îi dădea în clipa aceea o autoritate atât de neînduplecată, încât Guéret nu se încumetă s-o înfrunte deschis, așa cum, n-ar fi îndrăznit să smulgă prada unei fiare, și rămase mut, contemplând fără voie copilul care plecase capul și dădea îndărăt împleticindu-se sub privirea cumplită cu care îl urmărea mama sa.

Urmără câteva secunde de tăcere tulburată numai de scâncetele băiețușului după care, brusc, ca și cum s-ar fi destrămat un farmec ce-i reda libertatea, doamna Grosgeorge tresări și ridică ochii spre profesor.

— Ei bine, spuse ea tăios, e trecut de unsprezece, domnule Guéret, nu văd ce vă mai poate reține aici.

Se ridică rostind aceste cuvinte și se îndreptă spre ușă. Guéret, care încremenise în loc, putu să remarce, în clipa când trecea prin fața lui delicatețea profilului ferm și grațios; numai obrazul ușor îmbujorat trăda o oarecare emoție; după ureche, dedesubtul unei șuvițe de păr cărunț, una din balenele ce-i susțineau gulerul înalt pătrundea ușor în carnea albă a cefei, scobind a gropiță. El încercă dintr-odată un sentiment confuz, în care se amestecau deopotrivă admirația cu scârba și, luându-și cartea și hârtiile, o urmă pe doamna Grosgeorge în anticameră.

Ajuns în grădină, o clipă mai târziu, își dădu seama că fusese atât de tulburat încât a uitat să-i spună la revedere.

VI

Camera cu tavanul scund și-o fereastră îngustă, restaurantul doamnei Londe, cafeneaua mică și pustie, vila familiei Grosgeorge, iată cele patru puncte cardinale ale noii sale existențe. Mai erau de asemenea străzile și drumurile, străzile de-a lungul cărora o urmărea temător pe femeia aceea, drumurile nocturne unde îi vorbea, unde o implora. Ele îi îngăduiau să umble din colț în colț prin închisoarea sa.

Mai erau și cele două râuri ce cuprindeau într-o singură îmbrățișare orașelele învecinate cu Lorges și Chanteilles. Purtau niște nume așa cum știe să nascocască uneori spiritul popular. Unul se târa lănced printre trestii, zăbovind pe sub vechile ziduri ce împrejmuiau Lorges și trebuia să privești apele Somnorosului cu multă atenție pentru a le percepe scurgerea. Celălalt, venind mai din sus, sirăbătea orașul Chanteilles rostogolind un șuvoi zglobiu și clocotitor; se numea Sprintenul și boala cu numele său un bulevard nu prea lung ce-i străjuia cursul de la o înălțime de vreo cinci, șase metri. Plimbarea pe acest bulevard era ocupația de căpetenie a locuitorilor din Chanteilles în timpul după-amiezilor duminicale și trebuia să fie foarte urât afară ca să renunțe la distracția lor. Chiar și cei din Lorges veneau să se amestece din când în când în grupurile care se plimbau cu pasul acela domol, prielnic discuțiilor, și, geloși, se aplecau peste parapet cu o nepăsare prefăcută. Dar, în timpul săptămânii, această parte a orașului era destul de puțin umblată, întreaga activitate din Chanteilles concentrându-se în jurul Pieței-Târgului. De aceea, în după-amiezile senine de octombrie când vântul bătea mai molcom, era o plăcere să te așezi pe sub teii promenadei și să visezi

ascultând vuietul neîntrerupt al râului atât de grăbit să sosească și să fugă apoi mai departe.

Guéret se trânti pe-o bancă nu departe de parapet. O briză ușoară adia murmurând printre ramuri, deasupra capului, și el simțea pe mâini mângâierea blândă a soarelui tomnalec. Pe cerul palid păsările scoteau țipete care sunau ca un rămas-bun. Văzduhul era străveziu, privirile răzbăteau lesne până departe și deslușeau, dincolo de casele de pe celălalt mal, un drum mărginit de câmpuri negre și livezi despuiate, apoi acoperișurile albastre și cenușii din Lorges, îngrămădite pe străduțele dimprejurul zidurilor dărăpănate ale bisericii Saint-Jude. Somnorosul nu se vedea, se ascundea în dosul meterezelor, dar un șir de sălcii trăda șerpuirea lenevoasă a cursului său. Mai departe, peste alte câmpuri și întinse fânașuri jilave, un șir de coline bondoace cu fruntea însorită surădeau în lumină, albe ca niște faleze.

Timp de câteva minute, contemplă acest peisaj fericit și senin, atât de nepotrivit cu tristețea și neliniștea ce-i sfâșiau sufletul. Era prea bătrân pentru a-și domoli suferința cu speranțe deșarte, și se simțea de altfel și prea obosit. După ani și ani de aventuri, de dezamăgiri, de nemulțumiri, vine clipa când sufletul nu mai rezistă și refuză să dea ascultare trupului, să-l urmeze în rușinea sa. Desigur fata îi scrisese, îi fixase o întâlnire în acest loc, dar el nu venise decât din lașitate, dintr-o slăbiciune, și pentru a nu-și reproșa mai târziu cu regret faptul că a pierdut ocazia ce i se oferea; era convins că Angèle nu-l vrea și se disprețuia pentru faptul că se află totuși acolo, pe banca indicată de ea. Cu toate astea, acum ar fi fost incapabil să plece; știa și asta.

Despături încă o dată biletul pe care-l păstra în căușul palmei, și-l citi.

„Nu mai ai chef să mă vezi? întreba ea. Dar ce ți-am făcut? Măine când voi duce lenjeria la vila Mon Idée, am să fac un ocol prin boulevard. Așteaptă-mă acolo pe prima bancă la ora două. Angèle.”

Obraznica! Cum poruncește! „Așteaptă-mă acolo...” Și uite c-o aștepta pe locul indicat. Duse biletul la gură și-l umezi cu buzele. „Măcar brațele să i le-apuc”, gândi Guéret turbând de furii. Brațele ei rotunde și pietroase, brațele ei prea albe, ce-i îngăduiau, îi porunceau să-și închipuie trupul. Un val de căldură îi năvăli în obraji și, cuprins de un fel de amețală, închise ochii. Vuietul apei se amesteca laolaltă cu zbârnâitul ce-i răsuna în cap. „Veșnic, părea să-i șoptească râul, toată viața la fel, toată viața”.

De trei zile n-o văzuse, din seara când a vorbit cu ea pe drum. Cum de-a rezistat? Habar n-avea. Parcă poți ști cum trece timpul când suferi astfel?

Apăru, un sfert de oră mai târziu, ducând un coș imens, pe care îl purta însă cu multă ușurință. Frumusețea are în mod firesc un aer triumfător. E gravă și maiestuoasă în orice gest. La apropierea ei, ceva amuțește în inima bărbaților. Văzând-o pe Angèle venind spre dânsul, Guéret nu mai găsi cuvintele pe care și le pregătise dinainte. Chipul desăvârșit, trupul acela, înaintând cu noblețe, striveau tot universul din jur. O sorbea din ochi. Era îmbrăcată cu o bluză ce-i lăsa la vedere gâtul și brațele. Peste fustă purta un șorț alb. Jocul miraculos al cutelor cu umbra desena sub pânză contururile torsului, ale membrelor. Și, dintr-odată, inima îi fu năpădită, de-o bucurie mai involburată și mai năvalnică decât râul ce se rostogolea spre ocean. Uită totul, suferințele, ranchiunile; parcă o vedea pentru prima oară, albă, învăluită în lumini și se cutremură la gândul că ar fi putut să nu vină.

Ea surâdea.

— Nu mai sta așa de țeapăn, îi spuse venind spre dânsul. Ai să atragi atenția asupra noastră. Hai să mergem pe chei.

Porniră împreună spre scara îngustă de piatră co cobora spre râu. Ajunși pe chei, Angèle aruncă o privire în jur vrând să se încredințeze că sunt singuri.

Guéret o privi în tăcere.

— Ești un om foarte sucit! constată ea înăbușindu-și râsul. Îmi închipuiam că-ți face plăcere să te întâlnești cu mine.

Vuietul apei acoperea aproape cuvintele rostite cu jumătate voce. Întrebă mai tare:

— Nu-mi spui nimic?

Stătea în fața lui, mai tânără și mai fragedă decât îndrăznise el să și-o închipuie vreodată în nălucirile impure ale singurătății. O dată sau de două ori, ea își trecu mâna pe frunte îndreptând o şuviță de păr castaniu, pe care vântul îndărătnic i-o zbârlea mereu. Guéret ar fi dorit să rădă și s-o ia de mână, dar firea lui bănuitoare îi retează pe loc orice elan. Uitase oare indiferența acestei fete, cruzimea ei? Poate că n-a venit la întâlnire decât ca să-și bată joc de înfățișarea sa mohorâtă, de frazele de amarez pe care avea să i le îndruge.

— De ce-ai venit?

Fără să răspundă, Angèle îi examina o clipă fața împietrită de gânduri și neîncredere. Strălucirea luminii îl silea să plece capul, dar n-o slăbea de loc din privire. Fu izbită de trăsăturile lui schimbate și de amărăciunea pe care o descoperea în ele.

— Ce întrebare! exclamă în cele din urmă Angèle cu reproș în voce. Vrei să plec?

Guéret fu pe punctul de-a spune: „Da”. Realizase dintr-odată inutilitatea acestei întâlniri, inutilitatea întregii sale existențe; și

desperarea ce-l invadea îi smulse un suspin. Ridică brațele și le lăsa apoi să cadă de-a lungul trupului.

— Voi fi atât de nefericit, după ce vei pleca, spuse; el. Și totuși ce-aș avea de regretat? Nimic, dumneata nu-mi dai nimic.

— Ai spus o dată că ți-e destul să mă vezi, spuse ea cu cochetărie naivă.

Guéret întoarse capul.

— Am devenit mai pretențios, desigur, făcu el fără s-o privească.

Nici nu rostise bine aceste vorbe că le găsi imprudente și ridicole și se temu ca Angèle să nu le fi auzit, dar ea îi luă mâna și-i spuse cu voioșie prefăcută:

— Nu ești de loc rezonabil, zău.

Atingerea ei îl stingheri, aproape că-i stârni repulsie. Faptul că fata îi dădea astfel mâna i se părea prea deosebit de ceea ce-și imaginase, prea simplu. Și-apoi, carnea ei n-avea căldura la care se aștepta, ceea ce-l dezamăgi și-l încântă în același timp. Se gândea că mai mult decât atâtă nu va obține, desigur, niciodată.

— Mai bine să nu dai mâna cu mine dacă asta nu înseamnă nimic pentru dumneata, spuse, fără să vrea, cu voce aspră.

— Cum, exclamă ea, lăsându-i mina, eu sunt bună și-ți dau o întâlnire, iar dumneata vorbești așa cu mine!

Guéret căzu brusc în prada unei furii nestăpânite.

— Întâlnire, repetă el, asta numești dumneata o întâlnire: un sfert de ceas de conversație în mijlocul drumului sau pe malul apei? Și celorlalți? Lor ce le dai? Nu cumva se mulțumesc și ei doar cu atât?

Ea păli.

— Ceilalți, șopti. Care ceilalți?

Güéret n-o auzi, dar văzu mișcarea buzelor. De rușine că a jignit-o roși, dar încercă să ia o atitudine sigură pe el, înfundându-și pumnii în buzunarele hainei. Se simțea atât de urât în lumina care-i pălmuia obrajii, încât ar fi vrut s-o rupă la fugă, să urce iar scara de piatră. Totuși, ceva îl reținu.

— Ceilalți... bâigui fără să știe bine ce spune, mai bogați decât mine.

În fundul buzunarului degetele mototoleau bancnota pe care o pusese acolo cu puțin în urmă, stăpânit de ideea fixă că e mai bine să-i ofere bani în loc s-o plictisească cu rugăminți prea insistente. Ceva îl împingea să facă acest gest, în niciun caz voința de-a cumpăra amabilitatea fetei, ci numai dorința josnică de-a insulta o făptură de la care pierduse speranța de-a mai obține vreo favoare. Vrând parcă să-i demonstreze cât de puțin se sinchisește de el, Angèle părea și mai frumoasă, în picioare pe malul râului care umplea tăcerea cu vuiet. El privi cu ură chipul pe care memoria îl reținea atât de greu; îi scăpa, i se refuza până și acel reflex al frumuseții pe care îl păstrează amintirea.

Ea vorbi înainte ca el să fi apucat să scoată mâna din buzunar.

— De vreme ce gândești așa, spuse cu ochi sclipitori de mânie, nu-mi rămâne decât să plec.

— Unde te duci? întrebă Guéret făcând un gest în direcția ei.

Dar Angèle nu răspunse. Săltă puțin coșul pe braț și, întorcându-i spatele, se depărtă. Nu făcu nimic pentru ca s-o rețină și-o urmări cu privirea de-a lungul cheiului, pe sub zidul bulevardului, până la scara unui pod aflat la vreo două sute de metri. I se părea că fiecare pas ce mărește distanța dintre ei îi ușurează inima. Își redobândi calmul, era aproape bucuros. Se îndreptă spre scara pe care o coborâseră împreună și se așeză pe-o treaptă.

— Aşa-i mai bine, rosti cu voce tare.

Pronunţând aceste cuvinte, duse ambele mâini la piept, ca şi cum ar fi vrut să-şi smulgă vesta, cămaşa de pe el. Cunoştea semnele prevestitoare ale durerii asemenea marinarului care presimte furtuna ascunsă în văzduh. Apăsarea neaşteptată ce-l frângea în două, neputinţa de-a respira liber – ştia ce înţeles trebuie să dea acestor prevestiri. Cum de-şi putuse închipui o singură clipă că va fi eliberat de suferinţele sale, de el însuşi? Şi brusc se ridică şi alergă spre locul unde se aflase la plecarea Angèlei. Privirea lui urmări malul până la pod. Nu mai era acolo, apucase să traverseze râul şi să dispară în timp ce el, aşezat pe treptele scării, se bucura că n-o mai are în faţa ochilor. E nebun? Ce folos că-şi sfâşie pieptul acum şi-i caută urmele, gemând numele ei? Probabil că nu există pe lumea asta un singur bărbat care să se fi comportat cu atâta lipsă de sânge rece şi atât de prosteşte, într-o împrejurare asemănătoare. La neajunsurile fireşti ale vârstei mai adăuga şi comportarea ridicolă a tinereţii. Cu minte de copil şi. faţa zbârcită voia să cucerească o fată în floarea frumuseţii. Şi, în ciuda lacrimilor de furie şi de tristeţe ce i se prelingeau pe obraji, izbucni în râs gândindu-se la toată deşertăciunea aventurii sale.

VII

— Bolnavă. Da. Dar, dragul meu, n-ai să-mi spui acum că eşti trist din cauza asta. Lasă politeţurile cu mine. Ştiu că soţia mea are un caracter dificil, cusurgiu. Cred că prezenţa ei te scoate din sărite. E rea, ia spune? Haide, ce atâtea mofturi! Doar nu-ţi închipui că am să-i raporteze convorbirea noastră?

Guéret zâmbi în silă. Se simţea cam stingherit de comportarea zeflemistă a acestui personaj rotofei, dar şi ce uşurare să afle că în

acea zi mama micului André nu va asista la lecție! Stătea în picioare, cu cartea în mână, în fața domnului Grosgeorge care se instalase într-un jilț. Proprietarul vilei *Mon Idée* își purta cei șaiszeci de ani ai săi cu bonomia ce apare odată cu vârsta, atunci când sănătatea nu se împotrivește peste măsură; părul alb îi mai acoperea capul deasupra urechilor și-a cefei, dar lăsa dezgolită o frunte roză, abia ridată, și tot creștetul țestei. Trăsăturile feței erau greoaie, gura mare și cu buze groase, falca puternică. Nasul cărnos și coroiat imprima profilului ceva voluntar și sălbatic, ce se dezmințea însă în privirea ochilor căprui. Era îmbrăcat într-un costum de vânătoare dintr-un postav cenușiu dar un papion cu picățele, demn de o ținută ceva mai îngrijită, trăgea o linie groasă și neagră dedesubtul bărbiei sale duble vrând să marcheze parcă o limită.

— Dar ia loc, spuse el. Doar ai și dumneata dreptul să mai răsufli un pic, ce naiba! Fii sigur că André n-o să refuze o mică pauză.

André care stătea așezat la masă, întoarse către tatăl său o față de copil viclean și râse cu palma la gură. Clipindu-i complice profesorului său, lunecă de pe scaun și se instală la fereastră. Totul trăda la această faptură firavă și pipernicită un copil din părinți prea bătrâni: umerii căzuți, încheieturile plăpânde ale mâinilor și liniștea lui de om mare, grijuliu să nu facă prea mult zgomot.

Domnul Grosgeorge arăta cu bărbia spre fiul său și spuse cu jumătate voce:

— Sărăcuțul! I-ar prinde foarte bine să stea în aer liber, să facă sporturi violente, dar maică-sa nici nu vrea să audă. Eh! maică-sa!... Dar ia loc, dragă.

Guéret puse cartea pe masă și se instalează pe un scaun, în fața domnului Grosgeorge.

— Ai să zici că sunt prea curios, continuă plecând capul pe umăr, dar de cât timp ești aici? Mi s-a spus că ai locuit la Paris înainte de-a veni la Chanteilles. Păi fir-ar să fie, să lași Parisul pentru un oraș de provincie! Ai avut ceva încurcături bănești care te-au silit să pleci?

Întreba cu aerul sigur de sine al omului bogat căruia banul îi dă dreptul să interogheze fără jenă un oarecare sărăntoc.

— Da, domnule, niște încurcături financiare.

— Și ai vrea să-ți faci un rost aici, ca preceptor?

De ce nu, la urma urmei? Ia spune, domnule Guéret, ești însurat?

— Însurat, da' domnule.

— Și soția dumitale te mai ajută și ea, se vede asta. Foarte bine, foarte onorabil. Dar cu ce se ocupă?

— E angajata unui magazin de lenjerie din Paris. Lucrează aici și, o dată pe săptămână, merge la Paris unde livrează comenzile.

— O însoțești și dumneata?

— Eu, domnule? Niciodată.

— Văd că nu ești un gelos, dragă Guéret. Haide! nu te speria zic și eu așa, în glumă. Parcă eu nu știu ce înseamnă căsnicia?

Un hohot scurt de râs îi scutură umerii. Așteptă un moment, ca și cum ar fi vrut să-i îngăduie lui Guéret să strecoare și el o vorbă; apoi, constatând că profesorul n-are nimic de spus, continuă cu vocea lui graseiată și puțin repezită:

— Bine, bine. Dar, ia spune, așa-i că te plictisești aici, după ce ai trăit la Paris?

— Da, se-nțămplă să mă și plictisesc, răspunse Guéret după o ușoară ezitare.

Domnul Grosgeorge întinse picioarele și le încrucișă.

— Ai vreun necaz, cumva?

— Eu, domnule? Dar... nu, n-aș putea spune...

— Ei, scumpule, făcu bătrânul printre dinți, dac-aș avea eu anii dumitale...

Schimbă poziția picioarelor, rămânând cu privirea ațintită în ochii fugari ai profesorului. Câteva secunde se scurseră într-o tăcere pe care Guéret nu îndrăznea s-o rupă.

— Ei, drace! exclamă în cele din urmă domnul Grosgeorge, ca și cum ar fi încheiat o cugetare. Nu vreau să-ți dau sfaturi, dar totuși, gândul ca dumneata te plictisești aici mă lasă cam visător. Cât despre mine, slavă Domnului, eu am știut să mă bucur de tinerețe. Ți garantez că la anii dumitale nu mă plictiseam de loc. În fine, să lăsăm asta.

Și, ridicându-se în picioare, se îndreptă spre fundul încăperii.

— Vrei să vii un pic? Ce zici de tablouașul ăsta?

Când Guéret fu lângă dânsul, domnul Grosgeorge îl apucă de braț.

— Așază-te aici, ceva mai dintr-o parte. Și-acum, o părere sinceră, da? Trebuie să-ți spun că m-a costat vreo șapte sutare, săptămâna trecută la Paris. Nu-i cine știe cât... azi dimineață mi l-au trimis.

— Șapte sute de franci l

— Dragul meu, dar nu te lăsa orbit de o cifră. Spune-mi părerea dumitale despre tablou. N-are importanță cât a costat, în fond. Frumusețea n-are preț.

Și-apoi, ce naiba l Un Chacornac?!...

În jurul unui gheridon, ce dispărea sub o dantelă somptuoasă, trei prelați înveșmântați în satin stacojiu încheiau un dineu cu mâncăruri alese al căror contur putea fi văzut pe niște platouri de aur. Pe covorul roșu, într-o frapieră de argint, se răcea o butelie de șampanie în timp ce unul dintre convivi, cel mai gras din tot grupul, ridica o cupă de cristal întorcându-se către tovarășii săi de

zaiafet. Altul se pregătea să răspundă la urarea ce i se făcea, fără îndoială, căci îi zâmbea celui care toasta, turnându-și el însuși de băut. Gestul apărea imprudent în ochii celui de al treilea ecleziast care, temându-se probabil de o clipă de neatenție din partea vecinului său, îi atingea brațul cu vârful degetelor, și, cu o înfățișare speriată, părea să-i spună că ar trebui să bage de seamă să nu verse vinul din cupă. În fine, un ultim detaliu ce desăvârșea această compoziție plină de bonomie și prețiozitate, o pisică albă care se răsfața cu grație la picioarele prelaților, jucându-se cu o stridie. Acesta era subiectul tabloului pe care domnul Grosgeorge îl supunea admirației profesorului. Guéret încruntă sprâncenele o clipă și-și plimbă privirile de sus în jos asupra operei de artă.

— Foarte drăguț, spuse el în cele din urmă.

— Drăguț! repetă iritat domnul Grosgeorge. Asta-i tot ce poți să-mi spui? Iubitule, dar uită-te puțin cu un ochi de artist. Culorile astea calde, vii și totuși armonioase, nu-ți spun nimic? Vermionul sutanelor răspunzând albului din fața de masă, albul care cheamă la rândul său roșul întunecat al covorului, ce zici, cântă, nu-i așa? Și pisica, acest adorabil animal aruncat acolo în josul tabloului, ca o semnătură? Și-apoi, ah, drace! ia examinează detaliul dantelei. Îți vine s-o iei în mână. Uite aici, și aici...

Degetul lui scurt și ascuțit urmărea drăgăstos rozetele de fir reproduse de artist cu o scrupuloasă fidelitate. Guéret se aplecă, subit interesat. Este oare cu putință să existe pe lume oameni care găsesc o plăcere pictând fețe de masă de dantelă și cardinali la chef în timp ce pentru el toate astea aveau atât de puțină importanță? I se părea că dorința violentă ce-l hărțuiește fără să-i lase o clipă de răgaz trebuie să fie universală și să frământă zi și nopte întreaga omenire. Tot ce nu era legat de Angèle îl lăsa buimac. Mai lesne și-ar fi închipuit întreg orașul înamorat de această femeie, decât trei

persoane indifferente de soarta ei. Visând astfel, nici nu bănuia că domnul Grosgeorge îl examinează de câteva clipe, cu ochii mijiiți, cu buzele umede.

— Dragul meu, făcu bătrânul cu o voce blândă, la care profesorul tresări, totuși n-ai să pretinzi că nu te gândești acum la ceva anume. Dumneata ești un melancolic, se vede cât de colo...

Îi puse mâna pe braț.

— Îți pasă. de Chacornacul meu cum îi pasă lui Chacornac de dumneata. Nu te speria; să știi că nu-ți port pică. Adineaori, când mi-ai spus că te plictisești la Chanteilles, am făcut câteva mici reflecții în sinea mea. „Dumnezeule mare, îmi spuneam, la vârsta lui plictiseala nu poate avea decât o singură cauză...”

Tonul pe care pronunță aceste cuvinte îl lămurii pe Guéret ce înțelese trebuie să le dea.

— ...o singură cauză, reluă bătrânul cu insistență. Da, sigur, dragul meu, nu te scandaliza. La asta se rezumă toată viața. Este eterna preocupare a tuturor.

Vocea lui căpătă un accent teatral:

— Ascultă natura, dragul meu, buna, exigenta natură. Îți închipui că n-am ajuns să te cunosc nițel? Scumpule, am să-ți spun ceva care s-ar putea să te șocheze; cu-atât mai rău, e spre binele dumitale. Află că deunăzi, în timp ce mă plimbam pe lângă gară, zăresc o femeie îmbrăcată în negru, destul de înaltă... în fine, n-am să m-apuc să ți-o descriu acum: persoana care era cu mine mi-a spus că-i soția *dumitale*. Ei bine, dragul meu, excelentul meu prieten, ascultă-mă bine. Am șaiszeci și doi de ani și-o oarecare experiență de viață. Ți-o spun verde, nu-i femeia care-ți trebuie dumitale!

— Domnule! exclamă Guéret uluit.

— Stop! făcu Grosgeorge autoritar. Lasă-mă să termin. Când spun că nu-i femeia care-ți trebuie dumitale, înțeleg printr-asta femeia pe care ți-o hărăzea natura. Fără îndoială că doamna Guéret are suflet bun, e muncitoare, dornică să-ți facă pe plac. Se vede numaidecât, ce naiba! Dar asta-i tot ce ceri dumneata de la ea? Seara, când te întorci acasă, după o zi de muncă și de plictiseli, o găsești pe doamna Guéret frumoasă, ispititoare? Asta-i foarte important, dragul meu. Gândește-te că anii zboară. Nu-ți pregăti de pe acum o bătrânețe plină de regrete.

— Dar, domnule, făcu Guéret cu efort, de ce-mi vorbiți astfel?

— De ce? Mai bine întreabă, dragul meu, de ce mă înfurii când văd cum, îți irosești tinerețea. Ești îngrozitor de nefericit, asta sare-n ochi. Și-ți închipui că nu te înțeleg, că sunt prea bătrân ca să te înțeleg? Dragul meu, vrei să-ți fac o mărturisire? Ai văzut-o pe soția mea. Scade-i douăzeci de ani, imaginează-ți chipul cel mai delicat, cel mai nostim cu puțință... După o lună. de zile, mi se zbârlea părul numai când o vedeam. Și era totuși frumoasă dar, asta-i viața, ce vrei, natura nu mi-o hărăzise mie și eu am înțeles prea târziu. Oh! fii sigur că după aia mi-am scos părleala, și nu regret de loc, îți garantez, dar în sfârșit, ce naiba! Trebuie să fim cinstiți cu noi înșine și să știm să ne luăm partea ce ni se cuvine; într-un cuvânt: să știm ce vrem; asta-i totul, să știm ce vrem. Am sau nu un pic de dreptate? Ia spune dacă am pus degetul pe rană! Scumpule, hai, spune ceva! Ești aici...

— Ei bine, da, șopti Guéret plecând capul. Nu v-ați înșelat.

Rostind aceste cuvinte se simți ușurat și totodată furios, dar nu îndrăzni să ridice privirile spre domnul Grosgeorge. Bătrânul așteptă să treacă vreo câteva secunde, apoi reluă cu o voce mai caldă, pe care bucuria triumfului o făcea să tremure puțin.

— Sărman prieten nefericit! Bănuiam de mult. Când te-am văzut prima oară, mi-am și spus: „Iată un flăcău la mare ananghie”. Îmi făceai impresia unui om care strigă după ajutor, numai că nu strigai, asta-i tot. Pricepi? Dragul meu, dragul meu!

Cuprins de un subit acces de voioșie, ridică mâinile spre cer. Plăcerea de-a fi smuls un secret, o mărturisire, îl năuci o clipă și nu găsi imediat cuvintele pe care le căuta pentru a-și exprima gândurile.

— Viața te așteaptă cu brațe larg deschise, reluă coborând tonul ca și cum ar fi vrut să-i împărtășească o taină. Ah! să am eu anii dumitale! Mii de draci, doar n-ai să-mi spui că-n tot acest Chanteilles nu există o femeie care să nu te intereseze. Poate-ți închipui că în provincie bărbații n-au aventuri.

Fața i se încreți. Îl privi pe profesor drept în ochi.

Dacă n-ar fi vorba decât de mine, dragă Guéret, eu, care-ți vorbesc. Îți imaginezi cumva că, dacă-s bătrân, n-am și eu... viața mea sentimentală? Dă-mi voie să râd! Totul a început chiar aici, în vila *Mon Idée*, aproape sub ochii nevesti-mii. Persoana despre care-ți vorbesc are optsprezece anișori. Optsprezece anișori! Și ce ten, ce păr! Și fată bună pe deasupra! Bineînțeles, un bănuț din când în când ușurează relațiile dar, cum spuneam și adineaori, frumusețea n-are preț, nu-i așa? O văd de două, trei ori pe săptămâna, asta de mai bine de-o luna... Să nu-ți închipui, dragul meu, că-i o târfă. Nici vorbă. Îi fac mici cadouri, ca unei persoane căreia îi port de grijă pentru că se află la strâmtoare, iar ea îmi dovedește, în schimb, recunoștința. O mai invit să cineze uneori cu mine. Tot ce-mi cere e să fiu discret. Oh! cât despre asta...

— Discret...

— Păi sigur că da, dragul meu. Ce chip ai făcut! Nu te simți bine?

— Ba, da.

— la hai și-ascultă scrisorica pe care mi-a trimis-o azi dimineață.

Scoase din buzunar un bilet pe care îl despături cu grijă și-l ținuu foarte aproape de față, ca și cum ar fi vrut să-l atingă cu buzele.

— „*Dacă ați avea plăcere să mă vedeți mâine seară*, începu domnul Grosgeorge, și se întrerupse pentru a explica: mâine, adică azi... *la ora nouă și jumătate... la ora nouă și jumătate lângă*”. Ah! văd că n-am s-o scot la capăt fără ochelari.

Și punând hârtia pe masă, începu să scotocească prin buzunarele hainei. Guéret contempla o clipă această față de bătrân însuflețită de poftă. Avea impresia că simțurile sale slăbesc rând pe rând. De vreo câteva secunde, un zbârnâit îi umplea urechile împiedicându-l să audă tot ce-i spunea domnul Grosgeorge. Nu prinsese decât începutul scrisorii, dar cele câteva cuvinte îl izbiseră, și-un fel de ecou misterios i le repeta neobosit, undeva în fundul creierului. „*Dacă ați avea plăcere să mă vedeți mâine seară la ora nouă și jumătate*”. Brusc avu impresia că în încăpere s-a făcut întuneric, așa cum se întâmplă când un nour acoperă fața soarelui. Domnul Grosgeorge tot nu reușea să-și găsească lornionul. Nerăbdarea îi scobea colțurile gurii, buzele sale pofticioase se subțiau și duceau. Era tot ce mai putea desluși Guéret în noaptea ce se înălța în jurul său; gura aceea care se strângea și se umfla rând pe rând, nerăbdătoare și crudă, chinuită de-o foame pe care viața nu va reuși s-o astâmpere niciodată. Și, brusc, ochii îi căzură pe scrisoare. Își redobândi subito toată luciditatea; în rândurile scrise cu creionul, grăbite și stângace, recunoscă scrisul Angèlei.

VIII

Se instalase ca de obicei lângă fereastră, și-și arunca adeseori privirile asupra pieței triumfiulare pe care o mătura vântul. Casa ei era ultima din oraș. Dincolo de șirul de copaci gazonul năpârlit cobora până pe malul Somnorosului și-aceasta era priveliștea pe care o vedea zilnic. Pavajul rotunjit al șoselei, cei doisprezece tei în așa fel plantați încât să formeze un unghi, apoi apa aproape nemișcată a râului și, în sfârșit, tăcerea adâncă de după-amiază, totul sfârșea prin a da acestui peisaj caracterul puțin visător și îngândurat al locurilor unde călătorul nu poposește niciodată. Acolo natura are ceva imposibil de definit; copacii nu sunt ca ceilalți copaci și cerul, dincolo de nouri, parcă ascunde un gând tănuit ce molipsește cu misterul său zidurile caselor, apa fluviului, și le învâluie într-o atmosferă de complicitate sinistră.

— La ora asta rar să mai zărești vreun plimbăreț, glăsui o fetiță așezată la picioarele doamnei Londe; un taburet scund pe care și-l pusese lângă fereastră.

Să fi avut vreo doisprezece ani; îmbrăcată într-un șorț de alpaca, își lipea de geam fruntea îndărătnică, ținând cu mâna mică și murdară perdeaua de tul pe care timpul și praful o îngălbeniseră. Patroana examinează un moment profilul încordat al fetei, uitătura ei malițioasă de școlăriță căreia nimic nu-i scapă.

— Plimbăreții, repetă ea alene, îți place să te uiți la ei, fetițo?

— Sigur că-mi place, răspunse copilul fără să ridice capul.

— Îți place să vezi fețe noi, așa-i? o interogă doamna Londe.

— Îmi place chiar și-atunci când îi recunosc pe aceia pe care i-am mai văzut.

— Mare șmecheră mi-ești! Întotdeauna cu răspunsul pe buze, spuse doamna Londe.

Oftă o dată, se uită și ea pe fereastră ca și cum ar fi vrut să se încredințeze că fiecare copac se află pe locul știut, și scoase din poală un ciorap vechi în care își înfundă mâna.

— O gaură, constată cu jumătate voce. Cum dracu' reușesc să rup așa de repede ciorapii, tocmai eu, care umblu atât de puțin?

Și, înarmându-se cu un ac și-o ciupercă de lemn violet, începu să cârpească gaura descoperită. Minute lungi se scurseră într-o tăcere deplină. Fetița arunca priviri iscoditoare când într-o parte când într-alta, cu totul absorbită de rolul ei de pândar, și-i vedeai cozile scurte și țepene fluturând, ca și cum o mână invizibilă ar fi tras de ele pentru a-i suci capul spre dreapta și spre stânga. Cu fruntea aplecată pe ciorapul găurit, doamna Londe se cufundase într-o meditație ce se vădea din ce în ce mai concentrată, deși activitatea degetelor sale nu se resimțea câtuși de puțin; ridica și cobora acul în același ritm răbdător și uniform. Încăperea în care se petrecea această scenă era lungă și scundă. Un pat uriaș de mahon ocupa un colț întreg între o ușă galbenă și-un gigantic dulap de nuc. Pe pereți, tapetul de hârtie ponosită scotea la iveală, pe alocuri – acolo unde nu-l jechoșise umezeala – suprafețe mari de-o culoare dubioasă, nici roșu, nici violet, brăzdate cu dungi gălbui. Câteva mici preșuri rotunde sau dreptunghiulare acopereau ici-colo lespezile pardoselii ce emanau un frig glacial. Un foc anemic mai îndulcea puțin temperatura camerei, în preajma șemineului, aproape de locul unde era așezată doamna Londe; de aceea, femeia ținea picioarele pe un încălzitor și-și trăsese pe mâini niște mitene negre. Câteva pernițe de creton, strecurate în fundul berjerei, îi sprijineau mijlocul și-o ajutau să se țină drept. Era îmbrăcată în serj

negru, căci rochia de tafta o păstra numai pentru ora cinei, iar pe umerii înfrigurați își aruncase o pelerină scurtă de lână cenușie.

— Nu ți-e frig? întrebă ea trezindu-se brusc din reverie și examinând picioarele goale ale fetei.

— Nu, doamnă Londe, răspunse aceasta zglobiu.

— Tu nu trebuie să-mi zici doamna Londe, fetițo. Ți-am spus doar. N-a mai trecut nimeni?

— Nimeni. Dar dumneavoastră nu vă uitați pe fereastră?

— Gândeam și eu la ale mele, fetițo, murmură patroana. O clipă de neatenție și-i destul ca cineva să străbată piața fără s-apuc să-l mai zăresc.

— Dar cum ați vrea să vă zic?

Păi... ți-am spus doar: tanti, de exemplu.

— De ce: de exemplu?

Urmă o tăcere. Doamna Londe părea să nu fi auzit. Brusc, porunci:

— Zi-mi tanti! și cu asta, basta!

Copilul își încrucișă mâinile pe piciorul stâng și începu să se legene înainte și înapoi cu un aer nemulțumit. Era o fetiță drăgălașă în ciuda palorii excesive ce-i sporea strălucirea ochilor negri. Tonul aspru pe care îi vorbise adineaori doamna Londe o cam jignise, dar măhnirea ei se risipi repede. Zărind un ghem de lână ce se rostogolise sub berjeră, îl ridică de jos și-l întinse patroanei, ca și cum ar fi dorit să încheie mica lor ceartă printr-un act de politețe.

— Oh! mulțumesc, făcu doamna Londe pe un ton binevoitor. Ești o fetiță bună, adăugă mângâind-o pe obraz cu vârful degetelor. Ia spune-mi, ce-i răspunzi tu maică-tii când te întreabă ce faci aici la mine?

— De obicei nu întreabă nimic.

— De obicei? Va să zică tot te-a întrebat din când în când? Ce i-ai spus?

— I-am spus că mă trimiteți să vă fac diferite comisioane...

— Asta-i adevărat. Ai fost după cafea, alaltăieri.

— ...că vă ajut la cârpitul rufăriei...

— Bun. Maică-ta e o femeie de ispravă, fetițo. Să-i spui că-ți port de grijă și am de gând să te folosesc și-n restaurant, când ai să fii mai mare. E mulțumită cu simbria pe care ți-o dau?

— A zis, într-o zi, că-n altă parte precis n-aș câștiga mai mult.

— Ca să nu mai vorbim că în altă parte te-ai speti muncind. Sigur nu ți-e frig, fetițo? Nu vreau să te îmbolnăvești aici. Cred că dacă aș umbla cu pulpele goale ca tine... În sfârșit, ești tânără și voinică. Te-ai îmbrăcat bine, măcar? Ți-ai pus ceva pe piept, ceva mai călduros?

— Flanela.

— Flanela. Sunt flanele și flanele, micuțo. Ia să vedem.

Și, aplecându-se în față, strecură două degete prin despicătura șorțului negru. Fetița chicoti și dădu să se depărteze, dar expresia gravă a doamnei Londe o convinse să stea cuminte. Fruntea patroanei se posomorî brusc; strânse buzele.

— Eram sigură, spuse, după câteva secunde de cercetare minuțioasă. O cămășuică de ațică subțire ca hârtia, cu alte cuvinte nimic. Ce te-a apucat să te fâțâi așa?

— Mă gâdilați, făcu fetița, izbucnind în râs.

Doamna Londe scoase brusc mâna și se trase îndărăt; o roșeață subită îi coloră obraji.

— Va să zică eu te gâdil! repetă cu indignare. Obrăznicătură mică! Acum ești în stare să spui poate că te gâdil, nu?

— Nu.

— Slavă Domnului! Știi de ce am vârât mâna sub șorțul tău? Ca să văd dacă n-ar trebui să pui pe tine ceva călduros, ceva de lână, mai ca lumea. Ți-aș fi dat eu, scumpo. Și dacă nu ești mulțumită la mine, poți să te cari de aici, știi? Dacă vreau, pot să găsesc regimente de puștance ca tine, chiar aici, în Lorges. N-are rost să bocești, domnișoară!

— N-am spus că nu sunt mulțumită la dumneavoastră, răspunse copilul printre lacrimi.

— Dar părei să gândești așa. Și-ți interzic să mă contrazici. Hai șterge-o! Pe ziua de azi ți-am văzut destul mutra.

Ultimele cuvinte le rosti cu asprime, dar cu o voce forțată, ce tremura puțin.

— Ce mai aștepți? întrebă văzând că fetița se uită la ea cu o înfățișare măhnită și nu se clintește. Ți-am spus s-o ștergi.

— Dar ce v-am făcut eu, tanti? întrebă copilul.

— Mucoasă îndărătnică, strigă doamna Londe cu o privire crâncenă. Tot nu vrei să m-ascuți?

Pe neașteptate, fu cuprinsă de o mânie violentă. De rușine că i-a fost frică de un copil, tot sângele îi năvăli în obraji, ca și cum ar fi pălmuit-o cineva. Se ridică pe jumătate din fotoliu împingând cu piciorul încălzitorul ce lunecă pe lespezi cu un hârșăit ascuțit. Pe fața ei congestionată, pupilele negre scânteiau sub sprâncenele stufoase. Abia apucase să pună jos un picior, că fetița înspăimântată o și zbughi din cameră. Victorioasă, doamna Londe se așeză din nou.

— Ei poftim, murmură întărită la culme. Ce pui de năpărcă! Asta ar fi în stare să mă sugrume pentru doi gologani.

Întinse un picior și trase încălzitorul, îl așeză pe locul obișnuit, după care își văzu iar de ciorap; degetele ezitară puțin căutând acul rătăcit printre firele de lână; în fine, după ce mai pufni o dată

sau de două ori, se simți mai liniștită. Aruncă o privire prin cameră și se apucă din nou de treabă.

Cineva ciocăni în ușă.

— Iar ai apărut, Férnande? întrebă doamna Londe.

— Nu-i Férnande, spuse Angèle intrând.

Puse coșul pe masă și continuă imediat:

— Nu te așteptai să mă vezi la ora asta, tanti.

— Tu ești oricând binevenită, scumpa mea, făcu patroana punând ciorapul deoparte. Te-ai gândit în legătură cu domnul Blondeau?

— Măine îți dau răspunsul, spuse Angèle netezind șuvițele de păr ce-i cădeau pe frunte.

— Măine! De trei zile mă tot bate la cap, draga mea. Și azi e joi. Fii sigură că deseară iar o să mă întrebe ce-ai hotărât, și pe unde scot cămașa? Nu uita că așteaptă cam de mulțisor. Azi e ultimul termen.

— Știu.

Se așeză în fața doamnei Lande și-și înclină capul brun. Pe obrajii îmbujorați de vânt și, fără îndoială, de-o emoție prost stăpânită, genele coborâte desenau două lungi arcuri negre, adăugând feței sale tinere farmecul unei expresii gânditoare și melancolice. Niciodată nu păruse mai frumoasă ca în lumina aceea blândă de după-amiază de toamnă. Linia gâtului păstra încă gingășia copilărească; o anumită stângăcie în gesturi dădea impresia ciudată a unei făpturi pe care viața a maturizat-o prea repede și care mai păstrează în adâncul sufletului, ca pe-o comoară tainică și de ea însăși neștiută, pâcla și incertitudinile copilăriei. Dar gura era fermă și gravă iar ochii, atunci când se ridicau, descopereau o privire inteligentă care nu șovăie și înțelege imediat. Își împreună mâinile pe genunchi.

— Știi! reluă doamna Londe. Nu-i destul să știi, trebuie să și răspunzi. Nu pricep de ce-mi faci atâtea greutate. Domnul Blondeau e un client bun. Ultima dată când a ieșit cu tine a fost foarte drăguț, așa mi-ai spus. Apropo, trebuie să-ți vorbesc despre noul meu client.

— Noul tău client?

— Da. Ce-ai pățit?

— Nimic, tanti. Ce să pățesc?

— Ei bine, acest domn a venit joia trecută, cum știi, și deseară trebuie să vină iar. Firește că m-am gândit la tine.

— La mine?

— Sigur că da, la tine. Zău, astăzi parcă ți-aș spune numai lucruri neobișnuite. Ce nu merge?

— Dar nu-i nimic, nimic, te-asigur.

— E un domn foarte bine, foarte corect, nițel cam rezervat. M-am gândit că deseară chiar aș putea aranja ceva pentru duminică, pe data de opt. La începutul cinei vii să-mi spui ceva, cât să te faci văzută. Când vei ieși cu dânsul, va trebui să-l descoși un pic. Vreau să știu mai multe despre el. Întâi și întâi ce caută aici. Degeaba am tot întrebat în stânga și-n dreapta, diavolul ăsta nu se spovedește nimănui. Tot ce-am putut descoperi este că-i înșurat.

Doamna Londe nu observă că fata pălește și continuă, ca o palavragioaică ce se îmbată cu sunetul propriilor sale cuvinte.

— Trebuie să recunoști și tu că-i într-adevăr ciudat să te îngropi la Chateaux, după ce ai trăit la Paris.

Dar, ca să revenim la domnul Blondeau, vreau să te întreb ceva. Ce-i cu verișoara aia bătrână din Lot-et-Garonne? E-adevărată toată povestea asta?

— Nici eu nu știu mai mult ca tine. Într-adevăr, mi-a spus el într-o zi ceva despre această domnișoară Bourgeron.

— Bourgeron, făcu doamna Londe, ca și cum era pe punctul de-a rosti și ea acest nume, odată cu Angèle. Știam că o cheamă așa. O fi bogată, femeia asta?

— Crede-mă că habar n-am.

— Va trebui să afli, draga mea. Îți spun asta pentru că domnul Blondeau și-a cumpărat de curând un pardesiu nou. Încă nu l-ai văzut. Culoarea e îngrozitoare, dar stofa-i bună, precis că nu și-a făcut el din leafă asemenea pardesiu. Îți dai și tu seama că banii pe care-i primește domnul Blondeau de la agenția Walter abia i-ajung să-și ducă zilele. Pe de altă parte, ți-a făcut cadou zece franci, în septembrie. De unde bani? M-am gândit atunci la rubedenia aia din Lot-et-Garonne, dar vorba-i de ce i-o fi trimițând? Un împrumut? un dar? Oricum, cred că nu-ți închipui că i-aș fi promis domnului Blondeau că vei ieși cu el duminică, dacă pardesiul n-ar fi oferit o serioasă garanție.

— Ai promis fără să mă întrebi și pe mine?

— Asta-i acum! Păi dacă aș sta să te tot întreb ori de câte ori se prezintă o ocazie, n-am mai hotărî niciodată. Îți spun doar, sunt sigură că a primit niște bani.

— Nu mă privește. Nu ies cu el duminică.

— Ce face? Ieși cu altcineva?

— Nu, nu ies cu nimeni.

— Cu nimeni? Ești nebună, sau ce?

— Nu, nu-s de loc nebună. Spun că n-am chef să ies duminică.

— Dar ce ai cu domnul Blondeau? E foarte drăguț.

— N-are decât să fie foarte drăguț, dar mie-mi face greață.

— Mă rog! Dacă domnul Blondeau îți face greață, atunci ia-l pe domnul Guéret.

— Domnul Gué... Nu. Nici Blondeau și nici oricare altul, îți repet că nu ies cu nimeni.

Se ridicase în picioare pentru a rosti ultimele cuvinte și făcu vreo câțiva pași prin cameră, cu un aer hotărât, ceea ce o împiedică pe patroană să-i răspundă pe loc.

— Ia te uită! spuse în fine doamna Londe. Ce te-a apucat? Asta ai venit să-mi spui?

— Și asta, făcu Angèle întorcându-se spre dânsa.

— Felicitările mele, reluă doamna Londe stăpânindu-se. Dacă și urmarea-i la fel, o să petrecem de minune. Nu că aș fi curioasă, dar pot să știu și eu cu ce bani te-ai gândit să trăiești? O să-ți plătească văduva Brod chiria?

— Chiria, repetă Angèle sprijinindu-se de masă. Dar am odaia...

Tăcu și se uită la doamna Londe.

— Așa, scumpo, făcu aceasta, zi-nainte. Odaia pe care doamna Londe mi-o... mi-o ce? mi-o împrumută. Dar dacă doamna Londe îmi spune să-mi iau tălpășița chiar astă-seară...

— Tanti, doar n-ai de gând...

— Ce știi tu ce-am eu de gând?

— Totuși, n-ai să mă arunci în stradă, pentru că n-am chef să ies duminică?

— Și ce m-ar împiedica? Te-ai gândit la paguba pe care mi-o faci refuzând să ieși cu clienții mei?

— Tanti, vreau să-ți spun ceva. Poate că ar fi trebuit să-ți mărturisesc mai de mult proiectele mele. Da, caut altă meserie. Ce vrei? Asta de acuma mă obosește și nu câștig mai nimic. În spălătoria aia te sufoci, și-apoi, veșnic să apeși pe mașina de călcat... Scurt, caut altceva.

— Altceva? Ce anume?

— O slujbă mai ușoară și din care să câștig mai mult. Uite, mă gândeam să intru fată în casă.

— Fată în casă la Grosgeorge, de exemplu.

— De ce râzi de mine, tanti? Cu domnul Grosgeorge ar fi imposibil, doar știi și tu.

— Asta nu mă lămurește de ce nu poți ieși duminică.

— Păi tocmai, vreau să găsesc o slujbă ca să mă pot lipsi de toți acești oameni, de domnul Grosgeorge ca și de imbecilul ăla, de Blondeau...

— Tu... ce? strigă doamna Londe sărind în picioare. Ești nebună? Să mă lași cu clientela în brațe?

Albă ca varul, se apropie de Angèle care o aștepta fără să se clinească.

— Uîți că eu te-am crescut, făcu ea.

— Crescut ca și pe micuța Férnande, răspunse fata, ceva mai dârz.

— Acum zici că o cresc pe Férnande?

— Păi sigur. O înveți să-ți spună „tanti”, ca pe mine la vârsta ei.

— Și ce-i cu asta?

— Este, pentru că va termina și ea ca mine: o vei servi într-o zi clienților tăi.

— Eu te servesc clienților mei? Eu? Ai înnebunit că vorbești așa? Nu mai pricep nimic din tot ce-mi îndrugi, fetițo.

— Aha! Și seara când mă-ntorc și intri la mine în odaie ca să mă-ntrebi cât am primit de la domnul Blondeau, cât am primit de la domnul Goncelin, poate nici atunci nu pricepi de ce-mi dau bani?

— Nu-i treaba mea să te supraveghez. Ceea ce se petrece între tine și acești domni nu mă privește.

— Zău! Tot ce te interesează, nu-i așa, e să-mi storci informații despre ei ca să-ți dai apoi ifose, jos, în restaurant...

— Asta-i nemaipomenit... Dacă-ți pun din când în când o întrebare o fac doar ca să știu cine-mi intră în casă. Pricepi? Eu nu ofer aici ospitalitate oricui. Trebuie să fii la curent...

— Și puțin îți pasă cât mă costă pe mine, așa-i? Poate că nu știi ce fac cu mine? și pe unde mă duc? pe unde mă duc?

Doamna Londe păli.

— Ți-am spus că nu-i treaba mea să te mai supraveghez. Ești destul de mare... Asemenea lucruri nu mă privesc.

— Ei bine, prefer să plec cu orice preț, spuse fata. Nu vreau să mai rămân în casa asta mârșavă.

— Taci! Taci, n-auzi?

— Dacă te apropii de mine, țiip! Da, chiar astă-seară îmi fac geamantanul. Ah! nu mai mi-e frică de tine, știi? O să vedem noi ce-ai să faci când nu vei mai avea pe nimeni care să-ți spioneze clienții, hoască ticăloasă!

Făcu o mișcare spre ușă, dar doamna Londe se înfipse în fața ei și-o măsură cu mâinile în șold:

— Nu-ți face iluzii, fetițo, spuse ea cu voce dură și calmă, am pe cineva care te va înlocui de minune, cineva care a și început să aibă căutare.

— Cine? întrebă fără să vrea Angèle.

Doamna Londe nu răspunse imediat; privirile sale rămâneau pironite în ochii fetei.

— Férnande, spuse ea în cele din urmă.

— Férnande! Îndrăznești să dai pe mâna acestor bărbați un copil de treisprezece ani?

— Auzi vorbă! Să le-o dau pe mână! Acești domni au amabilitatea s-o ia pe Férnande cu ei la plimbare. Le-o dau în grijă, asta-i tot. Părinții sunt la curent.

Eu n-am nimic de ascuns, iar micuța e foarte mulțumită.

— Și cât primești, ai? Cât câștigi de pe urma Fernandei?

— Cât câștig? Dar drept cine mă iei, nerușinato? Află că mama Fernandei este încântată de tot ce fac pentru fata ei. De altfel dacă s-ar afla aici de față, de mult ți-ar fi cărpit o palmă, ca să te-nveți minte să fii respectuoasă cu mine.

Angèle roși brusc, ca și cum ar fi primit într-adevăr pomenita palmă, și-o clipă fu gata să răspundă dar se abținu și spuse doar:

— Mă duc, lasă-mă să trec.

— Ei bine, nu, strigă doamna Londe cu toată hotărârea de care era în stare. Și, rostind aceste cuvinte, degetele ei se încleștară pe mâna Angèlei. N-am să-ți dau voie să mergi pe calea pierzaniei! Și n primul rând unde ai să te duci?

Angèle se zbătea.

— Lasă-mă. Vreau să plec.

— Să pleci, unde? Poftim, îți dau drumul. Vrei să-ți faci geamantanul? Geamantanul e al meu. Îți închipui cumva c-o să te primească la hotel cu bocceluța în mână? Căci îți interzic să te atingi de geamantanul meu! Măi fetițo, tu mi-ascunzi ceva. Nu zi nu.

— Nu-i adevărat.

— Tu mi-ascunzi ceva. De mult ar fi trebuit să-mi dau eu seama. Când te-am văzut intrând cu aerul tău buimac și râzând nervos, imediat am avut oareșcari bănuieli. În viața ta s-a petrecut ceva. Ce anume?

Din disperare, din oboseală, fata fu cât pe ce să se predea și să răspundă, când, dintr-odată avu sentimentul confuz că o amenință o primejdie și, înșfăcând coșul de rufe, se trase îndărăt spre ușă. De spaimă își redobândi energia.

— Lasă-mă-n pace, izbucni ea enervată. Dacă ai să te amesteci în treburi care nu te privesc, plec imediat. Degeaba vorbești, din ziua când voi pleca, ai să-ți pierzi toți clienții.

— Cel! strigă doamna Londe repezindu-se la Angèle. Îndrăznești să ameninți, mucoasă neobrăzată!

Angèle însă deschisese deja ușa și plecase.

Prima pornire a patroanei fu să alerge după Angèle și s-o lovească, dar în afară de faptul că picioarele sale greoaie nu i-ar fi îngăduit o urmărire pe scări și-apoi pe stradă, chibzui că-i mai bine ca această mică ceartă de familie să n-ajungă în gura lumii. Se mulțumi așadar să deschidă fereastra și s-o urmărească cu o privire furioasă pe tânăra fata, care traversa piața în fugă. „Secătură, gândi ea închizând fereastra la loc, secătură”.

Împinse brutal fotoliul și taburetul ce-i stăteau în cale și făcu vreo câțiva pași spre pat. Fără îndoială că fata avea dreptate; clienții nu vor consimți niciodată să se lipsească de suplimentul oferit de doamna Londe, acum, după ce-i prinseseră gustul. Și nici nu-i adevărat că ar fi cerut-o pe Férnande. Ei la Angèle râvneau, Angèle cu chipul ei drăgălaș; cu aerul acela de fată bună. Secătura. De trei luni încoace i s-a urcat la cap de atâtea complimente.

Patroana se așeză pe marginea patului și gemu, gândindu-se la vremurile nu prea depărtate, când Angèle se arăta atât de ascultătoare, atât de supusă. În serile de duminică, și uneori în cursul săptămânii chiar, venea să-i raporteze tot ce aflase despre unii și alții, cu o fidelitate naivă, ce nu deosebea întotdeauna fleacurile de lucrurile esențiale. Așa își astâmpăra doamna Londe setea neîndurătoare a curiozității ce-o devora veșnic. N-ar fi putut concepe să trăiască printre niște necunoscuți. La început vedea în fiecare nou-venit un dușman care trebuia răpus și stăpâni, fapt ce-i provoca o emoție chinuitoare și voluptuoasă în același timp,

comparabilă doar cu nerăbdarea dragostei. Își domina clienții printr-o cunoaștere amănunțită a vieții lor mărunte de zi cu zi. Pasiunea ei amplifică totul. Acolo unde o curiozitate mai anemică ar fi descoperit numai oase, ea se înfrupta ca la un ospăț regesc. Nimic nu i se părea mediocru. Arzând să afle totul, orice devenea în ochii ei o pradă bună și proveniența unei cravate o interesa în aceeași măsură ca și originea unei averi, căci lăcomia nu alege.

Dar, printr-un soi de joc feroce, natura refuzase acestei femei facultățile divinatorii pe care părea că i le datorează, mărgininându-se s-o dea pradă unuia dintre cele mai imperioase instincte din lume, fără a-i pune la dispoziție și mijloace pentru a-l potoli. Singura însușire ce fusese acordată doamnei Londe era aceea de a ghici nu un secret, ci prezența unui secret. Presimțea întotdeauna misterul pe care singură n-ar fi izbutit să-l dezlege niciodată. Asta părea o ironie a sorții căci, într-o obscuritate deplină, ar fi avut parte, dacă nu de fericire, cel puțin de liniștea ignoranței. Dar pasiunii sale nu-i era niciodată îngăduit să ațipească. O voce suna veșnic în urechile acestei nenorocite: „Acolo, îi striga vocea, e ceva. Ce-o fi? Oare de ce-i trist acest om bogat? Dar ăstălalt, de ce nu s-o fi îmbrăcând decât în haine de aceeași culoare? Domnul Cutare sosește întotdeauna la restaurant cu trei minute mai târziu decât ceilalți, de ce? De ce?”

Astfel de întrebări se nășteau în mintea ei în fiecare minut și-o torturau. Începea să creadă că lumea se ascunde de ea. O cuprindea atunci o ură generală împotriva tuturor oamenilor, și, ca să-și redobândească o clipă liniștea, era nevoie ca Angèle să-i aducă un răspuns la multiplele enigme presărate în calea sa de dimineața până seara. Dar răspunsurile o dezamăgeau întotdeauna, fără îndoială pentru că nu exista nicio proporție între pasiunea cu care dorea să le cunoască și plăcerea pe care i-o

aduceau. „Atâta tot?” gândea ea. Și, în taină, îi purta pică Angèlei pentru că nu i-a încredințat magnifica recoltă de secrete la care încă mai spera. La cincizeci și ceva de ani, și având o îndelungată experiență a curiozității, încă nu pricepuse că țelul patimii sale nu-i să transforme necunoscutul în cunoscut, ci să caute necunoscutul în sine, să trăiască în preajma lui. Poate că, privând-o de intuiția acordată îndeobște femeilor, natura încerca să-i dea de înțeles tocmai acest lucru.

Și, totuși, cârțița asta voia să vadă și nu se putea lipsi de ajutorul Angèlei, căci tânăra, mai puțin profundă decât persoana pe care o numea „tanti”, avea toate calitățile necesare pentru a predispune bărbatului la confidențe. Doamna Londe o crescuse la fel cum o creștea și pe micuța Férnande, dar Angèle greșea atribuindu-i dorințe lucrative, căci patroana nu era de loc avară. O singură pasiune de persoană e destul. Fără îndoială, se întâmpla să-i ceară Angèlei o parte din câștig, dar asta rareori și numai atunci când nu izbutea s-o scoată la capăt până la sfârșitul lunii. În schimb, îi oferea fetei o odaie, destul de sărăcăcioasă – e drept – și aproape toate mesele; așa se face că dispunea de argumente convingătoare de îndată ce Angèle aducea vorba de plecare. Unde va găsi mâncare pe gratis? Pat pe gratis?

Asemenea certuri între doamna Londe și Angèle izbucniseră de multe ori până atunci, deoarece fata devenea pe zi ce trece mai nevriconă; totuși, niciodată încă nu se încumetase să-și înfrunte patroana cu o sinceritate atât de brutală și să-i reproșeze monstruosul ei cusur. De altfel, când i-a vorbit doamnei Londe despre curiozitatea sa, nu numai că a contrariat-o, dar a uluit-o chiar. „Curioasă, gândea patroana cu un amestec de uimire și indignare, scârba asta mică mă face curioasă! Dar eu sunt obligată să cunosc oamenii care-mi intră în restaurant. Și adăugă în sinea ei,

cu acea artă a mistificării pe care o deține și omul cel mai umil de îndată ce-i vorba să se mintă pe el însuși: Dacă aș fi într-adevăr curioasă, aș căuta să află și ce face dumneaei cu clienții.”

— Dar asta nu mă privește, rosti tare, cu un fel de emfază în glas, ca și cum ar fi depus mărturie în fața unui tribunal.

Știa foarte bine, căci frecventase și ea la tinerețe locuri de felul celor unde o duceau clienții săi pe Angèle; imaginația sa era liniștită și instinctul o avertiza că-i mai prudent să nu intre în amănuntele acestor relații din care știa esențialul. Atâta vreme cât se făcea că habar n-are nu putea, așa credea ea, s-o tragă nimeni la răspundere. Totuși, duminica, ziua când aveau loc ceea ce numea cu o expresie castă, ieșirile Angèlei, era nervoasă și agitată până la întoarcerea fetei. Se gândea, cu un inexplicabil sentiment de apăsare, la familiaritățile pe care desigur că trebuie să le îndure nepoata sa. Zadarnic își repeta: „În fond, ce mă interesează pe mine toate astea?” Își regăsea liniștea abia în clipa când o auzea pe Angèle urcând spre odaia ei.

Și-acum, la rându-i, Angèle îi tăinuia ceva; singura persoană pe care își închipuia că o cunoaște bine îi scăpa printre degete, ca toate celelalte. Faptul i se păru atât de nedrept încât fu ispitită să nici nu-i dea crezare.

„Vrea să-mi facă doar în ciudă, își spuse ea. Tocmai mie să-mi facă în ciudă! Dar cu ce i-am greșit eu? Am crescut-o. S-a înfruptat din pâinea mea și-a dormit în casa mea ani de zile.”

Un răs tăcut o scutură o clipă și-și promise în gând să-i cârpească Angèlei o strașnică pereche de palme, dar își aminti brusc privirea și vocea fetei, și-o cuprinse deznădejdea.

— De ce n-am supravegheat-o mai îndeaproape? gemu cu voce tare. E sigur, s-a întâmplat ceva în viața ei. Iar acum, uite că-mi scapă. Și numai eu sunt vinovată; numai eu.

Violența supărării îi schimonosi trăsăturile și-o sili să se ridice și s-o pornească prin cameră, de parcă n-ar fi știut ce să facă cu propriul său trup. Câteva lacrimi îi tremurau în ochii negri dându-le o strălucire de smalt. Avu dintr-odată viziunea înfricoșătoare a unei vieți însingurate, a nesfârșitelor seri de neliniște ce-o așteaptă. Cum putuse vorbi cu atâta ușurință de plecarea Angèlei? Nu și-a dat seama ce spune? Mai bine moartea. Da, mai bine să dispară decât să vadă cum clienții o părăsesc unul câte unul, ducând cu ei secretele pe care le deslușea pecetluite pe chipurile lor, în gesturile lor, parcă și-n veșminte. Cine îi va reține de acum încolo? Se gândi la Férnande. Aș, nici pomeneală! Niciodată nu vor face confidențe altcuiva decât unei persoane mai mature, și-apoi, oricum, Férnande e încă prea crudă. Va să zică, s-a terminat cu restaurantul Londe. Va ajunge să asiste la dezamăgirea, apoi, la nemulțumirea generală a clienților. Dorința stranie de-a pune vârf umilirii sale, de a-și sfâșia inima, o sili să-și imagineze figura domnului Blondeau când îl va anunța că Angèle nu se mai întoarce, figura domnului Goncelin și cele ale domnilor Pariset și Trept. Și-apoi, glasurile lor, le și auzea glasurile plângărețe, furioase, rugătoare. Capul îi vâjâia. Se și vedea sus la pupitru, cu degetele încleștate pe mica vază de cositor, palidă, în picioare, explicând, explicând întruna.

Își cuprinse în palme fața înfierbântată de emoție și rușine. Trebuia să împiedice cru orice preț plecarea Angèlei. Dacă ar reuși să descopere măcar de ce vrea s-o părăsească!

— În orice caz, aici va rămâne, rosti doamna Londe cu voce tunătoare, făcând un gest poruncitor. Dar ce mi-o fi ascunzând?

Se așeză, apoi, imediat, se sculă iar în picioare.

— Totuși trebuie să știu, gemu, reluându-și cursa neobosită prin cameră. Nu-i drept să nu-mi spună nimic. Oare ce este? Ce-o fi?

Deasupra patului, se afla un Hristos de metal, răstignit pe-o cruce de pluș. Doamna Londe se opri brusc în fața lui și-l contemplă cu privirea absorbită de gândurile ce-i rătăceau aiurea. Și, dintr-odată, îl văzu. Cu capul căzut pe umăr, cu ochii închiși, părea obosit de spectacolul pe care i-l oferea această femeie, de tot zbuciumul ei.

— Ce-o fi? repetă ca și cum s-ar fi adresat divinității. Ce-mi ascunde fetița asta?

Trecură câteva minute fără ca doamna Londe să facă vreo mișcare; propria-i nefericire o cufundase într-o meditație plină de fervoare, grație căreia redobândi un oarecare calm, cel puțin aparent. Judecând după ridurile adânc scobite pe față ghiceai că gândurile o târâseră în hăuri adânci de tristețe prin care se pierdea. În spatele ei cerul pălea treptat și-o dără trandafirie deasupra acoperișurilor anunța vreme frumoasă pentru ziua următoare. Razele asfințitului năvăleau pe fereastră, scăpărau pe lespezi și defilau agale pe pereți. Această explozie de lumină o readuse pe doamna Londe la realitate. Oftă o dată și, cu inima plină de jale, își împreună mâinile. Lacrimi pe care nu le mai putea stăpâni se prelingeau de-o parte și de alta a nasului ei cărnos și solemn.

— Dacă pleacă Angèle... murmură.

Dar vocea i se frânse, și nu mai izbuti să încheie fraza. Cu capul plecat făcu cei câțiva pași de la pat la fotoliu și de la fotoliu spre mijlocul camerei, având aerul unui drumeț rătăcit într-o pădure.

— Dumnezeuule, s-a făcut târziu! exclamă la un moment dat, auzind pașii chelnerului care cobora scara spre bucătărie. Peste trei sferturi de oră se servește cina.

Cu mâinile răsucite la spate își dezbumbă fusta ce lunecă ușor de-a lungul șoldurilor vânoase. Era timpul să-și facă toaleta de

seară și să-și pună rochia de tafta rezervată pentru cină. Dar inima i se rupea de atâta amărăciune și plângea cu lacrimi fierbinți, în picioare sub lumina fastuoasă a amurgului, îmbrăcată numai cu o bluză de serj ofilit și juponul de bumbac cenușiu ce-i lăsa la vedere gleznele hidoase de femeie bătrână.

IX

După ce traversă piața, Angèle o apucă pe-un drum ce ocolea orașul Lorges urmând cursul fluviului, pentru a se îndrepta apoi spre Chanteilles. De obicei, când se întâmpla să apuce câteva minute de răgaz la sfârșitul zilei, profita de ocazie și trăgea o raită prin oraș pentru a da bună seara unora și altora, căci nu-i plăcea singurătatea, și cele câteva cuvinte banale de prietenie schimbate cu vecinii o mai înviorau. Ca toate ființele care, datorită înfățișării lor atrăgătoare, s-au obișnuit cu bunăvoința și complimentele celor din jur, Angèle simțise de timpuriu nevoia de-a se ști anturată, de-a vedea fețe surâzătoare și mâini întinse, la apropierea ei. Fără îndoială, nu ignora faptul că-i judecată aspru și că multe persoane care i se adresau cu bunăvoință atunci când le întâlnea n-o cruțau deloc în convorbirile lor, dar asta o lăsa oarecum indiferentă. Se mulțumea cu o aparență de cordialitate. Liniștea ei depindea de buna dispoziție exterioară a celor pe care îi vedea zilnic. Un cuvânt răstit, o față îmbufnată o dureau și-i provocau o adâncă întristare. Așa se explica probabil faptul că cedase atât de ușor bărbaților care o urmăriseră și o curtaseră încă pe vremea când avea șaisprezece ani. Tacit aprobată de doamna Londe și, pe de altă parte, împinsă de dorința de a fi draguță și fată bună, acceptase placidă când pe unul, când pe altul, fericită de atențiile și de lingușirile cu care era răsfățată. Faima astfel dobândită n-o incomoda, căci asemenea

tuturor firilor slabe, nici nu-și imagina că s-ar putea și altfel. Viața i se înfățișa în mod obscur ca un fel de *sort*, ceva bun sau rău, după cum ți-e norocul, însă oricum irevocabil. Nici nu-i trecea prin cap ideea că s-ar fi putut înșela.

În seara aceea, primul ei impuls era să fugă cât mai departe de Lorges, evitând astfel prezența doamnei Londe; totuși, cum trecea prin fața bisericii Saint-Jude, nu rezistă ispitei de-a intra. Pe jumătate gotică, pe jumătate romanică și reîntinerită în secolul al șaptesprezecelea, Saint-Jude era una din acele biserici care mor trist în uitare, aproape totdeauna pustii, dar unde generații de credincioși au lăsat parcă amintirea fervoarei lor. Când pătrunse în pronaos umbrele năpădiseră deja corul și coloanele corinthice alternând cu ogivele abia se mai deslușeau. Se așeză chiar lângă intrare și răsufală puțin, privind în jur.

Fără să fie evlavioasă, îi plăcea să se odihnească în această biserică. Toată credința ei se mărginea la recitarea unei scurte rugăciuni, din când în când, cu sentimentul confuz că în acest fel nu se angajează la cine știe ce și nici rău nu prinde. De asemeni, nu-i plăcea să-i audă pe clienții mătușii sale făcând glume pe socoteala preotului; asta era tot, ceremoniile o plictiseau.

După cearta cu doamna Londe încerca nevoia să stea nemișcată, să cugete la ceea ce spusese și auzise. În cap îi vâjâia încă vocea furioasă a patroanei. Era pentru prima oară în existența ei monotonă când îi fusese dat să vadă atâta mânie dezlănțuită scăpărând în ochii unor ființe omenești. Spectacolul o răvășise. Ca și cum o mână puternică și imperioasă ar fi scuturat-o din senin și-ar fi trezit-o dintr-un somn îndelungat. Ani de-a rândul crezuse în complimentele, bărbaților și în alintările miorlăite ale doamnei Londe, nu-și îngăduise să pună la îndoială sinceritatea vorbelor bune și-a zâmbetelor ce i se adresau și iată că, pe neașteptate

constata un adevăr, vedea o femeie care de frică își pierduse capul, care se ridica în picioare, pufnea, se zbătea și-o apuca de mâini, încercând s-o împiedice să plece. Ea însăși era atât de înfricoșată încât, la un sfert de oră după această scenă, inima îi mai zvâcnea cu violență și nu-și putea relua ritmul obișnuit.

Încercând să-și revină în fire, recită un *Ave Maria*, dar gândurile ce-o hărțuiau se dovedeau mai puternice decât vorbele rugăciunii și buzele se mișcau fără ca sufletul să-și fi recăpătat liniștea. Prima întâlnire cu Guéret avusese loc pe-o stradă din Chanteilles, către sfârșitul după-amiezii. O urmărise o bucată de vreme, după care a acostat-o și i-a vorbit, dar atât de repezit, încât la început credea că-i furios. Avea impresia că se grăbește să-i spună ceva și să plece. Nu pomenise de bani, o întrebase doar când ar putea s-o revadă și ea îi acordase o întâlnire, dar călcându-și pe inimă, căci individul avea un fel ciudat de-a articula cuvintele, ca și cum l-ar fi strâns cineva de gât, și-i ocolea privirile ori de câte ori se uita la el. Totuși, o anumită curiozitate o împingea spre dânsul. Fără îndoială, fusese decepționată că nu i-a oferit nimic, decepționată dar surprinsă, și-n cele din urmă curiozitatea s-a dovedit mai puternică decât decepția. Venise oare la întâlnire numai pentru faptul că o intriga? Nu-l găsea de loc frumos cu fața lui zbuciumată, cu trăsăturile supte și ofilite, iar umerii săi largi dar încovoiați o înspăimântau fără să-și poată explica de ce; avea înfățișarea unui hamal sau a unui răufăcător care vrea să se ascundă. Nu-și scosese nici o singură dată măcar mâinile din buzunarele pardesiului gri ce-i cădea mult peste genunchi și, cu toate acestea, Angèle avea impresia că în tot timpul convorbirii lor o ținuse de brațe, de încheieturile mâinilor; probabil pentru că le privise atât de stăruitor, căci niciodată nu ridica ochii.

Oricum, ea venise la întâlnire. Dar de vreme ce o înfricoșă, de ce-i indicase un loc dosnic, pe înserat? Cine s-ar aventura vreodată în preajma pasarelei după apusul soarelui? Își aminti că Guéret propusese drumul spre pasarelă, iar ea a spus da, fără să stea mult pe gânduri, numai să scape de el. Când sosi, Guéret se afla deja acolo și se porni să-i vorbească, iar ea, înfricoșată, grăbise pasul chipurile să nu fie văzută cu un bărbat. Voia să câștige timp, deși fiecare pas îi depărta tot mai mult de oraș și de casele locuite. O clipă se gândi s-o rupă la fugă și să se ascundă într-un desiș. Dar dacă o găsește? Citise o sumedenie de povești cu femei asasinate în pădure! Auzea cum alerga în urma ei. Cu inima zvâcnind, se opri și i se adresă cu o voce fermă, așa cum vorbești cu un animal furios pe care vrei să-l intimidezi.

În preajma pasarelei o ajunsese din urmă și-i vorbise spumegând de furie, cum se și aștepta de altfel, dar l-a înfruntat ascunzându-și spaima sub masca mâniei, și, spre marea-i surpriză el și-a cerut iertare. Au traversat apoi pasarela, iar pe drum, dincolo de calea ferată, i-a oferit un inel și-n clipa aceea și-a spus că-i nebună de vreme ce i-a fost frică de un asemenea bicisnic. Plină de dispreț pentru acest bărbat cu privirile îngenucheate, i-a acceptat darul, inelul pe care se căznea să i-l treacă pe deget. Căci o apucase de braț, asta nu mai era o nălucire, vedea pe brațul ei rotund, atât de rotund și-atât de alb, o mână imensă și noduroasă ce tremura; dar, oricât de puternică și urâtă era această mână, ea nu mai simțea decât milă pentru gesturile lui stângace și, enervată, i-a luat inelul, un obiect fără valoare, se vedea cât de colo, și l-a trecut ea însăși pe deget.

„Ce deosebire, gândea Angèle, față de clienții lui tanti!” Țștia nu pierdeau vremea cu temeri caraghioase; șțiau exact momentul când trebuie să-i plătească pentru farmecece obțșnute. E adevărat

că, astăzi, are de-a face cu un străin, dar cum poate fi cineva atât de naiv, atât de bleg? Timiditatea acestui bărbat o molipsea și-o stânjenea; nu era obișnuită cu această tăcere, cu o atitudine atât de prevenitoare și de supusă. Fără îndoială că nu-și făcea nicio iluzie în ce privește scopul urmărit de el, dar, printr-un monstruos capriciu al firii, simțea că e o hotărâtă să-i refuze totul numai pentru că n-o disprețuia.

S-au mai întâlnit o dată. Chiar ea îi scrisese, căci avea impresia că Guéret întârzie dinadins să-i mai ceară o întâlnire, căutând probabil s-o uite și să se vindece de patima lui. Acum, când n-o mai înfricoșa, voia să se joace cu dânsul, să audă cam ce-ar fi în stare să spună unei femei un tip de genul lui, să vadă ce mutre face. Nerăbdarea, tristețea, furia bărbatului îi făceau plăcere. Era o adevărată desfătare să-ți păstrezi calmul în prezența unei ființe atât de adânc tulburate; într-adevăr, suferința lui nu putea fi pusă la îndoială, și-această suferință n-o lăsa nepăsătoare, ba dimpotrivă, o emoționa; uneori chiar, cuprinsă de un neașteptat elan de milă, simțea dorința să-i ia mâinile într-ale ei, să-l mângâie pe frunte, numai să vadă cum îi vindecă rana și îi apare bucuria în priviri. Ciudat era însă faptul că întotdeauna își reprima acest elan; poate că se temea de toate plictiselile ce s-ar fi iscat apoi din impulsul ei generos. O favoare ar determina altă favoare, și-așa mai departe, pentru ca în cele din urmă să cedeze dorinței lui Guéret, dar ea n-avea deloc poftă să-i cedeze. Și-apoi risca să fie zărită. De exemplu, în ziua când s-au întâlnit a treia oară, în josul bulevardului, ar fi fost de ajuns să treacă cineva în clipa când ea îi întindea mâinile, și un ceas mai târziu tot orașul ar fi vuit. Nu-i convenea de loc ca lumea să afle de mica ei aventură: îi era rușine de acest bărbat.

Îi era rușine și tocmai de aceea fixa întâlniri după apusul soarelui, sau, ca ultima oară, într-un loc neumblat de pe malul

fluviului. Părea atât de mare și de lălâu în pardesiul acela prea larg și fața lui prelungă și tristă ar fi stârnit desigur râsetele glumeților. Sigur că lumea s-ar fi putut mira că o fată ca Angèle mai face atâtea nazuri; destul să arunci o privire în restaurantul Londe, într-o seară când clienții se aflau în păr acolo, ca să vezi că domnii cărora le acorda favorurile nu sunt nici mai arătoși, nici mai bine făcuți decât bărbatul față de care se arăta atât de neînduplecată. Dar trupurile lor jalnice, fețele pe care era pecetluită prostia o lăsau indiferentă. Clienții doamnei Londe arătau așa de când lumea, găsea Angèle, și nici nu și-i putea închipui altcum, făceau parte din viața ei ca și zidurile caselor văzute zilnic, ca și malurile Somnorosului și platanii chirciți de pe marginea promenadei. Cu Guéret era altceva; el reprezenta, presupunând că ea și-ar fi dat seama, elementul hazardului. Tocmai de aceea îi purta pică în taină pentru că nu-i frumos; o umilea faptul că nu-i mai tânăr, mai bogat, că are mâinile mari, manșetele cam soioase și un aer veșnic temător. Va să zică, asta-i tot ce merită ea? Cu câtă bucurie s-ar fi avântat într-o aventură romantică împreună cu un băiat de vârsta ei, dezghețat, cu o înfățișare simpatică! Și-n schimb... Hotărât, soarta își bate joc de dânsa.

Și totuși se simțea obligată să-l revadă pe acest bărbat, oricât de mică i-ar fi fost satisfacția; era ca jucătorul care refuză să abandoneze partida începută și-o continuă, chiar dacă se alege doar cu plictiseala, dornic să afle cum se va încheia. Și-apoi, n-a mers prea departe pentru a mai da acum îndărăt? Nu-i poate spune că nu mai vrea să stea de vorbă cu el după ce ea însăși îi dăduse întâlnire. În acest fel, amestec de logică falsă și de capriciu, își inventa tot soiul de motive pentru a-l reîntâlni. Guéret apărea într-un moment când aproape totul începea să-i inspire numai dezgust; obișnuința nu izbutea s-o convingă să accepte cu dragă

inimă ordinea impusă existenței sale: munca la spălătorie, ieșirile cu clienții doamnei Londe și vizitele clandestine pe la diverși bărbați din oraș. În anumite ceasuri de singurătate, noaptea – când era prea cald și nu putea dormi – ziua – când era prea obosită ca să iasă la plimbare –, Angèle își întrezărea viitorul ca un lanț nesfârșit de săptămâni asemănătoare, sau deosebindu-se între ele doar prin diferite boli și nefericiri. Și, cum era cam prăpăstioasă și vedea totul în negru, își puneă o groază de întrebări ce rămăneau întotdeauna fără de răspuns. Unde s-ar duce dacă „tanti” Londe ar muri sau clientela restaurantului, mârșavă sursă de venituri, s-ar risipi? Ce s-ar face dacă – așa cum a pățit doamna Pellatane, măcelăreasa – ar rămâne desfigurată de pe urma unui erizipel? Pentru măcelăreasă, faptul n-avea cine știe ce însemnătate, dar pentru dânsa, Dumnezeu mare! Era în joc însăși pâinea ei cea de toate zilele.

Or, iată că un bărbat, un necunoscut, venea spre dânsa. Nu era ca ceilalți, ca bădăranii de la restaurantul Londe care o râvneau, o plăteau și după aceea nici nu se mai gândeau la ea, ci un îndrăgostit, da, un bărbat care o respectă, imbecilul, care-i oferă și-un biet inel, ca unei logodnice, și nici nu pomenește de bani. Tot cugetând astfel, un sentiment straniu se furișă în inima ei. Nu-l iubea pe bietul Guéret, pentru că nu era nici frumos, nici tânăr, nici bogat. Totuși voia să-l vadă. De exemplu, acum, în biserică, simțea lipsa lui. Ar fi vrut să fie împreună, undeva pe un drum oarecare, să-i audă vocea gravă și nițel surdă, o voce din care răzbătea uneori ceva sălbatic. În fața lui se simțea frumoasă, puternică și fericită, ea, atât de mică pe lângă acest bărbat înalt și vânos care, cu toate astea, pleca capul sub privirea ei.

Dar pentru a se purta astfel cu dânsa nu trebuia să știe care-i adevărul și s-o ia drept o persoană mai puțin ușuratică, decât era în

realitate. Noroc că ea nu se afișa ca femeile alea cu părul prea galben, pe care le vedeai dând târcoale pe bulevardul Sprintenului, noaptea între unsprezece și douăsprezece; nici nu se farda, nici nu se ținea după bărbați; și-apoi, ce poate fi comun între dânsa și creaturile alea hidoase? Nici cele mai otrăvite limbi din Chanteilles n-ar fi confundat-o cu nenorocitele alea. Are doar un aer atât de rezervat, atât de feciorelnic. Așa se înșelase și Guéret, e limpede. Dar dacă ar afla într-o zi că și ea are un tarif, ca toate damele din Chanteilles, ce-ar spune? Cu siguranță că purtarea lui ar fi alta. Cine își face probleme cu o târfă pe care poate s-o cumpere primul venit?

Angèle oftă și-și împreună mâinile. Dar ea nu-i o târfă pe care poate s-o cumpere primul venit. Dovadă că a refuzat să iasă cu domnul Blondeau. Numai că uneori fusese prea slabă de înger, cedase multora pentru că „tanti-sa” o tot îmboldise din urmă, pentru că doar așa putea cumpăra bunăvoința celor din jur. Dar ce bucurie aflase vreodată în aceste triste consimțiri? Niciuna. Ieșirile cu domnii din restaurant o copleșeau de plictiseală și, deseori, de scârbă căci nu erau nici frumoși, nici tineri clienții doamnei Londe. Și totuși existau desigur pe lumea asta mulți tineri frumoși dar parcă era un făcut: în restaurantul Londe nu-și dădeau întâlnire decât niște sărăntoci și pocitanii. Într-o zi, cu vreun an în urmă, văzuse un regiment de infanterie care se întorcea de la manevre spre cantonament. Sute de soldați tineri defilaseră prin fața ei. Stătea la un colț de stradă, nițel speriată văzându-i de-atât de aproape, stânjenită de ceea ce îi spuneau mulți dintre ei, dar neîndrăznind și nevrând să fugă. Ce minute stranii trăise! Erau unii care i se păreau atât de chipeși și de veseli, cu chipiele lor roșii trase pe ochi și mantalele pline de praf, încât simpla amintire a acestui spectacol îi înfierbânta obraji. Scena asta i se înfățișa ca o

imagine și-un rezumat al propriei sale vieți: se afla la marginea unui drum, nemișcată, în timp ce coloanele de bărbați puternici și voioși se perindau prin fața ei, iar ea, printr-o misterioasă orânduire a lucrurilor, nu putea face niciun gest ca să-i rețină. Trebuia să vadă cum dispare toată această mulțime de flăcăi din care unul singur, poate, ar fi făcut-o fericită pe toată viața. Ca și cum cineva i-ar fi spus: „Uită-te după ei. Drumul lor duce spre alte orașe, unde îi așteaptă iubitele lor – pentru că trebuie să știi că băieții ăștia nu se dau îndărăt de la dragoste și femeile nu li se prea împotrivesc – dar uite, ei trec și nici unul nu-i al tău”.

Și, de atunci, ori de câte ori vreunul din clienții restaurantului îi propunea să iasă împreună, amintirea acestor clipe crude îi revenea în minte, parcă anume ca să-și bată joc de dorințele ei. Erau totuși la Chanteilles o mulțime de băieți tineri pe care biata fată îi sorbea din ochi când îi vedea pe drum. Dar îi lipsea, fără îndoială, curajul, căci instinctul o îndemna să se ascundă când o priveau ceva mai stăruitor, dându-le astfel impresia că se țină mândră și nu catadicsește să stea cu ei de vorbă. Și-apoi, nici ei nu păreau să-i dea prea multă atenție pentru că niciodată n-o urmăreau. Ajungea să creadă că nu-i chiar atât de frumoasă pe cât își închipuie, sau cel puțin că frumusețea nu-i destul dacă nu-și întregește farmecul cu anume insolență și trufie în privire și-n umblet. Desigur, nu-i lipsea insolența când era vorba de domnul Blondeau, de exemplu, care uneori se zgârcea la consumații, sau de domnul Grosgeorge, când își închipuia că are dreptul să i se adreseze ca unei slujnice numai pentru că-i bogat. Dar, primul un slăbănog și celălalt sexagenar, nu reprezentau ei oare tot ce se poate închipui mai jalnic și mai demn de dispreț? ăștia erau bărbații care o complimentau de obicei pentru chipul, pentru înfățișarea ei. La naiba! Oricare slută nu prea năzuroasă ar fi cules

aceleași omagii. Ce încredere să ai atunci în lingușirile unor asemenea amărăți? În ziua când cineva de vârsta ei, un bărbat voinic și chipeș îi va vorbi, o va implora, în ziua aceea, poate, se va convinge că-i într-adevăr draguță. Dar cât de urâtă și de umilă se simțea deocamdată sub privirile celor pe care ar fi vrut să-i iubească! Își amintea de o după-amiază de vară, o după-amiază cumplită pe care și-o petrecuse la fereastra odăii, în dosul obloanelor, fiindcă pe piațeta triumfiulară din fața casei, niște lucrători reparau șoseaua și privindu-l pe unul din ei, un băiat cu gâtul și brațele goale, înmărmurise de admirație ca în fața unei minuni. Parcă și ceilalți îi recunoșteau superioritatea, rezervându-i misiunea cea mai nobilă într-un fel, căci el stătea în genunchi și nu făcea decât să așeze cuburile de piatră pe care i le înmânau; din când în când, se muta din loc printr-o ușoară zvâcnitură din șolduri, rămânând așezat însă pe călcâie, cu pieptul bombat, și părea un prinț căruia vasalii i-aduc daruri.

Și anii zburau fără s-o vindece de asemenea amintiri și fără să aline rana dureroasă pe care i-o lăsau în suflet. Era o ființă de care nimeni n-are nevoie; frumoșii săi ochi limpezi, obrații fragezi erau o momeală bună să ademenească doar niște căzături bătrâne sau bărbații trecuți și nevolnici care nu cutezau să se adreseze altundeva. Ea întruchipa dezmățul slăbănogilor, păcatul bicisnicilor. Ah! ce bocet ar fi răcnit spre ceruri, dacă ar fi fost credincioasă! Dar putea oare să-și îngăduie să facă mofturi? Și iată că un bărbat vine astăzi la ea, nu chiar atât de hidos ca ceilalți, pentru că o iubește și pentru că îi vorbește cu respectul sfielnic pe care ea însăși îl poartă în adâncul inimii tuturor acelor pe care îi privește de pe marginea drumului sau printr-o crăpătură de oblon. Cât de bine înțelegea acum tremurul ce agita mâna lui atunci când

îi atinsese brațul! Putea respinge un om de care aceeași suferință o lega prin atâtea fire?

Și, cu sufletul tulburat de astfel de gânduri, se ridică. Oare nu-i asta fericirea, la urma urmei, iubirea, de oriunde ar fi venit? Și chiar dacă această iubire nu-i chiar ceea ce visase în singurătatea ei zbuciumată, are dreptul să disprețuiască darul misterios care i se oferea? Refuzul iubirii nu-i va aduce oare ghinion, ei care nu se gândea decât la iubire? Cu o mână pe scăunelul de rugăciune privi în jur, înfricoșată de gândul surprizelor pe care viața i le rezervă, poate. Oare nu exista niciun mijloc de-a îndupleca tristețile viitoare? Doar asta-i și rostul rugăciunilor, nu? Făcu la repezeală o cruce, fără multă convingere. I se părea că înțelege dintr-odată că viața nu face de două ori același dar, că puținul pe care ți-l dă trebuie apucat cu lăcomie. Și imaginația ei întunecată de asemenea gânduri îi înfățișa viața ca pe-o făptură capricioasă și cumplită, un tiran cu care nu-i cuminte să te târguiești. Noaptea cădea acum din ce în ce mai repede. În vechea biserică năpădită de umbre hârșăitului unui scaun împins, pasul unui trecător pe stradă, sunetele cele mai obișnuite dobândeau un timbru nefiresc. Liniștea creștea luând în stăpânire bolta adâncă, corul, capelele în care atâtea femei nefericite intraseră să afle un pic de odihnă și să-și aline durerile povestindu-le cerului.

Înaintă câțiva pași în pronaos, întorcându-se cu spatele la altar. O urmă de tămâie mai plutea prin aer și ea îi sorbi mireasma cu o voluptate melancolică; parfumul încărcat cu amintiri din copilărie îi stârni brusc regretul pentru o seamă de lucruri de care nu avusese parte. Pe vremuri, când era mică, își închipuia paradisul ca o livadă nesfârșită sub un cer primăvărat; boschete înflorite spărgeau monotonia acestei imense prinderi abia vălurite; și, ici-colo, hore de copii, cântând. Așa își imagina veșnica bucurie a

sufletului unit întru Domnul; și-acuma încă, deși dorințele ce-i chinuiau tinerețea erau foarte departe de aspirațiile ei de fetiță, încă o mai bântuia amintirea acestei naive plăsmui. Se întreba confuz dacă fericirea nu înseamnă tocmai iluziile copilăriei, când sufletul plutește molcom, furat de dulceața reveriilor, fără ca rațiunea, încă plăpândă, să poată umbri desfătătoarele cărări pe care rătăcește închipuirea.

Pornind spre ieșire, Angèle se gândi brusc la Guéret, la vocea lui când aspră, când umilă. Dacă ar afla vreodată că ea se vându-se altora, multora, cum i-ar vorbi în ziua aceea? Era cu puțință ca aici, la Chanteilles, unde lumea trăncănește vrute și nevrute, nimeni să nu-l fi pus încă la curent? Și dacă, scârbit, o va părăsi ori va refuza s-o mai vadă? Roși la gândul acestei umilințe și împinse ușa. Zău, mai are vreun rost să pierzi un sfert de ceas într-o biserică pentru a ieși apoi în halul ăsta, cu inima plină de mânie și deznădejde?

X

De astă dată nu trebui să-și aleagă singur locul: în timp ce-și agăța pălăria în cuier, un chelner veni să-l anunțe că are un tacâm la masa comună, așa că se așează acolo, între domnul Morestel și tânărul Blondeau, întrerupând astfel, o discuție foarte aprinsă, deși în surdină, pe teme politice. Toate locurile erau ocupate. Din timiditate, Guéret afectă o oarecare dezinvoltură, și, despăturind șervetul, tuși o dată sau de două ori. Dar, dacă toți domnii din jurul mesei ar fi avut ocazia să-l vadă, cu cinci minute mai devreme, în umbra micii piețe, nehotărât, înspăimântat ca un răufăcător, răzgândindu-se de douăzeci de ori înainte de a intra, nu s-ar fi amuzat oare de aerele lui, cum și de privirile sfidătoare

pe care le arunca vecinilor? Ei da, părea să spună el, am întârziat. Nu vă place? Îmi pare rău. Într-adevăr, Guéret bănuia ce prestigiu îi conferă cele două minute de întârziere. Dobândea astfel gloria primejdioasă de-a o fi bravat pe doamna Londe, care nu știa de glumă când era vorba de punctualitate. Dar doamna Londe nu părea mânioasă. Dimpotrivă, îi zâmbea și înclina capul în direcția lui cu un aer de condescendență regală.

— Drace, exclamă Blondeau cu jumătate voce, domnul se bucură de bunăvoința patroanei!

— Asta voiam să zic și eu, interveni Morestel, plin de admirație; încă nu s-a pomenit să întârzie cineva și ea să nu spună nimic.

— În fond, remarcă un client pe care Guéret nu-l putea vedea pentru că se afla în dosul unei imense plante de iarnă, de vreme ce domnul nu-i de pe aici, nici nu e de mirare că nu cunoaște obiceiurile casei.

— Prânzul la douăsprezece, cina la șapte, spuse domnul Morestel aplecându-se către Guéret, ca și cum i-ar fi împărtășit o taină.

— Mulțumesc, domnule.

— Cu plăcere.

Urmă o scurtă pauză în timpul căreia ultimele urme de supă dispărură din farfurii într-un sorbit zgomotos, după care mesenii își reluară discuțiile, nici prea tare nici prea încet, pe tonul obișnuit și respectat cu strășnicie în restaurantul Londe.

— Văd, spuse Morestel, ștergându-și buzele, și cu privirea întoarsă către Guéret, că nu sunteți, cum s-ar spune, un obișnuit cotidian.

— Într-adevăr, răspunse Guéret, știți, nu pot veni decât o dată pe săptămână.

Vorbea în silă cu acest personaj a cărui înfățișare îi dispăcea, dar pe de altă parte ținea să afle anumite lucruri și ocazia era prielnică. Își examină vecinul cu o uitătură furișă. Era un tânăr cu umeri înguști, îmbrăcat într-un costum de serj albastru, atât de purtat încât prinsese lustru. Ai fi spus că pe fața lui gălbejită de blond subalimentat, zbârciturile premature găsesc o adevărată plăcere să brăzdeze în lung și-n lat carnea flască. Gura, mult prea mică și încoronată cu tuleie galbene, aproape că n-avea buze, din care cauză, ori de câte ori se deschidea pentru a vorbi, urmau o serie de schimonoseli fioroase. Lentilele groase ale ochelarilor ascundeau privirea obraznică și totodată sfioasă a ochilor albaștri, dar toată urâciunea morală a individului părea că se rezumă într-un nas pe care natura îl ascuțise în chip de plisc, un nas ciudat, umil, gata să se plece sub lovituri, singura porțiune din această figură jalnică prin care sângele părea să circule totuși.

— Dacă-mi permiteți să vă pun și eu o întrebare, veniți zilnic aici?

— Zilnic de doi ani și jumătate. Ca sa zic așa, sunt unul din cei mai buni și mai vechi clienți ai doamnei Londe.

— Umil din cei mai vechi? îi luă vorba un personaj care părea că nici nu ascultă. Suntem doi aici care vă întrecem cu câte șase și opt luni, domnule Morestel.

— Dacă-i vorba de vechime, nu mi-e frică de nimeni, interveni vecinul din dreapta domnului Blondeau. Întrebați-o pe doamna Londe dacă nu ml-a servit chiar ea în persoană prima cină. Și când zic că servea chiar doamna Londe în persoană, asta înseamnă vreo trei ani și mai bine.

Aceste cuvinte fuseseră rostite cu o voce ursuză și tărăgănată, având un puternic accent provincial, de un bărbat ai cărui umeri puternici și pântec voluminos, aproape că dispăreau sub șervetul

înnodat după ceafă. Părul negru și cârlionțat îi cădea pe frunte și se prelungea într-o pereche de favoriți de-a lungul obrazilor brăzdați de vinișoare roșii. Vorbea măsurând cu priviri dușmănoase pe mesenii așezați în fața lui:

— Bineînțeles, domnule Borges, răspunse domnul din spatele plantei, nu fără oarecare acreală în voce.

La dumneata mă și gândeam când îi explicam domnului Morestel că, la drept vorbind, nu-i chiar unul din cei mai vechi clienți ai doamnei Londe. Totuși, să fim exacti și să mai scădem vreo patru luni din cei trei ani ai dumitale.

Și depărtă mâinile cu un gest de orator, rotind o privire plină de siguranță, ca și cum ar fi vrut să-și încurajeze vecinii să-l susțină.

Guéret întrezări un profil ascuțit și răutăcios, la care bucuria triumfului aprindea un soi de inteligență.

— Patru luni? repetă domnul Trept, un tânăr gras și foarte palid care se afla la celălalt capăt al mesei.

Avea o voce pițigăiată și toată lumea se răsuci spre dânsul cu o expresie curioasă și indignată, căci vorbise prea tare. Totuși, întrebarea lui fusese așteptată și pricinui o mare ușurare; niciunul dintre vecinii domnului Borges nu s-ar fi încumetat să indispuină un personaj atât de violent ca negustorul de păsări, dar acest mucos era nou venit; cât privește pe domnul Palisson, cel care-l apostrofase pe domnul Borges din spatele plantei, el își dobândise o asemenea faimă pentru tupeul său, încât însuși domnul Borges admitea că poate spune tot ce-i trece prin cap. Se povestea pe seama lui că fusese actor, cândva, în nu se știe ce trupă. Era elementul extremist în acest parlament de imbecili.

— Zic patru luni, domnule Morestel, reluă el. Dar dumneata ești nou aici și n-ai de unde ști, dacă nu ți s-a spus între timp, că

domnul Borges a lipsit anul trecut patru luni încheiate, ceea ce reduce lunile sale de prezență la treizeci și două, adică doi ani și opt luni.

— Mă plictisești cu socotelile astea, izbucni furios domnul Borges. Ce-i vina mea că am avut congestia aia pulmonară care m-a trântit la pat șase săptămâni, plus alte șase de convalescență, și asta în dauna afacerilor mele, domnule dat-dracului?

— Congestie pulmonară? Zi mai bine scurt, damblaua aia, i-o întoarse Palisson cu voce glacială. Ar fi mai aproape de adevăr.

— Care, ce dambla?! tună Borges ridicându-se pe jumătate, vânăt la față. Niciodată n-am avut așa ceva, și cine zice, ăla minte cu nerușinare.

Aici vocea îndepărtată a doamnei Londe se înalță din fundul încăperii:

— Mai încet, domnii mei, mai încet. Ați uitat unde vă aflați?

Toate privirile se îndreptară spre patroană. Din cauza înălțimii pupitrului nu i se vedeau decât capul imobil și umerii vânjoși, dar, printr-un gest nevăzut al mâinilor sale, buchețelul de gălbenele se mută brusc de la dreapta la stânga.

— E de rău când mută florile, murmură Morestel la urechea lui Guéret.

Tăcerea mai domni vreo câteva secunde. Chelnerul făcea înconjurul mesei cu pași de lup și servea friptura. Domnul Borges se așezase la loc. Câteva broboane de sudoare îi călătoreau agale prin cutele frunții și se uneau de-a lungul nasului mic și scurt, lustruindu-l. Furia reținută îi înnegrea pupilele, dându-i o expresie sălbatică și deznădăjduită ce-ar fi stârnit mila unor inimi ceva mai simțitoare decât ale vecinilor săi. Când i se prezentă tava cu friptură înfipse furculița într-un antricot, cu o ferocitate care stârni

zâmbete, și asta risipi neliniștea pricinuită de cuvintele doamnei Londe.

— Eram de față când a avut faimoasa lui congestie, suflă Morestel. Curios. Întotdeauna a susținut că a fost ceva la plămâni, cică l-ar fi tras un curent și d-aia, dar domnul Palisson e farmacist și-ți dai seama și dumneata că nu-l îmbrobodești așa ușor. Din când în când îi mai amintește domnului Borges de congestia lui. Vrea să se răzbune că n-a cumpărat de la el medicamentele. Mare minune dacă n-o să-i mai provoace una, grăsanului ăsta.

— Bietul om, făcu Guéret scârbit de atâta răutate.

Morestel holbă niște ochi mirați.

— Crezi? Nu-l cunoști pe moș Borges. Dacă nu i-ar fi frică de jandarmi, de mult îi făcea el de petrecanie lui Palisson.

Domnul Blondeau prinsese ultimele cuvinte, deși fuseseră rostite cu voce scăzută, și-și schimonosi gura spre Guéret spunând, în așa fel încât să nu fie auzit de domnul Borges, vecinul din dreapta:

— Dacă vrei să crape de necaz, întreabă-l numai câte păsări a vândut anul trecut la târgul de la Pont-Emiliard. N-ai idee ce amuzant e!

Duse numaidecât paharul la gură, vrând parcă să înșele atenția domnului Borges care devenise brusc bănuitor, și bău vreo patru, cinci înghițituri de apă cu un aer nevinovat.

— Hai, mișcă mai iute! strigă deodată doamna Londe spre chelner. Vezi doar că toată lumea așteaptă salata. Lasă șnițelele alea și adu fuga salata. Mai repede, scumpule, mai repede!

— Aha, făcu Morestel, ți-am spus eu bine că iese cu scandal.

Ceea ce o irita atât de mult pe patroană era faptul că se simțea izolată. Își dădea seama că la masa comună se petrece o dramă, dar nu izbutea să prindă niciun cuvânt care s-o lămurească despre ce-i

vorba. Ar fi vrut să se arunce ea însăși în prăpastia de ură pe care o domina de la înălțimea pupitrului, să-i exploreze adâncurile, cavernele, să știe, ah! să știe! „Ce tot sporovăiesc acolo? gândea. De ce-o fi având domnul Borges fața atât de răvășită? Și ce le tot spune domnul Guéret vecinilor săi? Încrucișă brațele pe piept și închise cu durere ochii. O să afle Angèle duminică despre ce-i vorba, își spuse, în chip de consolare. Da, dar o să-mi povestească oare?” Și suferința doamnei Londe reîncepu.

— Nicio grijă, continuă Morestel tăindu-și bucata de friptură, află ea despre ce-i vorba de la aia mică.

Guéret auzi aceste cuvinte, dar ezită o clipă înainte de-a pune întrebarea ce-l frământa încă de la începutul cinei. Simțea un nod în gât. Adineaori, plimbându-se pe lângă biserica Saint-Jude, o zărise pe Angèle; alerga și el o urmărise. A văzut-o intrând apoi în restaurant, traversând salonul și dispărând după paravanul din fund. De ce nu i-a spus niciodată că o cunoaște pe doamna Londe?

— Cine, aia mică? întrebă el după o clipă de tăcere.

— Angèle, ce naiba, răspunse Morestel cu gura plină.

Urmă o nouă tăcere.

— Dumneata nu-ți termini cotletul? întrebă pe neașteptate Morestel.

Guéret făcu semn că nu.

— Poate că mi-l cedezi mie, atunci? Mulțumesc, mulțumesc frumos. Și-apoi, reluă el mai binevoitor, ca și cum bucata de friptură dăruită merita ceva în schimb, nici n-ar fi de mirare să n-o cunoști pe aia mică. Așa-i spunem noi nepoatei doamnei Londe.

— Poftim?

— Da, mi se pare nostim că nu ești la curent, știi? Noi o cunoaștem aici de când lumea, ca să zic așa. De altfel, eu cu ea ne și tutuim.

— După câte văd, am impresia că vecinul dumitale îți îndrugă tot soiul de gogoși, interveni Blondeau. Auzindu-l, ai zice că-i cine știe ce... mare crai.

— Un Don Juan, strecură domnul Palisson.

Morestel lăsa nasul în Jos. Blondeau zâmbi. Borges, care nu prinsese nimic din această convorbire, dar vedea înfățișarea descumpănită a lui Morestel, își înăbuși râsul în șervet.

— Ce-i drept, e drept, însă, explică Blondeau cu gestul cuiva care ține o floare între degetul mare și arătător, într-adevăr, Angèle nu-i de loc sălbatică.

Blondeau avea o față rotundă și zâmbăreață, cu pielea strălucitoare și bine întinsă pe un strat de grăsime. Gura, întotdeauna nițel căscată, era mică și cărnăasă și, după cum îi jucau ochii în cap, se vedea limpede că-i foarte mândru de focul lor întunecat și de genele stufoase. Parul uns cu briantină răspândea un miros greșos de violete și de mosc. Toată mica lui făptură dolofană umfla hainele de serj negru și era alcătuită numai din rotunjimi.

— Totu-i, continuă dându-și ifose, să găsești cuvântul potrivit.

— Ia mai slăbește-mă, dom'le, îl întrerupse Palisson cu dispreț în glas. La una ca asta orice cuvânt se potrivește, dacă ai câțiva franci în palmă.

— Cu excepția zilelor când trimite farmaciștii la plimbare, răspunse Blondeau, furios de rectificarea lui Palisson.

— Dacă de mine-i vorba, replică acesta, am onoarea să-ți spun că minți, scumpe Blondeau. Chiar ea mi-a propus să ieșim duminica trecută, și află matale că am refuzat eu.

În clipa aceea Borges sări cu gura.

— Nu-i adevărat, spuse el într-o răbufnire de bucurie sălbatică, ea a refuzat, ea, nu dumneata, și pe bună dreptate, zău ca da; e destul să te vadă omul și pricepe numaidecât.

Un murmur de voci străbătu masa. Cu fața brusc îngălbenită de un val de furie, Palisson se ridică pe jumătate și întinse degetul pe deasupra plantei.

— Și-am refuzat, continuă el, pentru că o femeie de care te-ai atins dumneata îmi taie orice poftă, domnule Borges, orice poftă! Și dacă-mi dai voie să-ți dau un sfat, un sfat prietenesc, domnule Borges, e să fii atent cu femeile. Cu tenul dumitale, cu gâtul dumitale...

— Domnilor, vorbiți nepermis de tare, strigă doamna Londe după ce trăsesse zadarnic cu urechea.

Era exasperată că nu-și poate da seama nici măcar de ce se ceartă și, la un moment dat, fu gată să întrebe de-a dreptul motivul zarvei ale cărei ecouri le auzea stins, ca un vuiet de furtună depărtată. Vocea ei potoli murmurele, dar se dovedi neputincioasă pentru a-l domoli pe Palisson, care nici nu întoarse capul și continuă cu degetul ațintit spre Borges.

— Cu gâtul dumitale, domnule Borges, dacă aș fi în locul dumitale, mi-ar fi frică.

Și se așeză din nou. O liniște îngrozitoare fu singurul comentariu la cuvintele sale, ca și cum, dintr-odată, însăși moartea s-ar fi așezat la masa comună. Borges rămase cu gura căscată, bolovănindu-și ochii fără să poată articula o silabă și căutând o încurajare în privirile vecinilor săi, dar ei întorceau capul și păreau jenați de spectacolul deznădejii sale.

— În sfârșit! exclamă doamna Londe cu aerul cuiva care a dobândit o grea victorie.

Și-ar fi tăiat un deget numai să afle ce-a spus Palisson, dar își stăpâni cu tristețe pornirea neașteptată ce-o îmboldea să-și interogheze clienții, vărsându-și tot necazul pe chelner:

— Hai, adu fuga compotul, băiete! De câteva zile te-ai lăsat pe tânjeală. Fii atent! Știi că mie asta nu-mi place.

Tăcerea se prelungi timp de câteva secunde; nu se auzea decât hârșăitul cuțitelor ce răcăiau ultimele firicele de carne de pe osul cotelletelor, apoi unul din meseni suspină și vecinul său îndrăzni o remarcă la care cineva răspunse numaidecât; conversația își relua firul.

— În orice caz, fata asta se poate lăuda că a stârnit destulă zăbanie la masa noastră, îi șopti Morestel lui Guéret. Femeile sunt de-o perfidie nemaipomenită.

Era încă plouat din cauza afrontului pe care a trebuit să-l înghită cu puțin înainte, și se consola trecând la generalizări, dar Guéret nu-i răspunse imediat. Încrucișase mâinile, vrând parcă să-și stăpânească emoția violentă care-l făcea să tremure. În sfârșit, își descleștă buzele aplecându-se către Morestel, dar fără să-l privească:

— Spune-mi, fata asta a fost cu toată lumea?

— Cu toată lumea de aici? Sigur că da, șopti Morestel. Începând cu Palisson, de care nu mai vrea s-audă și până la Blondeau, cu care urmează să iasă duminică. Dar să nu discutăm prea tare chestia asta. Destul s-aduci vorba despre capitolul priorităților că imediat sar să-și scoată ochii. Și-așa se uită doamna Londe destul de chiorâș la noi.

— Și ce-i de făcut ca să ieși cu ea, cum zici dumneata, domnule Morestel?

— Simplu. Te duci la doamna Londe și-o rogi să te înscrie pe listă pentru o duminică oarecare. Firește că-i dai un acot, dar n-o

să-ți pară rău, fii sigur. La prima vedere zici că-i prea crudă. Are un fel al ei de-a fi care te poate înșela, în fond, e mai dată dracului decât oricare damă din Chanteilles. Niște ochi de înger, știi, și când colo... S-ar zice că nu prea ești încântat de ce-ți spun. Dar eu vreau să-ți fac doar un serviciu.

— Mulțumesc, domnule Morestel. Zici că iese cu domnul Blondeau? Cine-i domnu' Blondeau?

— Mai încet. Vecinul dumitale din stânga.

— Și dacă n-am chef să aștept până trece rândul domnului Blondeau, ce crezi? Tot doamna Londe poate să aranjeze?

— Păi nu știu. Așa ceva nu s-a mai întâmplat până acum. Du-te și întreab-o chiar dumneata pe patroană. Și dă-mi drumul! Mă doare când mă. strângi așa.

— Scuză-mă, domnule Morestel, nici nu știu la ce mă gândeam. Vrei cumva porția mea de compot? Ia-o. Și uite, hai să terminăm împreună carafa mea de vin, că dumneata văd că nu mai ai. Știi, nu mi-e foame în seara asta, dar țin foarte mult să ciocnesc un pahar cu dumneata, domnule Morestel.

XI

Să aștepte. N-avea încotro, deși simțea cum toată ființa lui clocotește parcă de nerăbdare. De câteva săptămâni încoace, sufletul său nu mai afla o clipă de odihnă; nu se mai oprea, nu se mai abătea de la căile sterpe pe care îl mîna dorința. O foame veșnică îl mistuia, dar, în ciuda tuturor suferințelor îndurate, orice ar fi putut să-i astâmpere această foame îi făcea silă. Ce însemnătate puteau să mai aibă măruntele neliniști ale vieții pe lângă crunta realitate a chinului său?

N-avea de gând să doarmă, dar se făcuse noapte și era mai bine să profite de răcoare, de tăcere. Putea cel puțin să se lase în voia durerii, căci simțea nevoia de a-și scormoni rana, de-a se chinui, de-a se otrăvi cu propriile sale unghii, de vreme ce tot nu se putea vindeca. La ce bun să fugi de un rău ce stăpânește deopotrivă și trupul și sufletul. E mai ușor să nu i te împotrivești și să lași dezastrul să se împlinească pe de-a-ntregul.

Mai bine de o oră, rămăsese culcat, cu pleoapele fierbinți, cu capul atât de greu și de obosit încât de vreo câteva ori avusese impresia că-i gata să se prăbușească în somn, dar undeva, în străfundul creierului, un gând veghea, ca o flacără pe care nicio suflare n-o poate stinge. Pe întuneric, deslușea în fața lui o suprafață lungă și albă ce părea că tremură ușor, peretele, apoi o pată neagră, ușa. Într-o zi va trece pragul acestei uși și nu se va mai întoarce în această cameră unde a suferit atât de mult. Va fi mort, atunci, sau viu? Și dacă va fi viu, încotro va pleca? Ce i s-ar putea întâmpla mai bun sau mai rău decât ceea ce aflase până acum? Nu-i oare cumplit să fii astfel exilat în cunoașterea prezentului doar, să nu știi dacă viitorul îți va agrava sau alina durerile? Stranie parcimonie a timpului care drămuiește suferințele noastre pe ore și zile, pentru a ni le administra apoi, puțin câte puțin, ca și cum n-ar vrea să ne ucidă prea repede.

Cuverturile îl ardeau, deși simțea aerul rece pe față și pe umeri. Se ridică și băjbâi pe masa rotundă din mijlocul camerei după cana cu apă, pe care nevastă-sa i-o lăsa acolo în fiecare seară, dar mâinile lui nerăbdătoare n-o găsiră numaidecât și fu nevoit să întredeschidă obloanele ca să vadă. Afară era senin; în lumina aspră și rece care se furișa prin crăpătura obloanelor, camera dobânda un aspect ciudat. Ai fi spus că cele trei scaune din jurul mesei, servanta, dușumeaua, totul zace într-un somn de nedescris,

Într-atât de adâncă era nemișcarea nopții. Era ceasul când marile dureri amorteșc, când grijile adorm, când bolnavul cade într-un fel de toropeală dulce și-și reîmprospătează puterile pentru noi suferințe. Aerul tăcea. Probabil că nici în Lorges și nici în Chanteilles nu exista om care să nu guste acest minut de pace, iar el sta acolo în picioare, cu trupul jilav de febră, ca un blestemat care n-are dreptul la odihnă. Și își închipuia sute de oameni adormiți, bătrâni ghemotociți în fundul patului, bărbați pe spate, cu mâinile de-a lungul trupului, ca niște morți, și fete tinere cu carnea fragedă și albă, cu răsuflarea voluptuoasă, o întreagă lume inertă gravitând spre luminile zilei.

Și pe ea o vedea: era întinsă puțin de-a curmezișul patului, cu capul pe spate, oferindu-și pieptul spre crimă sau iubire, în timp ce brațele, ridicate ca niște aripi, dispăreau în talazul negru al părului greu. Dormea ca o moartă. În vine sângele-și domolise goana și nu i mai îmbujora obrajii. Dacă, într-o noapte, cineva ar ucide-o, așa ar fi găsit-o apoi, dar despuiată, și brațele, părul, i-ar atârna la pământ; dacă cineva ar strânge-o, până ar izgoni pentru vecie tot aerul din plămânii ei, ar avea aceeași față palidă, aceeași gură întredeschisă care n-ar mai putea striga.

Cum o ura! Alaltăseară încă, gândindu-se la mâinile, la urechile ei de fetiță, căzuse pradă unei subite înduioșări; amintirile ce-l năpădeau în singurătate aveau ceva prietenos și consolator; era ca și cum ea însăși ar fi venit să-l întrebe în șoaptă: „De ce suferi atât?” Dar acuma, când adevărul ieșise la lumină, acuma când știa că a fost a tuturor și nu i se refuza decât lui, avea impresia că inima lui e neîncăpătoare pentru toată ura vărsată acolo de această femeie. Și-o ura cu atât mai mult cu cât simțea că nimic pe lume nu-l va putea izbăvi vreodată de dragostea sa. Când iubești pe cineva renunți pentru totdeauna la orice libertate; dorința se poate

stinge, pasiunea poate muri cu desăvârșire, dar în adâncul inimii rămâne ceva inalienabil, ceva ce poate fi dat, dar niciodată luat înapoi. Cel care iubește și-a vândut sufletul și zadarnic încearcă ura să ia loc iubirii; aparținem până la moarte celor pe care i-am iubit. Guéret înțelegea acest lucru. Presimțea instinctiv înfățișarea ciudată pe care o va dobândi în ochii săi Angèle peste zece, peste douăzeci de ani și veșnica sa dependență viitoare, și sclavia amintirii. Toată viața, de-acum înainte, spiritul, inima, poate chiar și simțurile sale vor rămâne subjugate unei femei în fața căreia apăruse drept un caraghios și care desigur că-și bate joc de el și de tot respectul lui.

Dar odată cu această revoltă împotriva iubirii, dorința crescuse. Uneori, în zvârcolirile furiei, i se impunea brusc gândul suferințelor pe care trebuie să le îndure, și-atunci îl sfâșia nevoia de-a supune, de-a face rău la rândul-i. Ce bună e violența! Cu câtă bucurie ar fi îngenuncheat-o pe femeia care-l umilise! I se părea că o vigoare proaspătă îi furnică brațele până-n buricele degetelor; și mâinile, ca două făpturi însuflețite de o viață proprie, se închideau, se deschideau, se încrucișau neconținut, fericite și dornice să acționeze.

Pe măsură ce se gândea la ea se petrecea un fenomen ciudat. Ore întregi uita cum arată la față. Sigur, își amintea forma nasului, buzele strălucitoare, despicate ca un fruct, dar nu izbutea să-i reconstituie fața ca pe-o față vie pe care s-o poată recunoaște; și-apoi, dintr-odată, îi apărea dinaintea ochilor cu o claritate năucitoare, era acolo cu părul ce-i mângâia fruntea, cu expresia aceea misterioasă din adâncul ochilor negri în care se deslușea parcă o sfidare și, totodată, o rugă. Suspina, dădea din cap, și fiecare mișcare părea să-i adauge podoaba unui farmec miraculos, ca și cum, lucrând spre propria-i desăvârșire, frumusețea ei creștea

clipă de clipă până ce-l îmbăta. Și el strângea pleoapele ca să închidă mai bine în adâncul lui cumplita și dulceă imagine; neînduplecată și vicleană, ea șovăia o clipă și-apoi, brusc, pierea. N-o mai vedea, zadarnic îi repeta numele, își strângea capul în mâini pentru a reînvia această nălucire, totul se sfârșise. Nu mai era acolo.

Chinuit de neliniște, Guéret ocoli masa de câteva ori și căzu în genunchi. Poate că dacă l-ar vedea așa i s-ar face milă de el. De ce să sufere atâta vreme? Devenea mai bun astfel? Mai bun! Toată ființa lui era numai violență și lăcomie. Copleșit de tristețe căzu pe dușumea cât era de lung, între pat și masă. De ce nu moare? Cât trebuie să sufere un om ca să moară odată, să-i crape inima? Cu câteva ceasuri mai devreme, urmând sfatul primit, vorbise cu doamna Londe. Ea a luat cele două piese de cinci franci pe care i le oferea și i-a promis că *va aranja* cu Angèle. Îl cuprinsese o mare bucurie, o bucurie hidoasă, care l-a purtat din stradă în stradă, până la râu, și-și amintea cum, pradă delirului, s-a trântit pe mal, cu fața în iarbă, ascultându-și în liniștea nopții respirația gâfâită.

A rămas așa o jumătate de ceas, poate mai mult. Dar cum de i se preschimbase bucuria în desperare? Se vedea în drum spre casă, mai trist și mai copleșit ca înainte. Oare de ce, așa din senin, soarta lui fusese legată de cea a unei femei întâlnite întâmplător pe stradă? Ce fel de legi smintite orânduiesc viața oamenilor? Și de vreme ce-o urăște, de ce nu fuge de ea? Iar dacă nu-l leagă decât dorința, de ce nu se bucură că viața *aranjează* lucrurile atât de ușor?

Se ridică de jos și bău un pahar cu apă. Camera soției sale era larg deschisă. Prin ușa, înțepenită cu un scaun, adia un curent ușor de aer în care simțea parcă trecerea unei făpturi nevăzute. Mânat de o subită curiozitate se apropie de ușă și-și privi soția dormind. Zdrobită de oboseală, nenorocita zăcea țeapănă ca un mort; întinsă

pe-o dungă, cu un braț sub trup, celălalt atârând în afara patului, avea înfățișarea unui om căzut parcă în fundul unei prăpăstii. Lumina slabă trăda o față din care pierise orice urmă de tinerețe. Pe frunte, pe obrajii bugezi, anii se încrustaseră pentru totdeauna; zbârcituri biruitoare scoteau și mai mult la iveală defectele trăsăturilor, amărăciunea buzelor, oboseala pleoapelor. Se uita la ea și gândea: „Niciodată n-am iubit-o”. Simțind parcă apăsarea privirii sale aspre și nedrepte, ea făcu prin somn un gest cu mâna și respiră mai adânc.

Guéret nu se clinti. O plăcere ciudată îl țintuia locului, plăcerea de-a examina aceasta femeie și de-a constata distanța, din an în an mai mare, ce-l despărțea de ea. Nimic nu-i plăcea, nici chipul, nici trupul, nici dragostea ei. Era umilă în prezența lui dar el prefera, în locul acestei smerenii, disprețul și cruzimea Angèlei; îl iubea fără să-i bănuiască trădările și totuși ignoranța și naivitatea ei nu-i stârneau decât dispreț. Și, de fiecare dată, se întreba, cu aceeași uimire, cum de-a putut s-o ia de nevastă. Viața îi jucase o festă și cu acest prilej. Fără îndoială, pe vremuri, fusese drăguță; își amintea încă fața ei pură, acum răvășită de griji, trupul alb și proaspăt, istovit acum de muncă. Ar fi trebuit totuși să prevadă că-și va pierde repede orice farmec, că șase ani vor fi mult prea destul ca să facă dintr-însa o femeie urâtă și plicticoasă. Părul de pe tâmplă era cărunt. Chiar și-n lumina tulbure a lunii strălucea ca o bucată de metal. Privind această jalnică perucă se gândi la pletele ce curgeau pe perna Angèlei, ca niște prelungi vâpăi negre și-l cuprinse atâta groază de existența lui, atâta scârbă de el însuși și de lume, încât se întoarse în camera sa, ascunzându-și fața în palme. I se părea că în clipa aceea a atins extrema limită a tristeții: sigur, mai putea suferi și-n viitor, dar mai mult decât atât i se părea cu neputință.

După ce chibzui un moment, se îmbracă și ieși în stradă. Tocmai bătuse ora două. Ce-l apucase? Oare în ajun ar fi putut bănuî că în zorii zilei următoare va alerga astfel razna pe străzi? De unde atâta liniște în inima lui, așa din senin? Mișcarea, aerul rece pe care îl simțea în obraji îl făceau să se simtă aproape fericit. Odată cu hotărârea luată, prindea iar gust de viață. Suferă din cauza acestei femei? Atunci se va duce la dânsa. Doar ea nu-i vrea moartea, nu? O să-i explice că, dacă nu-l va iubi, se va arunca în apă, în valurile Somnorosului care curge chiar în preajma restaurantului, căci acolo are s-o vadă, chiar în camera ei. O să sune, o să-i deschidă. Totul era cât se poate de firesc, și el a trebuit să se perpelească trei zile ca să priceapă atâta lucru. Să i se adreseze Angèlei în mijlocul drumului, să-i ofere bani, să-i ceară o întâlnire nu era destul de simplu, nu era ceea ce prevăzuse și-i rezervase această divinitate ascunsă care se numește viață. Acum știa ce-o să se întâmple: o să pătrundă în odaia Angèlei, chiar noaptea asta, peste cinci minute, și-o să-i vorbească, o s-o apuce de brațe, o s-o silească să-l asculte.

Alerga repede și fără zgomot. O stradă, apoi alta îl purtau tot mai jos, spre mica piață de lângă râu. I se părea că și străzile aleargă odată cu dânsul, că-l poartă, și că-l pasează una alteia, cum fac jucătorii cu mingea. Asta pe care coboară acum e mai povârnită decât celelalte. Cu cinci ore mai devreme, urcase pe aici, cu spinarea încovoiată sub o cumplită povară. Acum, i se părea că fiecare pas îl împinge înainte, aproape fără voie. În cele din urmă se pomeni în mica piață, ca și cum l-ar fi aruncat acolo cineva.

La început nu recunoscă nimic, nici platanii, nici banca de piatră pe care se așază, nici casa ce-l aștepta. În lumina stranie a lunii totul își pierduse culoarea; frunza copacului era pală ca și tencuiala zidului; ardezia acoperișului părea tot atât de albă ca și

pavajul. Acolo unde domnea umbra, aceasta era atât de adâncă și de neagră de parcă nimicise tot ce ascundea privirilor. Ai fi spus că țiipenie de om nu s-a oprit vreodată în piața aceea, că tăcerea și nemișcarea lucrurilor vin din veșnicie.

Examină casa cu luare-aminte. Avea două etaje și prezenta cea mai banală fațadă cu puțință: la parter ferestrele lungi ale restaurantului, ascunse în dosul unui oblon metalic, apoi alte șase ferestre egal distribuite la ambele etaje; toate obloanele închise. În spatele, uneia din ferestrele acelea exista Angèle. Aflase că doarme la primul etaj, în colțul dinspre nord al casei. Întinsă în pat, respira acolo și nici nu bănuia că însăși răsuflarea ei poate pricinui atâta suferință unei ființe omenești. Se răsuțește desigur prin somn, eliberându-și brațul de sub povara trupului, cu capul greu de vise, iar noaptea avară tăinuiește toate aceste mișcări ce l-ar fi făcut fericit pe bietul Guéret. Degeaba are trupul frumos și gâtul rotund și alb, și umerii strălucitori. La ora aceea când lumina nu-i scâldea obrajii, putea fi și urâtă, putea chiar să nici nu existe pe lume.

Guéret traversă piața în fugă. Propriile sale gânduri îl înnebuneau. Îl apucă o furie năprasnică împotriva întunericului și-a zidurilor, împotriva tuturor obstacolelor care-i ascundeau iubirea. La un moment dat fu gata să sune, dar se răzgândi numaidecât. Primul etaj nu era prea înalt. Oblonul metalic ce proteja fereastra restaurantului avea o margine lată de vreo câțiva centimetri. Puse acolo piciorul, și lipi o mână pe suprafața lui, încercând să apuce cu cealaltă colțul ușii, dar își pierdu echilibrul și trebui să sară îndărăt, căci altminteri ar fi căzut.

De nerăbdare, de emoție, gâfâia puțin. Examină fațada casei, peretele neted, fără vreo ieșitură de care să se agațe. Din nou se gândi să sune, și din nou se răzgândi ca și prima dată. După ce chibzui câteva clipe, culese o piatră și-o zvârli în oblon; își dădu

numaidecât seama că a comis un gest nesăbuit. Nu trebuia să atragă atenția Angèlei; trebuia s-o ia prin surprindere. De asta nici nu sunase adineaori; instinctul îl prevenise. Și, înspăimântat că a pierdut astfel orice șorți de izbândă, se ascunse sub copaci, hotărât să nu clintească în caz că cineva ar deschide fereastra.

Totuși, zgomotul pietrei în oblon fusese prea slab, desigur, pentru ca s-o trezească pe Angèle, și câteva minute se scurseră fără ca fereastra să se deschidă. Între timp se gândi ce-ar trebui să facă. Din locul unde se afla, primul etaj părea foarte aproape de sol. Și-un copil s-ar fi putut cățara până sus; totul era să găsești o metodă cât mai simplă. Nici nu era nevoie de forță, ci numai de răbdare. Forță avea destulă, și-o va folosi când va trebui să deschidă obloanele de lemn din exterior.

Se întoarse la oblonul metalic și ridică brațele ca să măsoare distanța ce-l separa de țintă. Cu mâinile întinse, cu degetele cât mai alungite cu putință, aproape că atingea partea de sus a ferestrei de la parter. O diferență de vreo trei sau patru centimetri îl împiedica să ocupe o poziție mai bună, căci, dacă sărea să apuce marginea superioară a ferestrei, pierdea în schimb forța necesară pentru a se menține acolo, avântul săriturii descleștându-i degetele. Totuși încercă, dar nici a doua oară nu izbuti.

Simți atunci cum îl mușcă ceva de inimă, o mânie neașteptată, fără gesturi și fără strigăte, ce-l doborî la pământ. Ar fi preferat să moară decât să nu ajungă la fereastra aceea; mai bine să-și sfârâme țeasta de caldarâm și să lase să i se scurgă acolo, odată cu sângele, și viața lui nenorocită. Dar un fel de zvâcnet îl puse brusc pe picioare. Să fii acolo, doar la câțiva metri de Angèle și să nu izbutești să escaladezi un zid, să deschizi niște obloane, și să pui astfel mâna pe ea, s-o răpești. Simți cum un șuvoi de turbare și de violență îi inunda parcă trupul, și alergă iar spre platani. Se

ascunse în umbra lor ca o jivină rănită și întărită, și ținu sfat cu el însuși.

O clipă mai târziu ieși iar la lumină, năpustindu-se asupra casei ca asupra unui dușman. Trei salturi erau destul ca să-și atingă țelul, și fu cât pe ce să reușească. Puterea care ne vine, nu se știe de unde, când a noastră nu-i de ajuns, această putere păru să-l înalțe de pe sol și să-l agațe de oblonul metalic, în așa fel încât depăși cu pieptul marginea pe care adineori n-o putuse apuca. Dacă ar fi fost cu brațele ridicate, mâinile lui s-ar fi prins chiar de obloanele pe care voia să le deschidă, dar n-avusese destulă prezență de spirit. Timp de două sau trei secunde rămase acolo, cu brațele și picioarele desfăcute, cu palmele lipite de piatră, ținut locul doar prin puterea voinței, asemenea marilor păsări de noapte care, fascinate de un zid prea alb și atrase fără voia lor, se lipesc de el, ca și cum ar vrea să se îmbete cu hâda lui strălucire. Apoi se desprinsе brusc și căzu iar.

Orbit de furie, începu să sară fără să-și mai ia avânt, cramponându-se cu orice preț de suprafața ingrată ce nu-i oferea nimic de care să se agațe decât fie prea sus, fie prea jos, zgâriind cu unghiile piatra și fierul. De câteva ori izbuti să se țină în picioare pe muchia de jos a ferestrei de la parter, dar la asta se mărginea tot succesul său; întindea zadarnic brațele în dreapta și-n stânga pentru a găsi o asperitate, o scobitură, ceva de care să se poată ține; totul părea anume calculat de un arhitect prevăzător, în așa fel încât să zădărnicească asemenea încercări.

Se așează pe caldarâm și se odihni puțin. Și totuși nu-i cine știe ce să te cațeri până la primul etaj al unei case; e posibil oare ca toată puterea mâinilor sale să nu-i ajute la nimic? Se gândi atunci să caute ceva ce i-ar putea folosi drept treaptă. Un cub mare de piatră ca cele văzute chiar de dimineață pe marginea unei străzi în

reparație. Dar nu voia să părăsească mica piață; i se părea că doar acolo se va decide soarta sa și că, îndepărtându-se de restaurant, pierde orice șorți de izbândă. Va pătrunde în odaia de la etajul întâi până-n zorii zilei sau niciodată, căci niciodată nu va mai simți voința frenetică ce-l arunca asupra perdelei de fier; odată cu ziua vor reveni și scrupulele, și ezitățile. Trebuia să profite de starea de halucinație în care trăia de câteva ceasuri, să folosească faptul cu totul neobișnuit că se afla acolo, încercând să pătrundă tâlhărește într-o casă. Ce-i păsa ce va spune lumea despre el? Avea impresia că toată existența sa e concentrată în minutele acelea care treceau atât de repede. Cu ce bucurie s-ar năpusti în odaia în care doarme Angèle! Ar mai îndrăzni ea oare să-i reziste, să-l mintă, să-l amăgească cu vorbe cum făcuse pe drum?

După ce se odihni puțin se ridică și încleștându-și mâinile pe pervazul ușii, ca și cum ar fi vrut să tragă spre el toată casa, puse piciorul stâng în colțul de jos, la câțiva centimetri de sol. La început crezu că nu se va putea menține; senzația că zidul îl respinge și că trebuie să lupte împotriva lui aproape că-l făcu să dea drumul; sângele îi năvălea sub unghii și-i ardea carnea, dar încet-încet coatele i se înălțau. Toată forța trupului său voinic se concentra în încheieturile mâinilor ce tremurau din pricina efortului. Acum, nu mai putea da îndărăt, însăși viața sa era în joc; o căzătură pe spate însemna moarte sigură. Ridică piciorul stâng și puse dreptul într-o poziție simetrică. Capul îi vuia; toate vinele gâtului zvâcneau și se umflau. Când ajunse cu coatele la înălțimea feței, își propti bine picioarele de pervaz, înălțând bustul cât mai sus cu putință.

Fruntea, apoi nasul și gura depășeau partea superioară a ușii. Dădu capul pe spate și puse bărbia pe muchia subțire de piatră, un nou punct de sprijin ce-i îngăduia să dispună de mâna stângă timp de o secundă, cât s-apuce colțul de sus al pervazului. Asta îl sili să

se arunce cu tot trupul în lături, ca să nu piardă echilibrul, și să se așeze în diagonală cu ambele picioare proptite în ușă și atingându-se. Capul reveni la înălțimea la care fusese înainte de a-și fi cucerit noua poziție. Simți că îl cuprinde disperarea și fu gata să abandoneze orice metodă; era ceva care i se împotriva. Își dădu totuși seama că îndrăznind n-are decât de câștigat și, smucindu-se brusc, duse mâna dreaptă lângă mâna stângă. Picioarele părăsiră brusc pervazul, și-o clipă se legănă, spânzurat de degete mai aproape de sol ca niciodată de la începutul acestei ascensiuni.

Amețelile și oboseala îi învăluiau capul într-un fel de pâclă. Puțin câte puțin, puterea i se scurgea din mâinile ce tremurau de cumplita lor povară; peste zece sau cincisprezece secunde vor slobozi prada, buza subțire de piatră de care încă mai erau înțeleștate. Gândi: „Dacă dau drumul, n-o voi vedea”. Printr-un fel de salt fără avânt, ridică genunchii izbându-i de canatul ușii. Inima îi bătea din ce în ce mai tare, cu un zgomot ce părea să fie pasul unei ființe nevăzute, călcând pe pieptul său. Tot trupul i se încordă. Îndoi coatele și puse iar picioarele de-o parte și de alta a pervazului. Oboseala îi întindea mușchii, gata parcă să-i sfârtece. Torsul, ridicat prin mișcarea brațelor, se înalță iar. Deodată, scoase un strigăt și, proptindu-se cu toate puterile în vârful picioarelor, aruncă mâinile în sus, le lipi de zidul de deasupra ușii, și se înalță. Palmele îi sângerau, zdrelite de piatră; simți lemnul trosnind sub apăsarea ghetelor și-și dădu seama că va luneca. Totuși, mai făcu un efort și îndoi în așa fel picioarele încât să se sprijine doar în vârful degetelor mari; avu senzația că un cuțit îi străpunge carnea, durerea era atât de ascuțită încât îi smulse un geamăt; aproape imediat picioarele izbiră ușa, părăsindu-și poziția; dar nu căzu: degetele sale apucaseră barele ferestrei.

Timp de câteva clipe se legănă, stâlcit, cu mâinile năclăite de sângele ce se prelingea jle-a lungul încheieturilor. Oricum, această inactivitate era un fel de odihnă care-i îngădui să se dezmeticească. Acum, că atinsese fereastra iar mâinile sale se încheștaseră cu nădejde de vergele, putea folosi picioarele după plac fără teamă că-și va pierde echilibrul. Un minut mai târziu, cățărându-se pe ușă cu tălpile și genunchii, izbuti să stea în picioare pe marginea ei, cu mâinile pe bara de sprijin a ferestrei. Dar nu era fereastra Angèlei. Răsufală un pic și, eliberându-și doar mâna stângă, o porni pe muchia superioară a ferestrei mari ce ocupa tot parterul. Până la ferestrele de la etajul întâi erau vreo doi metri. Întinse cât putu brațele, ținând în continuare cu mâna dreaptă bara de sprijin a ferestrei pe care o părăsise, iar cu stânga pipăind zidul. Muchia pe care pusese tălpile era ceva mai îngustă decât latul pingelei; destul pentru a-l susține. Înaintă astfel, pe nesimțite, cu trupul lipit de piatră, fără să respire, fără să gândească. În sfârșit, simți sub degete bara de sprijin a ferestrei și-o apucă. Apoi desfăcu mâna dreaptă, aducând-o lângă cea stângă.

Acum, împingând cu umărul în crăpătura dintre obloane se căznea să învingă această ultimă rezistență și să forțeze micul ivăr de fier. Dar cedă lemnul. După două sau trei apăsări, din ce în ce mai violente, unul din obloane se sfărâmă cu un trosnet ce răsună în tăcere ca o rafală de împușcături.

Căzu în interiorul casei și se rostogoli pe dușumea. Sângele îi vâjâia în cap; răsufală o clipă și se ridică în picioare, uluit de reușita sa, abia îndrăznind să-și îndrepte ochii asupra odăii și-a mobilelor pe care și le imaginase de atâtea ori. Odată cu el se strecurau în încăpere și primele licăriri ale zorilor, luminând pereții murdari și preșurile uzate. Văzu atunci că odaia e pustie și patul nedesfăcut.

Minutul decisiv trecuse. O clipă destinul a șovăit, nemaîștiind cum să se poarte cu el, abandonându-l voinței sale oarbe, apoi drumul s-a căscat din nou în fața acestui om; o mână hotărâtă îl împingea iar înaintea și halucinația nopții lua sfârșit.

Întins în pat, Guéret se înecase parcă în mireasma trupului absent, recunoștea locul unde trebuie să-și fi pus ea capul și-și afunda obrazul, buzele, ochii, mângâind cu palmele însângerate așternutul și perna pline de viață grație parfumului care-l îmbăta.

Pe coridor se auzeau pași apropiindu-se și depărtându-se. O ușă se deschise și se închise la loc. O voce întrebă: „Ce s-a întâmplat? Cine-i?” Și încurajată de tăcere, începu să strige: „Ajutor!”.

O ascultă fără să înțeleagă, așa cum ascuți o voce care te trezește dintr-un somn adânc. În cele din urmă vocea se apropie și se auzi foarte aproape de ușă. Era doamna Londe care striga; spaima îi pusese un nod în gât, totuși striga din ce în ce mai tare; la un moment dat o chemă pe Angèle.

O clipă mai târziu, Guéret se ridică în capul oaselor, smulse fața de pernă și-o îndesă în buzunarul hainei. Apoi sări în picioare și făcu vreo câțiva pași prin odaie. Privirile sale rătăceau de la un obiect la altul, de la patul de fier ce trosnise sub povara sa, la oglinjoara ce-i răsfrângea fața răvășită. Văzu pereții pătați de igrasie, cele două scaune de paie de lângă ușă, masa ce nu mai avea sertar. O să ia cu el și amintirea acestei odăi în care viața l-a adus pentru ca să-l trădeze așa cum luase și rufa pe care se răsfiraseră pletele Angèlei.

În timp ce încăleca bara de sprijin a ferestrei, cineva izbi în ușă de câteva ori; apoi ușa s-a deschis dar, între timp el își dăduse drumul căzând ca o ghiulea la piciorul zidului. De unde se afla auzi exclamațiile doamnei Londe, care intra în odaia goală și

descoperea patul însângerat. Era destul să se aplece pe fereastră ca să-l vadă. Se ridică în ciuda unui junghi în coaste, cu oare se alesese din cădere, și-o porni de-a lungul casei, până la colțul străzii. Acolo se opri să-și tragă răsuflarea. De spaimă și pentru a înăbuși parcă horcăitul respirației își înfundă obrazii în fața de pernă furată. Parfumul ei îl năucea; închise ochii și un noian de amintiri îl năpădi. Atâtea lucruri se adunaseră în viața sa din clipa când o întâlnise pe Angèle, lucruri mărunte, dar care prin plenitudinea lor i-ar fi umplut, pare-se, ani îndelungi de suferință.

Deodată, se trezi la realitate și redeschise ochii. De sus de la fereastră, doamna Londe striga și, din locul unde se afla, Guéret putea vedea lumina galbenă răspândită de lampa din mână ei. Vârî iar fața de pernă în buzunar și-și încheie haina, ca cineva care se pregătește s-o rupă la fugă. Vocea doamnei Londe, pe care groaza o umfla și-o contracta rând pe rând, arunca în noapte cuvinte cumplite: „Angèle a dispărut! A fost asasinată! Totu-i lac de sânge! Am auzit un om aici. Ucigașul!”

Guéret se uită în dreapta și-n stânga, șovăind. În dreapta avea orașul, care la aceste strigăte se va trezi. În stânga fluviul și câmpia, dar dacă o apuca spre stânga risca să fie zărit și recunoscut de doamna Londe. Porni spre dreapta, urcând strada în goană. La o fereastră se și aprinsese lumina, câteva voci se chemau de la o casă la alta, dar nimeni nu ieșea afară încă; aveau să mai treacă vreo câteva minute până să se încumete careva. Se strecură de-a lungul zidurilor, cu genunchii moi, cu coșul pieptului strivit într-o strânsoare ce nu-l slăbea o clipă. Inima i se zbătea ca o ființă înnebunită de groază care se izbește de zidurile unei temnițe și încearcă să scape. Niciodată nu i-a fost atât de frică. Și dacă asasinatul de care este acuzat, adică uciderea Angèlei, s-a făcut aieva? În fond ce-ar fi făcut dacă ar fi găsit-o pe tânăra femeie în

pat? Probabil că i-ar fi retezat beregata ca să se răzbune, s-o silească să tacă, și mâinile lui ar fi ca și acum, fierbinți și grele, mânjite de sânge.

Traversă și se năpusti spre stânga, într-o străduță dosnică unde strigătele doamnei Londe nu-l mai ajungeau, dar nu îndrăzni să se oprească. Se mai târî vreo douăzeci de metri pomenindu-se în cele din urmă pe o stradă ce ducea spre fluviu și pe care o știa bine pentru că pe acolo o urmărise pe Angèle. În plină zi, doamna Londe l-ar fi văzut, dar noaptea era încă destul de întunecoasă pentru a putea risca și, adunându-și puterile, o rupse iar la fugă. Pe o parte a străzii se alinia un șir de căsuțe scunde, pe cealaltă se înălța zidul antrepozitului de cărbuni. Își urmă drumul pe lângă zid, dar, odată ajuns în capul străzii, șovăi. Strigătele se auzeau din nou, deslușit. Se uită în stânga, nu văzu nimic și-o apucă brusc spre dreapta.

Strada era largă și pavată cu pietre sonore ce răsunau sub pași. Ajunse la taluzul ce-o despărțea de râu și alergă prin iarbă, pe sub platanii ce însoțeau Somnorosul în lenevoasa lui călătorie prin oraș. Odată ajuns la ultimul din șirul acela de arbori chirciți, va fi salvat. Într-adevăr, de acolo începea o pădure stufoasă în care se putea ascunde.

Cerul se limpezea treptat, o licărire mohorâtă și palidă scotea din umbră ultimele case din oraș, ce mărgineau partea dreaptă a drumului, apoi începu să picure roua. Să fi fost ora patru. Fără a se opri din mers, Guéret întinse mâinile fierbinți spre picurii de răcoare ce sticleau în aerul cenușiu. Carnea lui vlăguită nu mai simțea oboseala. După un anume grad de epuizare picioarele devin insensibile și acționează automat căci voința nu mai are puterea să le comande. Dacă ar fi trebuit să mărșăluiască așa încă o oră, chiar mai mult, ar fi făcut-o.

La marginea pădurii se poticni de-o ramură uscată și, trântindu-se pe pământul acoperit de frunze, adormi aproape numaidecât.

XII

Pe la ora zece se trezi și ieși din ascunzătoare. Din nou se afla pe străzile orașului, îndreptându-se de astă dată chiar spre casele pe care noaptea trecută le evitase. Vântul care sufla îi uscă hainele; umbla năuc, cu pumnii strânși de frică să nu-și redeschidă rănilor, cu părul vâlvoi, cu trupul ars de-o febră ce-i congestiona obraji. Un singur gând îl obseda: s-o găsească pe Angèle. O dată ce intrase în această aventură, trebuia s-o ducă până la capăt. Nu se putea ca noaptea cumplită – în care îndurase atâtea – să fie doar un coșmar fără sens. Soarta îi datora o recompensă; undeva, în timp, trebuie să existe un ceas, un minut care s-o răscumpere.

Niște oameni trecură pe lângă el. Nu-i văzu și nu le răspunse la salut. Se va duce chiar la restaurant să afle unde-i Angèle. Puțin îi păsa ce-o să-și închipuie lumea despre ținuta sa, despre mâinile sale negre de sânge; nici nu se sinchisea de bănuielele pe care le va stârni. N-au dreptul să-l aresteze numai pentru că umblă cu părul vâlvoi și are mâinile stâlcite. Dar dacă Angèle a pățit într-adevăr ceva, dacă a fost asasinată noaptea trecută? Dacă a murit?

Dacă a murit? La acest gând se opri locului, ca și cum, pe neașteptate, o mână invizibilă i-ar fi tras un pumn în piept. Își repeta întrebarea cu glas tare, fără groază, fără emoție, uimit doar că rostește niște cuvinte stranie al căror înțeles e greu de prins; și porni iar, grăbind pasul. N-are dreptul să moară înainte ca el s-o fi strâns în brațe; era a lui; viața i-o dăduse, voința misterioasă care orânduiește destinele noastre, acea forță care stăpânește lumea i-o

dăduse pe această femeie. Era a lui pentru că o iubea și suferise pentru dânsa.

Ajuns pe bulevardul Somnorosului, grăbi pasul pentru a trece neobservat pe lângă un grup de cinci sau șase femei care sporovăiau sub platani. Zări piața și înfățișarea ei îi dădu bății de inimă. În fața lui o femeie mergea în aceeași direcție. O depăși, dar ea alergă după el și-i puse mâna pe braț.

— Ce-i cu dumneata? îl întrebă.

Era Angèle.

Ea repetă:

— Ce-i cu dumneata? Unde mergi?

Cu dosul palmei, Angèle îndepărtă o șuviță de păr căzută pe frunte. Ochii i se măriseră și străluceau. Guéret se uită o secundă la ea, apoi o apucă de braț cu un gest convulsiv.

— Unde ai fost astă-noapte?

— Am găsit o cameră la spălătorie, răspunse ea. Vasăzică dumneata ai intrat la noi, aseară? În cazul ăsta nu trebuie să umbli pe străzi. Întoarce-te repede acasă. Dă-mi drumul.

— Nu.

— Hai să plecăm de aici. Vezi doar că trece lume.

— Nu te las să pleci. Vino cu mine.

— Măcar dă-mi drumul. De vreme ce eu însumi vreau să vorbesc cu dumneata... Altfel ai fi trecut pe lângă mine fără să mă vezi.

— Spune-mi de ce vrei să vorbești cu mine.

— Nu pot să-ți spun dacă nu-mi dai drumul. Uite că vin niște oameni și se uită la noi. Hai să plecăm de-aici.

— Merg oriunde vrei, dar nu-ți dau drumul.

Ea se întoarce cu spatele la restaurant și-o porni spre pădurice. Brațul captiv îi atârna de-a lungul trupului.

— Nu ți-e teamă că strig după ajutor? îl întrebă.

— Nu, nu mi-e teamă.

— Ascultă, spuse ea o clipă mai târziu, trebuie să te întorci acasă și să te schimbi. Hainele-ți sunt complet sfâșiate. Vom trezi bănuielei dacă ne vede lumea așa.

— Și-atunci ai să vii cu mine?

— Nu, nu pot ieși în oraș cu dumneata.

— De ce nu?

— Dă-mi drumul, imploră ea, dă-mi drumul, odată. Am să-ți povestesc totul mai târziu.

— Unde ai fost astă-noapte?!

— Ți-am spus doar: la spălătorie.

— Nu-i adevărat. Cu cine ai fost?

— Nu striga așa, uite că trece lume pe stradă.

Tăcură o clipă, apoi el reluă ceva mai încet, fără s-o privească:

— Spune-mi doar cu cine ai fost.

— Cu nimeni.

— Știu că te-ai vândut tuturor de aici. Cu cine ai fost? Cu domnul Blondeau?

Ea izbucni în lacrimi și încercă să se elibereze, dar Guéret o ținea strâns.

— Ai fost cu cineva, continuă el. Cu cine? Nu cumva cu domnul Grosgeorge?

Întrebarea rămase fără răspuns. Câtva timp își continuară drumul în tăcere, apoi el întrebă iar, scuturându-i mâna:

— Spune! Cu el ai fost?

— Nici cu el, nici cu altul. Am fost singură. Nu voiam să dorm la doamna Londe. Eram sigură că va veni să-mi vorbească despre domnul Blondeau.

— Ai promis că ieși cu el duminică?

— N-am promis nimic. Dimpotrivă, am spus că nu.

— Minți. Chiar el mi-a spus că așa v-ați înțeles.

— Nu-i adevărat. Și dă-mi drumul odată; și așa sunt destul de nefericită. Lasă-mă când îți spun. Mă doare.

El trăgea de ea din răsputeri, silind-o să iasă din drum și să urce taluzul.

— Dacă tot ți-e frică să nu ne vadă cineva, o s-o luăm pe malul apei.

Tonul pe care rostise aceste cuvinte și privirea ce le însoțea o înspăimântară pe Angèle; avu dintr-odată impresia că taluzul pe care era silită să urce o desparte de viață. Din nou se gândi să strige: *Ajutor!* dar Guéret părea să fi citit această intenție în ochii ei, căci ținându-l cu privirea spuse:

— Aici, eu sunt cel mai tare. Dacă. strigi mă arunc în apă cu dumneata în brațe și ne înecăm amândoi.

— Vai, spuse Angèle, stăpânindu-și emoția, nici nu mă gândesc să strig.

— De ce spui: vai?!

— Pentru că te văd într-un hal... Parcă ai fi bolnav.

Pentru prima oară de când îl cunoștea, îl văzu râzând. Dar numaidecât, deveni iar serios.

— Pun pariu că ești tristă din cauza asta.

— Da.

— Ei bine, nu, spuse el scuturându-i mâna. Nu ești tristă din cauza asta, dar ți-e frică de mine. Zadarnic te amăgești cu gândul că dintr-o clipă într-alta va trece poate cineva pe drum; știi, dacă vreau să ne înecăm împreună, am de patru ori mai mult timp decât e nevoie. Și-atunci îmi spui că ești tristă. N-am nevoie de tristețea dumitale; păstrează-o pentru alții!

Angèle simți răsuflarea lui fierbinte și întoarse puțin capul.

— Spune-mi că ți-e scârbă de mine, spuse el pe neașteptate.

— Nu, nu, izbucni ea tremurând. Dimpotrivă, dacă am plecat de la doamna Londe, din cauza dumitale am făcut-o. Voiam să-ți explic.

— Spune-mi că ți-e scârbă de mine, repetă el apăsător. Îți ordon.

— Dar îți spun că nu-i adevărat.

Guéret o îmbrânci, fără să-i dea drumul, și-o făcu să cadă în genunchi.

— Spune așa, dacă ții la viață.

— Da, da, gemu ea înspăimântată.

— Spune: mi-e scârbă de dumneata.

— Da, îngăimă ea cu voce găfăită, ei bine, mi-e... scârbă de dumneata. Dă-mi drumul.

Cu brațul pe care-i avea liber, ea încercă să se agațe de unul din arbuștii ce se înșiruiau de-a lungul Somnorosului, și-ale căror vârfuri se vedeau, din drum, peste taluz.

— Ce vrei să faci? întrebă el.

— Să mă ridic, vezi bine doar.

Stătea în picioare în fața ei, cu obrajii în flăcări, acoperindu-i cerul cu statura lui înaltă, cu umerii uriași. Un timp, o lăsă să se zbată fără a-i slăbi din strânsoare brațul ce se sucea și se răsucea în pumnul lui. Angèle izbuti să se ridice în genunchi și să pună o talpă pe pământ. Ochii ei căutară privirea bărbatului, implorându-l parcă să-i îngăduie să profite de această victorie; el o îmbrânci numaidecât și ea căzu din nou pe povârnișul taluzului; uimirea și groaza îi smulseră un țipăt.

— Destul! porunci el, aplecat deasupra ei.

Dar Angèle nu se mai putea stăpâni: inima ei bătea prea repede; fără să-și dea seama, din gâtlee îi țâșnea un strigăt cumplit, un urlat de fiară prinsă în capcană, și care nu mai vede alt mijloc

de scăpare decât aceste răcnete de durere, și deznădejde. Spectacolul spaimei îl făcu pe Guéret să-și iasă din fire. Întâi o palmui, apoi, slobozindu-i mâna, o înșfăcă de păr și-o izbi de câteva ori cu capul de pământ. Ea găfâia, dar striga încă. Guéret îi astupă gura cu palma; ea îl mușcă de palmă. În clipa aceea îl cuprinse un sol de beție, o beție de furie și de suferință. Aruncă o privire în jur cu ochii unui om care cade în mare. Începu să rotească bezmetic brațele, izbindu-le de crengile copacilor din preajmă și, deodată, înhăță una și, cramponându-se de ea cu turbare, încercă s-o rupă; creanga se îndoi o dată sau de două ori, frângându-se în cele din urmă cu un trosnet înfiorător și dezvăluind imensa rană albă a trunchiului din care era smulsă.

Angèle se ridicase și alerga de-a lungul Somnorosului; când fu la vreo douăzeci de pași de Guéret încercă să escaladeze taluzul dar, unde se afla ea, acesta măsura doi metri peste nivelul râului și era mult prea abrupt. Puterile n-o ajutară. O apucă iar pe cărare, continuându-și fuga.

El o ajunse în câteva secunde și-o apucă de cap. Părul bieteii fete se desfăcu, greu și negru, șiroind pe brațul bărbatului. Timp de-o secundă Guéret rămase împietrit simțind pe dosul mâinii. răcoarea și povara pletelor ei, apoi degetele sale se încleștară. Angèle strigă și vru să se răsucească spre dânsul, dar el zvârli creanga și, apucând cu ambele brațe trupul care se zvârcolea, se trânti la pământ. Fata găfâia, răzbită de oboseală și de groază. În turbarea care-l făcea să-și piardă orice stăpânire, Guéret simți deodată un elan de tandrețe, văzând albul cărnii cutremurate de răsuflarea icnită și murmură numele Angèlei, dar ea îl privi printre suvițele lungi de păr ce-i ascundeau jumătate din față și începu să strige din nou, înnebunită de gândul că bărbatul acela e pe cale s-o ucidă poate. Apucă să mai vadă cum mânia se întoarce iar în ochii

lui, ca un val ce le schimba culoarea, și strânse pleoapele. Guéret o ținea de gât, sugrumându-i strigătele în gâtlej.

— Taci, repeta el cu o voce rugătoare și furioasă totodată.

Și cum ea încă mai încerca să se elibereze și să strige, Guéret o lovi de câteva ori în piept și pesto față. I se păru dintr-odată că râul, copacii, văzduhul, totul se învâрте în jur, și-un răcnet nesfârșit umple cerul. Pumnii se ridicau și cădeau fără să-i mai poată stăpâni. Singurul lui gând era să oprească urletele îngrozitoare ce țâșneau din gura femeii, sunetul acela ascuțit, ce-i străpungea creierii ca un pumnal și-i sfârtecau. O groază subită, groaza propriei sale victime îl cuprindea treptat. Nu mai știa cum să scape de el însuși, de crima lui, cum să-și oprească mâinile, cum să-i înăbușe strigătele. Ochii fetei nu-l mai priveau, erau întorși peste cap, încercând să fugă de imaginea bărbatului aplecat asupra-i, și ea părea oarbă, nebună, începea să semene cu viziunea femeii asasinate care i se nălucise lui noaptea trecută.

Brusc, înhață creanga pe care o aruncase alături și-o avea la îndemână. Turbat de furie, înălță această armă și-o izbi pe Angèle drept în față, pe obraji, pe frunte până ce ea amuți și sângele ascunse privirilor învingătorului privescusea trăsăturilor pe care le adora.

XIII

Vântul suflase toată ziua, plimbând frunzele moarte dintr-o parte într-alta a șoselei, sau risipindu-le pe suprafața încremenită a

Somnorosului. Pe malul fluviului, iarba deasă sclipea în soare și se înclina adânc, tăvălită parcă de niște trupuri istovite, dornice să soarbă răcoarea ce se înălța din pământ și din apă. Cerul risipea o lumină egală și nu era crenguță să nu-și răsfrângă pe sol conturul deslușit și schimbător pe care vântul nu izbutea nicicum să-l șteargă. Nimic nu întrece farmecul primelor zile de toamnă, când văzduhul clătinat în amețitoare vâltori pare o mare nevăzută ce-și sfarmă valurile de copaci, în timp ce soarele, domnind peste această dezlănțuire și acest tumult, îngăduie și celei mai umile flori umbra pe care și-o va roti în jurul tulpinii până seara. Din acest calm și din această frenezie ia naștere o impresie în care forța se contopește cu o gingășie imposibil de exprimat în cuvinte omenești. E un repaus lipsit de lăncezeală, o însuflețire care nu istovește; sângele curge mai voios și mai sprinten, inima înflăcărată slăvește viața care o îndeamnă să bată în piept. Acelora care nu știu ce-i fericirea, natura le-o aduce în dărnicia unor astfel de clipe, odată cu miresmele pădurii și țipătul păsărilor, cu cântecele frunzișului și toate cele în care mai freamătă copilăria.

Întreaga zi și-o petrecuse umblând de-a lungul râului și prin împrejurimile orașului. Câțiva oameni, care îl observaseră, l-au urmărit cu privirea. Speriat, grăbise pasul, dar întâlnea mereu alte fețe care se întorceau încet spre el și ochi care cercetau cu aceeași atenție și uimire dezordinea veșmintelor sale. Către seară s-a întors la locul de care fugise cu câteva ceasuri în urmă. Calmul ce domnea acum în inima lui dezmințea ceea ce-i spunea memoria; neliniștea, oboseala pieriseră, se bucura de aerul răcoros, de ceasul acela când lumina pălea. Amintirea strigătelor, a înțepenelii ei subite îl obsedase atât de mult încât, dintr-odată, nu mai putea crede că totul s-a petrecut aievea. Toate cele întâmplate nu semănau de loc cu restul vieții sale pentru ca să poată fi adevărate

și nu se mai recunoștea în gesturile ce i se perindau neconținut prin fața ochilor. Dacă cineva i-ar fi povestit lupta hidoasă de lângă râu, ar fi râs, fără îndoială; mergea pe malul Somnoroșului ca să se încredințeze că nimic nu s-a întâmplat într-adevăr, căuta locul pentru a-și dovedi că nici nu există.

Îl găsi: văzuse aceleași crengi sfărâmate și-n coșmarul său. Era oare cu puțință să fi observat în nebunia lui atâtea amănunte, atâtea flori, și arbori, și reflexe? Ceva rămăsese treaz în el în timp ce tot restul ființei sale era cufundat într-un fel de reverie hidoasă în care se făptuiau acțiuni de necrezut, crime și poftă. Nu se mai putea amăgi. Toată realitatea îi apără limpede: o omorâse și oamenii veniți s-o ducă de acolo s-au adunat în jurul ei, au privit cu luare aminte moarta și fața ei îngrozitor de stălcită, apoi au aruncat o haină, un sac, ce s-a nimerit, ca să acopere capul nenorocitei care-i înfricoșă. Dar dacă n-a murit? Nu-și mai putea aduce aminte dacă mai respira sau nu, își amintea numai că, dintr-odată, cu câteva minute mai târziu, a văzut rana pe care i-o făcuse pe obraz și, înspăimântat, a fugit.

Alergase de-a lungul râului, apoi, escaladând taluzul, s-a întors, fără să-și dea seama, dorind s-o mai vadă o dată; zăcea acolo, țeapănă, întinsă de-a curmezișul cărării cu părul despletit. Atunci a rupt-o la fugă din nou, pentru ca ceva mai departe să se întoarcă iar; de astă dată însă nu mai putea s-o vadă. A fost clipa când a simțit cea mai mare ușurare din viața sa: va să zică nu se întâmplase nimic de vreme ce nu zărea nimic pe mal; și începu iar să alerge cât îl țineau picioarele, înfundându-se în pădure, de frică să nu fie din nou ispitit să se întoarcă pe cărare. și s-o vadă.

Și-acum, că se afla iarăși în preajma fluviului, chiar pe locul unde se petrecuseră aceste lucruri, acum că poteca era pustie, totul i se părea la fel de real ca și cum s-ar fi aflat la picioarele sale trupul

Angèlei. Făcu vreo câțiva pași la dreapta și la stânga, nemaiștiind de ce rămâne acolo în loc să fugă. Faptul că stătea pe mal îi producea un soi de plăcere la care nu se simțea în stare să renunțe. Dacă ar pleca, s-ar întoarce numaidecât. Violența sa nu-i trezea nicio remușcare. Cu puțin înainte îl hăituia frica pentru fapta săvârșită, fără să creadă totuși că ea s-a petrecut aieveja; acum, când conștiința îi aducea dovada crimei, era calm. Examina iarba strivită, se apleca de parcă ar fi vrut să regăsească urma trupului care zăcuse acolo. Inima îi bătea cu putere, dar nu de spaimă ci din pricina unei emoții noi pe care nu și-o înfrâna, o curiozitate nestăpânită pentru tot ce dădea acestui loc un caracter propriu: mirosul râului, răcoarea ce se înălța din pământ și freamătul neîntrerupt al crengilor deasupra capului. „Aici s-a întâmplat”, își tot repeta cu jumătate glas. Închise ochii o dată sau de două ori și respiră adânc; apoi smulse un smoc de iarbă pe care-l vârî în buzunar și, deodată, împins de un elan neașteptat se aruncă la pământ, se întinse pe locul unde se întinsese cu câteva ceasuri în urmă. Și, întocmai ca de dimineață, auzi clipocitul apei la mal și murmurul frunzelor. Deschizând ochii vedea râul parcă deasupra capului, dar nu deslușea celălalt mal, n-avea în față decât firele de iarbă prin care lumina și umbra se jucau ca printr-o pădure, apoi malul înalt și drept ca un zid.

Stătea nemișcat, cu fața în iarbă, și simțea cum încet-încet i se destramă toate puterile; avea impresia că pierde conștiința propriei sale ființe și-o forță invizibilă pune stăpânire pe el, o emanație misterioasă venită de pretutindeni, din toată vegetația care-l pătrundea cu miresmele ei. Capul parcă-i plutea dintr-odată și-un fel de năuceală îi învălmășea gândurile. Brațele, picioarele, întregul trup se risipea, se contopea cu tot ce respira și foșnea în preajma

lui. Nu putea adormi, dar îl cuprinse o toropeală în care sufletul său uită câțva timp că există.

Un zgomot de voci îl dezmetici; niște oameni treceau pe drum și discutau cu aprindere. O dată sau de două ori se opriră, părând că se ceartă dacă e cazul să se întoarcă sau să-și continue drumul. Deși vorbeau fără grijă, în gura mare, Guéret nu izbuti să înțeleagă ce spun. Singurele cuvinte pe care le desluși erau: „Mai departe”, și auzindu-le, îngheță. Va să zică îl căutau. Era ușor să-l descopere; n-aveau decât să se aplece peste taluzul ce-l ascundea de ochii lor. Primul gând care îi fulgeră atunci prin minte fu s-o rupă la fugă, dar renunță numaidecât. Cel mai mic zgomot l-ar fi trădat. Mai bine să aștepte și să-și stăpânească groaza ce-i trimitea tot sângele în coșul pieptului. Dacă-și vor continua drumul, norocul lui; dacă vor coborî pe mal atunci se va arunca în apă.

Oamenii se depărtară. Vântul îi aducea sunetul vocilor din ce în ce mai însuflețite în discuție. Câteva secunde mai târziu se târî în direcția opusă celei pe care apucaseră ei, până se depărtă cu vreo douăzeci, treizeci de metri; apoi, după ce se odihni o clipă, trecu de cealaltă parte a taluzului și se lungi în șanțulețul de lângă drum. Sprijinit în coate, putea să-i vadă. Erau trei și mergeau agale, dar se aflau deja departe. Unul din ei, mic și slab, semăna cu domnul Pinsot, și el era cel care apucându-și însoțitorii de braț, trăgea de ei ca să-i oprească și gesticula apoi cu bastonul.

Guéret așteptă până se mai depărtară vreo câțiva pași după care, înspăimântat la gândul că s-ar putea întoarce, se ridică și traversă drumul în goană. Locul pe care și-l alesese era prielnic. În față, de cealaltă parte a drumului, se deschidea o străduță; se năpusti într-acolo și, căznindu-se să n-alerge, o porni, la pas pe trotuarul ce urca spre oraș.

Se întuneca repede; peste un sfert de oră totul va fi cufundat în beznă și partea aceea din Lorges nu era luminată noaptea; prudența îl sfătui să rămână locului și să aștepte, dar cum să aștepte când picioarele sale nu mai puteau accepta starea de repaus? Vrând-nevrând, cutreiera străduța de la un cap la altul, ca și cum orice oprire l-ar fi amenințat cu o primejdie.

În neputința lui de-a se gândi la ceva și de-a se sfătui cu el însuși, Guéret își continua această plimbare ce-ar fi putut stârni bănuielile oricărui trecător, căci toate mișcările sale trădau o groază stăpânită cu mare greutate și era limpede că își pierduse aproape orice stăpânire de sine. Din fericire, străduța era pustie. Privind în jur, oprindu-se brusc, trădându-se cu fiecare gest, se pomeni pe-o stradă mai largă dar la fel de puțin umblată ca și cea pe care o lăsa în urmă. Niciun copac, numai fire de iarbă printre pietrele din caldarâm. Își aminti că mai văzuse această stradă și înfățișarea ei sinistră îi tăiasе pofta s-o apuce pe acolo. Acuma îl ispitea. Se afla între cele două rânduri de case sărăcăcioase cu ferestrele închise, alerga prin fața lor, cuprins de-o groază ce-i paralizase orice inițiativă și-i dicta fiecare gest. Bocănitul propriilor pași îl însoțea și parcă se multiplica în tăcere, ca tropotul unei mulțimi ce sporește neconținut.

O dată ajuns în capul străzii, o va lua la dreapta sau la stânga? Habar n-avea. O să meargă și el unde-l vor putea duce picioarele. Nu se mai bizuia decât pe acea ultimă resursă a disperării care-i inspirația subită a hazardului. Totul era să fugă, în ciuda cumplitelor bătăi de inimă ce-i zguduiau coșul pieptului, în ciuda amețelii ce-i împovăra capul și-i învălmășea totul în fața ochilor. Prin gâtlejul contractat țâșnea un horcăit neîntrerupt. Foarte departe, în urmă, auzi deschizându-se o fereastră și alergă și mai repede; în clipa când, ajuns în capul străzii, o luă spre dreapta, căci

spre stânga ar fi trebuit să urce și nu-l mai țineau puterile, văzu un om care stătea acolo, la numai câțiva pași, părând că-l așteaptă.

Era un bărbat într-un pardesiu negru, sprijinit într-un baston; o șapcă pleoștită pe ochi îi accentua înfățișarea de bătrân invalid care a obținut de la azil învoirea să se plimbe prin oraș; era cocârjat din cauza vârstei și avea ceva aproape milităresc în croiala hainelor.

O clipă se priviră, despărțiți doar de lățimea șoselei. Fugarul se opri brusc. Își închipuse că-i urmărit, nu prevăzuse că i-ar putea ieși cineva înaintea sau va întâlni un om pe drum. Era atât de uimit încât nu mai putea să acționeze. Ce-o să facă individul din față în cazul că își va continua fuga? Cu siguranță că e prea slăbănog pentru a-l urmări, dar putea să strige și să asmută asupra-i tot orașul. Cine-i? Oare știe ceva? De ce nu face nicio mișcare?

Oboseala îi zdrobea coastele; își duse mâinile la piept și făcu un efort să respire. Bătrânul nu scotea o vorbă și-i urmărea fiecare gest, nelăsându-l să bănuiască ce intenții are. Trecură câteva clipe de tăcere adâncă. Strada era îngustă și lungă; spre stânga urca, străbătând șerpuitoare orașul, spre dreapta cobora către fluviu, într-o pantă abruptă. Vântul scăzuse, ca și cum n-ar fi suflat până atunci decât pentru a izgoni orice urmă de zi din această parte a lumii; din minut în minut, lumina scădea. Niciun zgomot nu spărgea tăcerea și viața părea suspendată, într-atât de adâncă era nemișcarea din jur. Guéret simți cum îl cuprinde încet-încet un fel de vrajă care-i răpește orice libertate. Desigur că nu trecuseră mai mult de două, trei secunde, dar acest răstimp atât de scurt îl apăsa și-l strivea. Cele câteva ceasuri trăite din zori și până în clipa aceea i se păreau un fel de viață stranie în mijlocul propriei sale vieți, o viață îngrozitoare, plină de durere și sânge, nici scurtă, nici lungă, imposibil de măsurat în convenții omenești, dar întreață prin ea însăși, intercalată în adevărata lui viață ca un vis în cele douăzeci și

patru de ceasuri ale zilei, și tot atât de deosebită de ea precum nălucirile nopții de gesturile pe care le săvârșim în plină zi. Curând avea să ia sfârșit, el avea să se trezească, să-și reia grijile obișnuite, plictisul de dimineață, plictisul de seară. Dar dacă se va trezi cu mâinile însângerate, dacă toată grozăvia asta e adevărată? Era cu putință oare ca acest coșmar să devină el însuși o realitate care să se amestece cu lucrurile zilnice?

Strigă pe neașteptate:

— Ce te uiți la mine?

— Vezi-ți, domnule, de treabă!

Vocea care-i răspundea era pițigăiată și obosită, o voce domoală ce nu izbutea să lege bine cuvintele.

— Dacă-ți închipui că mă sperii, spuse Guéret, cu groaza în suflet.

Așteptă și adăugă: „

— ...cu bastonul ăla. Turnător bătrân !

Bătrânul scutură din cap, roșu de mânie.

— Turnător, eu? Nici nu te cunosc, eu mă plimb pe strada mea. Va să zică ai făcut o tâlhărie, că ți-e frică de oameni?

— Frică! repetă Guéret.

Tremura de furie. Făcu un gest violent, ca și cum și-ar fi smuls hainele de pe el și, coborând pe trotuar, înaintă un pas.

— Ce, crezi că mi-e frică de dumneata, nu? întrebă.

Îl văzu pe bătrân scuturând iar din cap, cu gura căscată, și brusc se năpusti asupra lui și-i smulse bastonul. Se rostogoliră amândoi pe șosea. Bătrânului îi sări șapca din cap, dând la iveală o țeastă pe care părul cărunț era tuns perie. Agresorul apucă șapca de jos și încercă s-o îndese în gura bătrânului, care striga cu voce stinsă. O putere neobișnuită îl ajuta, o simțea furnicându-i mușchii asemenea unui curent electric, nerăbdătoare și voioasă. Bătrânul se

zvârcoli puțin încercând să se elibereze, apoi picioarele îi înțepeniră; brațele captive nu se mai apărau. Spaima paraliza trupul ce se lăsase doborât ca un copăcel uscat; doar fața sa mai dădea unele semne de viață, o viață abia pâlpâind în înțelegerea înfricoșătoare a morții, și care se refugia nu în ochii cu privirea pustie și deja fixă, ci în mișcările deznădăjduite ale fălcilor încleștându-se și descleștându-se pe mâna criminală. Bastonul înălțat căzu din nou, întâi pe pieptul victimei, apoi, năprasnic, pe frunte și pe tâmpile, până țâșni sânge.

Guéret se îndreptă dintr-odată, văzând firicelele negre ce se prelingeau și se adunau laolaltă pe carnea gălbejită. Nici un singur strigăt nu-l prevenise că-i pe ducă și moartea survenise în zgomotul sec al loviturilor de baston. În picioare îl examină gâfâind pe bătrânelul ucis. O clipă mai târziu se depărtă câțiva pași și privi în jur. Era o adevărată minune că nu-l auzise și nu-l văzuse nimeni. Mai ținea în mână bastonul ucigaș; îi dădu drumul, apoi. Ridicându-l de jos, îl aruncă într-o gură de canal aflată chiar în apropiere;

Îl auzi izbindu-se de câteva ori de pereții de piatră; acum plutea pe apa murdară spre fluviul ce-l va înghiți și-l va purta atât de departe încât nimeni n-o să-l mai găsească vreodată.

Coborî strada fără a se întoarce. Era aproape întuneric. O fereastră se luminează, apoi alta, chiar în clipa când trecea pe dedesubtul ei. Atunci, începu să alerge; coborâșul era atât de abrupt încât se poticni și fu cât pe ce să cadă. Picioarele i-o luară înaintea fără voie; știa că aleargă prea repede și face mult prea mult zgomot. O dată ajuns pe bulevardul ce mărginea fluviul, încotro s-o ia? Începea să vadă teii profilându-se negri pe cerul stins. Mergea de-a lungul unui zid alb, de-o albeață ce lumina strada în dreptul său. Îl recunoscuse din fugă și se grăbi să treacă mai departe, pentru

a scăpa de lumina difuză ce-l trăda. Într-o secundă va ajunge la grila depozitului de cărbuni. Acolo, se va opri să-și tragă sufletul și să chibzuiască pe ce drum s-o apuce, pentru că fluviul se afla acum la câțiva metri doar și Guéret nu îndrăznea să se mai aventureze o dată pe drumul acela, să fugă pe malul râului căci amintirea acestui loc îl îngrozea. Deși era năucit, un gând răzbea totuși la lumină și rămânea limpede: malurile Somnorosului, drumul, pădurea, întreaga zonă în care suferise de dimineată îi este interzisă în prezent; ca și strada pe care tocmai coborâse. O întoarcere era imposibilă, oricât de mult l-ar fi ispitit. Trebuie să meargă tot înainte, să poarte aiurea ciurma crimei sale, pe străzi ce nu l-au văzut de când începuse tot coșmarul.

Picioarele îi tremurau atât de tare, încât se îndoii că-l vor mai ține până la imensa gaură de întuneric pe care o căska intrarea în depozit pe albul zidului. Încercă să încetinească goana și să meargă la pas, dar o schimbare de ritm impunea un efort de care nu mai era capabil. Un om istovit nu se oprește din fugă pentru a umbla normal, ci-și urmează cursa până ce cade jos. Avu impresia că-i explodează coșul pieptului, incapabil să mai păstreze inima înnebunită ce se izbea de coaste și răsuflarea ca o vâlvătaie care-l umplea și-l mistuia.

Deodată se întrebă: „De ce mi-e frică?” Într-adevăr, strada era pustie și doar bocănitul propriilor săi pași pe caldarâm rupea tăcerea ei; și timp de-o secundă spaima lui șovăi. În aceeași clipă, silueta unui bărbat se ivi în capul trotuarului, pe locul unde zidul făcea colț cu bulevardul; și acesta avea un baston în mână; auzind că cineva aleargă spre el, se opri brusc și strigă: „Care ești acolo!” dar apelul său nu obținu niciun răspuns și, de altfel, bocănitul pașilor încetase. Omul mai așteaptă un moment, și-o porni apoi în susul străzii, umblând prevăzător pe mijlocul șoselei. După ce

depăși grila depozitului, nu îndrăzni să mai înainteze, se opri, scrută întunericul din jur și, cuprins de bănuiele, apoi de spaimă, coborî în goană spre bulevard. Guéret dăduse buzna în curtea depozitului de cărbuni. Nenorocitul ar fi fost pierdut dacă grila nu era deschisă: s-ar fi dat pe mâna trecătorului îngrozit, ar fi răspuns: *asasinul*, ca să termine odată; dar acum, stând culcat în spatele grilei, trupul i se destindea și sudoarea ce-i scălda membrele se zvânta în aerul răcoros al serii. Cu capul pe spate, cu ochii închiși, vedea un cer negru pe care se roteau aștrii.

Când deschise iar ochii, trecuse deja un sfert de ceas și era noapte. Un zgomot de voci îl trezi încet-încet din așteptare; părea să vină dintr-o clădire ce ocupa colțul cel mai depărtat al curții, și Guéret înțelese că-i vorba de aprinsul felinarului de la grilă. Era prea obosit ca să se poată ridica, dar izbuti să se târască de-a lungul unei stive mari de lemne, căreia îi dădu ocol pentru a se culca în spatele ei.

Era atât de năucit încât nu mai încerca niciun fel de sentiment; asculta ca prin vis pașii ce traversau curtea în diagonală; în dreptul grilei, se opriră; auzi atunci un zgomot de bocanci cu ținte cățărându-se pe una din bornele ce străjuiau intrarea. Apoi, cineva fluieră încet. O clipă mai târziu, acel cineva sări de pe bornă și pașii traversară din nou curtea. O ușă se deschise și se închise la loc.

Guéret așteptă. Stăvilită de grămadă de bușteni, lumina felinarului nu ajungea până la el, dar o ghicea deasupra capului. Un miros proaspăt și greu de pământ și de lemne se înălța jur-împrejur și Guéret îl aspiră cu lăcomie, ca și cum asta i-ar fi redat puterile. Măinile începură să-i sângereze iar; își dădea seama ori de câte ori îndoia degetele, dar nu-i mai venea să se ridice și nici să fugă. Impresia de-a fi atins oarecum limita nefericirii sale îi dădea o liniște nouă. Chiar dacă l-ar descoperi în spatele grămezii de

lemne și l-ar aresta, tot nu va putea suferi mai mult decât suferise astăzi. Era istovit în tăcerea care domnea, abia mai deslușea sunetul ritmic al propriei sale respirații, măsurând, poate, ultimele minute de libertate ce-i mai rămăneau.

Un orologiu bătu undeva departe; la început nici nu-i trecu prin cap să afle cât e ora și n-apucă să numere decât trei bătăi, dar trebuie să fi fost șapte, căci era întuneric beznă. În fața lui, bulgării de cărbune captau reflexele felinarului și străluceau ca sticla. Îi contemplă, cu ochii împovărați, apoi, lăsând să-i cadă capul, după ce o clipă îl ridicase, adormi cu obrazul lipit de pământ.

Somnul dură până spre miezul nopții doar. Îl trezi ceva care trecea și revenea apoi cu încăpățănare atingându-i aproape obraji. În visurile dezlănate, acel ceva luase forma unei mâini uriașe care încerca să-l înhațe de păr și, căutând să se ferească de acest contact, făcea niște mișcări convulsive, scuturând din umeri. Nu era decât un șobolan dintr-aceia lucioși și ghiftuiți, iscați parcă spontan din cărbune, ziua dormind și noaptea hoinărind prin depozit, ca printr-o grădină de basm, cu miresme tari și alei întortocheate.

Guéret se ridică în picioare și se apropie cu pași împleticiți de zidul ce-l călăuzi până la grilă; era încuiată și felinarul stins, dar luna revărsa o lumină crudă și puternică, a cărei sclipire îl sili să se frece la ochi. Curtea avea forma unui dreptunghi. Un spațiu de vreo cincisprezece metri despărțea colțul unde se afla grila de biroul de comenzi, o casuță cu un singur etaj, în dreapta căreia se deschidea o altă ieșire spre stradă. De-a lungul unui perete se întindea o streășină ușor înclinată, lungă cât să adăpostească de ploaie un docar cu hulubele la pământ și-o stivă mare de vreascuri ridicată lângă zidul casei.

În mijlocul depozitului se înălțau trei grămezi de cărbuni de mărime egală, separate între ele, în ciuda surpăturilor ce le bonteau

vârfurile și tindeau să le apropie la bază. Toate trei răsfrângeau cu putere lumina în care erau scăldate; un perete proaspăt tencuit n-ar fi părut mai alb decât laturile lor expuse în bătaia lunii, dar în timp ce tencuiala n-are luciu, fațetele diamantine ale mineralului străluceau ca o apă ce se vâltorează și sclipește. Șuvoiul acela de lumini încremenite dădea grămezilor de huilă și antracit o înfățișare stranie; păreau să zvâcnească asemenea unor ființe cărora astrul magic le insufla, timp de câteva ceasuri, o viață misterioasă și înfricoșătoare. Una din ele avea în coastă o lungă spărtură orizontală ce forma o brazdă în care nu răzbea lumina, și dunga aceea neagră te făcea să-ți închipui un rânjet mut pe-o față de metal. În spate, umbrele lor se contopeau aproape, câscând niște hăuri triumphiulare din care păreau să se fi înălțat până la fața pământului, ca dintr-un iad. Așezarea lor cu totul întâmplătoare le dădea aerul unor făpturi ciudate care stau la taifas, și le înveșmânta într-o sinistră măreție. Privite mai îndelung în tăcerea miezului de noapte, sub bolta neagră pe fundul căreia luna părea ținută pe vecie, deveneau tot atât de înspăimântătoare ca niște zei care asistă la o tragedie având drept subiect însăși soarta creațiunii.

Nicio adiere nu tulbura văzduhul. Ca pe un tărâm vrăjit, orice urmă de viață pierise dintre ziduri. Obiectele, transfigurate de iluminarea orbitoare, nu mai aparțineau acestei lumi ci unui univers necunoscut omului, și te-ai fi închipuit printre ruinele unei cetăți, dar nu o cetate terestră, într-atât de tulburată ți-era inima de toată măreția și dezolarea ce domneau acolo.

Guéret privi câțva timp înaintea lui, neînțelegând prea bine unde ia sfârșit visul și unde începe trezia. Cu cinci ore mai devreme, când dăduse buzna în depozit dorind să evite trecătorul care venea spre el, era prea obosit ca să rețină înfățișarea locului unde se refugia; cu creierul încețoșat de năluciri, făcuse trei sau

patru pași, până la prima grămadă de cărbuni. Încă nu-l tulbura nicio amintire; era ca un copil uluit de priveliștea piramidei scânteietoare la poala căreia se afla și, aplecându-se, vârî mâna ca într-un torent din care scoase o piatră neagră, cu crăpăturile fulgerate de scânteii jucăușe.

O bucată de cărbune. O păstră o clipă în palmă, după care îi dădu drumul. Înconjură agale prima piramidă, trecu prin fața celei de a doua și ajunse în mijlocul curții, pășind ca un somnambul. Se poticnea de pietrele pavajului; privea pierdut în jur, recunoscând încet-încet depozitul, deși haosul din mintea sa rămânea același. Imagini dezlănate îi răsăreau dinaintea ochilor, fără să reușească să le îmbine, să le dea o înfățișare cât de cât reală.

Faptul că traversa curtea nu mai era vis. Vis era mâna care, adineaori, căuta să-l înhațe de păr, dar pașii ce-l purtau spre casa de la capătul depozitului erau aieveau. Le auzea bocănitul; își vedea umbra luându-i-o înainte, mică și neagră, apoi mai lungă, și mai lungă dintr-o secundă într-alta, ca și cum se grăbea să ajungă mai repede și-l trăgea de picior.

În fața casei se opri. Trei trepte duceau spre o ușă căreia cineva îi scosese clanța. Obloanele erau închise. Urcă cele trei trepte și, cu spatele rezemat de ușă, examină întreaga întindere a depozitului. Cele trei piramide aliniate în diagonală, stiva de lemne în umbra căreia se culcase, grila închisă, creasta zidurilor albe, streășina neagră, docarul cu hulubele la pământ, ca și cum ar fi dormit, înfățișarea fantastică a întregului peisaj îl tulbură. Coborî treptele și se îndreptă spre docar. Privind toate aceste lucruri de aproape, reușea să le despoaie de învelișul halucinant pe care îl dobândeau în luminile nopții. De altfel, acum își amintea de acest depozit. A mers vasăzică de-a lungul zidului și-a pătruns pe grilă în acest loc pe care îl știa de altfel dinainte, căci auzise despre el. Nu cumva

chiar de aici provenea cărbunele pe care îl ardea acasă? N-avea rost să se mai sperie degeaba, trebuia să găsească un mijloc de-a evada din această închisoare. Poate că grila n-a fost încuiată? Sau va sări peste ea, simplu. A reușit el să se cațere până la primul etaj al restaurantului Londe.

La această amintire se opri brusc, ca și cum ar fi primit un pumn în obraz. Viața conștientă reîncepea, după ce, un timp, șovăise într-un soi de pâclă. Memoria se dezmeticea dintr-odată; zadarnic a încercat să trișeze, era mai tare ca dânsul; numai somnul sau moartea puteau s-o răpună. Asta îl și înfricoșa de altfel. Nu se mai putea amăgi, trebuia să-și urmeze viața în sensul pe care i-l dăduse din ajun.

Cu douăzeci și patru de ore mai devreme, încă mai avea voie să acționeze ca toată lumea, să stea acasă sau să iasă afară, să se întindă în pat sau să se plimbe pe câmp, să discute cu oamenii întâlniți întâmplător pe stradă sau să tacă; acuma nu mai putea face un pas cu alt scop decât acela de-a se feri de oameni, nici să se oprească fără a se ascunde numaidecât. Rămânând în depozit, risca să fie descoperit; evadând, risca să fie prins pe stradă, pe drum, în mijlocul câmpului. Nu mai era liber. Ca și cum viața sa în închisoare ar fi început deja. Primul trecător ivit în cale poate deveni temnicerul său; o femeie, un copil întâlniți la un colț de stradă pot deveni stăpânii libertății sale, exceptând cazul când i-ar ucide așa cum l-a ucis pe bătrân, dar mâna lui n-ar mai fi în stare, își dădea seama. Forța ucigașă ce-i fusese hărăzită în ajun, ca un fel de dar, îi era luată acum înapoi. Se regăsea timid și slab, cel de altă dată, dar cu spiritul împovărat de amintiri pe care zadarnic încerca să le izgonească, și-a căror grozăvie îl făcea să geamă. Avea fierbințeli, sudoarea i se prelingea pe șira spinării și-i lipea cămașa de carne. De disperare își frângea mâinile, apuca vesta, căuta

pielea de pe piept ca s-o sfâșie parcă. O frică mârșavă îl ținut în acest ungher al depozitului, frica să nu fie văzut în caz că ar ieși din umbra pe care streășina o arunca asupra-i. Când îl izbea lumina, avea impresia că ea urlă ca să-l denunțe și-si pierdea capul, în timp ce acolo, în întuneric, putea chibzui.

Primul lucru pe care trebuia să-l facă, o dată ieșit din depozit – și oricum avea să iasă de acolo – era să se întoarcă acasă cât mai repede. Cheia o avea în buzunar. Va intra fără s-o trezească pe nevastă-sa și va lua toți banii de care dispunea. Apoi, va pleca pe jos în orașul vecin și va sări în primul tren. Mai avea încă patru sau cinci ore până-n zori; destul, cu condiția să ia o hotărâre.

Făcu vreo câțiva pași pe lângă stiva de vreascuri, în umbră, ca și cum umbra aceea ar fi fost un refugiu pe buza prăpastiei de lumină. Lașitatea biruia chiar și instinctul ce-l îndemna să fugă. Orice pretext era bun pentru a prelungi aceste primejdioase momente de șovăială. Trebuia să chibzuiască și să răsuflă un pic.

În preajma docarului, se izbi cu piciorul de un hârdău așezat între cele două hulube. În apa cu care fusese spălată trăsura, plutea un burete. Se uită la apă și-i veni ideea să-si spele mâinile, pentru a șterge petele suspecte ce l-ar fi putut trăda și, cum se aplecă peste hârdău, îl apucă deodată pofta să vadă cum arată. De-o zi și-o noapte nu-si văzuse fața și tocmai din acest motiv dorința lui era mai imperioasă. Ce înfățișare avea acum, după ceea ce făptuise? Voia să știe neapărat. O formă tulbure se ivi la suprafața apei, un fel de umbră din care nu deslușea decât conturul capului și-al umerilor; umbra aceea tremura la răsuflarea lui, pentru că îngenunchease chiar lângă hârdău, și nu-si vedea de loc trăsăturile feței, nici expresia ochilor.

Atunci, uitând frica de lumină care-i interzicea să iasă de sub streășină înșfăcă hârdăul de toarte și-l cără în bătaia lunii. Gemea,

ca și cum această povară l-ar fi sleit de puteri... Din nou îngenunche și se aplecă, dar nu se așezase bine și propria sa umbră îl împiedica să vadă. Dădu ocol hârdăului, aruncă deoparte buretele și așteptă până ce suprafața apei se liniști.

Neaplecându-se prea tare, stând aproape drept, reușea să se vadă; apa nu era limpede, dar luna o preschimba într-o oglindă; încet-încet, crețurile ce-i brăzdau luciul se netezeau și imaginea pe care o deslușea devenea din ce în ce mai clară; acum nu mai mișca: într-adevăr el era omul acela imobil.

Rămase neclintit câteva minute. Își vedea părul vâlvoi, îmbrăcămintea răvășită și barba ce-i adumbrea obrajii. Se aștepta la asta și nu se miră câtuși de puțin. Și, totuși, cum sta așa, îngenuncheat, cu brațele atârând de-a lungul trupului, părea victima unei fascinații și nu făcea nicio mișcare. În propria sa imagine răsfrântă percepea tremurul ușor ce-i agita tot trupul. Niciodată nu va reuși să-și dezlipească ochii de pe reflexul magic. Scăldat într-o lumină sinistă, acum nu se mai temea de lună ci de privirea care întâmpina privirea lui și-l pironea acolo ca printr-o vrajă. Văzuse de prea multe ori privirea aceea pentru ca s-o bage în seamă; acuma, ea venea spre dânsul și-l căuta, vorbind și trăind, în sfârșit, la fel ca și gura aceea cu buzele tremurătoare, gata să se depărteze și să răcnească. Și fața din fundul apei părea să urce, să se înalțe încet afară din hârdău. O recunoscuse un moment, dar numaidecât ea se schimonosi de groază și nu mai era aceeași. Dintr-o clipă într-alta avea să iasă din apă, să plutească prin aer înaintea lui și să strige. Picioarele i se încordară brusc. Se ridică dintr-o zvâcnire și răsturnă hârdăul.

Tăcerea din jur îi vuia în urechi, dădea alarma, ca și cum zgomotul hârdăului ce se rostogolea pe pietre ar fi trezit noaptea. Cu pumnii la tâmpile, Gueret alergă în spatele unei grămezi de

cărbuni apoi se repezi spre grila pe care zadarnic încercă s-o deschidă răsucind cu furie mânerul când într-o parte, când în cealaltă, înnebunit de hârșăitul pe care îl provoca astfel. Grila era încuiată. Se cățăra pe bornă, ca individul care aprinsese adineaori felinarul, dar, odată sus, își dădu seama că orice încercare de-a atinge creasta zidului e zadarnică. Răbdarea, forța, timpul îi lipseau. Zorile erau aproape. Sări jos și alergă spre casă. Ultimele sale puteri se istoveau repede; dacă nu fuge imediat e un om pierdut. Poate că dinadins fusese închis în depozit; ghiciseră probabil că se va refugia acolo și Guéret avu senzația că cineva îl pândește de după grămada de cărbuni și se amuză de groaza lui. Urcă din nou cele trei trepte, încercă să deschidă ușița ce rezista cum rezistase și grila.

Totul i se întuneca în fața ochilor; genunchii îi tremurau. Lacrimi de frică i se prelingeau de-a lungul obrazilor. Zări docarul și se urcă pe el, fără să-și dea seama ce face; acesta basculă încet, ridicându-și hulubele. Guéret vru să se tragă îndărăt, dar era prea târziu și dându-și seama că o să cadă, sări în vârful stivei de vreascuri ce-l susținu o clipă, după care simți că-i fuge de sub picioare, dar acum creasta zidului îi era la îndemână. N-avea decât să ridice brațele și să se cațere ajutându-se cu genunchii, stâlcindu-și trupul de piatră. De fapt, escalada zidul unei închisori.

Dedesubt, legăturile de vreascuri se rostogoleau cu un răpăit de grindină. Rămase o clipă pe creasta zidului, cu pieptul zdrobit de efort. Apoi, îmbrățișă piatra și se-aruncă de cealaltă parte, bălăbănindu-și picioarele deasupra străzii. Câți metri îl despărteau de caldarâm? Habar n-avea, nu se mai putea gândi. Degetele i se descleștau încet-încet. Trebuia să-și dea drumul alunecând pe lângă zid. Să-și dea drumul alunecând? Cum anume? Deodată, scoase un strigăt și căzu.

PARTEA A DOUA

I

— Urâtă vreme, doamnă Londe. O să zici că-i timpul să fie așa. Totuși, uneori, iarna mai întârzie un pic. Oh! și frigul ăsta... Dar dumitale nu ți-e frig?

— Tot friguroasă de când te știu, doamnă Couze. Mie la mâini să-mi fie cald și la picioare, pricepi? Cu încălzitorul și mitenele mele, nici nu-mi pasă.

Doamna Couze scoase un chicot lipsit de veselie.

— Mitene, făcu ea. Mă și vezi trebăluind la bucătărie cu mitene? Noroc că la mine în bucătărie o mai cald decât aici.

Doamna Londe păstră o tăcere plină de demnitate.

— N-am zis cu răutate, zău așa, reluă doamna Couze. Te rog să mă ierți dacă te-am necăjit cumva.

— Aș, de unde, doamnă Cauze. Mențin aici temperatura care-mi place mie, și dacă sufăr din pricina asta, mă privește.

Rostise cuvintele cu o voce fermă și calmă și-și privi interlocutoarea, vrând parcă s-o provoace să obiecteze ceva la spusele sale, dar doamna Couze nici nu se gândea la una ca asta: era ușor s-o pui cu botul pe labe pe această femeie sfrijită, care dărdăia de frig și-și freca într-una mâinile, fără a îndrăzni să ridice ochii; munca istovitoare cu care se îndeletnicea îi uzase și-i vlăguise trupul; îmbrăcată în veșnicul ei camizol de bumbac, ședea ghemuită pe scaun, ca un copil care se teme să nu ocupe loc prea mult. Cu ochii sclipitori, cu fruntea și obrajii congestionați, părea veșnic luminată de flăcările plitei și-ai fi spus că focul, jivina fioroasă pe care bucătăresele o stârnesc mereu din bârlog cu vâtraiul, i-a sărit într-o zi drept în față, căci nu mai avea nici gene, nici sprâncene, iar pielea tăbăcită și lucioasă păstra parcă un reflex de incendiu.

— O să cam trebuiască să plec și eu îndată, spuse ea după vreo câteva secunde. Uite că s-a și întunecat

Doamnei Londe nu-i plăcea singurătatea.

— Poți să mai rămâi un pic, spuse pe un ton poruncitor.

— Păi mă așteaptă cina, doamnă Londe. Și p-ormă nu-mi place să umblu singură acum.

— Eh, asta-i! Vasăzică, a intrat frica și-n dumneata, ca-n toată lumea. De ce ți-o fi frică?

— Eh, o femeie singură, pe stradă, poate oricând s-o pățească.

— O femeie tânără, zic și eu, dar dumneata ești destul de bătrână ca să te lase-n pace.

— Și dacă-mi taie beregata ca să-mi fure punga, sau îmi crapă capul cu bâta, ca lui domnu' ăla săracu'...

— Lasă, doamnă Couze, nu-ți mai face gânduri negre. De șase săptămâni toată lumea fierbe pentru un bătrân amărât, ucis la un colț de stradă. Ca și cum lumea nu s-ar ucide peste tot. Ce-ai zice

dumneata dacă ai locui la Paris, unde sunt căsăpiți cel puțin zece oameni pe noapte?

— Taci, doamnă Londe. Mă și sperii. Spui asta cu un calm...

— Nu văd de ce mi-aș face sânge rău pentru atâta lucru.

— Deunăzi domnul Grosgeorge îi zicea doamnei că pofta de-a ucide e molipsitoare ca gripa și d-aia crimele se țin întotdeauna lanț.

— Și doamna ce-a zis?

— N-a zis nimic, ea nu zice niciodată nimic.

— Păi vezi că nici ea nu crede?

— N-aș zice că-i așa. Avea o înfățișare foarte ciudată. Asta-i ca și cu ziarul, de-o bucată de vreme...

— Cu ziarul?

— Da, se repede la el.

— E firesc. Și eu fac la fel, și dumneata. Vrea să afle ce mai e nou.

— Dumneata n-ai văzut-o ca mine, doamnă Londe. Ce, dumitale îți tremură mâinile când deschizi ziarul? Nu, este? Ei bine, ei îi tremură. Și asta numai de când cu povestea aia cu domnișoara Angèle.

— Și ce-i cu asta?

— La naiba, îi e frică.

— Dacă i-ar fi frică, n-ar umbla nopțile.

— Adevărat, alaltăieri s-a dus să ia un pachet de la gară, după cină...

— Știu, un pachet de la Paris.

— Da p-asta de unde o mai știi?

— Tare curioasă mai ești.

— Ba deloc, dar așa i-a spus și lui domnu', când s-a întors. Un pachet de la Paris, cu niște cizmulițe.

— Păi vezi...

— Zău că nici nu-ți vine a crede cum le mai ghicești pe toate! Înainte, aș fi priceput foarte bine că domnul i-a spus domnișoarei Angèle și domnișoara Angèle ți-a povestit dumitale, dar cum domnu' nu se mai întâlnește cu ea...

— Las-o pe Angèle în pace.

— Vai! iartă-mă, doamnă Londe. Știu că n-ar fi trebuit s-aduc vorba despre asta. Cred și eu că ești mahnită. O fată așa de drăguță... Cu rana aia pe obraz... Ce om, ce bestie, doamnă, și Guéret ăla! O piază rea pentru toate cunoștințele lui, și mai ales pentru nevastă-sa. Dar cu ea ce s-o fi întâmplat, ai idee?

Doamna Londe întâmpină aceste ultime cuvinte cu o strâmbătură: nu-i plăcea să spună *nu* la asemenea întrebări.

— Știu ce știi și dumneata, răspunse în cele din urmă. Ce-i sigur e că a plecat din oraș.

— Cică s-a întors acasă, în Bretagne. Camerista l-a auzit deunăzi pe domnu' că-i zicea doamnei că Guéret n-ar fi trebuit să se însoare cu o femeie ca doamna Guéret și că de aici se trag toate.

— Da? Și doamna ce-a răspuns?

— Nimic. Ți-am spus doar că nu spune niciodată nimic. Dacă n-ar deschide gura ca să dea ordine, ai zice că-i mută. Dumnezeuule, eu stau aici și trângănesc, și uite că se face noapte. Acuma chiar că plec, zău așa.

— Treaba dumitale.

— La revedere, doamnă Londe. O s-o iau repede pe mijlocul șoselei. Dacă auzi cumva niște strigăte, să știi că pe mine mă asasinează.

— N-are de ce să-ți fie frică, doamnă Couze.

— Așa zici dumneata întotdeauna. Norocul dumitale că rămâi acasă. Gata, am fugit. La revedere, doamnă Londe. Lasă, nu te mai ridica.

— La revedere.

„Să mă ridic, făcu doamna Londe cu jumătate glas, când fu singură. Asta-și închipuie că de ea nu mai pot eu. Hai, fugi, băbătie fricoasă”, adăugă aplecându-se pe fereastră.

Ultimele cuvinte fuseseră spuse cu un amestec de ciudă și dispreț și atât de tare încât ea însăși tresări. Privi stingherită în jur și tuși cum fac adeseori oamenii care vorbesc singuri, pentru a-i face să creadă pe cei care i-ar fi auzit că-și dreg vocea și zgomotul vorbelor e doar o tuse.

Totuși, dacă faptul că mormăi și exclami de unul singur face parte din micile neajunsuri ale bătrâneții, doamna Londe avea toate scuzele, căci în ultimele luni vârsta se purta foarte hain cu ea. Vederea îi scădea; fără ajutorul lornionului, de curând achiziționat, vedea foarte prost, dar nu îndrăznea să-l folosească în public. La ce bun frumosul ei păr negru, care încă mai rezista, dacă-și pocește fața cu asemenea instrument ridicol? În definitiv, n-avea decât cincizeci și cinci de ani. Clienții și-i recunoaște și fără lornion iar când o s-o apuce cheful de citit sau de cusut, o să se închidă în cameră. O supăra mult mai mult faptul că de la o vreme era din ce în ce mai tare de urechi; la început pusese totul pe seama celor care îi vorbeau, socotind că au un defect de exprimare, dar până la urmă a trebuit să recunoască adevărul: unul câte unul, toate simțurile sale o trădau. Singura persoană care se mai putea face auzită de ea era Angèle: tânăra femeie știa exact la ce diapazon trebuie să-și pună vocea, pentru a străpunge pâcla acestui început de surzenie.

Doamna Londe clătina din cap, gândindu-se la aceste lucruri, aruncă o privire pe fereastră și se ridică în picioare. O pelerină scurtă de lână neagră îi ocrotea umerii de frig și-i dădea ceva din înfățișarea unui preot cu glugă. Cu pași apăsați, făcu înconjurul camerei, frecându-și mâinile și, cum se îndrepta spre fotoliu, amintirea doamnei Couze îi reveni în minte: „Toate-s moarte de frică”, murmură ea iritată.

Panica ce cuprindea orașul după asfințitul soarelui o îngrijora. Dacă și bărbații se vor molipsi de bicusnicia femeilor, atunci s-a zis cu restaurantul; căci pentru a ajunge până acolo trebuia să cobori câteva străzi lungi și prost iluminate, iar asemenea plimbare nu era de loc veselă iarna.

Acum se afla în fața șemineului și aprindea lampa de gaz: „Îi păstrez numai pentru că s-au obișnuit aici, își spuse așezând la loc abajurul pe manșonul de sticlă. Nu le plac schimbările. Ca să nu mai punem la socoteală că sunt singura din regiune cu prețuri atât de convenabile. Nu-i vorbă că le și impun. Poate nu chiar ca altă dată, pe vremea când Angèle mai ieșea cu ei...”

Gândurile sale făcură un salt în generalități, vrând parcă să scape de suferința unei amintiri prea exacte:

„Oare de ce toate supărările astea? spuse cu voce tare. De ce m-o fi lovind soarta așa din senin? Acum trei luni mă credeam nefericită, dar eram fericită, da, fericită. Mâncam, dormeam fără grijă. Viața mea părea rânduită pentru totdeauna...”

Luă lampa și traversă camera pentru a merge să deschidă dulapul.

„Am ajuns să-mi fie frică de ziua de mâine, continuă scotocind cu brațul printre rochii și șaluri. De câte ori aud că ciocănește cineva la ușă mi-e frică de Dumnezeu știe ce... Nimeni. Bineînțeles că nu-i nimeni în dulap. Întâi și-ntâi, cum să încapă aici? Ar trebui

să aibă un metru și douăzeci. Eh, babele astea cu poveștile lor... Nu-i vorbă, acum trei luni nici nu mă gândeam să controlez prin cameră”.

Închizând dulapul, doamna Londe se îndreptă spre pat și puse lampa pe lespezile pardoselii.

„Cred și eu că doamnei Grosgeorge îi tremură mâna când deschide ziarul. Parcă mie nu? Mi-e groază de sânge. Numai gândul că m-ar putea atinge cineva cu vârful cuțitului...”

Îngenunche vrând parcă să se roage la Hristosul care-și ridică brațele asupra ei și-a spaimelor sale, dar nu-l vedea.

„La vârsta mea, gemu ea, să stau așa în genunchi și să mă uit sub pat! Ar fi grozav să și găsesc pe careva. Dovadă că nu-s prea convinsă, deși n-aș ieși din cameră fără să mă asigur că nu-i nimeni ascuns aici”.

Sprijinindu-se în palme, se aplecă înainte până atinse lespezile cu părul; sângele îi coborî în cap, vâjâind.

„Nu văd nimic, suspină ea, ar fi trebuit să-mi pun lornionul. Lampa asta nu bate până-n fund. În fine, oricum nu cred că s-ar putea strecura cineva acolo, cât de subțire ar fi. Totuși, parcă poți ști! lumea-i dată dracului când e vorba să facă rău unor oameni cinstiți”.

Vocea i se pierdea sub pat. Ghemuită astfel și gemând, doamna Londe părea o dihanie mătăhăloasă care fornăie trist la poarta temniței sale. În spatele ei, amurgul de iarnă lumina stins fereastra și ea nu mai clintea, nu mai vorbea; privirile întunecate iscodeau în stânga și-n dreapta; enormă și sclipitoare în teaca-i de serj lucios, crupa împietrită a doamnei Londe părea să înjure ultimele raze ale zilei.

Seara, după ce încuiase ușa restaurantului și vârase clanța în buzunar, urcă în odaia Angèlei. Fata se culcase de mult și stinsese lampa. Vizita doamnei Londe o miră și-o făcu să se teamă de cine știe ce întâmplare extraordinară.

— Ce s-a-ntâmpat? întrebă din fundul patului.

Doamna Londe răsuflă un pic și puse lampa pe șemineu...

— Ce vrei să se întâmple? răspunse cu o prefăcută voioșie. Am venit să-ți spun noapte bună. Sper că nu dormeai.

Trase un scaun la piciorul patului și se așază.

— Astă-seară, continuă, în timp ce eram jos, m-au apucat tot soiul de gânduri negre. Dar ce ai de te ascunzi acolo? spuse pe neașteptate, văzând că fata ține cearșaful în dreptul obrazului.

— Îmi bate lumina în ochi.

— Păi sigur, totdeauna mă întrerupi când încep să vorbesc.

Se ridică bodogănind și puse lampa pe-o masă, într-alt colț al odăii, în așa fel încât patul Angèlei se află iar în întuneric.

— Îți spuneam că m-au apucat tot soiul de gânduri negre. Da. M-am molipsit și eu de tristețea clienților mei. Nu mai discută ca pe vremuri. Asta-i sigur.

— Niciodată n-au fost prea vorbăreți; numai când se certau.

— Aș prefera să-i văd certându-se. Degeaba spui: tăcerea asta nu-i a bună. Niciodată de când îi cunosc n-au avut asemenea mutre.

— Ei și? N-ai decât să-i lași în pace.

— Bravo! Și dacă pleacă?

— Cine ți-a spus că au de gând să plece?

— Nimeni. Dar dacă tac, înseamnă că-s nemulțumiți, și dacă-s nemulțumiți, pot foarte bine să plece. Așa-mi spune mie inima.

— Mie-mi spune că vor rămâne, pentru că aici e mai ieftin decât în altă parte.

— Și confortul, fetițo, spuse doamna Londe cu o însuflețire subită. Crezi că e chiar atât de plăcut să vii să cinezi la Lorges, când mulți din ei locuiesc la Chanteilles, iar la Chanteilles e veselie, lume multă și lumină? În timp ce Lorges are o faimă sinistă și străzile nu-s luminate. Chiar și cel mai calic dintre domnii ăștia ar da bucuros douăzeci și cinci de centime în plus, ca să cineze într-un restaurant de unde se poate întoarce acasă fără să-i taie cineva beregata pe drum.

— Tanti, ce-mi spui mie toate astea? Mi-ai promis doar...

— Dar lasă-mă, dragă, reluă doamna Londe cu o iritare pe care nu și-o mai putea stăpâni. Simt și eu nevoia să vorbesc. Tu trebuie să mă ascuți. Toate astea mă apasă, pricepi? Adineaori, a trecut pe aici doamna Couze. Alta care moare de frică de dte ori scoate nasul din casă. Asta mă, scoate din sărite. Când oamenii încep să intre în panică, într-un orașel ca Lorges, e rău pentru toată lumea. Nu vreau ca cineva să creadă că-și riscă viața ca să cineze în restaurantul meu. Și-a venit și iarna. De la ora cinci e o beznă de-ți bagi degetele în ochi. Haide, sper că n-ai de gând să plângi acum, nu-i așa? Ai ajuns să-mi faci viața imposibilă cu crizele tale de lacrimi. Nu-i vorbă, nici înainte nu prea mai era vesel aici. Angèle! Mă auzi, Angèle?

— Da.

— În interesul tău, ca și-ntr-al meu, am să-ți pun o întrebare, o întrebare serioasă. Știi numele celui care te-a atacat? Cine-i? Spune-mi!

Angèle se prăbuși în fundul patului, cu capul ascuns între brațe. O clipă, din cauza lacrimilor, nici nu fu în stare să răspundă, apoi, dintr-odată, strigă:

— Mi-ai promis doar că n-ai să-mi mai vorbești despre asta. Lasă-mă atunci!

Doamna Londe nu clinti, obișnuită probabil cu izbucnirile Angèlei.

— Am ajuns la capătul răbdării, spuse în cele din urmă cu voce scăzută. Sunt unii care pretind că știi foarte bine numele celui bărbat și că-i de datoria ta să ajuți justiția. Cum, tu nu pricepi că tăcând stârnești tot orașul împotriva noastră? Dacă-n iarna asta va fi atacat cineva pe stradă, lumea o să spună precis că așa ceva nu s-ar fi întâmplat dacă l-ai fi denunțat pe agresorul tău. Și-atunci nu ne mai rămâne decât să ne luăm tălpășița de aici.

— Dar nu pot să-ți spun numele lui, de vreme ce nu-l știu.

— N-ai să mă convingi că nici nu l-ai văzut măcar. Ia spune, cum arăta?

— Eram pe malul apei. El a venit pe la spate și m-a lovit în cap. Asta-i tot ce știu.

— Bine, dar ai fost văzută cu el pe drum, nefericito! Doamna Koppe te-a văzut. Ceva mai departe, te-a văzut și femeia care închiriaza scaune la biserica Saint-Jude.

— Atunci întreabă-le pe ele cu cine eram, dacă m-au văzut așa de bine.

Acest răspuns fu urmat de o lungă tăcere, întreruptă doar de suspinele înăbușite ale Angèlei și de răsuflarea zgomotoasă a doamnei Londe, care se străduia să se țină dreaptă în scaun, vrând să pară desigur mai redutabilă și să-i impună astfel tinerei femei. Capul pe jumătate luminat de lampa așezată chiar în spatele ei, precum și profilul prelung i se detașau decupate într-un soi de haló. Reflectă astfel câteva secunde; după ochii strălucitori părea preocupată să caute o răutate cât mai usturătoare.

— Las' că vedem noi, spuse în cele din urmă, ce-ai să spui la tribunal.

Angèle se potolise.

— Mai că-mi vine să și râd, răspunse ea calm. De ce să-mi fie frică de tribunal?

— O să spună că ești complice, că ai primit bani ca să taci.

— Asta va trebui întâi și-ntâi dovedit.

— Avocații dovedesc tot ce vor și tu ai să intri frumușel la închisoare.

— Mă iei drept un copil de doisprezece ani ca să încerci să mă înfricoșezi? De când se bagă la închisoare victimele?

Urmă o foarte scurtă pauză, după care doamna Londe reluă cu răbdarea și ferocitatea unei insecte:

— Spun că cel care te-a atacat va fi pedepsit, dar și tu ai să fii pedepsită pentru tăcerea ce-a împiedicat justiția să pună mai repede mâna pe el și, cine știe? ai să fii poate cauza altor crime și mai groaznice, pentru că libertatea acestui individ e un pericol public, și el e liber datorită tăcerii tale, drăguță. Dacă în seara asta, de exemplu, i-ar trăsni prin cap să-mi taie beregata, îți dai seama că vei fi trasă și tu la răspundere?

— Eu, tanti? De unde și până unde?

— Pentru că refuzi să-mi spui numele lui.

— Îți repet că nu-l cunosc. Nu știu nimic despre el. Nici n-aș putea spune cum arăta la față.

— Totuși ai fost văzută stând de vorbă cu el pe drum. Există martori.

— Martorii mint.

— Ai să explici asta la tribunal, fetițo.

— Ah! dar lasă-mă, tanti. De ce mă chinuiești?

— Spune-mi doar dacă-i domnul Guéret sau nu. Există unele bănuieli care apasă asupra lui. Dacă nu-i el, faci o faptă bună spunându-mi. Doar nu vrei să fie urmărit un nevinovat, nu-i așa?

Și-apoi e vorba și de nevastă-sa. Gândește-te la nevastă-sa. Ei hai, el este? Nu trebuie să-mi spui decât da sau nu.

Angèle se ridică în capul oaselor.

— Nu răspund nimic, spuse apăsător. Lasă-mă!

— Nu răspunzi, repetă doamna Londe ridicându-se și venind foarte aproape de ea. Și ce-ai zice tu dacă mie, de exemplu, mi s-ar face până la urmă lehamite de tine? Dacă te-aș da afară din casă? Când te-au adus de acolo, nu te țineai așa de bătoasă.

Vocea i se ascuți brusc și începu să strige, aplecată asupra tinerei femei, a cărei formă albă se deslușea în fundul patului.

— De arestat, tot o să-l aresteze până la urmă pe banditul ăla, auzi? Și-ai să-ți primești și tu partea. Ești complice, ți-a dat bani ca să taci. Toată lumea vorbește. Asta-i sigur.

— Nu-i adevărat, spuse Angèle agitându-se. Dacă îți spun că nu-i adevărat! Înainte mă credeai. Vorbea ca un om care se înăbușă. Doar ai văzut în ce hal eram; cum poți să-ți închipui că nu m-aș răzbuna, dacă aș cunoaște numele lui? Îl urăsc mai mult decât îl urăști tu. La ghilotină aș vrea să-l văd.

Răsufală un pic și se prăbuși iar pe pernă. Doamna Londe se ridică și păstră tăcerea; se ținea dreaptă în penumbră și părea să chibzuiască.

Un moment mai târziu, se depărtă de pat, ducându-se să ia lampa de pe masă. Fața ei apăru iluminată parcă de focurile unei rampe. În zbânciturile adânci ce-i brăzdau obraji, în ochii ei ficși cu privirea din ce în ce mai încordată bătrânețea triumfa, în sfârșit. Nasul lung și borcănat, sprâncenele stufoase îi dădeau înfățișarea unui bărbat, și fardul, aplicat de-o mână tremurătoare, lupta zadarnic să mai dea un pic de prospețime cărnii din care viața părea că începe să se retragă. Privi îndelung patul pe care abia îl

vedea și oftă. I se rupea inima. Deschizând ușa, înălță din umeri mai mult a ciudă, parcă decât a nepăsare.

— În sfârșit, bună seara, spuse aproape cu regret.

Și, fără să mai aștepte răspuns, ieși.

II

În ciuda mobilierului urât și-a tapetelor hidoase, era greu să nu te simți bine în salonașul pe care și-l amenajase doamna Grosgeorge la etajul doi al vilei *Mon Idée*, și această impresie se datora desigur focului de buturugi care, în după-amiaza aceea geroasă, răspândea o căldură deosebit de plăcută. Draperiile de catifea roșie, covorul vișiniu împodobit cu desene și figuri de culoare închisă, chiar și mobilele, canapeaua și fotoliile în stil turcesc, totul era îmbibat de temperatura blândă a încăperii și respira o foarte pretențioasă obișnuință de confort. Desigur că o persoană de gust ar fi putut spune că prea sunt multe obiecte îngrămădite într-un spațiu restrâns; ar fi condamnat deplorabila îmbinare a culorilor precum și numeroasele tablouri ce acopereau pereții, dar cineva sosit de afară și rebegit de rafalele lui decembrie ar fi poposit cu voluptate în această cameră.

Totuși, doamna Grosgeorge, care tocmai intrase, părea indiferentă la căldura îmbietoare din încăpere. Aruncă manșonul pe masă și, fără să-și scoată mantoul lung de lutru în care era înfodolită, se așează lângă foc, apoi se ridică aproape imediat și începu să se plimbe prin salon. Avea obrajii înlăcrămați, din cauza frigului de afară; își smulse mânușile și-și șterse ochii cu dosul mâinilor înghețate.

Era foarte agitată și, timp de câteva minute, se plimbă cu pași mari de la un cap la celălalt al încăperii. În cele din urmă, trecând

prin fața unei oglinzi agățate de perete, se văzu pe neașteptate și-și surprinse în ochi o privire ce trebuie să i se fi părut ciudată, căci se opri și se așează pe canapea.

Acum își scotea toca de blană ce-i ascundea capul și, cu degetele-i prelungi, își netezea părul negru, ușor încărunțit în jurul frunții și sub ureche. S-ar fi spus că îi este rușine de agitația sa de adineaori și încearcă să-și recâștige calmul făcând gesturi rezonabile. Se ridică, se duse să sune, după care își scoase mantoul.

— N-a venit nimeni cât am lipsit eu? o întrebă pe camerista care tocmai intra.

— Nimeni, doamnă.

— Foarte bine. Ia mantoul și pălăria. Dacă mă caută cineva, nu spui că sunt acasă înainte de-a mă fi anunțat. Domnul a ieșit?

— Aproape imediat după doamna. A luat cabrioleta.

— Bine. Poți să pleci.

„Ce-i de făcut?” murmură ea când fu singură. Chibzui o clipă și se îndreptă spre fereastră. Vântul zbuciuma crestele copacilor și înălța pe drumul ce se zărea dincolo de grilaj trâmbe de praf alb care pluteau la câțiva metri de sol, părând suspendate acolo pentru vecie. Nicio plantă nu mai rezista la frig. Cele două straturi de flori așezate la extremitățile peluzei mari se transformaseră în două grămezi triste de pământ negru. Numai răzoarele de gazon și tufele alternate de dafin și salbă-moale ce ascundeau zidurile grădinii mai puneau un pic de culoare în peisajul sărăcit.

Doamna Grosgeorge dădu drumul perdelei de tul și se așează lângă foc.

Erau momente când nu-și putea închipui propria viață ca o succesiune de ani, ci ca pe-o ființă vie, un fel de dublură a ei pe care ea însăși ar fi înzestrat-o cu un chip, gesturi și voce omenească, și-acest personaj misterios își făcea apariția în ceasurile

de mare singurătate sau după vreo emoție puternică, asemenea celei trăite chiar în ziua aceea, îl simțea în preajma ei, vorbind cu o voce înăbușită de apăsarea tăcerii din jur. Parcă s-ar fi aflat în tovărășia unei călătoare întoarse dintr-o țară depărtată, care-i povestea cele văzute acolo, și trebuia să facă un efort pentru a se smulge din amorțeala în care o afunda treptat această stranie reverie.

Exceptând copilăria, niciodată n-a fost fericită. Nu i-au lipsit nici banii, nici sănătatea, și natura s-a arătat darnică față de ea, dar poate că tocmai mulțimea darurilor pe care le primise a născut în această femeie melancolia ce i se citea în adâncul ochilor. Să fi fost oare tristețea de-a nu putea dori nimic? Încet-încet, se detașase de toate, ajungând să-l accepte drept soț pe bărbatul egoist și ridicol cu care trăia, să nu mai fie sensibilă nici chiar la urâciunea obiectelor ce-o înconjurau și de care privirea ei se izbea veșnic. Dar, uneori, se producea într-însa ceva nedefinit, un fel de popas în scurgerea timpului, ca și cum cineva ar fi vrut să-i dea prilejul să se trezească la realitate, și să se vadă așa cum este, să vadă propria sa viață.

Prin vinele ei curgea puțin sânge străin, căci, pentru a crea o femeie atât de ascunsă și atât de violentă, era nevoie și de altceva decât nepăsarea, altceva decât echilibrul și rațiunea francezului. Oricât de rece și gravă părea în ochii neatenți ai lumii, ea nu era decât neliniște și ascundea o inimă răzvrătită sub aparențele unei vieți foarte ordonate. Neputând să se atașeze de nimic, ura tot ceea ce îi sărăcea și-l urătea existența, tot ceea ce-i spunea: „E prea târziu. De acum încolo poți să prevezi tot ce se va mai întâmpla în anii următori ai vieții tale, căci viitorul nu va mai schimba absolut nimic”. Cu toate acestea, ura sa era vagă și nu se lega de nicio ființă, de niciun lucru anume. Considera propria-i tinerețe și toate

evenimentele ce lăsaseră urme adânci în sufletul ei ca niște partide jucate și pierdute din nebagare de seamă; rămăsese doar amărăciunea omului care încearcă să afle prin ce tertip viclean a fost jecmănit de un adversar fără scrupule.

Pentru că se lăsase furată de obișnuințele mărunte ale unei vieți mediocre și pentru că toate resturile de energie păreau să se fi scurs dintr-însa pe nesimțite, la patruzeci și cinci de ani se simțea mai bătrână decât o femeie de șaizeci. Și, chiar dacă o mai tulbura din când în când elanul unei revolte, rațiunea nu scăpa nicio ocazie ca să-i spună că e prea bătrână pentru a mai visa libertatea. Pe ce și-ar mai putea întemeia fericirea? Frumusețea și-o pierduse de mult, iar averea nu mai era în mâinile ei. De altfel, îi lipsea și forța necesară. Cu zece ani în urmă, ar fi fugit, dar prevedea oare, cu zece ani în urmă, că se va scufunda într-un astfel de plictis, în scârba de toate și de ea însăși, care-i otrăvea acum fiecare ceas din zi? „Oare cum trăiesc ceilalți? se întreba adeseori. Cum reușesc să treacă dintr-o săptămână într-alta, până la sfârșitul unui an?”

Această călătorie în timp, la care era silită, o irita. Încotro s-ar duce? Spre ce bucurie? Ce anume i-ar putea răscumpăra oboseala? Credința n-a exercitat niciodată vreo putere asupra acestei femei căreia toate religiile i se păreau deopotrivă de mincinoase, de vreme ce niciuna dintre ele nu-i explica de ce-i silită să trăiască și de ce, fiindu-i dată această viață, trebuie să vină și ziua când i se va lua îndărăt? Ideea morții îi provoca acea tulburare care-i un semn de tinerețe a inimii; nu dragostea de viață îi lipsea, ci darul de-a accepta fără să crâcnească o viață deosebită de toate viețile omenești, și care îi era hărăzită.

Desigur, înțelegea foarte bine că nimic nu mai poate fi modificat. Totul o îndreptățea să creadă că își va sfârși zilele în orașul acela. Și cea mai neînsemnată plimbare fusese dinainte

prevăzută. Un fel de fatalitate îi ordona fiecare gest, fiecare gând aproape.

Se îngropa de vie în propriul ei mormânt. Moartea va veni s-o caute chiar într-una din încăperile acestei case, moartea pe care nu și-o dorea și care o va smulge unei vieți pe care n-a cerut-o niciodată.

Senzația de-a fi prada unei forțe capricioase n-o slăbea o clipă: e o simplă jucărie în puterea voinței care stăpânește lumea și libertatea e doar o bătaie de joc. La ce bun să geamă în taină pentru faptul că viața e urâtă și monotona? Ca să scape din această închisoare e nevoie de un suflet mai puternic decât al ei. Zadarnic afișează un aer poruncitor și-și sperie soțul cu duritatea ei; e slabă, mai slabă decât cei cărora le impune atât de mult.

Plictiseala, disperarea o făceau amară. Obișnuită să-și înfrângă orice elan firesc, nu reușea decât să conserve și mai bine otrava ce-i lucra de ani de zile în suflet. Violența, veșnic stăpânită, îi împietrise încet-încet inima, făcând-o în cele din urmă indiferentă la suferințele altora. Fără să fi comis vreodată cine știe ce păcat, avea o conștiință mai încărcată decât cea mai înrăită criminală. Când își bătea fiul se desfăta cu lacrimile pe care le vedea tremurând în ochii lui și dorea ca o nouă pozna să-i ofere pretextul unor noi sancțiuni. Detesta acest copil care-i amintea de soțul ei; era un semn viu al sclaviei, pentru că se simțea incapabilă să-l abandoneze, să fugă de el, și pentru că făcea parte din acea orânduire a lucrurilor ce i-a fost impusă fără să-și fi dat consimțământul. Ori de câte ori copilul se îmbolnăvea, îl îngrijea conștiincios, dar se simțea răvășită de o teribilă bucurie; nici ea nu știa ce speră.

Se împlineau curând cincisprezece ani de când locuia în vila botezată *Mon Idée* de un proprietar ridicol, căci ridicolul era o

caracteristică dominantă în viața acestei femei. Chiar și numele soțului ei se preta la glume. Maniile lui stârneau zâmbete și mobilele cu care își ticsise casa îi dovedeau cu prisosință mediocritatea spiritului. Dar nu lupta împotriva acestei stări de lucruri; înlocuirea unui fotoliu cu altul nu i-ar fi adus mai multă fericire. Soarta hotărâse s-o doboare și ea îi accepta, victimă furioasă dar pasivă, toate nedreptățile. Era mândră că păstrează cel puțin o înfățișare demnă.

Se spune că, în Alpi, masele de zăpadă se îngrămădesc în coasta muntelui și, stau prinse acolo printr-un adevărat miracol echilibristic, pe care o simplă vibrație a aerului îl poate distruge. E destul să răsunе o voce omenească în vecinătate, pentru ca tot zidul să se năruie și să se preschimbe în avalanșa ce strivește un sat întreg. Ar fi vrut să scoată ea însăși acest strigăt, acest apel care să dărâme edificiul zăpezilor imobile. Când l-a văzut prima oară pe preceptorul fiului său, a avut o impresie ciudată, care se înnoia ori de câte ori își reamintea această întrevvedere. Omul nu-i plăcea; comportarea lui timidă, servilismul lui stângaci îi dis plăceau, dar, oricât de puțin intuitivă ar fi fost, de la prima vedere ghicise că aveau multe ranchiune și iluzii comune. Fără îndoială că vârsta și-o anume exasperare proprie firii sale o împinseseră mult mai departe pe drumul renunțărilor silite, dar era destul să examineze înfățișarea neliniștită a lui Guéret, stângăciile lui, privirea aceea emoționată și plictisită, pentru a fi convinsă că se zbate în dificultăți asemănătoare celor pe care le cunoscuse și ea odinioară. Nici el nu știa să-și stăpânească viața și asta se vedea limpede pe fața lui, în timp ce ea fusese destul de vanitoasă și de tare pentru a-și ascunde neîndemânarea. Sigur că și el, ca dânsa pe vremuri, nu-și realiza greșelile decât o dată săvârșite și nu știa să tragă nicio concluzie folositoare.

Altora, unor suflete mai supuse, le era hărăzit darul de-a profita de împrejurări. O mulțime de oameni învață fericirea cum înveți o meserie și acceptă mediocritatea cu resemnare, pentru a evita ceva și mai rău. Din această înțelepciune rezultau căsniciile fecunde, mesele de familie reunind trei generații satisfăcute. Dar ea se afla în fața unui om căruia, ca și ei, de altfel, această fericire nu i-a surâs. Probabil că niciodată nu va afla ce-i odihna. Soarta îl va lovi fără să-l învețe ceva, nici măcar să se stăpânească, să imite înfățișarea omului sigur pe ceea ce face. Își ignora până și meseria aleasă: așa cum era preceptor, putea fi foarte bine și funcționar de bancă, și poștaș, și grădinar: locul lui nu-i nicăieri.

Vedea foarte limpede acest lucru și suferea, nu pentru el, ci pentru ea însăși, căci Guéret personifica spectacolul propriei sale mizerii. Fără a-l disprețui – cum să disprețuiești o ființă cu care semeni în atâtea privințe? – îl ura pentru faptul că venea în casa ei, dar, cu toate acestea, n-ar fi împiedicat sub niciun motiv vizitele astea. Îi era greu să-l vadă; i-ar fi fost și mai greu să se lipsească de prezența lui. Ardea să-l întrebe într-o zi despre viața lui, să afle: el cum procedează pentru a-și rata viitorul.

Desigur, era un bărbat slab și ei nu-i plăcea decât forța; îi recunoștea oricum o superioritate: nu era atât de răbdător ca dânsa. Într-o zi, dintr-o nechibzuință, cuprins de-o criză de furie, pe care ea în locul lui și-ar stăpâni-o, va comite o prostie mai mare decât celelalte, va tulbura ordinea lucrurilor. Ceea ce ea n-a îndrăznit să facă niciodată, el o va face poate, căci norocul îi favorizează uneori pe imbecili.

Astfel, aflând că în Lorges au fost comise două crime în aceeași seară și cam în același loc, nici n-a fost nevoie să-i spună soțul ei asupra cui apasă bănuielele. Trăi, drept urmare, câteva ore de satisfacție deplină și trebui să se retragă în camera ei, pentru a nu-

și trăda sentimentele ce-o agitau. Totuși, ceva condamna în ea această plăcere, amintirea unei educații austere în care faptele bune și lectura cărților pioase jucaseră și ele un rol. „Cât de rea sunt!” își spunea cu un surâs involuntar; dar ceea ce știa despre ea însăși nu-i micșora câtuși de puțin zelul cu care citea și recitea în ziar relatarea amănunțită a groaznicei descoperiri. Privirea lacomă sărea cuvintele, rândurile; chiar și cu ajutorul lornietei abia izbuti să înțeleagă ce citește, într-atât de tulburată îi era vederea de emoție. I se părea că ea însăși a participat la această dublă fărădelege. La început respinse o idee atât de absurdă. Să-i fi spus lui Guéret vreun cuvânt care i-ar fi putut inspira asemenea crimă? Și, în timp ce citea ziarul, se străduia să combată în sinea ei gândurile stranii pe care i le provoca lectura, dar nu avea tăria să analizeze calm tot ce-i trecea prin niinte. Mâna îi tremura. Din ce în ce mai limpede, și în ciuda voinței ei, vedea cum se stabilește un misterios raport între ea și crima făptuită de altul.

„Ah! nu, nici vorbă!” exclamă ridicându-se brusc. Și aruncă ziarul la picioare. Era pusă în fața unui fapt real și brutal. Tot ce mai era cinstit și convențional într-însa protesta împotriva ideii unei complicități posibile cu asasinul. Și-și oferă timp de câteva minute comedia virtuții. Ce fericire să te simți nevinovată în fața unei crime atât de sălbatică! Apoi se calmă; se cunoștea prea bine că se bucura multă vreme de fericirea sa închipuită. Crima n-o îngrozea. O uimea, o interesa. La urma urmei, puțin îi păsa că asemenea violențe sunt un atac împotriva societății. Nu simțea decât dispreț și ură pentru această societate bicisnică. S-a găsit un om care a simțit ceva mai multă ură, a avut ceva mai multă îndrăzneală. Cu ce drept l-ar condamna? Astfel de ipocrizii nu se mai potriveau cu vârsta ei. Mai bine să se privească drept în față. Întotdeauna ajungea la această concluzie ce dobânda în mintea ei

valoare de principiu, și-i adormea ultimele regrete că nu-i o virtuoasă.

Și-apoi, nu era deloc dezagreabil să simți că ai un suflet nițel scelerat, când soarta te leagă de un soț ca domnul Grosgeorge, în care înfloreau toată falsa pudoare burgheză. În prezența lui se resemna ușor la gândul că inima ei nu-i pură. Era destul, de exemplu, să vadă indignarea cu care acest bărbat fățarnic și vicios comenta asasinarea domnului Sarcenas, pe care altcum l-ar fi lăsat să crape de foame, și violul unei femei căreia, cu prețul câtorva monede, i-a smuls de atâtea ori un trist consimțământ. Iată așadar unde ajungi când nu știi să te cunoști pe tine însuși: la această ridicolă paradă a respectabilității.

Așezată în fața domnului Grosgeorge, îi ascultă, fără să-l întrerupă, discursul vehement. Dintr-un exces de indulgență, domnul Grosgeorge n-avea pretenția ca Guéret să fie dus chiar la eșafod și-i dăruia viața, dar cu condiția să și-o petreacă sub cerul crunt al Guyanei. Fiecare om are dreptul la viață. Considera această axiomă, pe care o emitea ca pe un rod al profundelor sale meditații, drept limita extremă a concesiilor posibile. Răscumpăra astfel severitatea pedepsei pe care ar fi cerut-o dacă ar fi fost el procurorul, admitând că justiția l-ar fi arestat pe criminal. Numeroase motive, pe care nu-i dădea mâna să le mărturisească, explicau, justificau antipatia sa față de Guéret. Întâi și-ntâi, îi fusese frică. Vestea crimei făptuite de preceptorul fiului său îi provocase un șoc teribil, ca și cum însăși moartea l-ar fi atins pe neașteptate, și două zile la rând a trăit copleșit de-o spaimă jalnică, neîndrăznind să iasă din casă, verificându-și pistoalele. Apoi, și acesta era probabil marele său dinte împotriva lui Guéret, socotea că acesta a comis un abuz de încredere pătrunzând în casa lui. În biata sa minte bătrână și zăpăcită de lectura ziarelor, ideile nu erau

prea limpezi. Un criminal dobândește înfățișarea unui bolnav contagios, care n-are voie să-și poarte ciuma printre ceilalți. Când urzești proiecte de crimă, stai acasă, nu vii să bolovănești ochi buimatici prin saloanele oamenilor respectabili, căci domnul Grosgeorge și-amintea că în ultima dimineață când îl văzuse pe Guéret, acesta avea într-adevăr niște ochi buimaci; va spune asta când își va face depoziția. Și mai era ceva, un lucru și mai penibil, ce gândea Guéret despre el! Ultima lor convorbire s-a învărtit în jurul picturii și a iubirii. E clar că, în sinea lui, ticălosul acela și-a bătut joc de el și de toate explicațiile sale. Râdea și acum probabil de tablourile pe care domnul Grosgeorge a avut gentilețea să i le arate. Insuportabil gând! Dacă ar fi știut, dacă ar fi bănuț o clipă ce canalie primește în casă, cu câtă bucurie l-ar fi dat afară! Și-acum, să ajungi să te disprețuiască chiar omul pe care l-ai fi putut pălmuț și care-și râde de tine în fundul unei celule! În ochii domnului Grosgeorge, aceasta era adevărata crimă a lui Guéret. Violarea Angèlei și asasinarea unui bătrân îi ofereau doar pretextul unei indignări ce-și avea originea în vanitatea sa grav rănită.

Cu toate acestea, ziarele vorbeau din ce în ce mai puțin despre crimă. Vinovatul era de negăsit. Numeroase persoane fuseseră arestate, interogate, apoi eliberate. Ancheta, efectuată cu multă râvnă la început, părea să nu dea niciun rezultat. Dar spaima fusese prea mare pentru ca liniștea să revină chiar atât de repede la Lorges. Zăvoarele se trăgeau de cu vreme și doamna Londe nu era singura care se uita sub pat. Circulau tot soiul de zvonuri fioroase. Femeile nu îndrăzneau să se aventureze pe drumul ce mărginea Somnorosul și, odată cu căderea serii, toată vecinătatea depozitului de cărbuni părea blestemată, ca și cum asasinul urma să se întoarcă acolo, pentru a făptui noi fărădelegi. Anumite colțuri de stradă

erau evitate după asfințitul soarelui și, în afară de doamna Grosgeorge, nimeni nu prea avea curajul să iasă noaptea.

Ea știa că n-are de ce să-i fie frică și nu dădea crezare șoaptelor care puneau crimele lui Guéret pe seama unei bande de răufăcători. De câțva timp, îi venea din ce în ce mai greu să stea acasă. De multe ori poruncea să i se pregătească cabrioleta și colinda fără țintă câmpia înconjurătoare. Deși, mai des, făcea plimbări pe jos, ajungând până prin împrejurimile orașului Lorges. Vremea era friguroasă și uscată, ea umbla repede și se întorcea la vilă frântă de-o oboseală reconfortantă, ce-i calma nervii și-i îngăduia să doarmă. Adesea, fără a căuta un itinerar prea complicat, o pornea de-a lungul Somnorosului până la primele case din orașul vecin, sau, când nu era prea frig, se așeza pe mal și urmărea cu privirea cursul fluviului.

După primul moment de surpriză, marele eveniment ce tulburase viața din Lorges îi lăsase o amintire asupra căreia zăbovea cu plăcere. Își amintea de emoția primelor minute, de expresia și vocea cu care domnul Grosgeorge îi anunțase descoperirea crimelor, apoi de bucuria pe care a trebuit să și-o ascundă, de clipa de rușine ce-a urmat și de concluziile trase din sentimentele atât de amestecate și de puternice care au stăpânit-o zile de-a rândul. Îi plăcea să re trăiască imaginar toate fazele micii sale drame interioare dar, pentru acest gen de exercițiu mental, avea nevoie de singurătate și de aceea pleca de acasă și hoinărea departe pe câmp. Astfel, nimeni nu-i tulbura meditația.

Poate că și anumite peisaje exercitau asupra ei o atracție a cărei putere nici n-o bănuia. Oare dintr-un motiv anume, sau cu totul întâmplător obișnuia să se așeze chiar pe malul râului, foarte aproape de locul unde fusese găsită Angèle? Ce curiozitate o îmboldea, ce spera de fapt? Avea o fire prea ascunsă, o educație

severă pusese prea multe bariere între ea și propria-i inimă pentru a putea judeca exact ceea ce face. Impulsuri nestăpânite îi dictau conduita și nu-i plăcea să prevadă consecințele posibile ale actelor sale viitoare. N-o interesa decât satisfacția de-a regăsi într-un loc sau altul amintirile, emoțiile căutate acolo. Rătăcea, de exemplu, cu plăcere prin cartierul unde fusese descoperit cadavrul domnului Sarcenas. Știa, totuși, cât de istovită va fi după aceste plimbări solitare a doua zi când, după nesfârșite ore de somn, se va trezi din nou la viața banală a dimineațelor sale iar delicioasa însuflețire din ajun se va fi risipit.

De obicei, dorința de a se mișca și de-a simți sub tălpi pavajul străzilor și pământul bătătorit de pe șosea o apuca după amiază, și, până seara, o exaltare, ce nu se trăda câtuși de puțin pe fața sa, îi înfierbânta încet-încet spiritul. Călca atât de ușor încât pașii abia i se auzeau și se întorcea acasă atât de obosită încât, uneori, spre sfârșitul zilei, se prăbușea îmbrăcată în pat, asemenea păsărilor rătăcitoare ce se rotesc pe cer până când un glonte ucigaș le întrerupe zborul buimac.

Trecură câteva luni și mai erau doar trei săptămâni până la Crăciun, când într-o după-amiază, se întoarse acasă mult mai devreme decât de obicei. Inima-i bătea cu putere. Alergase, nu că s-ar fi grăbit să se întoarcă în salonașul unde se retrăgea de obicei, ci pentru că nu se mai stăpânea și i se părea că și trupul ei trebuie să participe la cumplita frământare a spiritului. Ceva mai devreme, umblând de-a lungul căii ferate, ca să ajungă pe bulevardul Somnorosului, îl văzuse pe Guéret. Mergea grăbit și se îndrepta spre Lorges; avea de gând, fără îndoială, să treacă pasarela. Doamna Grosgeorge se opri. Bărbatul pe care îl căuta fără să-și dea seama în toate plimbările ei se afla la câțiva metri; peste o clipă, când va fi pe pasarelă, o s-o vadă căci, pentru moment, se

ținea ceva mai în urma lui, de cealaltă parte a căii ferate. Atâtea idei îi trecură prin cap, încât nu făcu nimic și rămase nemișcată. Să se ascundă? De ce? Dimpotrivă, voia să-i vorbească. Să-l cheme? Se va speria și va fugi. Poate că nici nu-i el. Ba da. Hainele ponosite nu-l schimbau de loc. Chiar atunci când era corect îmbrăcat, avea ceva de vagabond; se trădase de altfel și prin gestul cu care și-a ridicat la un moment dat gulerul hainei. Surpriza și un fel de bucurie confuză o țintuiră locului. Deodată, el se întoarse.

Poate că simțise privirea ce-l urmărea. Își scoase repede mâinile din buzunare și se opri. Ea își dădu seama că o recunoscuse și încearcă să-i ghicească intențiile. Pentru a-l liniști, duse un deget la gură, apoi ridică brațul făcându-i semn să se apropie, dar el o privi și, după câteva secunde de ezitare, porni îndărăt și întoarse capul.

Atunci, cum tocmai trecea prin fața ei și începuse să alerge, doamna Grosgeorge strigă cu voce înăbușită:

— Oprește! Nu-ți vreau răul!

El n-o ascultă, peste un minut va fi departe. Totuși, ea nu-și pierdu capul. Era inutil să-i spună să se întoarcă. Alergă vreo câțiva pași în aceeași direcție și-i strigă, pe neașteptate, peste calea ferată:

— Vin aici mâine seară la ora șapte! Nu trebuie să-ți fie frică de nimic! Și-acuma, stând așezată în fața focului de buturugi, scena aceea atât de scurtă dobânda un aspect ciudat în mintea ei. Cu zece minute în urmă alerga pe drum strigând ceva unui bărbat care fugea de ea și nu voia s-o asculte. Să fi fost oare cu puțință? Parcă nu-i venea să creadă. Încă nu era ora trei și jumătate. Probabil că ațipise toropită de căldura din mica încăpere și visase doar. Botinele și poalele fustei sale erau însă albe de praf și-i mai tremurau picioarele de oboseală. Alergase din toate puterile. Își

amintea zgomotul înăbușit al pământului sub pași, și respirația gâfâită, și strigătul, și gestul; îl revedea pe Guéret, hainele lui soioase, fața speriată și sălbatică cu care o privise la un moment dat. Înainte de-a o rupe la fugă ezitase o clipă; se gândise desigur: „Ce-o fi vrând femeia asta? Ma va trăda? M-a recunoscut?” Și făcuse cale întoarsă, alergând din ce în ce mai repede. Oare auzise ce i-a strigat, când a trecut prin fața ei? Ce caută la Lorges în plină zi? Oare mâine seară se va întoarce?

Întrebările pe care și le punea o înnebuneau de nerăbdare. Ar fi trebuit să strige: diseară, și nu mâine seară. Zadarnic se străduia să se stăpânească și să rămână nemișcată; imobilitatea era o tortură pe care simțea că nu mai are curajul s-o îndure. Unde va găsi oare liniștea, necesară pentru a rezista mai bine de-o zi încă? Nu era făcută să aștepte. Precis că la noapte nu va dormi. Aveau să urmeze câteva ceasuri interminabile și va trebui să le suporte. Întâi sfârșitul după amiezii, apoi cina împreună cu soțul ei – dar nu va mai cina –, apoi întunericul, tăcerea din cameră, lampa pe care o va aprinde la fiecare sfert de ceas, orologiul pe care îl va auzi bătând până în zori. Nu mai putu îndura acest gând. Se ridică, și-și duse pumnii la piept, ca și cum s-ar fi temut să nu i se spargă inima.

„Nu mai pot, nu mai pot”, repeta cu jumătate de glas.

După câteva secunde de gândire, se îndreptă brusc spre ușă și ieși.

III

În aceeași zi, și cam pe la aceeași oră, Férande ciocănea la ușa odăii situate chiar deasupra restaurantului Londe.

— Tu ești, Férande? întrebă Angèle, care recunoscuse pașii fetei. Intră.

— Bună ziua. Nu ți-e frig aici? Ar trebui să vii să te încălzești la soba din salon. Nu-i nimeni acolo. Doamna Londe a ieșit după treburi.

— Mă simt foarte bine, Fernande. Nu-ți face griji pentru mine."...

Stătea într-un colț al încăperii, chiar lângă fereastră, cu scaunul lipit de perete. În clipa când intrase Fernande, Angèle pusese pe-o măsuță rochia la care tocmai cosea ceva și-și ascunse fața în șalul cenușiu cu care era îmbrăcată.

— Uite, adăugă lipind dosul palmei de perete, nu-i nevoie să mai cobor eu lângă sobă; vine ea la mine.

Într-adevăr, burlanul, care trecea prin perete, răspândea un pic de căldură, scorjind tencuiala ce se zărea prin tapetul de hârtie sfâșiat pe o lungă porțiune.

— Oricum, spuse Fernande așezându-se pe marginea patului, la câțiva pași de Angèle, e mai plăcut jos și doamna Londe a plecat.

— Da, dar se poate întoarce dintr-un moment într-altul, și eu n-am niciun chef s-o văd.

— Chiar n-o să mai vorbești niciodată?

— Cât mai puțin dacă se poate, draga mea. De ce mă întrebi? Tu nu poți pricepe cât rău mi-a făcut doamna Londe.

— Ce știi tu? Îți închipui că nu-s la curent pentru că am treisprezece ani și jumătate? Te înșeli. Sunt fete și mai mari ca mine, care nu știu ce știu eu.

Rostise aceste cuvinte cu un fel de mândrie și întinse fața spre Angèle, care întorcea capul, stânjenită de ochii negri ce păreau să-i caute trăsăturile prin ochiurile șalului.

— Dacă nu mă crezi, continuă Fernande după câteva clipe de tăcere, n-ai decât s-o întrebi pe doamna Londe. Dar tu nu vorbești cu ea, adăugă fata cu ipocrizie, uitasem.

— Te sfătuiesc să nu-ți prea faci de lucru cu doamna Londe. Tot timpul te ții de fustele ei, micuțo. Într-o zi ai să regreti că ai ascultat-o.

— De ce? Tu nici nu știi ce discutăm noi. E foarte drăguță cu mine. Îmi dă voie să fac ce vreau. Dacă ai ști câtă încredere are în mine! Mereu îmi spune că-s destul de mare acum ca să nu mai fiu dădăcită și că n-am de dat nimănui socoteală de ce fac. Asta-mi place grozav.

— Și maică-ta?

— Maică-mea e încântată. Ia jumătate din banii pe care-i câștig aici la doamna Londe și depune restul la casa de economii. Am până acum peste cincizeci de franci.

— Norocul tău, spuse Angèle pe un ton dintr-odată blând. O să-ți prindă bine mai târziu.

— Sigur că da, așa-mi spunea și mămica, deunăzi. Ca să nu mai vorbim că doamna Londe mă învață să cos, să spăl vasele; asta prinde foarte bine, îți dai seama.

— Foarte. Și ce te mai pune să faci, doamna Londe?

— Oh! Îi mătur camera, îi fac patul. Ce, tu nu știi? Eu fac curățenie la ea în cameră, dimineața. Tot eu duc sus și cărbunii. Nimeni afară de mine n-are voie să se atingă de încălzitorul ei; i-l pregătesc zilnic, dimineața și seara.

— Păi ești o domnișoară în toată firea! Pun pariu că te trimite să-i faci și comisioanele.

— Bineînțeles. Suferă groaznic din cauza picioarelor! Numai pe-o vreme dintr-asta mai poate ieși din casă: rece și uscat, așa-i place ei.

— Grozav. Azi trebuie să fie mulțumită. Dar ia spune-mi tu, Férnande, ce fel de comisioane te pune să-i faci?

— Păi să vezi. Uneori mă trimite până la mercerie, alteori la băcănie. Niciodată la ceilalți furnizori pentru că se teme să nu mă înșele. Acum... Oh! dar ăsta-i un secret și m-a pus să-i promit că nu povestesc nimic.

— Mie poți să-mi spui totul, micuțo. Știi tu, de la mine nu află nimeni nimic.

— În sfârșit, ție, Angèle, o să-ți povestesc, deși sunt sigură că dacă ar afla că ți-am spus, s-a terminat cu prietenia noastră.

— Fii pe pace.

— Ei bine, deunăzi m-a trimis la un bărbat.

— Ce vorbești?

— Da, m-a trimis cu o scrisoare la domnul Domène, farmacistul din Chanteilles. Mi-a spus: „Oare ești o fată destul de mare ca să te trimit la un bărbat?” Eu am răspuns că da, firește. Atunci mi-a dat scrisoarea și eu am dus-o domnului Domène.

— Și? Vorbește odată, haide.

— Ce-i cu tine? Te-ai supărat?

— Da' de unde, draga mea Férande. Povestea ta mă interesează; sunt tare curioasă să aflu urmarea. Și domnul Domène ce ți-a spus?

— A fost foarte drăguț. Mi-a dat moșmoane și o pungă cu gomine. M-a dus apoi cu el în odaia din dos. Acolo s-a apucat să-mi turuie verzi și uscate. M-a întrebat dacă nu mi-e frig la picioare numai cu șosete în toiul iernii. Tu știi că doamna Londe nu-mi dă voie să pun ciorapi. Zice că trebuie să mă călesc.

— Da, și după asta?

— După asta m-a întrebat dacă port tricou, un tricou ca lumea și călduros. Eu am zis că da, dar el n-a vrut să creadă și ținua morțiș să-și vâre degetele sub șorțul meu. Nu crezi? Eu râdeam pentru că mă gădila și-am scăpat din mână punga cu gomine și-n

clipa aceea el a auzit că intră cineva în prăvălie. Mi-a dat atunci o monedă de doi franci și mi-a spus că asta-i drept răsplată că i-am adus scrisoarea și trebuie să-mi fi fost frig la picioare. Pe urmă, când am vrut să adun gominele de pe jos, mi-a zis că să le las și mi-a dat altă pungă. După aia m-a condus afară, dar nu prin prăvălie ci printr-o ușiță ce dădea într-un coridor. Mergi până la capăt și te pomenești în stradă.

— Și i-ai povestit toate astea doamnei Londe?

— Oh! dar nu i-am spus că m-a și sărutat...

— Te-a sărutat?

— Sigur că da, nu ți-am spus? Încolo i-am povestit totul doamnei Londe. I-am arătat și moneda de doi franci. Mi-a zis că pot s-o păstrez și n-am nevoie să-i pomenesc și maică-mii de banii ăștia. Și pe urmă cu scrisoarea, știi?

— Scrisoarea?

— Sigur că da, scrisoarea domnului Domène, ce naiba.

— Și ce-i cu ea?

— Ei bine, nici nu s-a uitat măcar. A vârat-o în buzunar, simplu; fără s-o citească măcar. Poftim de scrie-i scrisori unuia ca ăsta!

Ultimele cuvinte ale Férnandei fură urmate de câteva secunde de tăcere, în timpul cărora Angèle rămase nemișcată, cu capul plecat și cufundată, judecând după toate aparențele, într-o meditație din care înfățișarea îngrijorată a Férnandei nu izbutea s-o scoată.

— În sfârșit, spuse ea cu voce brusc schimbată, sper că ai să-i povestești și maică-tii toate astea, nu-i așa?

— De ce? Doamna Londe mi-a spus că nu-i nevoie.

— Iar eu ți spun că-i foarte grav, dimpotrivă.

— Am făcut rău că ți-am povestit, izbucni Férnande. Dar n-ai să afli niciodată ce-a spus doamna Couze despre tine și iubitul tău.

— Ce? exclamă Angèle ridicându-se deodată, doamna Cauze a spus ceva...

— Da, am auzit-o eu, eram în odaia de alături și coseam, iar ea vorbea cu doamna Londe. Dar nu-ți spun ce-a zis.

— Férnande, n-ai dreptul să taci. Tu nu știi că eu pot să mor. Trebuie să-mi spui totul. Te implor Férnande, auzi?

— Jură mai întâi că n-ai să povestești nimănui întâmplarea cu domnul Domène.

— Da, da. Ți-o jur.

Se așează lângă fetiță, pe pat, și-i cuprinse o mână între mâinile sale tremurătoare.

— Eram alături și coseam, începu copilul care abia aștepta să-și destăinuiească secretele. Doamna Londe mi-a spus să ies pentru că era și doamna Couze și nu-i place să fiu de față când are musafiri.

— Da, știu asta.

— Doamna Cauze a spus întâi că nu mai ești de văzut și că domniile din restaurant te regretă grozav, desigur. Atunci doamna Londa a răspuns: „Nu-i una, sunt o mie în locul ei”. Nu păruse deloc încântată când doamna Couze a izbucnit în râs, și s-a răstit la ea nițel, adăugând: „De altfel, am eu în vedere pe cineva care s-o înlocuiește”.

— A spus ea asta?

— Da. Și doamna Couze a râs iar și-a întrebat-o pe doamna Londe dacă pe mine mă are în vedere. Eu! Îți dai seama ce surpriză pe mine. În momentul acela doamna Londe s-a supărat și i-a strigat să tacă din gură. Doamna Couze a tăcut o bucată de vreme, apoi a întrebat-o pe doamna Londe dacă crede că o să-l prindă până la

urmă pe omul care l-a ucis pe domnul Sarcenas și te-a atacat pe tine.

— Da, și-atunci?

— Nici asta nu prea părea să-i convină doamnei Londe. l-a zis doamnei Couze că-i o fricoasă și numai ea cu trăncănelile ei e vinovată că toată lumea din Lorges moare de frică. Atunci, doamna Couze s-a zbârlit și i-a răspuns că nu-i singura din oraș care crede că asasinul este... Ghici cine?

— Nu știu. Spune repede.

— Domnul Guéret, care a fost de două ori pe aici și-a dispărut a doua zi după crimă.

— Doamne, Dumnezeule, ce tot îndrugi tu, Férnande? Dar doamna Londe, ea ce-a răspuns? Vorbește odată!

— A zis că nu-i adevărat și toată lumea e sigură că-i vorba de o bandă de răufăcători care a făcut asta. Doamna Couze a zis, că nu. Strigau amândouă. Nici nu mai trebuia să stau cu urechea la gaura cheii ca să le aud.

— Și ce spuneau? Zi mai repede.

— Stai puțin, mai repede nu pot. Doamna Couze a zis așa: „Toată lumea știe că iubitul Angèlei e făptașul, pentru că poliția îl caută și el nu mai îndrăznește să se arate în lume”. Când a auzit doamna Londe una ca asta, i-a strigat: „leși afară!” cu o voce care pe mine m-ar fi băgat în sperieți, dar doamna Couze îi dădea înaintea, ea care totuși pare atât de sfioasă; se bâlbâia și doamna Londe răcnea așa de tare că abia mai înțelegeam ce-și tot spuneau. Și-apoi, dintr-odată, doamna Couze a început să strige și mai tare ca doamna Londe: „Cred și eu că-i ții partea”, zicea ea. Și-a mai zis ceva, ceva îngrozitor.

— Ce anume? spune repede, hai!

— A zis: „E limpede. Aici e ascuns!”.

Angèle lăsă mâna fetei și se depărtă fără o vorbă, dar tremura atât de tare încât Fernandei i se făcu milă de ea.

— Ce-ai pățit, Angèle? Dar asta nu-i. adevărat, haide.

Vru s-o îmbrățișeze dar tânăra femeie, cu un gest instinctiv, își trase iar șalul pe față. Trecură câteva secunde fără ca Angèle să poată scoate un sunet: apoi se eliberă cu blândețe din strânsoarea Fernandei și întreabă în sfârșit:

— A mai spus ceva?

— Nu, a plecat imediat. Ți-e rău? Vrei să te întinzi puțin?

— Vreau să mă lași singură, Fernande, șopti Angèle.

— Dacă aș fi știut, nici nu ți-aș fi povestit toate astea. Mă și gândeam de altfel. Eram sigură că ai să suferi.

— Nu-i vina ta, micuțo. Dar să nu mai spui nimănui ce mi-ai povestit.

— Nu, bineînțeles.

Urmă o scurtă tăcere, apoi tânăra femeie spuse cu voce mai fermă:

— Fernande, sunt nefericită, tare nefericită. Dacă într-o zi o să am nevoie de tine, ai să m-ajuti?

— Dar știi bine că da, ce naiba.

— De trei luni încoace duc o viață îngrozitoare, Fernande. Nu mai văd pe nimeni. La început s-a crezut că rănilor se vor vindeca în două săptămâni. Într-adevăr, s-au închis, dar urmele o să rămână pentru totdeauna. Nu îndrăznesc să mă arăt în asemenea hal.

Va trebui totuși să-mi reiau lucrul. Când te gândești ce fericită eram la spălătorie și eu habar n-aveam! Îți amintești ce drăguță am fost?

— Ce tot spui! Dar ești încă.

Angèle scutură din cap.

— Nu m-ai văzut după aceea...

Se opri și păru să chibzuiască.

— Ia spune-mi, micuța mea Férnande, reluă o clipă mai târziu, tu mă iubești? Nu ți-e frică de mine, așa, un pic?

— Frică, Angèle?

— Da. Veșnic mă vezi îmbrobodită cu șalul ăsta. Trebuie să fie foarte trist. Uneori mi se pare că te uiți la mine de parcă ai spera să-mi vezi fața prin ochiurile șalului.

— Nu-i adevărat, spuse Férnande cu un aer surprins.

— Ba da, ba da, continuă Angèle cu voce blândă. Niciodată n-aduc vorba despre asta, înțelegi. Prea mă doare să mă gândesc că am ajuns o slută. În fiecare dimineață mă privesc în oglindă, și, câteodată, îmi spun că merge spre bine, și-apoi, sunt zile când mi se pare că, dimpotrivă, e mult mai rău; când te vezi toată ziua și nu te mai gândești la altceva, ajungi să nu mai știi cum arăți de fapt.

— Nu trebuie să te mai gândești atât, răspunse Férnande, neliniștită de tonul pe care fuseseră spuse aceste cuvinte.

— Ușor de vorbit. Vezi tu, aș avea nevoie de cineva care să-mi spună adevărul, cineva care să nu mă fi văzut la față în ultimele trei luni și căruia să mă arăt.

— Doamna Londe ți-ar spune imediat.

— Doamna Londe, repetă Angèle cu furie în glas. Ea ar fi foarte încântată să vadă cât rău mi-a făcut.

Fetița păli.

— Dimpotrivă, spuse. Doamna Londe îmi zicea că speră să te vadă curând vindecată, pentru ca să-ți poți relua slujba.

— Din cauza ei s-a întâmplat totul, Férnande. Dacă n-aș fi cunoscut-o pe femeia asta, și-acum aș fi fost frumoasă ca pe vremuri.

O luă pe Férnande de mână și, ridicându-se brusc, se așează în fața ei.

— Vreau să te rog ceva, îi spuse cu tărie. N-ai să mă refuzi, nu-i așa? Ai spus că ții mult la mine. Ascultă! Am să scot șalul. Tu ai să vii lângă fereastră și ai să te uiți la mine. Vrei? Spune, vrei?

Férnande izbucni în plâns.

— Ce-ai pățit? întrebă Angèle căzând în genunchi în fața ei. Ți-e frică? Ți-e frică de mine? Pe vremuri mă îmbrățișai atât de tare, nu-ți mai aduci aminte? Îmi cuprindeai gâtul și spuneai că nu vrei să mă lași să plec. Iar acum, când sunt singură și toată lumea mă urăște, chiar și tu ești împotriva mea? Micuța mea Férnande, te implor, fii bună cu mine. Îți jur că nu-i nimic ca să te sperii. Crezi că eu m-aș uita în oglindă în fiecare dimineață, dacă mi s-ar face frică din cauza asta? Nu este decât o simplă cicatrice. Numai că mi-e rușine când mi-aduc aminte că acum trei luni arătam mai bine decât acum.

Cuvintele Angèlei o liniștiră pe fetiță, care își șterse lacrimile.

— Când ai să ieși pe stradă? întrebă ea.

— Când? Măine chiar, dacă-mi spui tu că nu m-am schimbat prea mult. Vezi că poți să-mi fii de folos? Haide.

Și ridicându-se o trase blând către fereastră.

— Uite, îi spuse așezându-se în colț, în așa fel încât să existe între ea și Férnande o distanță de câțiva pași, prima impresie e cea mai importantă. Încearcă să uiți fața mea de altă dată și spune-mi drept dacă pot ieși mâine. Și nu mai fă mutrița asta, draga mea. Parcă ai să-l vezi acum pe dracul în persoană! Haide, nu vreau să fii tristă din cauza mea. Uite, închipuie-ți că ești la teatru. Se opri o clipă, apoi reluă pe tonul solemn al crainicului care anunță un spectacol: „Doamnelor și domnilor, reprezentația noastră începe, cortina se ridică. Priviți!”

O tăcere grea urmă ultimului cuvânt pronunțat cu voce gătuită. Apoi, copilul scoase un strigăt, ca și cum, pe neașteptate, i s-ar fi tăiat răsufklarea, căci se aștepta să vadă niște răni hidoase pe un chip oarecum familiar, dar în fața ei se afla o femeie pe care n-o cunoștea și-ai cărei ochi măriți de neliniște mai păstrau, singuri, ceva din frumusețea ce pierise pe vecie din carnea stâlcită. Totuși, proporția trăsăturilor nu se schimbase deloc și minunata arhitectură a frunții, a orbitelor și-a nasului dăinuia încă, dar două răni adânci, două dăre late și tivite cu alb brăzdau o față de-acum încolo jalnică; prima, pornind de la tâmpla dreaptă, scobește un obraz și dunge buzele, pentru a le impune parcă tăcerea; cealaltă zdrobește o parte din maxilar și bărbia, dispărând sub ureche. Ai fi spus că, nemulțumită de opera sa, o mână nemiloasă a vrut s-o anuleze, însemnând cu două dăre groase de cretă cicatricile crunte ce-o condamnau.

— Haide, spuse în cele din urmă Angèle cu un suspin dureros, nu mai sta așa fără să scoți o vorbă, Férande.

— Da, șopti fetița, rămânând nemișcată.

— Vezi, reluă tânăra, m-am obișnuit cu gândul că niciodată nu voi mai fi ca pe vremuri, dar cred, cu toate astea, că, într-o bună zi, lucrurile se vor mai îndrepta. Tu nu crezi? întrebă ea după o scurtă pauză.

— Sigur că da, Angèle.

Încercarea la care fusese nevoită să-și supună vanitatea îi mai ușurase puțin inima, și, departe de-a înțelege zădărniciă tragică a reflecțiilor sale, îngrijorată poate de ceea ce urma să-i spună fetița, Angèle continuă să vorbească:

— La început, credeam că voi muri de rușine văzându-mă astfel. Totul e să te obișnuiești. Mi-am păstrat ochii, asta-i cel mai important. Oh! Dacă s-ar putea să dispară și semnele albe! Am

impresia că pielea a redevenit ceva mai roză jur-împrejur. Am observat că în plină zi, în plin soare se vede mai puțin; numai când mă întorc cu spatele la fereastră e foarte urât, dar și-atunci n-am decât să plec capul, pricepi tu?

Și înclină capul, nelăsând la vedere decât creștetul pe care părul negru și greu era despărțit printr-o cărare. Férnande tăcea mai departe; palidă, cu mâinile la spate, părea că se teme să facă vreo mișcare.

— Recunoaște, spuse Angèle, că nu-i chiar atât de groaznic cum credeai. Ceea ce-i groaznic la vedere, e sângele, nu-i așa? Dar o cicatrice... în sfârșit, dacă m-ai întâlni pe stradă, ți-ar fi frică? Spune!

— Nu.

— Minunat! Va să zică pot să ies? Dacă ai ști ce senzație am avut aflându-mă înaintea ta fără să trebuiască să-mi acopăr fața cu șalul! Ajunsesem să-mi fie frică de mine însămi. Și-a fost destul să-l dau jos, ca să mă simt grozav de bine! Știi, de mult nu m-am mai simțit așa și sunt fericită pentru tot ce mi-ai spus.

Pronunțase aceste cuvinte cu volubilitate și izbucni deodată în râs; o bucurie subită îi aprinse privirea și-i îmbujoră obrajii, ascunzând albul cicatricelor. Ce speranță o însuflețea, pentru ca într-o singură clipă să uite atâtea zile de suferință? O apucă de mână pe Férnande și-o trase alături de ea, pe pat.

— Mi-ai promis că ai să fii sinceră cu mine, Férnande, reluă Angèle cu voce mai gravă. Ascultă-mă. Am o mulțime de planuri de viitor. Doar îți dai seama că n-am de gând să trăiesc așa toată viața, ca într-o închisoare. M-am săturat să tot spăl rufele doamnei Londe și să-i cârlesc lenjeria pe gratis. Măine ies, așa am hotărât. Acum vreau să-ți pun o întrebare serioasă. Gândește-te bine înainte de-a răspunde.

— Da.

— Tu ești foarte tânără încă, dar mi-ai spus că știi multe, nu? Ei bine, uită-te la mine. Ce zici, dacă un bărbat m-ar vedea așa cum sunt acum, ar zice că-s urâtă?

— Urâtă? Nici vorbă.

— Ești convinsă că nu spui așa numai ca să-mi faci plăcere? Și crezi că s-ar putea îndrăgosti de mine?

— Da, Angèle.

— Și s-ar apropia de mine și mi-ar spune: „Domnișoară, te iubesc!”. Dar după aceea?

— După aceea?

Sigur că da, ce-ar face după aceea? M-ar lua de mână, nu-i așa, și m-ar săruta. Asta ai vrut să spui?

— Da.

Angèle începu să râdă.

— Spune-mi, continuă, crezi că domnul Domène m-ar fi sărutat dacă aș îi fost în locul tău, deunăzi?

Fetița lăsă capul în jos.

— Ei bine, spuse Angèle ridicându-se brusc în fața ei, sărută-mă tu!

Stătea în picioare, între fereastră și Férnande, pândind pe fețișoara din care fugise tot sângele o expresie care s-o liniștească pe deplin; dar nu văzu decât o gură crispată și niște ochi ce se umpleau de lacrimi. Spectacolul acestei spaime îi puse un nod în gât. Nicio oglindă, oricât de limpede și de crudă, n-ar fi putut arăta mai deslușit urâciunea sa, ca privirea înspăimântată a Férnandei. Simți că o lasă puterile și i se taie genunchii. După ce oscilase luni de-a rândul între speranță și disperare, se pomenea dintr-odată în fața unei certitudini hidoase: inspira oroare. Un copil refuza s-o sărute. Îi întoarse brusc spatele și, fără a rosti o vorbă, se îndreptă

spre fereastră. Câțiva trecători străbăteau mica piață, o bătrână doamnă căreia numai anii îi stâlciseră fața, un băiețuș cu pielea intactă. Oare ei bănuiau că ea se afla acolo cu inima sfâșiată de tristețe?

„Probabil că Fernande n-a înțeles, gândi ea. Am s-o mai rog o dată”.

Se întoarse către fetița care nu îndrăznise să facă vreo mișcare și-o privea în tăcere. Angèle deschise gura, dar de spaimă îi pierise glasul. Ea însăși păru uimită de neputința de-a mai lega cuvintele pe care voia să le rostească. Ce liniște cumplită domnea în încăperea! Ar fi vrut să răcnească, să răcnească până ce i s-ar tăia răsuflarea, până ce viața s-ar scurge dintr-însa, pentru că nu era chip să scape din iadul acesta decât prin moarte. Brusc, picioarele o trădară și căzu în genunchi, cuprinse trupul Fernandei care se ridica pe jumătate, cutremurată de scârbă la atingerea brațelor ei; și, înfundându-și capul în pieptul fetiței, cu părul răsfirat pe șorțul ei de școlăriță, izbucni într-un plâns de nebună, cu urlete din care parcă răzbea un hohot de veselie drăcească.

IV

În salonul lung și mohorât, cu vârfurile degetelor încrucișate, cu picioarele pe încălzitor, doamna Londe își aștepta clienții. Stătea nemișcată; o pelerină tricotată îi acoperea umerii puternici, din ce în ce mai aduși în ultimul timp, și ochii neclintiți, cu privirile îndreptate, ca să zicem așa, înăuntru, păreau fixați asupra unei viziuni interioare, a cărei melancolie se citea pe trăsăturile feței. Mica vază de cositor din față era goală; o păstra totuși, din teama superstițioasă de a nu-și strica destinul modificând măruntele tabieturi ale vieții zilnice. Puțin îi păsa că anotimpul îi refuză

florile. Avea ea alte griji. Se întâmpla ceva foarte grav, ceva atât de grav, încât, pusă în fața unei situații fără precedent, doamnei Londe îi pierise tot curajul și nu mai era în stare de nimic, să cheme chelnerul, de exemplu. Unde erau vremurile când îi porunca să aducă supa, pentru a sili astfel clienții să apară? Acum nu mai îndrăznea. Pierduse încrederea în acest procedeu din zilele sale de glorie; nu i-a fost dat oare, chiar săptămâna trecută, să vadă unsprezece farfurii pline cu supă, fumegând și-apoi răcindu-se în așteptarea clienților întârziați?

Era ora șapte și douăzeci și cinci; știa exact, numărase minutele secundă cu secundă, urmărind tic-tacul pendulei negre. Neliniștea, mânia îi picurau fiere în sânge și-i îngălbeneau obrajii sub stratul de pudră mov. Era singură cuc în salon. Cu toate acestea, chiar de-ar fi să moară la pupitrul ei, și tot va aștepta, gândea ea, până ce ușa se va deschide și-o să apară careva.

În soba de lângă masa comună, focul ardea, îi auzea murmurul care pe vremuri i se părea vesel și reconfortant. Acum căldura lui îmbietoare se risipea zadarnic în aerul rece. La tulburarea sufletească a doamnei Londe se adăuga și o indispoziție fizică ce-o făcea să se întrebe cu spaimă cum va reuși să stea nemișcată o oră și jumătate, poate chiar mai mult. De unde această nevoie chinuitoare să vomite? Nu mâncase nimic la ora patru, îi fusese greață, și-acum simțea cum o cuprinde o sfârșeală.

De ce atâta suferință? gândea ea. Ani întregi trăise în calmul unei vieți banale și lipsită de griji; totul părea să fie rânduit pentru totdeauna, scularea, culcarea, mesele, ba chiar plăcerile și tristețile; și dintr-o dată, un mare haos. Cele mai vechi tabieturi erau puse din nou sub semnul întrebării, însăși fondul existenței sale răsturnat. Fiecare ceas aducea o nouă emoție, fiecare început de zi amenința cu un dezastru. Cineva apăruse și, odată cu el,

nenorocirea. Acel cineva era Guéret. De când cinase în restaurant, totul mergea prost. Ar fi trebuit să-și dea seama că mutra lui ursuză, mușenia lui nu prevestesc nimic bun. Din pricina lui, Angèle trebuia să se ascundă ca o leproasă; din pricina lui, doamna Londe nu mai știa ce se întâmplă prin Lorges și ascendentul pe care îl dobândise asupra clienților slăbea puțin câte puțin; tihna bătrâneții compromisă, chinul curiozității nesatisfăcut, umilința, furia de-a simți cum i se scurge printre degete tot ce credea că stăpânește pe vecie – un puhoi de belele se abătea asupra-i pe neașteptate, când și una singură din toate acestea i-ar fi fost mult prea de ajuns. Și cine purta toată vina, dacă nu monstrul pe care îl mai și poftise să vină la ea? Ah! dacă ar fi putut ști, dacă cerul milostiv ar fi putut s-o prevină! Dar în ceasuri grele ca acestea, doamna Londe nu credea în religie. Nu se gândea la cer decât atunci când era în toane bune; de exemplu, pe vremea când Angèle îi aducea câțiva gologani și câteva bârfe mărunte pe seama unora și-a altora, și când la bucuria de-a strecura cinci franci într-un sertar și de-a afla noutăți, mai încerca nevoia să adauge și-o altă satisfacție: sentimentul că-i o femeie cinstită. Dar acum se considera trădată, trădată de oameni, de Dumnezeuul despre care se spune că e drept și care se distrase stricând savanta mașinărie a vieții sale burgheze. Dar ea nu va cere ajutorul nimănui pentru a-și împlânzi durerea, pentru a abate catastrofele ce nu vor întârzia; va rămâne singură, așezată la pupitrul ei, ca o zeitățe fulgerată pe ruinele propriului templu. Era. ora șapte și jumătate. Ar fi vrut să fie opt, nouă, pentru ca dezastrul să fie deplin și nedreptatea Providenței dovedită o dată pentru totdeauna.

Și, trecând de la teamă excesivă pentru ziua de mâine la bucuria de a-și imagina toate catastrofele posibile, se văzu părăsită de clienți, ruinată, doborâtă de mizerie, în sfârșit, la cheremul celor

care o acuză că-l ascunde pe criminal sub acoperământul ei; pentru că acest zvon absurd, născut din frică, dobânda din ce în ce mai multă crezare. Curând, invidia și ranchiuna ce mocneau de atâta timp în jurul ei aveau să izbucnească asemenea unei molime pustiitoare ce se declara abia după o incubație de câțiva ani. Era destul de dușmănită pentru situația de care se bucura, pentru restaurantul al cărui faliment îl doreau cu toții, pentru cei câțiva gologani puși deoparte pentru zile negre! Ce mai putea aștepta acum de la viață, ea, care crezuse în trăinicia, în veșnicia lucrurilor, în loialitatea viitorului, în propriile sale puteri. Era ora opt fără douăzeci și cinci.

De-acum încolo, în starea la care ajunsese i se părea aproape indiferent dacă vor mai veni sau nu, dacă supa va fi mâncată sau va arde pe fundul cratițelor. Dincolo de-o anumită limită, loviturile soartei nu mai au niciun efect. Astfel gândea când ușa se deschise; mâinile sale făcură un gest involuntar de surpriză pe care și-l reprimă numaidecât. Întâi au intrat trei, apoi unul, și în cele din urmă încă trei. Parcă așteptaseră afară, intenționat, după copacii din piață, ca s-o sperie, să se răzbune astfel pentru toate jignirile îndurate. Cu toate acestea, inima doamnei Londe începuse să bată cu putere și, cum toți o salutau înainte de a se așeza, ea le răspunse la salut cu un aer cât se poate de maiestuos, nu fără oarecare indiferență plătită cu mari eforturi.

Dacă ar fi acceptat să-și pună o clipă lornionul, nefericita ar fi citit pe fețele clienților o siguranță pe care nu le-o știuse niciodată. Se uitau la ea fără să clipească. Oare, pentru că nu-i mai înfricoșa, sau ghiceau că nu prea mai vede bine și prin urmare n-o să observe aerele lor impertinente? Câteva minute mai târziu, toată lumea mânca, și-n ciuda cumplitei umiliri pricinuite de întârzierea pe care a trebuit s-o accepte fără crâcnire, simțea că simpla lor prezență o

trezește iar la viață. Desigur, nu veniseră toți; chiar și ochii doamnei Londe deslușeau un mare gol în capul mesei, și totuși o bucurie timidă îi învia din nou în inimă. Nu era totul pierdut. După atâtea chinuri era minunat să constate că salonul își reia aspectul obișnuit. Chelnerii se învârtteau acum în jurul mesei, strângând farfuriile de supă cu gesturile lor repezite, de care nu vor izbuti niciodată să se dezbrace. Se iveau însă o problemă ce trebuia grabnic rezolvată. Ce-i de făcut cu farfuriile celor absenți? Să le lase, să le strângă de pe masă? Ce atitudine să ia? Lăsându-le, mărturisea o speranță, ridicolă în cazul că va fi dezmințită; dar poruncind să fie duse la bucatărie, nu însemna oare să recunoască o înfrângere?

Își simți obrajii în flăcări numai gândindu-se la disprețul pe care îl vor stârni, poate, cuvintele ei, căci, fără să-și vadă bine clienții și fără să audă clar discuția lor, ceva o avertiza că sunt porniți împotriva ei. De câteva săptămâni nu mai știa nimic despre necazurile și distracțiile lor; dispăreau în mister ca într-o beznă din ce în ce mai adâncă, pe care privirea slăbită n-o va mai străpunge niciodată. Și, pe măsură ce se depărtau și redeveneau niște necunoscuți imperiul ei se destrăma. Într-adevăr, cine era ea fără ochii, fără urechile Angèlei, și la ce bună intuiția cu care fusese înzestrată? Ca să se chinuiască mai mult? A mirosi doar prezența unui secret din care nu poți afla nici cel mai mic amănunt, nu-i oare mai greu de suportat decât ignoranța absolută a celui care nu bănuiește nimic? Ea, dimpotrivă, bănuia totul, dar, Doamne, ce noapte nu e preferabilă acestei palide licăriri? Și, cu îndărătnicia bătrânelor maniace a căror minte se încețoșează odată cu vârsta și cu amărăciunile, își recapitula toate nenorocirile, atribuind o origine comună până și celor mai mici necazuri. Dacă trebuie să rezolve acum problema spinoasă a celor trei farfurii de supă, asta

din cauză că în ultima vreme clienții au dobândit năravul nesuferit de-a întârzia. Și de ce întârzie? Pentru că n-o mai respectă. Și de ce n-o respectă? Pentru că se simt la adăpost de curiozitatea ei și-și redobândesc treptat independența. N-o mai avea pe Angèle care să-i lingusească și să le smulgă micile secrete. Ce amar era gândul că toată această situație se crease din vina ei! Da, în definitiv, ea este singura vinovată, de vreme ce-l invitasese atât de stăruitor pe ticălosul acela pe care s-ar fi convenit să-l alunge ca pe un ciumat. Poate că acolo la masa, chiar la picioarele ei, își rumegase crima ce-o ruina; și ea care n-a știut absolut nimic, care a dat ordin să fie servit, smintita! Ah! afară cu supa aia, mai bine vărsată în strachina câinelui, aruncată pe stradă, decât s-o dea unor oameni!

Era pe punctul de-a porunci ca cele trei farfurii pline să fie duse la bucătărie, când ușa se deschise din nou în fața domnului Goncelin (Goncelin! întotdeauna primul, pe vremuri) și a domnului Pariset. Intrară cu pălăria pe cap, plini de ifose. Doamna Londe fu cuprinsă de-o emoție violentă. Ceva o să se întâmple, acești oameni o să-i facă un rău. Duse mâna la inimă, vrând parcă să înăbușe bătaile ce-i zguduiau coșul pieptului. Și totuși, nu. Iată că se întorc spre dânsa și-o salută grav. Ea le răspunde ca un automat, cu fața descompusă de groază, cu mâinile umede în mitenele negre. Își bat joc? Ce tot dau din cap, privind spre ușă? Și ceilalți, de ce râd? Ciulea urechea și nu prindea decât un murmur enervant. Deodată, tresări. Domnul Goncelin, care se afla între domnul Blondeau și domnul Verdet, dar încă nu se așezase, domnul Goncelin se uita la ea și vorbea.

Ce tot spune? Recunoștea timbrul nițel mai gros, accentul țărănesc al vocii care suna ca printr-o pâclă, dar nimic precis n-ajungea la urechile ei, nu se deslușea niciun cuvânt. Poate că intenționat nu articula mai clar. Doamna Londe simți cum

sudoarea îi brobonește fruntea la rădăcina părului și se prelinge apoi agale pe piele; își trecu dosul palmei peste sprâncene și încercă să salveze pudra și rujul de pe obraji de șiroaiele ce amenințau să le ia cu ele. Între timp, domnul Goncelin tăcuse și toți clienții o priveau ținută, așteptând fără îndoială un răspuns la întrebarea pusă cu câteva clipe în urmă. Totul se înceteșă în fața ochilor ei; i se părea că o lumină orbitoare inundă brusc salonul, exceptând becul de gaz ce devenise complet negru. Veșmintele începeau să i se lipească de piele. Îi veni să răspundă la întâmplare: „Bine!”, când domnul Goncelin, ducând mâinile pâlnie la gură, strigă cu voce tare și sacadată:

— Pe domnul Léon să nu-l mai așteptați. Nu mai vine!

Ea răspunse: „Bine!” pentru că acesta era singurul cuvânt care-i trecea prin cap, și-l scăpase ca pe un strigăt de groază. O amețală dureroasă o sili să coboare pleoapele, dar mai apucă, să-l zărească pe domnul Goncelin luând loc și despăturind șervetul, în mijlocul râsetelor celorlalți. Își dădea seama că decăzuse, că totul s-a sfârșit; și lacrimile îndeplineau acum ceea ce sudoarea nu izbutise; erau lacrimi de deznădejde ce-și scobeau răbdător drumul prin fard, de la ochi până la colțurile gurii. Nimeni n-o mai băga în seamă. Putea să se lase în voia durerii, să se îmbuibă ai tristețe. Printre picurii mari ce tremurau pe marginea genelor, vedea ca prin ceață mica vază de cositor și registrul negru ce-i aminteau atâtea. La ce bun să-și facă iluzii deșarte? Domnul Léon nu mai vine. Măine îl va urma altul, și peste o săptămână va trebui să închidă restaurantul, să arunce, dracului toate cratițele și poate chiar să plece din oraș. Căci își dădea perfect seama că toți o urăsc și au de gând să-i facă zile fripte. Ar fi trebuit să bănuiască de altfel că o pândește o nenorocire încă din ziua când domnul Léon și-a achitat toată datoria, vreo patruzeci de franci; e limpede că împrumutase banii

de la vreun prieten, de la patronul său și ea, care-și închipuia că-l are la mână pentru totdeauna! Ca și cum ai vrea să ții apa-n loc!

Acum, că se resemnase în fața adevărului, înțelegea mai bine de ce sunt porniți acești oameni împotriva ei. O dușmăneau pentru că îi lipsea de Angèle. Timp de câteva săptămâni tot întrebaseră: „Cum se mai simte domnișoara Angèle? S-a făcut bine?” Dar răspunsul era întotdeauna același: „Nu chiar așa de bine ca să poată ieși. Mai așteptați.” Putea oare să-și îngăduie riscul de a-i scârbi de Angèle înapoindu-le-o prea devreme? Sigur că de mult nu mai examinase fața nefericitei, pentru că tânăra femeie se ascundea și de ea ca de toată lumea, dar își amintea mult prea bine înfățișarea ei groaznică din ziua când fusese adusă acasă. Pe de altă parte, nu se încumeta să le explice clienților că frumusețea Angèlei este compromisă probabil, iar singura șansă de vindecare deplină cere timp. De aceea, se gândea să iasă din încurcătură vorbind de o criză de nervi survenită în urma atentatului, dar această criză nervoasă dura de trei luni și domnii clienți se arătau din ce în ce mai neîncrezători.

Și-apoi, doamna Londe nu era singura care să-și fi văzut nepoata în halul în care o lăsase sălbaticul ei agresor. Mai existau câțiva martori și-ar fi însemnat să dovedească o proastă cunoaștere a firii omenești închipuindu-și că au tăcut din gură. Toată lumea spunea că Angèle nu se mai arată pentru ca urma rănilor n-a dispărut, și-i atât de urâtă, încât se teme să nu sperie oamenii pe stradă. Degeaba susținea doamna Londe că nu-i adevărat; la început; determinase o oarecare ezitare a opiniei publice, căci nu de mult se bucura încă de-o mare autoritate, dar acum era foarte ușor să-i ghicești jocul. Biata bătrână se temea pentru restaurantul ei, și îndruga tot soiul de baliverne cu speranța că va putea preveni un dezastru, dar se dovedise că averea, reputația; tot ce părea că

posedă real și solid pe lumea asta se întemeiază pe lucrul cel mai nesigur și mai schimbător cu putință: gustul câtorva bărbați pentru o femeie. Toată lumea cunoștea secretul acestei povești deocheate. Nimeni nu ignora faptul că, până-n ziua când a început doamna Londe s-o prostitueze pe Angèle, restaurantul Londe lânțuiea fără vreo perspectivă. De atunci, cu siguranță, bătrâna paceaură trebuie să fi agonisit o sumă frumușică, dar se pare că justiția providențială n-o înălțase pe culmea unei situații atât de înfloritoare decât pentru a-i pregăti o prăbușire cu atât mai dureroasă și mai infamantă.

Biata femeie știa că lumea spune multe pe seama ei; totuși, era departe de a bănuși cu câtă asprime e judecată. Dar lumea greșea crezând-o lacomă. La drept vorbind, sistemul de mese pe credit îi aducea mai multă pagubă decât câștig, și dezordinea din registrul ei vădea un spirit în care visul covârșea simțul realităților. Părea exactă, dar această exactitate se mărginea la însemnarea numărului de mese datorat de fiecare client, iar sfârșitul lunii scotea întotdeauna la iveală un deficit, de zece până la cincisprezece franci. O furau? Uita ea să-și noteze toate cheltuielile? Această pierdere ce-ar fi trebuit s-o îngrijoreze n-o alarma din cale afară. Ca proprietară a celui mai important restaurant din partea locului, o scoți oricum la capăt, își spunea ea, și o voce tășnită din acea zonă secretă a conștiinței, în care se ascundeau multe lucruri nemărturisite, se grăbea să adauge: „Mai ales când poți să oferi clienților o fată frumoasă ca Angèle”.

Și iată că, dintr-odată, pierdea acest sprijin. Restaurantul se ducea de râpă numai pentru că un smintit o desfigurase pe Angèle. Cât de adâncă era căinoșenia sorții, cât de înverșunată împotriva liniștii oamenilor! Ah! dacă s-ar fi priceput și ea să mormăie rugăciuni ca habotnicele de la Saint-Jude, ce i-ar mai fi auzit

urechile acestui Dumnezeu care îngăduie asemenea grozăvii! Când te gândești că o fată frumoasă și-n floarea vârstei a fost desfigurată pentru totdeauna, poate, iar femeia de ispravă care a adăpostit-o în casa ei riscă să piardă totul, drept recunoștință, desigur, pentru milostenia sa. Poftim, asta-i ceea ce se numește Providență!

Bineînțeles că doamna Londe reflectase la toate mijloacele prin care să-și salveze situația primejduită. Dar cum? Convingându-și clienții să mai rabde până când Angèle se va restabili pe deplin și-și va redobândi frumusețea pierdută? Sau, de vreme ce aveau nevoie de cineva, ce mare lucru să găsești o persoană tânără și drăguță care să accepte rolul de înlocuitoare? Căci ei simțeau nevoia să-și dispute favorurile unei fete frumoase; Angèle îi obișnuise cu această stare de rivalitate amoroasă și micul război feroce pe care-l purtau între ei de atâta vreme le gâdila vanitatea. Își iubeau trădările și vicleșugurile și-și cultivau gelozia. Și-ntr-adevăr, ce voluptate poate fi mai violentă, mai amețitoare în dragoste decât bucuria de a-ți bate joc de un adversar?

O persoană tânără și drăguță... Doamna Londe, căutase, făcuse anumite demersuri cu toată prudența necesară, dar fără speranțe prea mari: soarta nu-ți trimite de două ori o orfană frumoasă ca lumina zilei și niciuna din nerușinatele alea din Chateilles n-ar fi fost în stare s-o înlocuiască pe Angèle. În cele din urmă, doamna Londe își fixase alegerea; o alegere ciudată, ce putea să mire și la care nu ajunsese dintr-odată, deși mocnea de multă vreme în mintea ei.

Dar momeala cu care avea să-și atragă clienții trebuia încercată întâi și-ntâi; tocmai în acest scop fusese trimisă micuța Férnande la domnul Domène, farmacistul din Chateilles. Rezultatul obținut era cât se poate de promițător, după cum se știe, și, la succesul experienței pregătitoare, doamna Londe simți că se trezește din

nou la viață; dar bucuria sa fu de scurtă durată: domnul Domène avea aproape șaiszeci de ani și la această vârstă bărbații nu sunt prea mofturoși, fapt pentru care, o femeie cu bun-simț nu poate să tragă o concluzie valabilă. Această reflecție îi trezi iar vechea neliniște.

Șovăia s-o propună clienților pe Férnande. Ar părea fie caraghios fie teribil de suspect să-i întrebe dacă n-au nevoie de-o fetiță cu care să iasă la plimbare. Unii din ei erau porniți împotriva ei, domnul Goncelin, de exemplu, și alți doi trei zurbagii, care ar putea profita foarte bine de ocazie pentru a umple orașul cu tot soiul de grozăvenii, ba chiar s-o și denunțe. Și-apoi, ce încredere să ai într-o aiurită ca Férnande? Și-ar putea da seama cel puțin despre ce-i vorba?

În repetate rânduri, după vizita la domnul Domène, patroana trimisese copilul la câțiva dintre clienți, invocând pretexte atât de cusute cu ață albă încât ar fi putut să se lămurească imediat, dar niciunul nu părea să priceapă, sau poate că se temeau și ei să nu dea de vreun bucluc. Degeaba îmbrăca fetița cât mai cochet cu putință, o pieptăna ea însăși, o învăța să zâmbească ademenitor; pe de o parte, în ciuda unor aparențe vioaie și dezghețate, se izbea de prea multă nevinovăție, iar pe de altă parte de lașitate sau de indiferență.

Pe scurt afacerea era primejdioasă și doamna Londe credea că-i preferabil să nu se încăpățâneze; va lăsa lucrurile să-și urmeze singure cursul. Cine știe, poate ca într-o zi, vreunuia din acești domni îi va veni de la sine ideea să se ocupe de Férnande; doamna Londe n-ar mai trebui decât să facă pe proasta și să închidă ochii, așa cum făcuse atunci când domnul Léon a început să-i dea târcoale Angèlei.

Totuși, timpul trecea: Dacă va fi nevoită să aștepte până se mai împlinește Férnande, sau până își redobândește Angèle frumosul chip de altă dată, atunci restaurantul Londe poate da faliment, orice colaborare între patroană și cele două fete devenind inutilă. Ah! de ce nu-i ea cu treizeci de ani mai tânără, cu cincisprezece ani mai tânără! Dacă ar fi cu cincisprezece ani mai tânără s-ar fi descurcat ea singură: ar fi avut exact patruzeci de ani. Cu ce plăcere s-ar fi descotorosit de mucoasa de Férnande și de toanta aia de Angèle care se poate lăsa siluită și desfigurată ziua în nămiaza mare! Singură ea, doamna Londe ar fi fost în stare să conducă două, trei restaurante ca acesta care-i dădea acum atâta bătaie de cap; își amintea mulți ani frumoși când nu era bărbat care să n-o vadă și să nu-și înăbușe un oftat, căci avea pe vremuri niște bucle negre și groase ce-ai fi spus că se războiesc pentru fruntea și tâmpurile sale, o piele de catifea, fața rumenă și obrajii netezi; totul i se părea atât de aproape că nici nu-i venea să creadă în dispariția atâtor lucruri minunate, și, uneori, prezentul îi lăsa impresia unui coșmar ce va lua curând sfârșit, dar rațiunea izgonea repede această speranță nesăbuită; coșmarul era adevărat, ea era bătrână, urâtă, neputincioasă; fiecare pas îi smulgea un geamăt și-o strâmbătură de durere, dinții i se clătinau, vocea i se dogea în gâtleej, părul îi cădea smocuri; nu vedea bine, auzea prost, viața nu mai avea nevoie de ea.

Un hârșăit asurzitor de scaune mutate din loc o smulse din aceste gânduri și tresări; clienții terminaseră cina, poate ultima lor cină aici. Timp de o jumătate de oră rămăsese așezată în fața lor, cu ochii pironiți la oamenii aceia pe care-i zărea ca printr-o păclă, și nu băga de seamă nici măcar o singură dată ce fac, cum se desfășoară serviciul. Și iată-i ridicându-se brusc, pentru a-și plăti consumația, gata de plecare. Ar fi vrut să se ridice și ea în picioare,

să dea din mâini, cu gesturi largi de actor de tragedie, și să răcnească o dată ca la sfârșitul unei drame, pentru a izgoni astfel tristețea care-i mocnea în inimă de câteva săptămâni încoace. Voia să trăiască, să fie fericită. De ce o striveau cu disprețul lor, când propria sa conștiință nu-i reproșa nimic? De ce n-ar avea parte și ea de-o bătrânețe respectabilă ca oricare altul? Prea era totul nedrept. Și măruntele jigniri pe care a trebuit să le îndure, umilirile înghițite în tăcere, furiile, stăpânite de bine de rău, toată această drojdie de ranchiună părea să fi ales tocmai acest minut pentru a dospi și-a se umfla. Unul câte unul, clienții îi treceau acum prin față și-i înmânau cei doi franci și cincizeci, costul cinei; pentru că toți plăteau în seara aceea; nu mai trebuia să examineze conturile, să discute cu ei; trebuia să stea doar nemișcată și să lase banii să se îngrămădească zornăind pe tejgheaua de marmură, între vaza goală și registrul închis.

Sângele îi năvălea în obraji ca un val de mânie și-l simți zvâcnind sub piele, în gâtlee, în jurul urechilor, vrând parcă s-o întărate să înceapă odată bătlia și să se apere. Cu toate acestea era mută și nu se clintea; privea monedele rostogolindu-se pe pupitru, fără ca mâna să fi fost în stare să miște, gura să se descleșteze. Fețele lor viclene sau batjocoritoare se perindau pe sub ochii ei și nici măcar nu le vedea; totul se amesteca, totul se cufunda într-un întuneric din ce în ce mai adânc, în care deslușea numai candelabrul dănțuind și avea impresia că fiecare client zăbovește un ceas încheiat în fața pupitrului și-și râde de ea.

Plecau; îi auzi strigându-i bună seara și nu le răspunse.

Cum pendula bătea ora nouă, chiar deasupra ei, doamna Londe apucă registrul cu un gest mașinal și-l vârî în sertar. Chelnerul stingea luminile. Ea se ridică și ieși din salon cu pasul acela grijuliu cu care o învățase bătrânețea. Ajungând la piciorul

scării ce ducea spre camera ei, își puse lornionul și începu să urce treptele ce trosneau rând pe rând sub tălpile-i late. Un bec de gaz aprins la ultimul etaj îi învăluia capul și umerii într-o lumină tulbure, proiectând pe perete o imensă umbră poznașă ce părea să joace cu ea un joc sinistru.

Gâfâind un pic, pășind cu grijă pe treapta următoare, doamna Londe urca încet. Când ajunse la etajul întâi și se pomeni în fața ușii Angèlei, se opri lovită parcă de o inspirație neașteptată și cu pumnul strâns, bătu zdravăn în canat. Răspunsul nu veni chiar atât de repede pe cât ar fi vrut. Poate că Angèle adormise. Bătu din nou.

— Cine-i? întrebă o voce.

— Angèle, spuse doamna Londe, întredeschizând ușa, ești aici?

— Sigur că da.

— Se aranjează totul, drăguță, urmă patroana cu o falsă veselie în glas. Clienții noștri au hotărât să te ia așa cum. ești. Mâine poți să ieși. M-auzi?

După o clipă de tăcere, vocea răspunse:

— Da, tanti.

— Ei, bună seara, făcu doamna Londe, somn ușor, drăguță.

Închise ușa binișor și-și continuă urcușul, agățându-se de balustradă, încovoiată parcă sub povara unei cruci blestемate.

V

De aproape o oră, doamna Grosgeorge aștepta pe drum, gândindu-se că ar fi timpul să plece și nefiind în staré să se hotărască, deși pierduse orice nădejde. Tremura în mantoul de lutru, iar mâinile înfundate în manșon îi erau țepene de frig. Toată

dimineața ninsese și-n întunericul nopții drumul alb părea fosforescent.

Nu venise nimeni, dar acest fapt n-o mira deloc. Într-adevăr, încă de dimineață își repeta că n-are niciun rost să aștepte pe drum și că un om urmărit de poliție nu-și va risca libertatea, poate și viața de dragul unei femei pe care n-o iubește; pentru că nu-și făcea nicio iluzie cu privire la sentimentele-pe care i le nutrea Guéret, își amintea foarte bine privirile furibunde surprinse în ochii lui, știa că pentru acest suflet de sclav ea întruchipa bogăția cu tot cortegiul de nedreptăți. Cu toate acestea, va merge și va aștepta la locul stabilit; zadarnic încerca s-o convingă rațiunea că-și va pierde timpul: care-i ajutorul rațiunii în momentele de răscruce ale vieții?

Și-apoi, încă un ceas petrecut în casă și-ar înnebuni; ar înnebuni de plictiseală, de nerăbdare, de scârbă. Ideea că o anumită orânduire a lucrurilor, pe care ea n-o acceptase, i-a hotărât un loc între acești pereți, printre aceste mobile și bibelouri trezea într-însa o mânie cu atât mai violentă cu cât știa zădărnicia oricărei revolte. Obișnuința nu avea niciun efect asupra ei, n-o domesticea. După atâția ani de căsnicie, încă era ca o fiară căzută într-o capcană, și care, neputându-se resemna, își vâra înnebunită capul printre zăbrelele cuștii, ca și cum într-o bună zi ele ar trebui să se depărteze printr-un miracol.

În ajun, ieșise fără să știe încotro s-o pornească, umblând, alergând pe câmp, când agitată și gata să izbucnească în lacrimi, când exaltată de ideea unei fericiri posibile, a unei minuni pe care poate că i-o rezerva ziua următoare. Credea cu o naivitate copilărească într-un viitor imediat, deși, zilnic, viitorul își dezmințea promisiunile din ajun; ierta totul – nu avea încotro – destinului responsabil de trecutul lipsit de bucurii, de prezentul

hidos, cu condiția să-i lase credința aceea furioasă pe care luni o moșteneau de la duminică, marți de la luni, și așa mai departe, până în ziua când o vor pironi într-o cutie neagră, pe ea și toate extravagantele biete ei inimi.

Se întorsese acasă zdrobită de oboseală și se trânti în pat, dar nu izbuti să adoarmă. Nervii încordați refuzau să așipească. Tăcerea de miez de noapte era plină de foșnete, întunericul brăzdat de mari pete sclipitoare de care pleoapele strânse n-o puteau apăra. În cele din urmă, aprinse lampa și se așeză lângă fereastră, sperând că peste un minut cerul se va lumina dincolo de copacii din grădină; se războia cu ea însăși, pentru a mai amâna clipa când se va uita la ceas, pregătindu-și astfel surpriza plăcută a unei ore mai înaintate decât și-ar fi închipuit. Apoi, izgonită de frig de la postul ei de pândă, se afunda iar în căldura patului, stingea lampa, număra până la două sute și scăpăra un chibrit, pentru a constata cu un oftat deznădăjduit că s-a înșelat cu mai bine de un ceas și-o mai așteaptă un timp infinit de suferință.

Zorile au surprins-o gata îmbrăcată, în picioare la fereastră, cu fața răvășită și ochii înfundați în orbite, Asemenea nopți o îmbătrâneau mai repede decât vestea unei mari nenorociri, dar acum, când vedea stelele depărtându-se în adâncul cerului și drumul iscându-se din întuneric, prindea iar curaj, puțin câte puțin, ca și cum în ea însăși s-ar fi luminat de ziuă. I se părea că a străbătut cale lungă și-a ajuns la capătul unei etape istovitoare. Mai avea de răzbit o dimineață și-o după-amiază, dar drumul era mai ușor și-o puzderie de preocupări mărunte îl vor scurta puțin. Totuși, asemenea zile o făceau să simtă tot golul existenței, căci după ce dădea ordinele convenite servitorilor, răsfoia o carte, descifra o partitură, resursele sale erau epuizate; se prăbușea din nou în acea plictiseală cruntă care-i un blestem pentru cei bogați.

Prima speranță a dimineții pierdea: acum, după ce dorise apariția luminii ce creștea peste coroanele teilor, nu-și mai găsea astâmpăr în așteptarea nopții care s-o înghită iar. Ce tortură să fie silită să urmeze călătoria nesfârșită a orelor, când totul într-însa era elan și dorință de fugă!

Dimineța se târî cu chiu cu vai. De câteva ori, Eva Grosgeorge fu ispitită să facă o plimbare, dar știa în ce hal s-ar întoarce, dacă ar ieși din casă; s-ar depărta prea mult, și-ar irosi toate puterile necesare după-amiază, când va trebui să-și stăpânească nerăbdarea și să umble încet pe drum, întâi într-o direcție, apoi în cealaltă, așteptând un bărbat care nu va veni. Pentru că era sigură că nu va veni și, cu toate acestea, voia ca faptele să-i demonstreze că-i îndreptățită să nu spere nimic. După aceasta, va găsi probabil oarecare liniște chiar în gândul că evenimentul atât de mult dorit n-a avut loc; astfel, pune capăt agitației în care se afla de când îl revăzuse pe Guéret. Viața sa, dispersată o clipă, abătută o clipă din făgașul firesc, va reentra în albia urmată timp de douăzeci de ani, și-i mai bine așa; orice e mai bun decât spaima, palpitațiile, alternanța de bucurie și neliniște care o chinuie.

I-ar fi venit foarte greu să spună ce speră dintr-o convorbire posibilă cu Guéret și chiar se ferea să se gândească prea mult la asta, din teama superstițioasă că anticipând imaginar anumite lucruri, va împiedica astfel împlinirea lor. Observase în repetate rânduri că viitorul își schimbă întotdeauna fața când devine prezent fie pentru că dă mai puțin decât a promis, fie pentru că greșim noi în ceea ce privește calitatea fericirii scontate și obținem niște fleacuri în locul bucuriilor întrezărite de închipuirea noastră. Oare nu-i mai înțelept să taci în tine însuși și să accepți supus plictisul sau plăcerea adusă de scurgerea orelor, fără a cheltui anticipat plictisul sau plăcerea zilei de mâine?

Dar nu putea să accepte. Acceptarea însemna moarte. Îi era cu neputință să se resemneze, de exemplu, la chinul zilnic al meselor în compania soțului. Tot disprețul ei pentru oameni se datora acestui bărbat și ura pe care i-o purta îi formase inima, stăpânindu-i până și simțurile. Toate elanurile sale porneau din cap și concepea fals ispitele la care carnea sa n-a fost supusă niciodată. La patruzeci și cinci de ani, castitatea își dădea roadele și-i aducea darul înspăimântător al unei iubiri târzii și inutile. În această femeie maltrată de propriul destin, creierul răzbuna restul.

Domnul Grosgeorge îi oferea spectacolul celei mai josnice forme de lăcomie omenească din câte își putea închipui. Fiecare gest, fiecare inflexiune a vocii ațâța și hrănea într-însa o scârbă ce sporea cu cel mai mic prilej; când îi vedea fața lătareată și fericită, trupul voinic pe care boala nu-l chinuia niciodată, iar viața îl îmbuiba cu toate plăcerile, avea impresia că soarta îl folosea anume ca să-și bată joc de ea, de ea și de suferințele ei, de ea și de foamea ce-o întărește și-i dădea ametele.

Când se gândea cum ar fi putut să trăiască, când își amintea că, nu mult după ce se măritase, un bărbat tânăr și frumos s-a aruncat într-o zi la picioarele ei și că, de frică și dintr-un scrupul, l-a respins cu un hohot de râs, se simțea în stare să-l ucidă pe omul care-i furase tinerețile și-i răpise pentru totdeauna până și gustul voluptății. Și cum memoria îi înfățișa toate amănuntele unei scene pe care n-o va uita niciodată, doamna Grosgeorge se întreba cu amărăciune, după douăzeci de ani, care din doi fusese mai ridicol, tânărul îngenunchat la picioarele ei, ori ea refuzând iubirea pe care o chema, acum, în pragul bătrâneții.

De ce atâta nedreptate? Oare și celelalte femei suferă la fel? Ce folos de bogăție și de frumusețe, de vreme ce a fost lipsită de fericire? După ce a disprețuit și-a urât iubirea, descoperea, în

sfârșit, că ceea ce-și dorise de fapt o viață întreagă a fost iubirea. Dacă ar fi știut, dacă i-ar fi spus cineva, dacă în destinul său ar fi existat măcar o umbră de milă pentru ea, ar fi putut fi fericită și, în orice caz, mai bună. Își amintea fiecare gest, fiecare privire ce i-a împietrit sufletul treptat; cutare cuvânt o răvășise mai mult decât brutalitatea de care îi era scârbă. Și-a detestat copilul, fructul violențelor îndurate, încă din ceasul când l-a simțit zbatându-i-se în trup, i-a însoțit cu ură primii ani ai copilăriei, pedepsindu-l cu o plăcere ce răzbuna toate durerile nașterii, bruftuindu-l până a scos dintr-însul un mic sclav ingenuncheat de spaime, cu inima deja plină de ranchiună. Era crudă și știa acest lucru, fără a fi totuși capabilă să simtă remușcarea pe care cunoașterea de sine ar fi provocat-o, poate, la altcineva. Prea multe scuze se adunau ca s-o justifice în propriii ochi; natura ei, pământ sterp și răzvrătit peste care cerul n-a revărsat binecuvântarea ploilor, nu rodea nimic fără să amestece și un strop de otravă; sentimentele cele mai simple erau schilodite, orice bucurie era suspectă, orice afecțiune coruptă de la rădăcină. Desprinsă de toate bunurile lumești, nu din virtute, ci pentru că sărăcia sufletească o împiedica să se bucure de ele, străină totuși de ideea unei fericiri în care simțurile ar fi lipsite de partea ce li se cuvine, își consuma puterile și viața în mediocritate, și căuta devorându-se o pace care i se refuza.

Există o ciudată satisfacție în a atinge fundul desperării; excesul nefericirii naște un fel de securitate – liman salvator pentru sufletul naufragiat, care nu mai îndrăznește să creadă. O durere morală devine astfel cel mai sigur adăpost, o renunțare, odihna. Oare nu tocmai acesta era și motivul pentru care se plimba pe drum, cu trupul înghețat în ciuda blănurilor de pe ea, nerăbdătoare în așteptarea clipei care s-o elibereze de neliniște, readucând-o la certitudinea sorții sale?

Acum, când noaptea căzuse și momentul se apropia, ce rost mai aveau lacrimile ce i se prelingeau pe obraji și geamătul de durere pe care și-l înăbușea în manșon? Era egoistă și dură, dar cel puțin era vitează; poate că o doboră doar oboseala acestor emoții. În curând se va întoarce acasă, va urca în salon; acolo își va scoate calm mantoul și va întezi focul, apoi va citi ori se va amuza cântând la pian, până când va fi anunțată că-i gata cina; era ora șapte și zece, aproape șapte și un sfert. Perfect. Nu va mai veni, i-a fost frică, e firesc. Mai așteaptă două, trei minute, vrând parcă să fie cu conștiința împăcată, după care se îndreptă spre vilă.

Aproape numaidecât auzi clopoțelul ce anunța vizitatorii: cineva se afla la poartă și tocmai sunase.

VI

— Dumneata! Ce faci aici, Angèle?

— Dumnezeule, doamna m-a speriat!

— Pe cine cauți?

— Veneam să cer ceva de lucru de la doamna.

— Nu mai spune, vasăzică ne-am hotărât să ne apucăm iar de treabă. Dar nu te mai ascunde așa, fetițo. Mi se pare că erai mai obraznică pe vremuri. Ce zici?

— Dar nu, doamnă.

— Ba da, doamnă. Și ce fel de lucru cauți?

— Orice, doamnă. Ceva de cusut.

— Va să zică nu vrei să te întorci la spălătorie?

E adevărat că ți-am văzut numele tipărit prin ziare și după asemenea cinste nu te mai poți înjosi cărând rufe prin oraș nu-i așa?

— Doamnei ar trebui să-i fie milă de mine.

— Milă! N-ar mai lipsi decât să-mi vorbești acum despre morală! Ți închipui cumva că nu știam ce o petrece aici, în casa mea?

Auzi vocea unui servitor care răspundea la apelul clopoțelului și venea să deschidă, și strigă cu vocea ei tăioasă:

— Inutil să deschizi, Jean. Ți spui domnului că mai întârzii la cină vreo câteva minute.

Pașii se opriră, apoi se depărtară. Se întoarse din nou către Angèle cu un fel de lăcomie, ca o fiară ce adulmecă prada. Energia îi renăștea brusc la vederea ființei pe care Guéret o dorise, o urmărise, o lovise. Ce satisfacție să-și descarce la rândul ei mânia asupra acestei femei umilite, să se răzbune pe iubirea ce se trezise într-însa!

— Nu mai dau voie să între oricine, înțelegeți. Prea multă vreme am închis ochii la mârșăviile ce se petreceau în casa mea. Și-acum ai să-mi faci plăcerea să ridici șalul sub care ți-ai ascuns fața și să te uiți în ochii mei.

— Nu pot, doamnă.

— Nu poți să te uiți în ochii mei? Asta nu mă miră. Oricum, ai să-ți descoperi fața, sau dacă nu, plec și dau ordin să ți se interzică să mai calci vreodată pragul acestei case.

— Rog pe doamna să mă asculte întâi o clipă. Tocmai pentru asta am și venit. Văzându-mă, doamna va înțelege că nu mai pot să mă arăt și de aceea voiam s-o rog pe doamna...

— Hai spune o dată. Despre ce-i vorba?

— Aici nu mai pot trăi. Trebuie să plec din Lorges; am să mă duc oriunde, la Paris. Sunt prea nefericită.

— Ce idei! Dar toată lumea-i nefericită. Dacă ar fi s-o pornim la plimbare ori de câte ori suntem nefericiți, căile ferate ar face avere. Ești un copil, asta-i. Ia scoate șalul și obișnuiește-te de pe acum să te arăți pe stradă. Peste o săptămână nici n-ai să te mai gândești la asta.

— Știți, aș vrea să-i cer doamnei ceva foarte important.

— Ce anume? Grăbește-te.

— Dacă doamna ar vrea să-mi împrumute p mică sumă de bani.

— Bani? Și ce să faci cu ei?

— Păi, ca să plec.

— Văd că asta-i o obsesie! Adineori spuneai că ai venit să ceri ceva de lucru. La cine ai venit aici, de fapt? La mine sau la domnul Grosgeorge? Te previn că ai tot interesul să spui adevărul.

— Doamna n-are să mă ierte.

— Va să zică pe domnul Grosgeorge îl căutai; bineînțeles, pentru ca să-i storci niște bani... Eram sigură. Te-ai gândit să-ți încerci farmecele, ca pe vremuri, nu-i așa?

— Dar vă jur, doamnă...

— Asta mă face să cred că ți-a mai rămas ceva din frumusețea de care erai așa de mândră. Ia să vedem și noi...

— Pot spera cel puțin că doamna va binevoi să mă ajute?

— Un târg? Asta niciodată! Sau mă ascuți imediat și scoți șalul, sau ne despărțim chiar acum, și-n acest caz îți interzic să mai suni vreodată la această poartă. Cât despre ajutorul cerut, o să vedem; nu promit nimic.

— Sunt gata s-o ascult pe doamna.

— Foarte bine. Desfă șalul.

— Asta și fac. Poftim.

— Nu văd nimic, absolut nimic. Haidem sub felinar.

— Dacă aș îndrăzni să-i pun doamnei o întrebare... De ce dorește să-mi vadă fața?

— Nu-s obișnuită cu interogatoriile, fetițo.

— Nu, dar mă întreb dacă doamna n-are să se... sperie.

— Mă iei drept o femeiușcă. Dacă toate nenorocirile mele s-ar mărgini la o lovitură de baston în obraz, aș fi încântată de viață.

— Poate că doamna și-aduce aminte că eu am fost întotdeauna mai rumenă la față și pe-o vreme ca-n seara asta cicatricele se văd mai mult.

— Uite că am ajuns. Stai acolo. Sus capul, haide.

— Apelez la bunătatea doamnei.

— Gata cu vorbăria și sus, capul. Vrei să m-ascuți, da sau nu? Te previn că nu-mi plac lacrimile. Haide, sus capul și uită-te spre felinar. Bun... Văd. Nu-i chiar așa de teribil pe cât credeam. Cum exagerează lumea! Fără îndoială, corecția a fost administrată cu o mână sigură, dar nu s-ar putea spune că n-ai meritat-o. După atâția ani de destrăbălare, aveai și dumneata o poliță de achitat, drăguță.

— Doamna ce crede, cicatricele astea o să dispară până la urmă?

— Nu.

— Nu!

— Ce-ai pățit? Am impresia că ți-am dat lovitura de grație. Sperai că se vor șterge? Ascultă un sfat bun de la mine: nu spera nimic, nu spera niciodată. Nu de mult, am fost și eu o naivă ca dumneata. Acum, m-am lecutit.

— Doamna va înțelege totuși că nu mai pot să apar în Lorges, în halul ăsta.

— Dar de ce? Acoperă-te dacă vrei să nu răcești. Și hai să plecăm de aici. Trebuie să mă întorc acasă.

— Știți, nu-i vorba de-o sumă prea mare. Cel mult o sută de franci.

— Cu acest subiect am încheiat. Mai ai de cerut ceva?

— I-aș rămâne atât de recunoscătoare doamnei.

— N-am ce face cu recunoștința dumitale.

— Dacă doamna mi-ar îngădui măcar să cer de la domnul Grosgeorge.

— De la domnul! Asta-i culmea! Se vede că ți-ai pierdut capul de-a binelea. În primul rând că domnul nici nu s-ar uita la dumneata cu fața pe care o ai acum. Domnul nu știe ce-i mila.

— Domnul are un suflet bun.

Ești o proastă! Îți închipui că îmi faci o plăcere spunând asta? Domnul e tot atât de bun la inimă ca și poarta asta. Și dumneata l-ai făcut așa, dumneata și cele de teapa dumitale. Oh! nu spun că ești singura vinovată; pe vremea când a început, nici nu te născuseși. Și-acum, bună seara.

— Doamnă.

— Nu pune mâna pe mine, te rog.

— Rog pe doamna cu lacrimi în ochi să mă ierte. Știu, am jignit-o odinioară, dar dacă doamna nu vrea să mă ajute, eu mă omor.

— Păi sigur, vechiul cântec al sufletelor nevolnice. Chiar ești atât de nefericită?

— Doamna nici nu poate să-și închipuie. De câteva luni încoace am impresia c-o să înnebunesc.

— Mă întreb ce drept ai dumneata la mila mea. În sfârșit, ca să-ți dovedesc că nu-s chiar atât de rea pe cât crede lumea, accept să

reflectez la cazul dumitale. Am să văd. Măine o s-aducă rufele. Îți trimit eu vorbă prin micuța Férnande.

— Oh! doamnă.

— Nu, lasă-mi mâna. Ți-am spus că nu vreau să mă atingi. Și-apoi, nu spera prea mult. Adu-ți aminte de sfatul meu.

— Da, doamnă.

Urmă un moment de tăcere, timp în care doamna Grosgeorge păru nehotărâtă; pe neașteptate, întrebă:

— Ah, da! de ce n-ai vrut să ajuți de loc poliția la cercetări? Te încapățânezi să susții că nu Guéret te-a atacat, când numeroase persoane v-au văzut împreună pe drum. Răspunde. Dacă vrei să mă ocup de soarta dumitale, trebuie să-mi spui adevărul.

— N-a fost Guéret.

— Atunci, cine a fost?

— Nu știu, nu l-am văzut. M-a lovit pe la spate și-am leșinat.

— Și martorii?

— Martorii mint.

— Asta-i bună! Mai gândește-te, fetițo. Dacă-mi vei spune adevărul, te așteaptă o bună recompensă. Dacă nu, ne despărțim imediat, și poți renunța la orice speranță de-a mă înduioșa sau de-a mai călca vreodată pragul acestei case. De ce n-ai vrut să-l denunți pe agresorul dumitale?

— Pot spera că doamna nu va spune la nimeni?

— Drept cine mă iei? Par eu omul care trădează un secret?

— Ei bine, nu l-am denunțat pentru că mi-era frică de răzbunarea lui. Chiar dacă l-ar fi prins, mai există și deținuți care evadează. Cine știe dacă nu s-ar fi întors aici ca să mă strângă de gât...

— Vai, vai, vai!

— Oh, Dumnezeule, doamna găsește că asta-i de râs?

— Râd de frica dumitale, da. Cu asta nu crești în ochii mei, și văd că nu te deosebești de celelalte. Va să zică, într-adevăr Guéret a fost?

— Implor pe doamna să nu mai repete.

— Nu-ți fie frică...

— Pot să sper că doamna își va aminti de mine și voi primi o veste bună prin Féernande?

— Am să-mi țin promisiunea.

— Doamna-i atât de bună!

— Doamna-i loială, atât și nimic mai mult. Și-acum, bună seara.

— Bună seara, doamnă.

VII

Angèle ascultă pașii doamnei Grosgeorge depărtându-se pe aleea principală și așteaptă o clipă în fața porții, ca și cum ar fi sperat ca peste câteva secunde această femeie dură și cinică să reapară cu un teanc de bancnote în mână. Sufla un vânt tăios de iarnă; ea își înnodă capetele șalului negru sub bărbie și porni îndărăt pe drumul spre oraș.

„Nu l-am trădat, gândi. De fapt, toată lumea îl bănuiește, și-apoi mi-a promis doar că nu va spune nimic”.

Într-adevăr, oricât de mult o ura pe doamna Grosgeorge, Angèle își închipuia că deslușește în caracterul rece și violent al acestei femei o scârbă de perfidie ce-o liniștea. Cu toată acestea, se felicita că nu i-a spus tot adevărul și-a trecut sub tăcere motivele pentru care nu și-a denunțat agresorul. Oare există cineva pe lume care s-o înțelegea? Ce-i pasă ei că doamna Grosgeorge o consideră lașă? Este adevărat că această femeie bogată și trufașă o putea sili

să-i răspundă amenințând că nu-i va acorda niciun ajutor, dar, cu tot aurul ei, nu era în stare să-i smulgă taina pe care o păstra în adâncul sufletului. Și, în ciuda desperării, inima ei tresări de bucurie la sentimentul că și-a frustrat dușmanca.

Bineînțeles că la domnul Grosgeorge voia să apeleze; s-ar fi aruncat la picioarele lui, i-ar fi sărutat mâna scârnavă. Orice umilință e bună cu condiția să-i stoarcă niște bani și să fugă. În seara aceea, n-a mai rezistat. Toată viața trăise la Lorges; acum nu mai avea puterea să rămână o singură zi în acest oraș. Număra orele ca în ajunul unei plecări, și încetineala timpului o îngrijora. N-avea niciun rost să-și facă planuri de viitor, totul era să părăsească un loc unde fiecare piatră, fiecare chip îi amintea nenorocirea. Ar fi fost în stare de orice, numai să plece. Îi promisese doamnei Londe că-și va relua viața de altă dată și-ar fi îngenuncheat în fața ei dacă ar fi obținut astfel suma de care avea nevoie. Cele trei luni de singurătate în odaia ei îi adormiseră doar temerile; cât trăise acolo, între pat și fereastră, ca o schimnică, mai păstrase un dram de speranță, dacă nu speranța că se va vindeca pe deplin și va constata că fața ei redobândește frumusețea de altă dată, cel puțin aceea că și-a exagerat urâtenia, și mai poate place încă. Și astfel, în ciuda plictiselii ce-o rodea în acele zile pustii, amânase până la ultima limită momentul ieșirii din casă. Numai așa putea să-și păstreze iluzia de care avea nevoie pentru a trăi, și pe care nu se putea hotărî s-o supună la încercarea unei plimbări în plină zi, căci oglinda n-o liniștea; carnea stâlcită se închisese la loc, fără ca dărele albe să fi dispărut și, deși trăsăturile feței nu se schimbaseră, tot farmecul lor pierise fără urmă. Frumusețea este o minune ce poate fi nimicită foarte ușor, și n-ar trebui admirată decât de departe; ea piere tot atât de inexplicabil ca însăși prezența

sa, iar mâna omului o pângărește întotdeauna; pierise de pe fața Angèlei, ca dintr-un templu profanat.

Tânăra femeie întrezărise adevărul. Zadarnic își spunea că nasul, gura i-au rămas aceleași, că cicatricile nu-s adânci; nu se mai recunoștea. Noua sa înfățișare o înspăimânta ori de câte ori își întâlnea în oglindă privirea neliniștită și bătrânicioasă. Oare și pe ceilalți i-ar înfricoșa la fel? La început își spuse că da, apoi, în slăbiciunea inimii, se mângâie cu ideea stranie că s-a înșelat, și doar singurătatea o face să vadă anapoda. Când te privești prea mult, nu mai știi cum arăți de fapt, gândea Angèle. Sigur, doamna Londe ar fi putut să-i spună adevărul, dar ar fi găsit ea destulă tărie ca să-i ceară unei dușmance să-i constate dezastrul frumuseții? Și-apoi, nici doamna Londe nu ținea să se atingă de teribilul șal negru ce ascundea chipul Angèlei; i se părea că ar descoperi astfel fața propriului destin. Ce lovitură în caz că răul este iremediabil! Multă vreme, patroana preferase incertitudinea; de aceea, faptul că o anunțase pe tânără că domnii clienți sunt dispuși să iasă totuși cu dânsa, era semn că epuizase toate resursele speranței.

Această veste nu făcuse cine știe ce impresie asupra Angèlei. La început ghicea că-i vorba de-o minciună, apoi atitudinea micuței Férnande, când își scosese șalul, spaima, tăcerea, lacrimile ei îi tăiaseră orice curaj. Citise în ochii copilului adevărul pe care oglinda nu mai știa să i-l spună: provoca scârbă; îi cerea unei fetițe s-o sărute și aceasta dădea îndărăt în fața ei. Nu-i mai rămânea decât să se deprindă cu gândul că a pierdut totul. Începea o nouă viață, o viață de fată urâtă, dar în așa fel urâtă, încât alunga iubirea, pentru că nu-și închipuia că ar mai putea atrage un bărbat, după ce speriasse un copil. Într-adevăr, fără să fie inteligentă, Angèle înțelegea că dorința ascultă de anumite legi oarecum generale, și

numai depravarea simțurilor poate îmboldi pe cineva să se îndrăgostească de un chip pe care furia unui asasin lăsase urme atât de vizibile și atât de fioroase.

După prima criză de disperare, Angèle își redobândi sângele rece; câteva luni de luptă cu ea însăși îi oțeliseră voința; nepăsarea și tinerețea făcuseră loc unei resemnări plină de amărăciune, ce-i îngăduia să îndure povara zilelor. Acum se cunoștea mai bine; singurul lucru pe care-l cerea singurătății era s-o apere de adevăr; dar, acum, nu mai rezista, și de aceea i se arătase Férandei, pentru ca să afle tot răul și să alunge din inima sa ultimele iluzii. Era un fel de-a se elibera; nimic mai chinuitor, nimic mai înrobitor decât speranța într-o fericire pământească și, după nesfârșite săptămâni pustii, când fiecare zi îi aducea aceleași tristeți, ajunsese și ea la această convingere. Lângă fereastra înaltă din odaie, cu capul înfodolit în șalul pe care nu-l mai lepăda niciodată, învățase să-și îngenuncheze orgoliul și să-și dezamăgească așteptarea. Mica piață pe care o pândeă odinioară cu ochii lacomi nu-i mai stârnea acum nici cel mai mic elan de curiozitate, și rareori se întâmpla să-și arunce privirea asupra-i; cunoștea pe dinafară copacii plantați în triunghi, pietrele inegale, băncile de lemn putregăit; spațiul acela restrâns o făcea să se gândească la un teatru în care nimic nu se va mai petrece vreodată.

Tot cârpind la rufăria pe care i-o încredința doamna Londe, își lăsa spiritul să hoinărească pe făgașul lui firesc. În sufletul pustiiit de regretul pentru ceea ce pierduse, o singură bucurie dăinuia încă, o bucurie stranie, ce-o cuprindea din când în când și-o făcea să se cutremure de spaimă, bucuria de-a vedea cât de adâncă îi este decăderea; uneori, găsea ceva ispititor, ba chiar plăcut în capriciul groaznic al sorții față de ea și-n felul năprasnic în care o lovise nenorocirea; se gândea îndelung la schimbarea pe care o văzuse

operându-se în viața sa și compara melancolia unui prezent auster cu visurile senzuale de odinioară. Apoi, dintr-odată, se dezmeticea și durerea o inunda ca un val. Unde se află? La ce se gândește? Cum de poate găsi că-i bine ceea ce-i îngrozitor de fapt? Și brusc i se părea că simte frigurile morții cuprinzându-i umerii și învăluind-o din toate părțile.

Alteori, o năpădea un noian de gânduri cu totul deosebite, ca un vânt ce umple casa când lași fereastra deschisă. Printr-un joc al memoriei obosite să reia mereu aceleași lucruri, uita subit că-i desfigurată. Impresia dura câteva secunde. Pofta de dragoste o tulbura din nou, vanitatea multă vreme umilită se aprindea în priviri și iluzia că-i frumoasă îi dădea sentimentul unei bogății și-a unei forțe ce-o desprindeau de lume, făcând-o să scape lucrul din mâini. În această stare de beție, se vedea adorată de un bărbat în genunchi.

Bărbatul era Guéret și arăta exact așa cum îl văzuse prima oară, timid și rușinos, cu o voce pe care se străduia să și-o îmblânzească. Ori de câte ori îl privea, el cobora ochii, dar ea surprindea, în răstimpuri, o expresie sălbatică în trăsăturile lui, și-atunci când ridica iar pleoapele, era uimită de focul ce-i sclipea în priviri; n-ar fi putut spune ce precumpănea în acest bărbat, blândețea sau ferocitatea, știa doar că-l stăpânește și că tremură în fața ei.

Sfârșitul acestei năluciri se producea întotdeauna brusc. Biata fată se pomenea din nou la ea în odaie, contemplând cu oroare șervetul la care cârpea, tivul șalului, tot ce-i reamintea prezentul și-i răscolea suferința. Era cutremurată de aceste reverii în care o arunca durerea. Se căznea să reînvie amintirea urii și-a groazei încercate în clipa când văzuse brațul lui Guéret ridicat deasupra obrazului ei. Aproape că leșinase încă înainte ca el s-o fi lovit, și i

se părea că strigătele ce-i țâșneau din gâtleej sunt ale alteia, ale unei femei asasinate undeva alături de ea. Îi era imposibil să-și închipuie că însăși viața sa e în primejdie; nu pe dânsa o amenința moartea, ci pe cealaltă, femeia care striga, și totuși, ce furie o apucase simțindu-se ținută la pământ sub pumnul bărbatului și câtă spaimă era în răcnetele acelea neîntrerupte! Prima lovitură i-a ars fața de la ochiul stâng până la buză; sângele a început să-i mustească în fundul gurii; și-a pierdut cunoștința, iar când s-a trezit, ceva mai târziu, un gust sărat îi pișca limba. Cumplita suferință a cărnii a dezmeticit-o însă: șuvoaie de foc părea că-i scaldă fața. Sângele șiroia din cap, prelingându-se pe brațe și pe piept. Niciunul din curioșii atrași acolo de urletele sale n-a îndrăznit s-o atingă și-a trebuit să-i implore s-o ducă acasă.

Aceste amintiri îi sfâșiau inima; își astupa urechile cu pumnii și închidea ochii, încercând parcă să izgonească din minte imaginea supliciului îndurat, dar memoria era neînduplecată: cele câteva clipe de alinare pe care i le acorda uneori, trebuia să le plătească scump, făcând apel la clipele fericirii sale trecute, iar aceste întoarceri în timp îi provocau lacrimi amare.

Își amintea o noapte stranie, pe care o trăise cu un sentiment de profundă bucurie. Era după cearta sa cu doamna Londe și hotărâse ca în seara aceea, să nu se mai întoarcă în odaia de la restaurant, ci să doarmă la o prietenă din Chanteilles. Pentru a-și oferi iluzia unei adevărate evadări, nu spusese nimănui nimic. Să fugă, să fugă de doamna Londe, de clienții care se certau, pentru ea! Această idee o obseda. Se revedea rezemată în coate pe pervazul unei ferestre ca dădea spre bulevardul Sprintenului. Era o noapte neagră și bătea vântul; picuri de ploaie cădeau în răstimpuri pe brațele-i goale și-n păr. În spate, odăița era plină de lumină; patul, masa, cele două scaune nu-i aparțineau, nu-i aminteau nimic, în

timp ce la ea în odaie totul evoca numai plictis și apăsare; aici era liberă, aerul ce-i biciuia obrajii era altul decât cel care învârteja frunze moarte în piața din fața restaurantului Londe. Se simțea fericită, un bărbat o iubea; fără să știe unde se află și ce face, era sigură că se gândește la ea și suferă; se răsfața cu acest gând așa cum se răsfață iarba la căldura soarelui. Desigur, nu prea semăna el cu idealul visurilor ei, dar pe de altă parte, îi venea greu să reziste la plăcerea de-a fi iubită, și-și dorea ca această plăcere să poată continua ca bărbatul acela să nu afle nimic despre numeroasele ei aventuri. Nu că ar fi avut de gând să-i cedeze vreodată, dar începea să se deprindă cu tandrețea, cam brutală, e drept, pe care o ghicea într-însul și-și dădea foarte bine seama că atitudinea lui Guéret va fi cu totul alta din clipa când va descoperi ceea ce caută ea să-i ascundă. Adeseori vocea lui aspră și timidă îi răsună în memorie, îi auzea cuvintele chinuite, și-și amintea tot soiul de amănunte ce n-aveau nimic de-a face nici cu trupul său deșelat, nici cu fața sa lipsită de farmec, nici cu mâinile lui grosolane. Când îl întâlnea, nu se uita la el; îl asculta vorbind și, fără să-și dea măcar seama, se lăsa furată de amintirea altor chipuri, întrezărite întâmplător pe stradă. Dar vocea și ardoarea iubirii sale violente și reținute o umpleau de-o bucurie nouă, de care încet-încet nu se mai putea lipsi. Chiar a doua zi, întorcându-se la ea în odaie, îl revăzuse pe marginea drumului și o târâse dincolo de pădurice, până pe malul râului al cărui murmur îl mai auzea și acum în somnul zbuciumat al nopților. Cât de scump plătea fericirea scurtă și firavă la care visase! Dacă ar fi știut, gândea ea; dar tocmai acest gând o înfuria. Niciodată nu știi când anume viața te va trăda; n-are rost să speri în ziua de mâine, nici chiar în ora ce urmează; nimic nu-i sigur în afară de moarte.

Cam asta își spunea după ce ieșise Férnande din odaie, refuzându-i sărutarea ce i-ar fi adus pacea. La ce bun să plângă? S-ar sluți doar și mai mult, buhăindu-și obraji... Și pentru a douăzecea oară, de dimineață, se privi îndelung și clătină din cap: apoi, cuprinsă de-o furie năprasnică împotriva ei însăși și-a Dumnezeului care îngăduia astfel de nenorociri, aruncă oglinda pe lespezile din odaie și-o făcu zob sub călcâi.

„Ce face un om când e așa de nefericit ca mine?” se întreba. Privi în jur mobilele, pereții între care suferise atât și i se păru că această lume de lemn și de piatră prinde viață și-i vorbește. De ce n-ar pleca? După ce ani de-a rândul râvnise o mulțime de lucruri, acum toate i se păreau străine. Niciun gând, nicio amintire n-o mai rețineau.

De aceea, când doamna Londe crăpase ușa ca s-o anunțe că domnii clienți doresc s-o vadă a doua zi, a răspuns: „Da”, numai pentru a nu stârni o discuție inutilă, dar planul ei era gata făcut; se va duce la domnul Grosgeorge să-i ceară niște bani și va părăsi cât mai grabnic orașul. O clipă nu se îndoi de reușită. Într-adevăr, prostia și vanitatea bătrânului n-aveau margini, și ea știa din proprie experiență ce folos poate să tragă de pe urma lor. Chiar rămânând îmbrobodită, ar face în așa fel încât s-o creadă frumoasă încă. Înghițise el și până atunci destule gogoși! Va lua refuzul ei de-a se arăta la față drept o cochetărie; de altfel, cu siguranță că domnul Grosgeorge ține foarte mult să creadă în frumusețea ei, așa că nu-i va fi prea greu să-l tragă pe sfoară. Își aminti ce dorințe atâtă într-însul prin simpla-i prezență, dărnicia de care era capabil într-un moment de nerăbdare. În repetate rânduri, după nenorocirea întâmplată, a încercat s-o vadă, și Angèle era sigură de puterea pe care o exercită asupra acestui babalâc libidinos și trândav. Oare simplul fapt că se duce la el după trei luni de

absență, nu-i destul pentru a-l copleși? Îi va promite orice, numai să capete banii trebuincioși fugii: nu pierdea nimic mințindu-l; și apoi, îl disprețuia atât de mult și-l socotea atât de scârnav, încât nu vedea ce poate fi înjositor pentru ea în această escrocherie, ca și cum josnicia bătrânului ticălos ar fi scutit-o de orice fel de cinste.

Un capriciu al hazardului nimicea frumosul ei proiect. Apariția doamnei Grosgeorge, femeia aceea ursuză și misterioasă pe care n-o văzuse decât o dată sau de două ori, la care nici nu se gândea, a împiedicat-o să-și ducă planul la bun sfârșit. Prea semăna întâmplarea asta cu viața pentru ca Angèle să se mai mire. De fapt nici nu există hazard, nu există decât răutățile sorții și perfidiile ei, îndelung pregătite; aparența lor întâmplătoare provine numai din faptul că dedesubturile ne scapă.

VIII

Oricum, avea promisiunea doamnei Grosgeorge că va reflecta la cazul ei. Slabă recoltă. Mult mai ademenitor era mașonul de lutru în care-și ținea mâinile, la căldură. Nu o dată în cursul convorbirii lor de pe stradă, Angèle fusese ispitită să-i smulgă prețiosul obiect. Cine putea ști dacă înăuntru nu se ascundea vreun portofel, iar în portofel... Ah! Oare de ce bogații au întotdeauna inima atât de împietrită? Ce schimbări putea provoca la vila *Mon Idée o* pomană de două sute de franci? S-ar fi mâncat mai rău din cauza asta? Sau ar fi fost mai frig în camerele acelea în care focul sclipește de dimineață și până seara? Cum de izbutește să adoarmă un bogătaş, când e împresurat de atâtea ranchiune și de atâtea pofte?

Își înnodă strâns capetele șalului sub bărbie și grăbi pasul. Nu-i mai rămânea decât să se întoarcă acasă și să se culce, pentru a-și

încălzi puțin trupul înghețat; această primă zi petrecută afară, după câteva luni de sihăstrie, o istovise și nu se mai simțea în stare să reflecteze la ceea ce are de făcut a doua zi. Îi trecuse chiar și pofta de luptă; treptat, o năpădea un fel de nepăsare față de fericire și de nefericire. Își simțea capul greu. În preajma unui foc, ar fi adormit numaidecât...

Mergea pe drum, când auzi la un moment dat pe cineva alergând în urma ei. Cu un gest intrat în obișnuință, își trase șalul pe față și se întoarse, dar nu văzu nimic. Din loc în loc, becurile de gaz scaldau zăpada într-o lumină gălbuie ce nu izbutea să risipească întunericul. O apucă deodată frica; pașii urmăritorului se auzeau atât de aproape încât ar fi trebuit să-l vadă. Primul gând fu s-o ia la fugă; tăcerea era totuși atât de adâncă, încât se întreba dacă nu cumva se înșelase. Oricum, nu prea avea de ce să-i fie frică; până la primele case din oraș, mai erau cel mult o sută de metri. Știa însă că de când începuse iama, locuitorii din Lorges nu mai ies din casă după apusul soarelui. Cum ar fi trebuit să strige, pentru a-i decide pe acești poltroni să-i sară în ajutor? Și temerile, o clipă adormite, o cuprinseseră și mai stăruitoare.

În aceeași clipă, cineva o chemă: nu mai apucă să răspundă: într-adevăr, aproape imediat, un bărbat rășari din marginea drumului, unde se ascunsese, și veni spre dânsa. După umeri și mai ales după mers, îl recunoscă pe Guéret și scoase un țipăt.

— Taci! porunci el cu voce joasă. Îți jur că n-are de ce să-ți fie frică.

Se afla atât de aproape de Angèle, încât ea putea să-i deslușească vag trăsăturile feței. O groază nebună o țintui locului; avea impresia că tot sângele îi năvălește în inimă.

— Îmi risc viața ca să te revăd, continuă el. Dacă m-ar aresta, aș intra cel puțin la ocnă, dacă nu și mai rău. Tot ți-e frică de mine? Răspunde.

— Nu, suflă Angèle, dând un pas îndărăt.

— Am auzit și eu câte ceva din ce-i spuneai adineaori doamnei Grosgeorge. Eram ascuns chiar lângă poarta vilei. Ieri, hoinărind prin împrejurimi, am văzut-o. Am fugit, dar ea a strigat să mă întorc mâine, la ora șapte; adică în seara asta. Am venit, apoi în ultimul moment n-am mai avut încredere într-însa și cum tocmai sosea, m-am ascuns. Va să zică e adevărat că nu m-ai denunțat la poliție?

— Da.

— Și nu mai tremura așa. Ți jur că n-am să mă ating de tine, decât dacă-mi dai tu voie. Angèle, ascultă-mă. Tu mă urăști, nu?

Ea nu îndrăzni să răspundă, temându-se că îi întinde o cursă. Și totuși, ce ură trezea într-însa această voce! Așa i-a vorbit și-n ziua când a dus-o pe malul râului. Ce slăbiciune o apucase atunci când i-a venit ideea să descurajeze eforturile poliției, negând că el ar fi fost agresorul?

— Oare ai să mă ierți vreodată? întrebă Guéret.

Niciodată. Nu-l va ierta. Rușinea de-a se fi amăgit o clipă în ideea că iubește un bărbat atât de mediocru îi pricinuia mai multă suferință decât faptul că își pierduse frumusețea. Singurele cuvinte de dragoste pe care le-a auzit vreodată fuseseră rostite de-o voce lipsită de tinerețe; ura această voce.

— Lasă-mă să plec, spuse în cele din urmă.

— De vreme ce nu m-ai denunțat, înseamnă că m-ai iertat, reluă el. Nu numai de frică, așa-i?

Așteptă un răspuns ce nu veni, apoi întrebă pe neașteptate:

— De ce te-a dus doamna Grosgeorge la felinar? Ce i-a venit să se uite la tine? Angèle, nu-i cu putință să mai fi rămas vreun semn pe fața ta. Spune, nu-i așa?

Ea șovăi o clipă, dar vanitatea fu mai tare decât ura.

— Nu, răspunse, n-a mai rămas niciun semn.

Și adaugă imediat, îmboldită de-o pornire irezistibilă:

— Fetele din Clianteilles au răspândit zvonul ăsta, din gelozie.

El îi apucă mâna, vrând să-i mulțumească parcă.

— Cum de-am putut face una ca asta? Trebuie să fi fost nebun în clipa aceea. Trei zile am fost convins că ai murit. Când am citit ziarul, mi s-a părut că mă trezesc iar la viață. Tot timpul m-am gândit numai la tine. Singura mea dorință era să mă întorc.

Cum Angèle rămânea imobilă și nici nu-și trăgea mâna dintr-a lui, el îi spuse brusc:

— Te iubesc, înțelegi? Aș fi putut fugi în străinătate, dar am preferat să mă ascund la Paris și prin împrejurimi, ca să nu fiu prea departe de tine.

Ea îi simți răsuflarea fierbinte pe obraji și făcu un pas îndărăt, stăpânită de scârba pe care i-o inspira acest bărbat. Nu îndrăznea să-și elibereze mâna, înspăimântată de gândul că i-ar putea dezlănțui astfel mânia, dar, cu toate acestea, vorbele lui de dragoste o mișcau. El continuă:

— Am ajuns să nu-mi mai pese de libertate. Doamna Grosgeorge trebuie să fi umplut orașul că m-a văzut ieri. Probabil că acum toată poliția e pe urmele mele. Și totuși, precum vezi, nu mi-e frică să mă plimb pe aici.

— Trebuie să fugi.

— Vrei să scapi de mine. Ai multe aventuri, Angèle? Ți-ai reluat viața de altă dată?

Întrebările lui o tulburau mai mult decât tot ce-i spusese până atunci. Simțea o dorință pe care nu și-o putea explica: îl ura pe acest bărbat, dar nu putea să reziste la dorința de a-i place.

— Nu, răspunse ea, s-a terminat.

Își regretă cuvintele chiar din clipa în care le rostise. Avea impresia că însuși faptul că răspunde o angajează într-o aventură primejdioasă. În loc să fugă imediat, cum îi porunceea instinctul, a rămas pe drum și sta de vorbă cu acest bărbat; căzuse în cursă.

— De ce mă întrebi? făcu ea enervată. Dă-mi drumul și lasă-mă să plec.

La fel vorbise și acolo pe șoseaua de pe marginea Somnorosului; era ca și cum aceeași scenă urmează să se producă din nou, și-i fu frică de cuvintele ce-i ieșeau fără să vrea din gură. Tot timpul, Guéret o ținuse atât de strâns de braț, încât ea nici nu încercă să se elibereze.

— Și dacă aș găsi bani, reluă pe neașteptate, fără să dea vreo atenție cuvintelor ei, ai accepta să mă urmezi?

Angèle rămase năucită; iată că i se oferea tocmai ceea ce își dorise din tot sufletul cu o clipă în urmă: posibilitatea de-a fugi; numai că soarta îi acorda în așa fel acest dar încât nu-l putea accepta. Să fugă chiar cu omul pe care îl ura atât de mult! Și ce va face acest om când o va vedea în plină zi? Totuși, dintr-o superstiție, hotărî să nu alunge un prilej ce putea fi prețios; o să se poată gândi pe îndelete de îndată ce va fi singură; și cum minciuna constituia însuși fondul naturii sale, își explica sieși că-i mai bine să accepte propunerea lui Guéret dacă, în felul acesta, va reuși să-l depărteze de ea.

— Unde ai să găsești bani? îl întreabă.

— Ce-ți pasă? Eu îți spun că-i voi avea, și încă până mâine seară.

Degetele lui fierbinți îi frământau încheietura mâinii sub mâneca bluzei; strânsoarea acestei mâini de ucigaș o umplu de-o asemenea groază încât îi clănțăneau dinții. Se temu să nu stârnească bănuielile lui Guéret consimțind prea repede și întrebă:

— Unde vom pleca?

— În străinătate. Am niște prieteni în Belgia. Peste câteva luni, ne întoarcem iar în Franța.

O luă în brațe.

— Vrei?

Ea îngăimă:

— Da, dacă mă lași să plec. Dă-mi drumul.

— Adevărat că vrei? Adevărat că vrei să vii cu mine? întrebă el nebun de fericire.

— Da, dar lasă-mă, vreau.

Guéret își lipi buzele de mâinile ei.

— Doamna Grosgeorge mi-a promis un ajutor, reluă el. E bogată. O să mă duc la ea. Știi la ce oră iese, și pe unde se plimbă?

Angèle se gândi: „Dacă se întâlnește cu ea, totul e pierdut. Îl va trăda”.

— După masă, răspunse, pe la ora trei de obicei o întâlneam deseori pe lângă Chanteilles, când căram rufe. Niciodată nu mă saluta, adăugă de parcă ar fi vorbit singură.

— Se plimbă pe jos?

— Da, când e vreme uscată. Altcum, ia cabrioleta.

— Singură?

— Întotdeauna singură.

— Ne întâlnim mâine seară aici, între al treilea și al patrulea felinar, dinspre pasarelă. Cât o fi ora?

— Șapte și jumătate.

— Atunci, la șapte și Jumătate. Mergem apoi pe jos până la Héricourt, unde nu ne cunoaște nimeni. De acolo luăm trenul.

— Bine.

— Jură-mi că vei veni.

— Da, îți jur.

— Altfel, știu eu unde să te găsesc, spuse el cu un râs amenințător.

— Voi veni. Lasă-mă să plec.

— Desfă șalul, sărută-mă, vrei?

— Nu, nu. Fii atent, uite că vine cineva.

El îi dădu brusc drumul și se aruncă în lături, privind în jurul său. Ea fugi. Câteva secunde mai tâzu, trecu în goană prin fața primelor case din Lorges.

Guéret îi ascultă pașii depărtându-se, fără a îndrăzni s-o urmărească. Nu venea nimeni pe drum, fusese doar un tertip pentru a-l sili să-i elibereze brațul, și totuși era sigur de întâlnirea lor de a doua zi; frica, dacă nu iubirea o va readuce în acest loc. Nu se hotăra să plece, umbiând de colo-colo, ca și cum plimbarea sa ar fi fost ihotărnicită de niște ziduri nevăzute. O putere tainică îl lega de această zonă, unde urma s-o revadă; asemenea lui în clipa aceea, peste două zile va călca și ea pe acest pământ; și scormoni cu vârful ghetei noroiul și zăpada din mijlocul drumului, unde rămăseseră întipărite urmele Angèlei. Acum trei minute, se afla în fața lui, și el i-a dat drumul.

Peste alte câteva minute, plecă și el. Frigul răzbea prin pardesiul subțire cu care era îmbrăcat. Degeaba căutau mâinile sale țepene un pic de căldură în fundul buzunarelor; avea senzația că stă gol în vântul tăios ce se pornise înghețându-i lacrimile, pe obraji, dar inima îi era plină de bucurie.

De trei luni și jumătate trăise într-o singurătate deplină, ascunzându-se prin crângurile din împrejurimi, mâncând pe apucate în satele unde se credea la adăpost. O barbă stufoasă îi năpădea obrazii și-l făcea aproape de nerecunoscut; numai ochii neliniștiți, umerii aduși l-ar fi trădat, dacă și-ar fi dat cineva osteneala să-l privească mai atent, dar el se bizuia pe memoria scurtă a oamenilor. Într-o seară, se aventurase până la Lorges. Convins că nu va întâlni pe nimeni, urcă o stradă, apoi alta, pentru a ajunge în cele din urmă în piațeta din fața restaurantului Londe. Avea impresia că timpul o ia îndărăt și toată spaima și groaza din ultimele luni pierde brusc. Poate că nici nu s-a întâmplat nimic, de vreme ce se află acolo, de vreme ce casa, pietrele sunt aceleași. Dacă ar fi făcut într-adevăr o crimă, s-ar mai fi aventurat astfel într-un loc unde toată lumea e gata să-l denunțe? Propria lui nesăbuiță îl liniștea. Trăind veșnic hărțuit de spaime, începea să se obișnuiască cu primejdia. Și-apoi, nici ziarele nu mai pomeneau de el; după emoția primelor săptămâni, poliția abandonase speranța de a-l găsi și încet-încet uitarea se așternea peste o crimă redusă cu timpul la proporțiile unui fapt divers. Era ca și cum societatea l-ar fi achitat.

Întâlnirea cu doamna Grosgeorge îl trezi iar la realitatea primejdiei. În ciuda bărbii și-a hainelor sale zdrențuite, femeia îl recunoscuse numaidecât. Oare îl va trăda? Întrebarea era prost pusă; altfel trebuia să se întrebe: de ce nu l-ar trăda în fond? Sigur, pretindea că vrea să-l ajute, dar ce altceva ar fi spus ca să-l atragă într-o cursă? De ce să-l ajute? Amintirea privirii disprețuitoare pe care o citise de atâtea ori în ochii ei îi dădea mari neliniști. Ce capriciu ar putea stârni din senin milostenia unei ființe atât de trufașe, mai ales după ce-și făcuse o adevărată plăcere umilindu-l?

Totuși, trebuia să acționeze cât mai rapid și s-o întâlnească pe Angèle, până nu se dă alarma, pentru că acesta era singurul motiv pentru care se întorsese. Dar cum s-o întâlnească și unde? Zadarnic a stat la pândă pe drumul pe care apărea ea odinioară, când se întorcea seara de la Chateaux; într-adevăr, nu știa că nu mai lucrează. Dezamăgit, se prezentă la locul fixat de doamna Grosgeorge și așteptă acolo, chinuit deopotrivă de teama să nu cadă într-o cursă și de grija să nu piardă o șansă posibilă; însă chiar în momentul când doamna Grosgeorge avea să apară, îl apucă o frică neașteptată și se ascunse în umbră, lângă poarta vilei *Mon Idée*. De acolo, o văzu pe femeia de care se temuse întotdeauna plimbându-se pe drum, în prada unei nerăbdări vădite. De câteva ori trecuse chiar prin fața lui. Ce gânduri o munceau? Cu capul pe spate, pășind grăbit și oprindu-se brusc, pentru a izbi pământul cu piciorul, privind în dreapta și-n stânga, doamna Grosgeorge îi redeștepta vechile impresii de pe vremea când îl medita pe micul André. Ce acord desăvârșit între sufletul și gesturile acestei femei! Dintr-o simplă atitudine a trupului, dintr-un anume fel de-a se întoarce și a ridica din umeri ieșea numaidecât la iveală toată uscăciunea și duritatea inimii sale. I se părea că-i aude vocea tăioasă aruncându-i de la obraz frazele cele mai insolente. Chiar și atunci când strigase: „Nu-ți vreau răul, nu-ți fie frică de nimic!” avusese intonația unei stăpâne care se răstește la o slugă. Și mai aștepta un gest de bunătate de la această ființă! De ce nu s-ar duce să ceară ajutor chiar la primărie?

Apariția Angèlei îl umplu de o bucurie pe care prudența îi dicta să și-o stăpânească. Nu era destul de aproape de cele două femei pentru a auzi convorbirea lor din fața porții, exceptând momentele când ridicau glasul, ceea ce s-a întâmplat atunci când doamna Grosgeorge i-a poruncit Angèlei să-și descopere fața. Și,

deși gelozia lui se trezi iar la amintirea scrisorii pe care, într-o zi, domnul Grosgeorge i-o dăduse s-o citească, Guéret binecuvântă împrejurările ce-o aduceau pe Angèle la acest bătrân.

Două femei știau acum că se află în Lorges; una îl disprețuia, cealaltă avea toate motivele să se teamă de el și să-l urască, și trebuia să fii nebun ca să-ți închipui că vor păstra secretul. Angèle avea la îndemână o răzbunare foarte comodă: n-avea decât să anunțe la jandarmerie locul întâlnirii și-n felul acesta el cădea într-o cursă pe care într-un fel și-o pregătise cu bună știință. Poate că jandarmii au și fost preveniți, în timp ce stă și face presupuneri deșarte în legătură cu mila la care se poate aștepta din partea celor două dușmance.

Totuși, nici nu se gândea să fugă; întrebarea dacă trebuie să rămână liber sau să-și încheie zilele la închisoare i se prezenta sub aspecte foarte diferite. Examinând-o mai îndeaproape, i se părea absurd să ezite o secundă între închisoare și libertate. Ca să nu-l prindă, se va ascunde vreo câteva zile undeva, într-un sat; un anume drum i se părea mai sigur decât altul, o anume oră preferabilă alteia. Dar erau momente când își dădea seama că partida se joacă de fapt cu totul altfel și proiectele sale nu contează; Doar timpul mai putea să-l ajute; și timpul nu-i în puterea oamenilor. După un anumit număr de zile sau de ani, destinul său va fi împlinit. Cauza lui era judecată și sfârșitul, știut. Era asemenea unui copil care se joacă, fără să știe că timpul trece, și-a cărui mamă hotărăște clipa când va fi trimis la culcare, făcând în jurul său întunericul ce-l va da pradă somnului.

Își amintea că într-o seară, la Paris pe o străduță în care se ascunsese de un polițist, i-a venit ideea să se predea de bunăvoie; O libertate plătită cu foame, frică și tristețe poate fi tot atât de apăsătoare ca și închisoarea. Poate că și locul unde se afla atunci îi

înspirase acest gând, Era într-o seară de noiembrie și noaptea sta să cadă, dar nu sclișea încă nicio lumină. Se înfundă în cel mai întunecos ungher din străduța aceea, un soi de hrubă în masa înaltă și lugubră a imobilelor ce mărginesc o parte a străzii Saint Lazare. În pâcla neagră ce plutea printre ziduri, vedea pata albicioasă a răsufării sale. Încet-încet, bătăile inimii se domoleau. Umbla, pipăind piatra. O lumină palidă se strecura printre acoperișuri, fără să răzbească până la el. Șovăia la fiecare pas ca un orb, picioarele îi mai tremurau încă, de atâta alergătură. În imediata apropiere, rumoarea neîntreruptă a orașului se înălța ca o imensă voce amenințătoare, și el se gândi fără să vrea la o jivină uriașă care îl caută prin noapte împleticindu-se și mugind.

Acest sentiment de luptă inegală între el și-o forță misterioasă, confuză, îl stăpânea în fiecare ceas al zilei, ori de câte ori, pe stradă, ochii vreunui trecător stăruiau pe fața lui sau când, în urmă, auzea un pas ceva mai grăbit decât al său; o căldură subită îi străbătea trupul și sudoarea îi lipea pălăria de frunte. Hăituit dintr-o strada într-alta de niște polițiști imaginari, căuta cartierele cele mai populate ale orașului, ocolind piețele pustii, nesfârșitele bulevarde goale, și totuși, cu câtă spaimă se amesteca în mulțime! Atâtea ziare îi dăduseră semnalmente! Era destul un capriciu de memorie pentru ca, văzându-l, un trecător să-și amintească subit descrierea citită cu săptămâni în urmă: talie înaltă, adus de spate (zadarnic încerca să se țină drept), tenul mat... Sigur, era ceva improbabil, dar cea mai banală viață e alcătuită din evenimente improbabile. În repetate rânduri, dorința de-a se ascunde în mulțime îl mânăse în preajma marilor gări, unde s-a pomenit prins într-un puhoi de călători. Hainele jechoase, și mai ales neliniștea ce i se citea pe față îl făceau ușor de remarcat; își imagina atunci că este recunoscut; și toată lumea îl înghesuie anume, ca să-i împiedice

fuga. De ce se uită la el așa? Să-și croiască drum printre ei, ori s-aștepte până-l aruncă vârtejul deoparte, eliberându-l astfel? Avea impresia că orice atitudine ar părea suspectă și că însăși imobilitatea ar bate la ochi. Senzația de stânjeneală era urmată de-o spaimă ce-i contracta gâttelejul. Inutil să-și repete că bărbații și femeile din jur nu-l cunosc și că, fără îndoială, nici nu le trece prin cap să se uite la el, groaza de-a fi arestat îl bântuia ca o furtună pe care nimic n-o putea liniști. În asemenea clipe de panică mentală, îi venea să facă gesturile cele mai stranii: să-l ia la pumni pe oamenii aflați în preajma sa și s-o rupă la fugă ca un criminal încolțit, sau să înceapă să urle și să se denunțe singur, pentru a grăbi astfel un eveniment de care era sigur acum.

Nu mai putea s-o apuce pe-o stradă sau să intre într-o cameră fără să nu-și pună imediat aceeași întrebare: „Oare aici am să fiu arestat? Trăiesc acum ultimul minut de libertate?” Niciun hotel nu l-a văzut două nopți de-a rândul; rătăcea din cartier în cartier, ascultând instinctul ce-l mâna de colo-colo, rând pe rând atras, apoi înfricoșat de alte străzi. Timp de câteva săptămâni, fără vreun motiv anume, era cuprins de bănuieli ce-l izgoneau din anumite cartiere, uneori chiar din Paris, silindu-l, să se refugieze prin împrejurimi. O perioadă de liniște sau de indiferență îl aducea îndărăt în capitală. Obosit să se tot zvârcolească împotriva unui dușman a cărui prezență părea s-o simtă pretutindeni, lua hotărârea să nu se mai gândească la marile primejdii ce-l amenințau și să trăiască normal, ca sutele de oameni întâlنيți pe străzi. Intervenea atunci rațiunea, deosebit de generoasă cu încurajările. În fond, nici nu-i un mare criminal. Nu urmărește poliția luni de-a rândul un om, numai pentru că a violat o târfă și-a ucis un babalâc la un colț de stradă. După primele cercetări,

sfârșește prin a închide ochii, pentru a-și îndrepta atenția asupra unor răufăcători care merită într-adevăr osteneala.

Și, pe neașteptate, în toiul unei mese, îl apuca iar groaza, ca un acces de friguri, din nimic, pentru că răsturnase solnița sau era fixat de vreun chelner. Presimțea că are să se întâmple ceva. Locul acesta poartă ghinion, desigur. Cineva a fluierat trecând prin fața restaurantului. Trebuia să se ridice, să plătească, să plece și s-o ia la goană, fără a întoarce capul. Dar apărea un gând familiar ce-l liniștea: „N-o să fiu arestat acolo unde mă aștept”. Și, printr-una din acele contradicții firești ale minții omenești, afla o încurajare în însuși faptul că e neliniștit.

Cu toate acestea, amintirea Angèlei îl obseda. Toate eforturile făcute pentru a rămâne liber, sau chiar pentru a-și câștiga existența i se păreau fără rost. La început, oroarea pentru crima făptuită încâlcise totul în mintea lui; scârba de sângele vărsat, de urletele, de lupta aceea hidoasă de pe malul fluviului, coșmarul în care memoria îl silea să se recunoască îl absorbise pe de-a-ntregul. Cum de era posibil să fi făcut una ca asta și, mai ales, de ce-a făcut-o? Toate motivele pe care și le oferea, dorința, mânia, frica nu explicau cum anume, cum de-a fost cu puțință ca timp de câteva ore să se transforme atât de profund încât mâna lui să devină instrumentul crimei. Și-acum, după săptămâni de gândire, nu izbutea să stabilească în conștiința sa un raport între el și asasin. I se părea că dacă ar fi fost prins, ar fi ispășit crima altcuiva. Era ca și cum și-ar fi comis nelegiuirea într-o criză de somnambulism.

Din această cauză, nu simțea nicio remușcare; acest cuvânt, atât de plin de înțeles pentru atâția culpabili, nu corespundea sentimentelor ce-l frământau. Poate fi sufletul tras întotdeauna la răspundere pentru ceea ce făptuiește brațul, pentru ceea ce rostește gura? De ce n-ar exista și momente când se produce un divorț între

actele omului și voința sa? Poate că uneori slujim unor forțe necunoscute nouă, care profită de faptul că suntem orbiți de furie și ni se substituie pentru a ne dicta gesturile. În orice caz, ceea ce-l frapa îndeosebi, când reflecta la crima sa, era zădărnicia ei.

Dacă violând-o pe tânăra femeie și-ar fi putut sătura cel puțin pasiunea, eliberându-se astfel de ea, ar fi înțeles ceea ce l-a determinat să acționeze, căci omul acesta, uzat și ars de pofte, nu căuta atât iubirea cât pacea simțurilor. Nimeni nu ura mai mult sclavia dorinței ca acest libertin, și bucuria înfricoșată pe care o simțise făptuind crima nu-l scârbise de el însuși. Se regăsea același dinainte, și mai îndrăgostit, fără îndoială, de ființa pe care o desfigurase și înspăimântat să n-o fi pierdut pentru vecie.

Acest gând covârșea totul, până și grija pentru libertatea sa, căci libertatea nu avea niciun sens dacă nu-i îngăduia fericirea. O pasiune ceva mai violentă conține întotdeauna o doză de încăpățănare; numai un temperament bicisnic se resemnează să nu posede nimic din ceea ce dorește și acceptă să vadă imperfecțiunile idolului său. Depășise de mult epoca în care dorești o ființă numai pentru frumusețea ei; frumusețea nu-i decât un punct de pornire; în prezent, nevoia lui de-a o avea pe Angèle se confunda cu însăși instinctul ce-l împingea să trăiască: urâtă, și tot ar fi dorit-o, sau moartă.

În această stare de spirit s-a întors la Lorges, profitând de faptul că emoția provocată de crimă se mai potolise puțin. Viața pe care o ducea la Paris devenea imposibilă și-apoi, întoarcerea sa chiar în regiunea unde avusese loc drama era un fel de-a forța puțin mâna destinului, așa cum reapariția unui actor pe scenă provoacă deznodământul piesei. Trebuia să încheie odată această situație. Care certitudine nu era preferabilă veșnicilor spaime ce-l chinuiau? Convingerea că Angèle a plecat sau a încetat din viață

era mai ușor de suportat decât teama că așa ceva s-ar fi putut întâmpla, și, în anumite zile, avea impresia că ar fi o ușurare pentru el să-l aresteze odată și să-l arunce în închisoare, căci există într-adevăr momente când nu dorim altceva mai bun decât să fim lipsiți de libertate.

Dar, în prezent, că se afla pe drumul unde tocmai vorbise cu Angèle, Guéret simțea iminența sfârșitului. Nu mai avea timp de pierdut; destinul accepta constrângerea la care era supus și, la dorința acestui om, se jucau acum ultimele scene. Era imposibil să plece fără s-o vadă pe Angèle. Va merge la întâlnirea fixată, chiar cu riscul vieții sale. Pe de altă parte, admitând că ea ar avea intenția să-l urmeze, nu-i putea propune să plece fără să aibă un ban asupra lui. Oricum, ultima lor întâlnire întrecuse cu mult speranțele sale. Îi intrase carte bună; trebuia neapărat să mizeze totul, dacă nu voia să piardă totul.

Se opri. Purtat de gândurile sale, depășise fără să bage de seamă ultimele vile din Lorges. Unde mai avea de gând să meargă în seara aceea? Înălțând capul, privi în jur, ca și cum vântul ce-i șuiera în urechi ar fi trebuit să-i dea un răspuns la întrebare. Strânse pumnii înfundați în buzunare și rămase nemișcat timp de câteva secunde. Apoi, brusc, făcu cale întoarsă.

IX

Trecuse mai bine de un sfert de ceas de când domnul și doamna Grosgeorge se ridicaseră de la masă, încheindu-și seara, ca de obicei, în salonașul de la parter. Era o încăpere admirabil adăpostită de vitregiile anotimpului, dar și aici, ca pretutindeni în vila *Mon Idée*, bogăția încurajase cele mai deplorabile veleități. O dată în plus, fusese adoptat stilul Ludovic al VI-lea și, de la covorul

portocaliu și până la draperiile albastre cu flori albe de crin, totul mirosea a magazin scump și a comandă lăsată pe seama unui decorator cam grăbit. Console cu caneluri și mescioare inutile se înghesuiau printre scaunele cu o aparență prea firavă pentru a îndrăzni să te așezi pe ele, dar în dreapta și-n stânga șemineului în care ardeau vreo patru, cinci buturugi se aflau două berjere adânci și confortabile; într-una din aceste berjere, doamna Grosgeorge citea un ziar, în cealaltă visa soțul ei.

Domnul Grosgeorge își contempla cu încântare reproducerile de tablouri ce împodobeau pereții printre care un Fragonard⁵ se învecina cu un Boucher⁶. Lumina crudă și mohorâtă ce ploua dintr-un policandru îi trăda fără milă fața bătrână, cu obraji bugezi, pe care nici pasiunea și nici suferința n-o modelaseră vreodată; era limpede că nicio flacără nu i-a însuflețit vreodată ochii placizi, fruntea pustie. Chiar și emoțiile josnice ale plăcerii cumpărate îi erau aproape tot atât de indiferente pe cât de necesare, și niciodată, poate, nu-și dorise ceva cu patimă, niciodată viața nu-l refuzase. De aceea, ridurile ce subliniau conturul obrazilor săi căzuți, toate zbârciturile acestei măști nu se datorau nici grijilor, nici efortului, ci păreau mai degrabă efectul lăcomiei și-al vârstei. Toropit de căldura din încăpere, cu pleoapele grele și buza umedă, ațipea în răstimpuri, ca un om care se odihnește un pic după o zi de muncă grea.

⁵ Jean Honoré Fragonard (1732—1806), pictor și gravor francez. A înfățișat în pânzele sale scene de familie, portrete, peisaje, compoziții cu copii, scene galante.

⁶ François Boucher (1703—1770), pictor și decorator francez, cunoscut prin portrete de curte și decorații de interior.

Într-un târziu, doamna Grosgeorge împături ziarul și-și aținti privirile spre buturugile ce se mistuiau. Când ultima din ele se va nărui în mormanul de jărat, ea și soțul ei vor părăsi salonul și se vor retrage în camerele lor. Era semnalul pe care îl așteptau amândoi; așa se încheiau serile lor de iarnă. Și, privind flăcările, se lăsa furată de o sumedenie de gânduri. În acest interior comic și totodată sinistru, în care totul proclama meschinăria unei existențe burgheze, focul părea o ființă pură și viguroasă, dar care era ținută la respect ca o jivină încolțită în fundul viziunii sale, cu grătare, clești, vătraie, tot soiul de instrumente ridicole. Veșnic gata să se năpustească afară din temniță, gata să devoreze covorul, mobilele, casa detestată, el trebuia supravegheat mereu și niciodată lăsat singur în încăpere; așchiile aprinse, pe care le arunca uneori pe marmură, trebuiau respinse, scânteile ucigașe zăgăzuite. Era și ea asemenea acestui foc, năprasnic și neputincios în fundul șemineului, agonizând în fața unor lucruri lipsite de frumusețe și-a unor lași vigilenți, pe care nu-i va putea lovi niciodată.

Pe neașteptate, domnul Grosgeorge se trezi din toropeală:

— Ce? Poftim? făcu el. Ai spus ceva?

— Nu, ai visat, răspunse ea cu o voce tăioasă în care răzbea disprețul. Și adăugă: Urc îndată.

— Ah? Și eu. Am și adormit. Dă-mi lopățița să acopăr buturugile.

Luă lopățița de bronz pe care doamna Grosgeorge i-o întindea în tăcere și adunând cenușa o presără peste flăcările ce se stinseră.

— Dă-mi și apărătoarea.

Paravanul metalic fu așezat în fața șemineului cu aceeași grijă. Apoi domnul Grosgeorge se întinse.

— Să nu uit, spuse scotocind într-un buzunar interior al hainei, am primit adineaori ceva ce-ar putea să te intereseze.

— Despre ce-i vorba?

— Despre fiul tău. A luat note foarte proaste la liceu. Ascultă aici.

Cu lornionul pe nas, despături o hârtie și începu să citească cu voce tare:

— Liceul Thiers. Certificat trimestrial al elevului Grosgeorge André.

Doamna Grosgeorge nu-și putu stăpâni un gest de nerăbdare auzind acest nume.

— Spune mai repede ce catastrofă s-a mai întâmplat. L-au dat afară?

— Dat afară, nu. Dar ce note! Un dezastru. Să vedem... Grosgeorge André. Purtare șase. Așadar la purtare, mediocru. Lucru manual, zero. Auzi?

— Sigur că aud.

— Franceză, unu; istorie, doi; geografie, doi; aritmetică... ia ghici cât a luat la aritmetică.

— Ce știi eu? Zero, vezi bine.

— Nu! mai rău. Nicio notă. Cum nu există o notă sub zero, nici ei n-au știut în ce fel s-ar putea exprima feroasa nulitate a fiului tău, și-au lăsat spațiu alb. Ei? Ce zici?

— Zic că ai! avut o idee grozavă în ziua când l-ai dat pe mâna imbecililor de acolo.

— Ai fi preferat să-l lași să trândăvească aici?

— Trebuia să-i găsești un preceptor și nu să-l trimiți la Paris.

— Un preceptor! După necazurile avute cu celălalt!

— Nu sunt toți la fel. Am nimerit prost, asta-i tot. De altfel, nu vreau o nouă discuție pe tema asta. Mai e și altceva?

— Mai sunt observațiile pedagogului.

— Puțin îmi pasă mie de observațiile pedagogului, dacă vrei să știi!

— Ciudată mamă ești tu! spuse domnul Grosgeorge vârând hârtia în portofel. Parcă nici n-ar fi copilul tău, zău așa.

— Bietul băiețaș! exclamă ea cu un râs scurt. Acum, urc la mine. Bună seara.

— Bună seara, răspunse domnul Grosgeorge ridicându-se și el. Ea făcu vreo câțiva pași spre ușă, apoi se opri brusc.

— Ai auzit? îl întreabă.

— Ce s-aud?

— Clopoțelul de la poartă: Ce, ești surd? E cineva la poartă.

— Cineva la poartă? repetă el. La ora asta?

Ea traversă încăperea cu pas grăbit și se îndreptă spre fereastră; îndepărtă o draperie; apoi, răzgândindu-se imediat, se întoarse în mijlocul salonașului.

— De ce nu s-o fi ducând Maria să vadă cine-i? spuse enervată. Precis că a auzit. Pun pariu că toanta asta moare de frică.

— Ce te tot agiți? făcu soțul ei. Dacă-ți spun că n-a sunat nimeni.

Fără să dea vreo atenție acestei asigurări, doamna Grosgeorge se îndreptă spre ușă, o deschise și strigă în anticameră:

— Maria! Sună cineva. Du-te repede! Trânti ușa, uitându-se furioasă la soțul ei.

— Ei bine? făcu acesta.

— Ei bine, dragul meu. Vrei să spui ceva?

— Absolut nimic. Dar văd că te uiți la mine...

Ea ridică din umeri și-și reluă locul lângă foc.

— Dacă-ți închipui că de tine îmi arde mie acum... spuse. Aștept să mergă să deschidă.

Un zgomot de pași pe pietrișul aleii îi înștiința că Maria s-a hotărât să asculte porunca stăpânei sale.

Aproape imediat, răsună din nou clopoțelul. Doamna Grosgeorge sări de pe locul ei și alergă spre ușă.

— Acum am auzit și eu, spuse domnul Grosgeorge. Dar ce nervoasă poți fi!

— Du-te și vezi ce este. Nu, nu te du, adăugă ea imediat cu voce schimbată, n-are rost.

— Ți-e frică?

— Frică? Ai înnebunit?

— Doar n-ai să-ți închipui acum că e cine știe ce bandit? Întrebă el brusc neliniștit.

— De când obișnuiesc bandiții să sune la porțile vilelor?

Urmă o tăcere, apoi ușa salonului se deschise.

— Doamnă, spuse servitoarea gâfâind un pic, e un bărbat care ar vrea să vorbească cu doamna.

— Un bărbat? Cine? Întrebă domnul Grosgeorge.

— Nu știu, domnule, nu l-am putut vedea.

— Bine, făcu doamna Grosgeorge luând cheia de la poartă din mâna servitoarei, merg eu să văd. Poți să te culci, Maria.

— Doar n-ai să te duci tu, spuse domnul Grosgeorge. Trimite să-l cheme în casă. Și-n primul rând, ce dorește?

— I-am spus să intre, dar n-a vrut, răspunse Maria.

Fără să mai spună o vorbă, doamna Grosgeorge trecu printre ei și ieși.

— Ești o imprudentă! strigă soțul ei, prefăcându-se că aleargă după dânsa.

Dar ea se afla deja pe peronul de la intrare și se îndrepta cu pas grăbit spre poartă. De câteva minute, inima îi zvâcnea ca în preajma unui mare eveniment, și nici nu simțea frigul ce-o învăluia

de pretutindeni, răzbind prin țesătura subțire a bluzei. Știa cine o așteaptă la poarta grădinii și se grăbea spre el, dorind să ajungă imediat și temându-se în același timp să nu piardă prea repede clipa încântătoare pe care o trăia. Nu-și putea opri inima să spere, tot așa cum nu-i putea potoli bătaile. Exista în această femeie, atât de dură cu ea însăși și cu ceilalți, o anume pornire superstițioasă ce-o făcea să identifice clinchetul banal al unui clopoțel de aramă cu ceva misterios ca o chemare a destinului. Oricât de prevenită era împotriva vieții, nu refuza să mizeze pe posibilitatea unei surprize, dacă-i posibilă împerecherea acestor noțiuni contradictorii, pe un acces de generozitate al destinului, care să-i dăruiască dintr-odată ceea ce nu-și îngăduia să implore.

Alerga de-a lungul aleii noroioase, cum alergi la o întâlnire. Noaptea era neagră, dar felinarele de pe drum încununau poarta cu un fel de aureolă și ea văzu printre gratii silueta lui Guéret, umerii săi largi, capul nițel aplecat. Se opri.

— Doamna Grosgeorge? întrebă el.

— Precum vezi, răspuse ea. Se căzni să-i vorbească pe un ton mai puțin tăios, dar nu izbuti: prea o scotea din sărite numele pe care îl pronunțase acest om. De ce n-ai venit aseară acolo unde ți-am spus?

Tăcere. Ea mai făcu vreo câțiva pași și se apropie de poartă. Fața lui Guéret apăru.

— Am să-ți spun eu, continuă ea. Ți-a fost frică.

Și, cedând subit unui elan în care se amestecau deopotrivă și bucuria și mânia, întinse brațul printre gratiile porții și-l puse brutal pe umărul lui.

— Am să deschid, îi spuse retrăgându-și mâna imediat. Te ascunzi printre tufe și peste trei sferturi de oră vin eu să te caut, ai

înțeles? Nu te teme de nimic. Vreau să te ajut. Am să-ți dau și bani, dacă ai nevoie.

Guéret intră, fără o vorbă, pe poarta întredeschisă.

— Lute, ascunde-te, îi spuse ea.

Apoi închise poarta și, aplecându-se peste tufele de salbămoale în dosul cărora dispăruse Guéret, șopti:

— Peste trei sferturi de oră.

— Ei bine? întrebă domnul Grosgeorge.

Ea răspunse pe nerăsuflăte:

— Un individ care cerea de pomană.

— Pomană, la ora nouă seara! Sper că i-ai spus să-și caute de drum.

— Firește.

Își urară bună seara, urcând fiecare în camera sa. Singură, doamna Grosgeorge se așează pe pat și așteaptă. Nu mișcă și privea drept înainte fără să vadă ceva, pierdută într-o profundă meditație. I se părea că lucrurile de care era înconjurată, dobândeau altă înfățișare decât cea obișnuită, fără să fi putut spune prin ce anume se deosebește această înfățișare de aceea sub care le știa dintotdeauna, și avea un sentiment apropiat celui pe care-l încerci revenind acasă după o îndelungată absență, când obiectele revăzute în primele ore ale întoarcerii dobândesc o față tainică și totodată familiară. Nu rareori i se întâmpla să se simtă străină de lume, dar în seara aceea impresia era atât de deslușită și atât de puternică încât o înspăimânta aproape, ca și cum o forță irezistibilă ar fi vrut s-o dezlipească de pământ, de ea însăși.

„Ce-o fi cu mine? gândea. Oare așa-i când mori?”

Zgomote de pași, de uși închise o țineau la curent cu mișcările domnului Grongorge și ale servitorilor. Toată această viață care

pulsa în jurul ei era atât de departe de propria-i viață! Câte prăpăstii între un suflet și altul!

Stătea mai departe imobilă și aștepta ca agitația din casă să se liniștească pe deplin, ca luminile să se stingă, dar nu era deloc tulburată de nerăbdare; dimpotrivă, ar fi fost fericită să prelungească momentul bizar pe care îl trăia. Se simțea ținută de un fel de toropeală. Niciun sunet nu mai ajungea până la ea. De ce nu făcea nicio mișcare?

Bătaia unei pendule sunând ora nouă și jumătate o smulse din visuri. Oftă ca o femeie care se trezește din somn și se ridică fără grabă. Cu un gest calm și sigur deschise și închise ușa la loc, după ce suflase în lampă, și se pomeni pe scara pe care o coborî cu precauția și ușurința unei pisici. Apoi, mâna sa desfăcu lanțul și răsuci cheia în broasca ușii de la intrare.

Din nou era afară, cu fața biciuită de vânt. Pentru a nu fi auzită, o luă pe peluza cea mare dintre vilă și poartă, și ajunse imediat la tufele în care se ascundea Guéret. Auzind-o că se apropie, el se ridică.

— Ai încredere în mine? îl întreabă, ca și cum ghicea toate bănuielile ce treceau prin mintea lui.

— De ce vreți să mă ajutați?

— Asta nu te privește. Ești hotărât să mă urmezi?

— Unde mă duceți?

— La mine. Ai să rămâi aici peste noapte. Îți dau eu haine, bani. Măine la douăsprezece și jumătate, când toată lumea se va afla la masă, ai să pleci. Cu ceea ce-ți voi da, poți ajunge până la frontieră. Gândește-te.

— Și dacă mă veți trăda?

Ea se îndreptă spre poartă și, vârând cheia în broască, o deschise.

— Pleacă, îi spuse.

El rămase imobil și tăcut, în picioare, la câțiva pași de locul unde se afla doamna Grosgeorge.

— Ce mai aștepți? îl întrebă. Trebuie să pleci dacă n-ai încredere în mine.

— Rămân, spuse el după o clipă.

Fără un cuvânt de răspuns, închise din nou poarta și trecu prin fața lui, dar nu se opri; el o urmă.

— Când ai să urci scara, șopti în timp ce traversau peluza, să te sprijini de perete ca să nu scârțâie treptele. La etajul întâi, te iau de mână: palierul e foarte lung.

— Mi-aduc aminte.

— Sunt acolo niște mobile de care te-ai putea împiedica. Dacă ai ghinionul să ți se-ntâmpe așa ceva, rămâi nemișcat.

Ajunși la peron, urcară în tăcere treptele.

— Mai ai timp să te răzgândești, șopti ea în pragul ușii de intrare. Poți să fugi imediat, dacă vrei.

Erau atât de aproape unul de altul încât brațele li se atinseră și ea se trase puțin îndărăt. În ciuda întunericului, deslușea conturul umerilor săi care o depășeau, al capului, și ghicea că privirea lui o fixează încercând să-i observe trăsăturile feței. Un vânt de gheață sufla în jurul lor.

— Am încredere în dumneavoastră, spuse el.

Urcară. În tăcerea nopții, ea îi auzea răsuflarea și zgomotul treptelor ce gemeau sub povara trupului său uriaș; de câteva ori se opri, punând o mână autoritară pe umărul lui Guéret, pentru a-i porunci să rămână pe loc. Bătaia neașteptată a unei pendule îi făcu pe amândoi să tresară.

Când ajunse la etajul întâi, îl apucă strâns de mână și-l călăuzi pas cu pas printre zdrențele, lăzile pentru lemne și fotoliile îngrămădite pe palier de fantezia domnului Grosgeorge. Pășea ca prin vis, hotărâtă și totodată îngrozită, dar pătrunsă de-o bucurie ce-ar fi susținut-o chiar și pe buza unei prăpăstii. Cu toate acestea, nu îndrăznea să se întrebe de ce-i atât de bine dispusă. Timpul o învățase în sfârșit pe această femeie încăpățânată că, deseori, e îndeajuns să examinezi cauza fericirii pentru a-i simți toată subrezenia. Cunoștea prețul unei iluzii. Această plimbare pe întuneric îi atâța imaginația și, în timp ce pipăia pereții și mobilele cu degetele rășchirate, se gândea cu teamă la clipa când va trebui să aprindă lampa, să schimbe vorbe ce-o vor trezi din beția sa.

Câteva minute mai târziu, se aflau amândoi în salonașul în care petrecuse atâția ani de plictis și de singurătate. Închise ușa și murmură:

— Ești chiar deasupra camerei soțului meu. Umblă încet. Dacă bate cineva la ușă, nu răspunzi sub niciun motiv.

Și adăugă:

— Am să aprind lumina. Rămâi unde ești.

Guéret ghici că ea străbate încăperea, dar nu după zgomotul pașilor, căci doamna Grosgeorge părea că umblă întotdeauna plutind, ci după foșnetul fustei; îl auzea când în dreapta, când în stânga, ocolindu-l, ca vocea unei persoane care caută pe cineva prin întuneric, șoptindu-i numele. Când auzi scăpăratul chibritului, Guéret tresări.

Doamna Grosgeorge se afla la doi pași de el, cu profilul ei dur și fin aplecat asupra unei lămpi pe care așeza la loc abajurul. Curând, toată fața îi fu învăluită de lumină, exceptând fruntea, a cărei greutate părea susținută de sprâncenele prelungi și negre, arcuite ca niște bolți. Trecură câteva secunde, în timpul cărora

această femeie în pragul bătrâneții păru de-a dreptul frumoasă; s-ar fi spus că ultimele puteri ale vieții se adună într-însa pentru a-i lumina privirea și a-i transfigura trăsăturile.

Ezită o clipă, după care se întoarse brusc spre Guéret, fără să-și ridice ochii.

— Ai să te culci acolo, îi spuse, arătându-i canapeaua. Mă duc să-ți caut niște cuverturi.

O nouă ezitare, apoi se îndreptă spre ușă și adăugă, cu o voce puțin gătuită ca și cum ar fi vorbit împotriva propriei sale voințe:

— Precis că n-ai cinat. Ți-aduc eu ceva de mâncare.

Era doar un pretext ca să iasă, pentru că i se părea cu neputință să rămână în prezența acestui bărbat, acumă când lumina strălucea în încăpere.

Coborî iute la bucătărie și puse pe-o tavă o carafă cu vin, pâine și friptură rece. Mâinile îi tremurau; observă și tulburarea sa crescând; de câteva ori îi veni să arunce tava pe scări. Ajunsă pe palierul etajului întâi, se așeză pe-o ladă pentru lemne ca să-și tragă răsuflarea, căci gâfâia de emoție. Zgomotul propriei sale respirații o înspăimântă: parcă vuia în tăcerea casei.

În clipa când intră în salonaș, îl găsi pe Guéret așezat pe canapea, aproape ațipit de oboseală, și fu izbită de înfățișarea jalnică a hainelor sale. Încălțăminte și manșetele pantalonilor erau pline de noroi iar pardesiul, sfâșiat în câteva locuri, vădea o îndelungată și neîntreruptă folosință.

Se ridică imediat și veni în întâmpinarea ei.

— De ce sunteți atât de bună cu mine, doamnă Grosgeorge?

Ea văzu ochii lui arzători ațintiți într-ai săi, și nu se simți în stare să-i înfrunte privirea.

— Nu-mi mai spune doamnă Grosgeorge, îi răspunse destul de brutal. Ia tava asta. Până cinezi, mă duc să-ți caut niște cuverturi.

Toată energia o trăda. Ajunse cu chiu cu vai la ușa și ieși; se grăbea, să se cufunde în întuneric, pentru a-și ascunde roșeața din obraji și se întreba dacă și Guéret a observat neliniștea ei. Cum să facă să intre iar în salonaș și să înfrunte curiozitatea acestui bărbat? Ce-o să-și închipuie despre ea?

Ținu lampa cu ambele mâini pentru a cobori la etajul întâi, unde se afla rufăria; abia se ținea pe picioare. Orbecăind, găsi dulapul cel mare în care se aflau cearșafurile și cuverturile și-l deschise fără zgomot; dar cuverturile i se părură prea subțiri. Chibzui o clipă, apoi scoase dintr-alt dulap o haină grea de blană de-a domnului Grosgeorge. Urcă din nou, cu brațele încărcate, împleticindu-se la fiecare pas aproape.

— Poftim, spuse, trântind haina de blană în mijlocul camerei. Cu asta o să-ți fie cald.

Apoi își îndreptă imediat privirile spre tavă, dar pâinea și friptura erau neatinse iar carafa plină.

— N-ai mâncat nimic, spuse nemulțumită.

El scutură din cap.

— Nu pot, sunt prea neliniștit.

Ea vru să-i spună ceva pentru a-l liniști, dar nu-i trecu nimic prin minte; deprinderea de-a se purta sever cu ea însăși ca și cu ceilalți o împiedica să vorbească blând. Suspină. De-o bucată de vreme avea ciudata impresie că ceea ce face o scade în propriii săi ochi; nu că ar comite vreo faptă rea, ci, dimpotrivă, nu se mai recunoștea în fapta ei bună. Pentru prima oară în viața sa, poate, intui bucuria pe care o încearcă un suflet generos făcând o faptă bună. Și tristețea se revărsa în inima ei ca marea peste prundișuri.

— Te las, îi spuse. Măine dimineată voi da ordin să nu deschidă nimeni ușa asta până după amiază. Dacă bate cineva, nu răspunzi. Și mai ales, să nu faci niciun zgomot. Eu mă întorc pe la

ora nouă, după ce coboară toată lumea. Am să-ți aduc banii și hainele pe care ți le-am promis.

El păru să ezite o secundă, apoi întrebă:

— Nu credeți că ar fi mai prudent să plec chiar noaptea asta?

— Ce vrei să spui?

— Dacă mi-ați da acum banii pe care ați avut bunătatea să mi-i promiteți...

— N-ai încredere în mine.

— Nu, doamnă, dar ziua risc să fiu văzut.

Ea nu găsi niciun răspuns și simți cum o cuprinde o mânie datorită căreia redevenea oarecum ea însăși. Acest om o înfrunta; cum de îndrăznește?

— N-ai încredere în mine, repetă ea în cele din urmă.

— N-aș fi aici dacă n-aș avea încredere în dumneavoastră.

Respira gâfâit, ca un animal căzut într-o capcană. Își frângea mâinile. Fără îndoială că n-ar fi trebuit să-i vorbească pe acest ton doamnei Grosgeorge; ea îl privea în tăcere, cu fața în umbră, cu o pată mare de lumină pe poala fustei, îl privea cu o expresie atât de dură încât Guéret plecă ochii și-i văzu vârful mic al botinei negre, ca o armă, și fără voia lui își închipui acest picior lovind un câine, strivind capul unei păsări.

— Adineaori puteai pleca, spuse ea. Ți-am deschis poarta. De ce ai rămas?

— Iertați-mă, doamnă. Am vorbit fără să mă gândesc. Îmi încredințez soarta în mâinile dumneavoastră.

Căldura din încăpere, oboseala îl siliră să ia loc. Ea îl examinează o clipă, fără să rostească un cuvânt; îl văzu înclinând capul și cuprinzându-și fața în palme, ca și cum ar fi vrut să se ascundă.

— Ești obosit, îi spuse, trebuie să dormi.

Cu un efort, adăugă:

— Nu te teme de nimic. Ți vreau doar binele, ți-o jur.

El ridică ochii spre ea, dar doamna Grosgeorge îi întorsese deja spatele și ieșea din încăpere.

X

Se afla din nou în camera ei, așezată în fața unui mic birou la care tocmai trăsese un sertar. Trei sute de franci îi ajung oare? N-avea decât această sumă, ar fi vrut-o dublă, triplă, i-ar fi dăruit bucuros acestui mizerabil cinci, zece mii de franci, dar impulsul ei generos nu-i oferea nicio iluzie cu privire la ea însăși; știa prea bine că dacă ar fi fost într-adevăr bună, i-ar fi dat imediat cei trei sute de franci bietului om, care desigur că nici nu va putea dormi de frică; ar fi adăugat la suma asta și un costum furat din garderoba soțului său, un pardesiu cât mai călduros, i-ar fi deschis poarta după ce-ar fi stat cu el de vorbă, i-ar fi strâns mâinile, ca să-l liniștească, și l-ar fi ajutat să nu se simtă singur pe lume. Și-n schimb, îl ținea prizonier în casă și-i propunea să fugă a doua zi în nămieza mare, când o simplă privire distrată pe fereastră ar fi de ajuns pentru a fi zărit în timp ce străbate grădina. De ce proceda astfel? Dintr-un simplu capriciu silea o ființă omenească să-și riște libertatea, poate chiar viața. Adineaori, când o rugase să-i dea voie să plece, nici nu știuse ce să-i răspundă.

Nu voia să-i dea voie să plece; îi plăcea să se știe stăpână pe soarta acestui bărbat, să joace oarecum rolul destinului. Astfel, dacă-l vrea liber și fericit, n-are decât să urce în salonaș și să-i dea

banii; dimpotrivă, dacă are chef să-l vadă arestat, nimic mai simplu decât să dea o fugă până la jandarmerie.

Toate aceste gânduri o tulburară adânc. Era aproape îngrozită pentru că niciodată nu deținuse asemenea putere; s-ar fi spus că se teme de cuvintele cumplite pe care gura ei poate să le rostească și de gestul pe care mâna ei e liberă să-l împlinească oricând. Ea însăși avusese adeseori sentimentul că fericirea ei depinde de cineva din afară, așa cum fericirea lui Guéret va depinde de dânsa în următoarele zece sau douăsprezece ore; acum era convinsă că și în voința ei intră tot atâta slăbiciune, cruzime, șovăială ca și-n voința ce stăpânește propria-i viață.

Putea ea totuși să-și închipuie, o singură clipă, că-l va trăda? Nu era vorba să-l trădeze, ci să-l păstreze doar cât mai mult cu putință. Știa că a doua zi va pleca pentru totdeauna, dar alunga acest gând; nu voia să mediteze la evoluția vieții sale începând cu după-amiaza zilei următoare. Cine știe, poate că se va întâmpla ceva absolut neprevăzut, ceva care să-i schimbe cursul existenței și s-o smulgă din plictiseala cumplită a nesfârșitelor sale zile pustii.

Oare noaptea, tăcerea îi inspirau asemenea gânduri? Vări bancnotele într-un plic, ca și cum s-ar fi bizuit pe un, gest rațional care să-i redea echilibrul interior. Dar, de vreme ce dorește atât de mult ca Guéret să rămână peste noapte sub același acoperământ cu dânsa, de ce nu urcă la el?

La această întrebare izbucni în râs și se înfurie! Parcă nu ea și-o pusese ci altă persoană, impertinentă și malițioasă. Mai bine să-și mențină conduita pe care și-a impus-o și să nu se mai lase furată de asemenea gânduri. Până una-alta, se va duce la culcare și va dormi.

Se dezbracă încet, suflă în lampă și se strecură în așternut. Pe fereastra deschisă vântul înghețat pătrundea în cameră și ajungea până la ea. Un tremur îi străbătu trupul; patul era încă rece și ea

clănțănă din dinți. Oare i-o fi destul de cald, acolo sus? Poate c-o să-i treacă prin cap să mute divanul ce fusese împins între cele două ferestre. S-ar putea însă ca hârșăitul mobilei pe parchet să-l trezească pe soțul ei. Fără îndoială că va închide măcar ferestrele. Părea frânt de oboseală când s-a trântit pe divan! S-o fi dezbrăcat cel puțin?

Se răsuci, căutând pe partea stângă somnul ce-i era refuzat pe partea dreaptă, pentru că voia neapărat să doarmă, dar întunericul era bântuit de vedenii pe care zadarnic le izgonea. În ciuda voinței sale, ceva o silea să retrăiască minut cu minut evenimentele din ultima oră, asemenea actorului care la repetiție este obligat să reia mereu o scenă prost jucată. Într-adevăr, ea modifica pe nesimțite gesturile pe care și le imagina din nou, și dorințele sale înlocuiau treptat amintirea precisă a gesturilor făptuite. De pildă, îi aducea lui Guéret o plapumă și-l ajuta să mute divanul.

După ce se război un timp cu ea însăși, sfârși prin a se abandona jocului propus de imaginație. Acum îi surâdea și-i vorbea cu blândețe. Ce impuls drăgăstos o îndemna să-l ia de mână? El se înclina supus și recunoscător, iar ea, covârșită de bucuria de-a face o faptă bună, îi arăta tava încărcată cu bunătăți. Și el se mulțumea cu un pahar de vin, pe care-l deșerta dintr-o sorbire.

În vinul băut cu lăcomie, avusese grijă să toarne un somnifer puternic. Dar ce rost are să-l adoarmă pe Guéret? Ce-ar câștiga, adormindu-l? Se ridică în capul oaselor; îi era prea cald sub cuverturi: picioarele, mâinile îi erau leoarcă de sudoare. Trebuia să se scoale neapărat și s-aprindă lampa, să închidă fereastra, de vreme ce nu putea adormi și nu putea să-și curme visele.

După o clipă de șovăială, zvârli cuverturile de pe ea și alergă să închidă fereastra. Frigul îi cuprinse picioarele, pieptul și tremura

toată. Cu oarecare greutate, găsi chibriturile. Când, în sfârșit, lumina străluci din nou în cameră și văzu în jur mobilele familiare, ferestrele, draperiile, toate lucrurile ce-i povesteau viața și-i aminteau cine este, se rușină la amintirea gândurilor sale și roși.

Ceasul bătu ora zece. O aștepta o noapte lungă ca un drum pe care va trebui să-l urmeze cu chiu, cu vai, pentru a atinge zorile. Își închipuia că odată cu primele minute ale zilei, când cerul va albi dincolo de copacii din grădină și-o geană de lumină se va strecura prin crăpătura obloanelor, va fi ceva mai liniștită și mai curajoasă. Nu suporta nemișcarea la care o condamna noaptea. Ziua putea hoinări pe câmp, și-apoi, chiar și acasă existau o sumedenie de treburi mărunte ce-i abăteau gândurile: ordinele pe care trebuia să le dea servitorilor, supravegherea muncii lor. Și-aminti că a doua zi are de primit rufăria curată de la spălătorie, va trebui să plătească așadar. Cu ce bani, dacă-i dă lui Guéret cele trei bancnote? Domnul Grosgeorge, de la care ar fi nevoită să ceară alții, va pretinde explicații. Eh! o să-i spună micuței Férnande că plătește abia săptămâna viitoare.

Nu uită de asemeni, și-acum își reamintea acest lucru, că-i promisese și Angèlei un răspuns prin Férnande. Câte plictiseli dintr-odată. Și fata asta tot bani voia, dar dacă ar fi avut de ales între Angèle și Guéret, doamna Grosgeorge n-ar fi ezitat nicio secundă măcar.

Acum, că se afla singură cu ea însăși și-și sonda inima, această inimă misterioasă căreia viața nu-i îngăduise nicio bucurie, înțelegea ce-i displace atât de mult la Angèle. Văzând la lumina felinarului fața ei jalnică și urmele de lovituri în carnea stâlcită, simți cum o năpădește o bucurie surdă. Soarta o răzbuna în sfârșit; frumusețea fetei nu-i va mai pricinui niciun neajuns.

Se ridică din pat și începu să umble prin cameră. Sigur că a înnebunit de-a binelea de vreme ce-și închipuie asemenea lucruri! Cum rămânea nemișcată o clipă, imaginația o lua razna. Mai făcu vreo câțiva pași, nehotărâtă, neliniștită, ca și cum s-ar fi temut să nu se dezlănțuie cumva cine știe ce eveniment fatal, și, brusc, duse mâinile la piept. Printr-un labirint obscur, ajunsese în sfârșit la adevăr: ceea ce-și imagina era adevărat; o ura pe Angèle cum numai o femeie știe să-și urască rivala; îl va împiedica pe Guéret să plece, pentru că se legase de el ca de-o pradă, și-ar fi vrut într-adevăr să-l adoarmă, să-i verse un narcotic, să facă toate gesturile pe care le întrezărise adineori în visurile sale. Luni de-a rândul refuzase să înțeleagă ce se petrece în sufletul ei pentru că îi era frică; întotdeauna îi fusese frică de viață; dacă nu i-ar fi fost frică, n-ar fi fost atât de dură cu ceilalți, dar neîncrederea sa firească o îndemna să vadă niște dușmani în toți oamenii din preajmă, ba chiar și-n ea însăși. La patruzeci și cinci de ani încă își mai putea închipui că poți să te lepezi de pasiuni prin simplul fapt că nu te gândești la ele, asemenea judecătorului care poruncește întemnițarea unui criminal și-apoi se duce la masă. În ce dezastru hidos se prăbușea acum! Închidea în casa ei un bărbat căruia, peste câteva ore, va trebui să-i dea totuși drumul. Dar cum va trăi mai departe?

Claritatea întrebării pe care și-o pune a o liniști puțin. Desigur că viața ei nu se va schimba și zilele ce vor urma vor fi asemenea zilelor trăite până acum; orele de masă vor rămâne veșnic aceleași, totul va continua în același ritm, inevitabil de aici înainte. Și va suferi ca de obicei, poate și mai mult. Poate, dimpotrivă, vârsta îi va aduce în sfârșit pacea, dar nu despre asta era vorba, era vorba de ceea ce avea de făcut imediat. Trăia o oră deosebită de celelalte, o oră excepțională, care ocupa un loc aparte în anii ei de plictiseală;

trebuia să-și dea seama de acest lucru și să profite. În momentul acela se bucura de-o favoare a destinului care-ți oferea ceva și ea nu putea să accepte. Dar ce anume spera silindu-l pe Guéret să rămână peste noapte în vilă? Se oprea la jumătatea unei intenții pe care nu se încumeta să și-o mărturisească și desigur că se bizuise pe-o împrejurare extraordinară, ca și cum faptul că e în stare să ascundă un bărbat în salonaș n-ar fi fost mai extraordinar decât orișice.

Se gândi o clipă să urce la acest bărbat, să-i dea banii și să-l expedieze, așa cum fusese ispitită să facă de la bun început. Prea era nefericită din cauza prezenței lui Guéret în casă. El însuși a vrut să plece. Îl va conduce așadar până la poartă, îi va spune adio și-și va alina disperarea cel puțin cu gândul că i-a oferit posibilitatea să fugă din țară.

Nu era în stare; sub aparența îndrăzelii și-a fermității, această femeie era numai timiditate, numai slăbiciune. Brusc se simți obosită, obosită de viață și de lupta nesfârșită din inimă. Bătu ora zece și un sfert. Acum, precis că doarme adânc. Cum să meargă să-l trezească, să-i spună să plece? Adineaori ar fi trebuit, să i-o spună, să-i vorbească, să acționeze. Era prea târziu, trecuse momentul.

Deschise iar fereastra, suflă în lampă și se culcă. Dacă nu putea dormi, putea să stea cel puțin nemișcată, cu ochii închiși și poate că somnul va veni totuși amăgit de această atitudine. Încerca să omoare astfel ceasurile pe care le așteptase cu atâta deznădejde. O povară cumplită îi strivea pieptul și-i tăia răsuflarea; avu impresia că atinge ultima limită a suferinței, că-i pe moarte. Întunericul era plin de zumzete. I se nălucea că aude pendula de la parter cum bate fără încetare. În vine, sângele curgea prea repede și vântul de gheață îi biciuia obrajii fără să-i aducă răcoarea. Din nou trebui să se scoale, să închidă fereastra. Zorile o găsiră în sfârșit adormită, în

patul ei, lângă lampa pe care, de astă dată, nu mai avusese curajul s-o stingă.

XI

Îmbrăcată într-un capot de molton, se uita din pat la servitoarea care aprindea focul. Mici flăcări jucăușe zburdau sub buturugi și-o mireasmă ușoară de lemn năpădea treptat camera.

— Cum e afară? întrebă doamna Grosgeorge.

— Mai frig decât ieri, doamnă.

— În sufragerie arde focul?

— Da, doamnă, de-o jumătate de oră.

— Foarte bine, cobor și eu îndată. Cât timp lipsesc, faci curat aici în cameră.

— Doamna nu servește dejunul la pat?

— Nu. Du-te și spune-i Louisei să mi-l aducă în sufragerie.

Se ridică și traversă camera.

— Era să uit, înainte de-a intra în budoar, în dimineața asta nu-i nevoie să faci curat în salonaș.

— Poftim?

Servitoarea se întoarse către stăpâna sa și părea mirată.

— Ce s-a întâmplat? Nu pricepi? Foarte simplu, după ce termini curățenia la mine în cameră, poți pleca, ești liberă dimineața asta. De celelalte camere te ocupi după-masă.

Se încuie în budoar și se așează în fața toaletei. Două lungi șuvițe cărunte îi încadrau fruntea; de obicei, le ascundea în masa părului negru de îndată ce se trezea, pentru ca să nu le vadă mai târziu în oglindă, dar acum gusta o satisfacție amară constatându-le prezența; o îmbătrâneau cu cel puțin cinci, șase ani, dar avea

impresia că datorită lor fața sa dobândește o blândețe pe care n-a avut-o niciodată. Suspină și se gândește că această blândețe este desigur efectul descurajării pe care și-o citea în adâncul ochilor. Până la moarte va trebui să se scoale în fiecare dimineața și să-și reia viața exact din punctul în care o lăsase în ajun; nu i se va ierta nicio singură zi. Noaptea și visurile bizare ce-o bântuiau, uneori, sporeau monotonia orelor de veghe. Acum cinci minute dormea încă înecată în visuri pe care nu și le mai putea aminti și avea impresia că se întoarce dintr-o țară depărtată, unde nu se știe ce-i tristețea, o țară potrivnică drumurilor dureroase.

Se pieptănă, își spală fața cu apă de trandafiri și coborî în sufragerie. Deși era aproape opt, soțul ei, pe care-l auzea umblând înapoi și încolo la etajul întâi, încă nu coborâse, și binecuvântă acest fapt. Într-adevăr, în starea ei de spirit, orice convorbire cu domnul Grosgeorge i se părea un chin. Suferința o istovea precum febra istovește un bolnav. Mai avea doar atâta putere cât să-și ducă până la capăt planul stabilit și tremura ca nu cumva oamenii sau lucrurile să-i stea împotrivă și să îngreuneze și mai mult o misiune pe care o simțea oricum peste puterile sale.

După ce își bău cafeaua urcă din nou în cameră, unde găsi totul în ordine, și se îmbracă repede. După mai bine de un sfert de ceas îl auzi și pe domnul Grosgeorge coborând cu pasul lui calm și apăsător pe care, în clipa aceea, îl ura mai mult decât orice pe lume. Inima ei bătea, gata parcă să-i spargă pieptul; se temea de momentul când va trebui să acționeze, și știa că-i foarte aproape. Prudentă, se asigură că servitoarea e la bucătărie și urcă la ultimul etaj.

La ușa salonașului ciocăni, uitând că ea însăși îi recomandase lui Guéret să nu răspundă în asemenea cazuri, dar, în aceeași clipă, aproape, vârî cheia în broască și descuie.

La început nu desluși nimic, surprinsă de întunericul la care nu se aștepta; apoi îl văzu deodată pe Guéret, în picioare, în mijlocul încăperii.

— Am să deschid eu obloanele, spuse ea cu jumătate glas. Nu te apropia de fereastră. Poate să te vadă cineva din grădină.

Rostise aceste cuvinte dintr-o răsuflare, vrând să ascundă parcă tulburarea ce o cuprindea și, străbătând salonul, se duse să deschidă obloanele. Guéret făcuse câțiva pași spre ușă și-o privea în tăcere.

— Am dat ordin să nu intre nimeni aici în dimineața asta, adăugă, întorcându-se spre el. N-are de ce să-ți fie frică.

Ea însăși tremura de emoție și trebui să se așeze; tot sângele îi fugise din obraji și plecă ochii, incapabilă să susțină privirea pe care acest bărbat o aținea asupra-i.

— Ia loc, îi spuse. Nu, nu lângă fereastră. Acolo.

Și-i arătă un fotoliu aflat în preajmă. El străbătu încăperea cu pași împleticiți, de orb, apoi, în picioare în fața ei, o întrebă pe neașteptate:

— Puteți să-mi jurați, doamnă, că nu ați renunțat la hotărârea dumneavoastră de ieri?

Vocea lui era aspră și-o făcu să tresară; își stăpâni neliniștea și spuse fără să clinească:

— Și-acum ți-e frică. Dacă aș fi vrut să fii arestat, trimiteam încă de aseară după jandarmi.

Îi auzi răsuflarea gâfâită și, privindu-l cu coada ochiului, văzu că-și ține mâinile pe piept, ca un om care respiră anevoie. În ciuda spaimei sale, rămase imobilă. Peste o clipă, după ce se va calma puțin, se va ridica și-l va părăsi pe acest bărbat până în momentul când va trebui să fugă.

— Iertați-mă, spuse el în cele din urmă. Nici nu vă închipuiți ce noapte am petrecut.

— Cum așa? N-ai dormit?

— M-am trezit puțin înainte de ora unsprezece și n-am mai putut adormi. M-a trezi un zgomot de pași.

— Visai.

— Multă vreme am crezut că într-adevăr e cineva pe palier, ba chiar două sau trei persoane care urcă scara. Apoi mi s-a părut că aud o bătaie la ușă, din minut în minut, toată noaptea.

— Ce copilării! Trebuia să te gândești puțin, să încerci să dormi.

— Aveam friguri.

Doamna Grosgeorge își aminti cum își petrecuse ea însăși noaptea și la amintirea propriilor sale suferințe o cuprinse mila pentru suferințele acestui om. Ceva o împiedica să plece, cum avea de gând. El continuă:

— Când trăiești singur și ascunzându-te mereu, cum am trăit eu timp de câteva luni, ajungi să te sperii și de propria ta umbră. Astă-noapte aș fi jurat, de pildă, că se plimbă cineva pe sub ferestrele mele, în grădină. M-am întrebat dacă nu m-o fi auzit vreun servitor intrând, aseară, și dacă nu-i împresurată casa.

Ea îl întrerupse cu o voce care își regăsea fermitatea obișnuită. Slăbiciunea acestui bărbat răzbuna într-un fel, propria-i lipsă de curaj din ajun, răzbuna lacrimile sale.

— Și nu roșești povestindu-mi spaimile dumitale, spuse ea. Ce urmărești, de fapt? Totuși, eu nu te pot opri să tremuri de vreme ce ești fricos.

— Vreau să plec, doamnă. Mi-a fost frică, da, și-acum mi-e frică. Dar vreau să plec. Chiar de-ar fi să nu-mi dați banii aceia...

Drept răspuns, ea se ridică și scoase de la brâu plicul pregătit. Neliniștea vădită de Guéret îl scădea în ochii ei și se felicită că nu și-a trădat sentimentele pe care i le nutrea.

— Poftim, îi spuse întinzând banii. Și adăugă în sinea ei: „la-i, lașule!”.

El o privi fără să atingă măcar plicul și o întrebă cu voce mai calmă:

— De ce faceți asta?

— Treaba mea. Hai, ia banii.

Guéret îi dădu ascultare și vârî plicul în buzunar; apoi, regretând parcă, întoarse privirea întrebătoare cu care o fixase și murmură: „Mulțumesc”.

— Mută-ți gândul că ai putea pleca acum, spuse ea așezându-se. Trebuie să aștepți până la douăsprezece și jumătate.

— Bine, doamnă.

— Îți dau drumul de îndată ce pleacă soțul meu, căci dacă la un moment dat l-ar apuca fantezia să intre aici...

— Ce-ați face?

— Liniștește-te. N-aș deschide, dar aș fi cel puțin aici ca să-i răspund. Apropo, dacă bate cineva la ușă, când ai să fii singur, să nu răspunzi.

— Bine, doamnă.

Doamna Grosgeorge se ridică și, trecând prin fața lui fără să-l privească, se postă la fereastră.

— De ce n-o fi ieșind? murmură ea. Doar e frumos afară.

Nerăbdătoare să termine odată această afacere, zgâria cu unghiile pervazul ferestrei lângă care se afla. Ghicea că Guéret o urmărește cu privirea și nu pierde niciunul din gesturile sale. Vor trece anii și ea își va reaminti aceste minute, și grădina moartă, și

noroiul împietrit de frig pe alei, și căldura încăperii în care se află acum, și răsuflarea înfricoșată a acestui bărbat.

— Și ce făceai la Paris? îl întreabă fără să miște. Din ce trăiai?

— Aveam ceva bani la mine, în ziua când am fugit.

Ar fi vrut să-l întrebe de unde avea banii dar, cuprinsă dintr-odată de sfială, tăcu. Sigur, vanitatea o îndemna să mimeze indiferența și să păstreze pentru ea întrebările pe care ardea să i le pună acestui bărbat, dar spaima de-a vedea cum zboară ora pe care viața nu i-o va mai oferi niciodată îi strângea inima. Faptul că stătea nemișcată acolo, lângă fereastră, era un semn de tărie sufletească sau de prostie? Dar ce-i mai păsa ei dacă-i puternică sau slabă? Suferea, și-atâta tot. Dacă ar fi ieșit din salonaș cu vreo câteva minute mai degrabă, ar fi evitat ispita crudă de-a vorbi cu Guéret. Acum, singura ei dorință era să-l vadă plecat. La ora douăsprezece și jumătate totul va fi încheiat; își va regăsi pacea în disperare, dar, până atunci, prezența lui Guéret acolo o înăbușea. Adineaori, îl disprețuia și era fericită descoperind lașitatea acestui bărbat, pentru că această lașitate o elibera de el, gândea doamna Grosgeorge; acum nu mai știa ce se întâmplă cu ea. I se părea cu neputință să mai rămână în aceeași încăpere cu Guéret, dar, pe de altă parte, era ferm convinsă că nu s-ar da dusă de acolo decât cu sila. Scuza pe care i-o servise era doar un pretext neîndemânatic: îl vedea pe soțul ei traversând grădina către ieșire, și nu suflă o vorbă; mai mult, spera că Guéret nu va auzi poarta deschizându-se și închizându-se apoi în urma domnului Grosgeorge și, chiar dacă ar auzi, era hotărâtă să-i spună că nu e soțul ei, ci un servitor.

— Zici că aveai niște bani, repetă pentru a-i abate atenția de la zgomotul de pași pe pietrișul alei.

Se întoarse către Guéret, iar acesta, închipuindu-și că va fi supus unui interogatoriu, plecă capul.

— Vreo sută de franci, spuse el. După ce i-am cheltuit, mi-am vândut ceasul, apoi un inel.

— Nu te-ai gândit niciodată să furi? întrebă ea aspru.

— Nu.

La capătul grădinii, domnul Grosgeorge deschidea poarta și ieșea în stradă.

— Și totuși, ai asasinat un om. În definitiv, de ce n-ai fi furat?

Rosti aceste cuvinte cu o violență pe care nu și-o putea stăpâni și, străbătând încăperea, se apropie de locul unde se afla Guéret. Cu siguranță că n-a auzit poarta închizându-se, își închipuie că domnul Grosgeorge e acasă încă; putea deci să mai rămână în cameră.

— Răspunde, îl îndemnă stingherită de fâstâceala lui.

El scutură din cap.

— N-am furat, răspunse, vă jur că niciodată n-am furat.

„Ce-mi pasă mie? gândi ea. Are să plece”. Și schimbându-și brusc atitudinea, îl privi drept în față, silindu-l să coboare ochii.

— De ce ai făcut asta? Pe bătrân de ce l-ai ucis?

Din nou gândi: „Ce-mi pasă mie că l-a ucis? Nu asta vreau să aflu”. Își auzi propria voce atât de fermă și-atât de aspră, și fu uimită de tonul calm pe care vorbea, când o senzație de amețeală o silea să se agațe de colțul unei mobile.

— Nu l-am ucis, îngăimă el, îngălbenind.

— Dar fata, continuă ea, n-ai să-mi spui acum că n-ai... ucis-o aproape...

Îl văzu că se schimbă la față de parcă l-ar fi lovit cineva, dar nu primi niciun răspuns. Remarcase ea vreodată ridurile lui de sub pleoape și la colțul ochilor, precum și ciudata culoare roșietică a irișilor? I se părea că niciodată până în ziua și minutul acela nu-i

văzuse trăsăturile și se întreba cum de are puterea să stea în fața lui și să-l interogheze.

— De ce-mi puneți toate aceste întrebări?. murmură el în cele din urmă cu un oftat.

Ea repetă în sine ea: „Într-adevăr „de ce?” și, totuși, continuă:

— Fata aia, Angèle... Ai chinuit-o, nu-i așa? Acolo, pe malul apei. Așa mi s-a povestit.

Doamna Grosgeorge avea impresia că în încăperea zăvorâtă în care se aflau, liniștea încearcă să înăbușe zgomotul cuvintelor sale, căci avea a voce surdă, aproape nedeșlușită. După privirea lui Guéret, își dădu seama că i-a ghicit tulburarea, și de rușine, roși, îi venea să urle.

— Păi da, urmă ea. Mi s-a povestit totul, ziarele au povestit totul. Ce-ai avut cu ea? De ce ai maltratat-o în așa hal? Putea să moară. De ce-o urai?

El scutură din cap.

— N-o uram.

Ea simți cum o cuprinde o furie subită și izbi cu pumnul în speteaza fotoliului.

— N-o urai? De ce mă minți?. De ce ți-e frică de mine? Doar nu-s judecător de instrucție. Vorbește!

— V-am spus adevărul. Eram furios pe ea, dar n-o uram, dimpotrivă, aș fi vrut...

Se opri apoi brusc și duse mâna la piept. Ea se trase îndărăt și făcu un gest, vrând parcă să-l împiedice să vorbească. Îi era frică de ceea ce avea să spună și-și regretă întrebările, dar era prea târziu.

— Dacă poți să urăști o ființă pe care o adori... reluă el.

Doamna Grosgeorge îl întrerupse imediat:

— Nu se poate, bâlbâi. Ori una, ori alta.

— Eram gelos, știam că toată lumea îi dă bani, continuă Guéret ridicând vocea, căci la un moment dat părea să fi uitat orice prudență. Eu n-aveam bani și ea își bătea joc de mine. Într-o zi, am sustras de la nevastă-mea niște bani pe care îi pusese deoparte și mi-am spus că îi voi da Angèlei, și-apoi, când am întâlnit-o, atunci dimineăta, parcă mi s-a întunecat mintea. Am lovit-o, am lovit-o...

— Da. Taci. Nu te-am întrebat...

Doamna Grosgeorge își împreunase mâinile și stătea nemișcată.

— Nici nu vă puteți da seama cât am suferit din cauza acestei femei, spuse el. Cât am putut, m-am ținut departe de ea. După două luni, însă, n-am mai rezistat și m-am întors aici.

La început, doamna Grosgeorge nu înțelese, apoi realizează brusc sensul frazei lui Guéret și i se păru că n-a auzit bine. Mâinile sale înghețate se încleștară una într-alta, ca și cum ar fi căutat un sprijin în strânsoarea lor.

— Pentru ea te-ai întors?

— Da, sigur, v-am spus doar...

Ea simțea că se înăbușă și îngăimă:

— Credeam că ai venit să mă rogi să te ajut.

Regretă imediat cuvintele rostite; i se păreau ridicele, dar dacă n-ar fi spus ceva, ar fi izbucnit în lacrimi. El îi văzu tulburarea.

— Nu îndrăzneam să sper în generozitatea dumneavoastră, spuse pe un ton schimbat, aproape slugarnic.

Ea scutură mâna, făcându-i semn să înceteze, și se îndreptă spre ușă, cu pași înceți și țepeni de robot. Cum trecea prin fața lui fără să întoarcă capul, Guéret fu gata să i se arunce la picioare și s-o implore să-l lase să plece, dar se temu că neîncrederea lui i-ar putea stârni mânia. Bănuieli cumplite îl năpădiră brusc; femeia asta îl trădează.

— Doamnă...

Ea ajunse la ușă și întorcându-se spre el, îl privi ținută; ochii îi păreau lipsiți de viață pe chipul palid, și Guéret avu impresia că nici nu-l vede.

— Trebuie să-ți spun, făcu ea cu voce gătuită. M-am întâlnit cu Angèle. Te urăște.

Guéret tresări.

— Te urăște, repetă doamna Grosgeorge cu un fel de entuziasm. Se teme de dumneata. Da, îi inspire frică, frică.

— Nu-i adevărat, murmură el, eu știu.

Ea scutură convulsiv din cap, părând că spune nu, și ieși; Guéret auzi cheia răsucindu-se în broască.

XII

Străbătu palierul ca o somnambulă și se așeză pe-o ladă pentru lemne ce ocupa spațiul dintre două uși. În toată casa domnea o tăcere adâncă. Bucătăreasa era plecată la piață desigur și își aminti că învoise și camerista. Prin geamlăcul ce lumina scara răzbea o lumină pe care o știa bine, așa cum știa fiecare mobilă în parte, fiecare treaptă, umbra scaunelor pe pereți, sclipirea vergelelor de aramă pe covorul roșu. Și-n reveria dureroasă, în care se cufundase, i se părea că toate obiectele din jur alcătuiesc o lume din care fusese gata să fugă și care o ținea captivă. Adineaori, în preajma lui Guéret, totul arăta altcum decât știa; salonașul se schimbase ca prin farmec și timp de o jumătate de oră a avut impresia că nu se mai află acasă, printre mobilele văzute zilnic vreme de treizeci de ani. Era un sentiment familiar. În anumite momente de mare suferință sau numai de mare plictis, ideea că-i străină de lume era atât de covârșitoare încât, timp de câteva

minute, obiectele pământești își pierdeau brusc orice importanță. O clipă, lângă fereastră, încercase același sentiment, apoi cuvintele lui Guéret o treziseră iar la realitate. Acum, se afla prinsă din nou în vârtejul vieții.

„Cum poate cineva suferi atât de mult, cugetă ea, și să nu moară?” Când se gândea la Guéret, o rușine cumplită îi ridica tot sângele în obraji, căci avea certitudinea că s-a făcut de râs în ochii acestui bărbat, și mai ales din cauza asta suferea. Ce întunecare a minții a făcut-o să-și închipuie că el a venit să-i ceară sprijin? Numai o pasiune putea să-l arunce într-o aventură atât de primejdioasă ca o călătorie la Lorges, dar obiectul acestei pasiuni nu este ea; ea n-are niciun amestec în iubirea imperioasă care-l mână pe acest bărbat spre o femeie; ea nu-i în toată această întâmplare decât o bătrână doamnă, care se vără în treburile care n-o privesc. Dar el? Ce-o fi gândind? Îl ura, brusc, pentru gândurile pe care putea să le aibă. Nu cumva își închipuie acum că-i îndrăgostită de el? Și totuși, oare nu-i adevărat? Își ascunse fața în mâini. Anumite fraze, anumite cuvinte pe care și le spunea, și care formulau iubirea ei, i se păreau de un ridicol insuportabil, deși admitea existența acestei iubiri ce-i ardea măruntaiele. Se temea de termenii exacți pe care ar fi trebuit să-i întrebuințeze pentru a-și descrie starea sufletească și prefera, în general, să alunge pasiunea care o mistuia în haosul lucrurilor nemărturisite, dar acum îi era cu neputință să se mai ascundă de realitatea vieții sale; chiar în clipa în care stătea pe lada de lemne, pe scară, destinul ei se împlinea și doamna Grosgeorge o știa prea bine; și-și repeta cu spaimă cumplită că, dincolo de ușa salonașului, Guéret i-ar putea ghici gândurile: „Sunt îndrăgostită de acest bărbat, iar el iubește altă femeie, nu pe mine”.

Privirea ei ocolea ușa pe care o închisese cu câteva clipe în urmă. Numai de n-ar bănui ceva! Ce noroc că nu i-a spus să coboare la ea, aseară, așa cum se gândise o clipă! Mai degrabă și-ar fi zburat creierii cu un glonte de revolver, decât să supraviețuiască umilinței cumplite a unui refuz; și gândul propriei sale morți îi stoarse lacrimi pe care violența emoției trăite cu puțin în urmă nu izbutise să le descătușeze. Deodată se auzi chemată de-o voce copilărească și, ștergându-și ochii, se ridică și coborî. Férnande o aștepta la parter, cu un coș mare de rufe la picioare. Doamna Grosgeorge uitase că avea să vină. Se poate oare ca în asemenea momente de mare durere să mai existe conturi de verificat la spălătoreasă?

Într-adevăr, asta-i viața – nepăsătoare cu rănille noastre – o obligă să examineze cămăși și batiste, în timp ce inima ei sângerează. Se gândi o clipă să trimită camerista să numere ea rufele, dar își aminti că o învoise. În definitiv, primirea rufăriei o va abate de la gândurile sale și astfel va scurta cu vreo câteva minute această dimineață îngrozitoare.

— Bună ziua, doamnă.

— Bună ziua, micuțo. Pune coșul lângă masă. Unde-i registrul?

Ce înfățișare nevinovată avea fetița, cu picioarele ei roșii de frig, cu mâinile crăpate și șalul ăsta hidos de lână neagră ale cărui capete erau prinse pe piept cu niște agrafe!

— Jată-l, doamnă.

— După ce terminăm, te duci la bucătărie și ceri o ceașcă de cafea cu lapte. Trebuie să-ți fie frig, cu pulpele goale. Și ce-i cu șalul ăsta pe tine? Ar trebui să-ți cumpere maică-ta un paltonaș și niște mănuși de lână.

(De unde, brusc, această nevoie de tandrețe? O văzuse pe fetița asta de vreo douăzeci de ori fără să se sinchisească vreodată de

îmbrăcămintea ei, și-acum simțea vag dorința să-i sărute obraji roșii și să-i încălzească mâinile în mâinile ei. Îi tremurau genunchii și trebui să se așeze.)

— Astăzi n-a să mai număr rufele, Férnande. Îi spui tu doamnei Brod că, dacă lipsește ceva însemnăm noi în registru săptămâna viitoare. Întreab-o pe bucătăreasă unde-i rufăria murdară.

— Bine, doamnă. Aveți o scrisoare în registru.

— O scrisoare? Și de la cine?

Scoase într-adevăr o scrisoare strecurată printre file, și citi:

„Implor pe doamna să-și aducă aminte că mi-a promis un ajutor. Dacă doamna ar fi atât de bună și mi-ar spune ce are de gând cu mine, i-aș rămâne recunoscătoare. Doamna ar putea să îmi trimită un bilet prin Férnande. ANGÈLE”.

Angèle! Doamna Grosgeorge lăsa să-i cadă scrisoarea la picioare și repetă în gând numele pe care îl ura. Oare ce intenție ascund coincidențele vieții? Ea drept vorbind, nu era de mirare că a primit acest bilet; dar, în starea de spirit în care se află, numele Angèlei părea că vine anume ca să-i ațâțe durerea. Rămase nemișcată o clipă, după care desprinsе o foaie albă și luă creionul vârât în registru.

— Îi dai asta Angèlei, spuse cu o voce aspră și gâfâită.

Totuși, nu scrisе nimic. Privarea i se oprișе asupra feței.

— Țsta-i șalul ei, spuse deodată. Îl recunosc.

— Da, doamnă. Mi l-a împrumutat Angèle.

„Mă întreb dacă el bănuiește că-i desfigurată, gândi ea. Am să mă duc să-i spun.”

Făcu un gest violent cu mâna. Nu, nu se va duce să-i spună. Doar n-are să se războiască cu o târfă pentru acest bărbat. Indiferent de ceea ce gândea în singurătate, acuma când în fața ei se afla o ființă omenească și-o privea, simțea cum renaște într-însa tot orgoliul, tot disprețul ei pentru lume, căci avea impresia că însăși lumea o privește și-i judecă purtarea prin ochii acestui copil. Îi era rușine de ea însăși. Cu ce drept disprețuia omenirea? Nu era și ea la fel de slabă ca oricare altul? Dacă cineva ar fi putut s-o vadă noaptea trecută și să-i cerceteze inima în timp ce visa narcotice și tot soiul de absurdități, desigur că n-ar fi recunoscut într-însa femeia arogantă și rece de peste zi. Oricât de trufașă părea, totuși ea fusese cea refuzată de un bărbat, și nu fetișcana pe care o disprețuia.

— Ce s-a-ntâmplat, doamnă? Nu vă simțiți bine?

Dar doamna Grosgeorge îndepărtă copilul care se apropia de ea. Tot sângele îi fugea din obraji și din mâini și zvâcnete surde îi umpleau pieptul. Dacă în clipa aceea s-ar fi putut sfârâma ceva într-însa, moartea i s-ar fi părut o binefacere; dar viața continua în trupul sfâșiat de suferința sufletului. Numai Dumnezeu știe cum poate fi ucisă o ființă omenească.

— Să-i spui... Angèlei...

O cuprinse mânia la gândul cumplitelor înfrângeri pe care soarta i le hărăzise. Altele sunt fericite, ea nu va fi niciodată; dacă-i adevărat că oamenii, vin pe lume ca să se bucure de viață, atunci ea mai bine nu s-ar fi născut. O dorință smintită de răzbunare puse brusc stăpânire pe sufletul ei și, timp de câteva secunde, dori grozav s-o pălmuiască pe fetița care aproape că-i atingea mâinile cu fața. Ar fi fost o ușurare să facă un rău la rându-i și să provoace suferință, căci prea grea era povara ce-o apăsa. Viața sa era iremediabil pierdută, prefera să renunțe la ea. În această femeie

torturată de ea însăși, orice sentiment se vicia de la bun început și chiar iubirea lua chipul urii. Îl ura pe bărbatul pe care hazardul i-l dădea pe mână, așa cum o ura și pe femeia râvnită de el. Ispita de a-i încredința Angèlei soarta lui era prea mare, și, asemenea unui sinucigaș, mâzgăli pe-o foaie albă următoarele cuvinte:

„Guéret este ascuns aici. Anunță jandarmeria”.

— Lasă coșul acolo, îi spuse apoi printre dinți fetei, și du-i Angèlei scrisoarea asta. E ceva foarte important.

XIII

De mai bine de o oră doamna Londe se instalase lângă soba din salonul restaurantului. Tricota un șal de lână neagră și vorbea cu ea însăși, dar ar fi trebuit un auz foarte ascuțit ca să prinzi ce-și spune, căci buzele sale emiteau doar un sunet confuz, în care cuvintele se amestecau de-a valma. Pentru a nu fi văzută de trecătorii curioși, fără îndoială, își așezase fotoliul de trestie între sobă și pupitru; nevoia de-a fugi de privirile din afară se explica prin faptul că-și pusese lornionul; această bătrână cu un picior în groapă mai păstra, într-adevăr, mici cochetații a căror zădărnicie avea ceva sinistru; dacă, de obicei, cochetația ascultă de dorința de-a place, cui oare puteau să-i mai placă cei cincizeci și cinci de ani ai doamnei Londe? Îmbrăcată în negru, enormă, adusă de spate, părea că dialoghează cu focul al cărui murmur răspundea la murmurul ei; în răstimpuri, capul i se apleca făcând acel semn de împotrivire prin care bătrânii par să refuze mormântul. Măinile i se așezau încet pe genunchi și șalul îi aluneca la picioare; zgomotul andrelor de os cazând pe lespezi o smulgea atunci din așteptare, și ea privea speriată în jur, își îndesa lornionul pe nasul mare și

melancolic, apoi, cu un geamăt, se îndoia din șale și vâslea cu o mână până-și găsea iar șalul.

Deodată, ușa restaurantului se deschise și cineva străbătu în goană salonul. Era Férnande. Nu o văzuse pe doamna Londe și tocmai voia să treacă prin fața ei, când patroana o opri strigând:

— Încotro, draguță?

Copilul scoase un țipăt de spaimă.

— Nici nu știam că sunteți aici, doamnă Londe.

— În primul rând, să-mi spui tanti. Și-apoi văd că ești foarte grăbită și te întreb încotro ai pornit-o. Vrei să răspunzi? De ce te-ai întors așa devreme? Unde ți-e coșul?

— La doamna Grosgeorge.

— Ți-ai lăsat coșul la doamna Grosgeorge? Ești nebună, sau ce? Ia spune, ce-ai pățit? Vino încoace și explică-mi.

O apucă de mână și o trase lângă ea.

— Dați-mi drumul, doamnă Londe.

— O să-ți dea ea doamna Londe una peste gură dacă nu-i spui tanti. Și p-ormă ia să nu-mi bâzâi. S-a întâmplat ceva? Ce s-a întâmplat, spune.

Ținea fetița între genunchi și-o apucă strâns de coate.

— De ce te-ai întors în fuga mare, după ce că ți-ai lăsat coșul la doamna Grosgeorge?

— Doamna Grosgeorge mi-a dat un comision pentru Angèle.

— Aha! Și ce fel de comision?

— Nu știu.

— Vrei să-ți trag o palmă?

— Scrie pe-o hârtie.

— Atunci, dă-mi-o hârtia.

— Doamna Grosgeorge o să se supere. A zis că-i pentru Angèle.

— Lasă, nu te îngriji de asta. Unde-i hârtia?

Fetița scoase hârtia din sân și-o dădu patroanei.

— Stai acolo spuse aceasta dându-i drumul. Și-i arătă un scaun la oarecare distanță de pupitru.

După ce Férnande se depărtă, doamna Londe își puse iar lornionul și încruntă din sprâncene în fața hârtiei despăturite, căci scrisul doamnei Grosgeorge părea o dâră de seismograf. Se căzni câteva minute să descifreze primele cuvinte și nu-și putu stăpâni un strigăt.

— Nu se poate! exclamă agitându-se în fotoliu.

Un suflu de viață îi pompa sângele în inimă, înțețindu-i bățăile. Iată că justiția divină îi dădea pe mână omul care-i pricinuisese atâtea neazuri, care teroriza orașul și era o adevărată pacoste pentru restaurantul ei.

Nici nu se mai gândi să citească sfârșitul biletului pe care-l ținea strâns în palmă și, de emoție, timp de câteva secunde nu fu în stare de niciun gest. Un singur gând o însuflețea: să se grăbească, dar nu se urnea din loc; ceva o țintuia în fotoliu, dar înăuntrul ei toate bătrânele sale puteri se adunau pentru saltul ce avea s-o propulseze în stradă. Așteptă, cu gura întredeschisă, apoi deodată, un strigăt țâșni dintre buzele ei:

— Férnande! Pălăria!

Niciun răspuns.

— Unde s-a dus? Dumnezeule, atâta pagubă, merg eu și fără pălărie, fără...

Și, brusc eliberată, se îndreptă din genunchi încordându-și toți mușchii și privi în jur, stând în picioare, ca un om cuprins de amețeli. De bucurie și de surpriză, ochii i se holbară sub lentilele lornionului. Oftă din rărunchi.

— Atâta pagubă! repetă ea.

Căuta fără îndoială o haină, ceva, pe care să și-o pună pe umeri, căci era un ger tăios și-acel „atăta pagubă”, rostit cu multă gravitate, suna eroid, ca și cuvintele unor soldați în preajma bătăliei: ar fi putut urca în cameră, să ia un palton, o pelerină, dar prefera să-și sacrifice confortul, să riște o congestie pe stradă, numai să răspundă cât mai grabnic hidoasei sale îndatoriri.

Împingând fotoliul și urnindu-se către ușă, sperie un șobolan, care, izgonit de frig din beciul său natal, căuta acum, printre fustele bătrânei care habar n-avea de prezența lui, un pic de tihnă și de căldurică.

Între timp, însă, Férnande urcase în odaia Angèlei. În ciuda orei târzii, tânăra se afla încă în pat, cu fața la perete și cuverturile trase peste urechi; poate că dormita când fetița împinse ușa.

— Angèle! chemă Férnande cu jumătate glas. Scoală-te!

— Tu ești, Férnande? De ce te-ai întors așa de repede?

— Am o veste foarte importantă pentru tine. Trebuie să te scoli și să te îmbraci, chiar acum.

— Dar nu pot. Toată noaptea n-am închis ochii, sunt bolnavă. Ce s-a întâmplat?

— Doamna Grosgeorge mi-a încredințat un comision pentru tine; îmi dăduse un bilet, dar doamna Londe mi l-a luat, adineaori.

— Ce scria în bilet? Vorbește odată!

— L-am citit pe drum. Doamna Grosgeorge a scris: „*Guéret e ascuns aici. Anunță jandarmii.*”

Angèle sări din pat și scoase un țipăt.

— Doamna Londe a văzut biletul? Ce-a spus?

— În timp ce urcam la tine, am auzit că strigă după mine: voia să-i aduc pălăria.

— Ca să meargă la primărie! Trebuie s-o împiedicăm, Férnande. Fugi după ea, cheam-o, Dumnezeule!

— S-a dus. Am auzit ușa, adineaori. Trebuie să te scoli și să dai fuga până la doamna Grosgeorge.

— N-o să mai am timp să mă îmbrac. Primăria e la doi pași. Fugi la vilă și spune că vrei să-l vezi pe Guéret.

— Precis că doamna Grosgeorge n-o să-mi dea voie.

— În ce cameră se află?

— Nu știu.

— Strigă-l din grădină. Spune-i să fugă. Aleargă iute, Férnande.

XIV

Când se pomeni încuiat în salonașul doamnei Grosgeorge, prima idee a lui Guéret fu să găsească un mijloc de evadare din capcană, căci din clipa aceea era sigur de trădare și peste cel mult o oră, cincisprezece minute poate, jandarmii vor pătrunde în vilă și-l vor aresta. Curând se va întâmpla un lucru care-l înfricoșa mai mult chiar decât moartea: va fi pus în cătușe, dus la primărie și de acolo, peste câteva zile, la închisoarea din orașul de reședință. A jucat și-a pierdut; a riscat totul, a pierdut totul, în primul rând libertatea și pe Angèle. Fericirea lui pe acest pământ se încheiase; tot ce mai poate aștepta de la viață sunt anii înăbușitori pe care și-i va petrece în fundul unei celule sau traiul chinuit de ocnaș.

Cu riscul de-a fi zărit, deschise fereastra și privi: până jos erau mai bine de opt metri. Cu neputință să-și dea drumul lunecând de-a lungul zidului căci piatra nu prezenta nicio ieșitură; să sară însemna curată sinucidere.

Ușa rezistă la efortul mâinilor sale puternice, deși răsuci clanța gata s-o dea peste cap. Cu un briceag se apucă să deșurubeze broasca, dar ambele lame se sfărâmară fără să fi putut clinti măcar

un șurub din cele patru câte erau. Eșecul îi spori, tulburarea și, încăpățânându-se în ideea că pentru a deschide ușa trebuie să deșurubeze neapărat broasca, începu să scotocească prin cameră, în căutarea unui obiect care să-i îngăduie să-și ducă planul la bun sfârșit. O forfecuță, descoperită în sertarul unui mic birou, se sfârâmă între degetele sale neîndemânatice: i-ar fi trebuit timp, dibăcie și calm pentru a răsuici micile capete de fier pe care zadarnic le tot zgândărea.

Renunță subit la acest proiect și, alergând iar la fereastră, o deschise din nou. Cum se aplecă în afară, vântul înghețat îi zbici sudoarea de pe frunte și-i dădu noi puteri. Poate că agățându-se cu mâinile de pervaz și lăsând trupul să atârne de-a lungul zidului, ar micșora distanța până la sol cât să poată sări; era înalt; cu brațele întinse, măsura doi metri; dar cum să sari de la șase metri? Ar trebui să-și dea drumul pe spate; căzând, și-ar frânge șalele. Dacă nu i-ar fi fost frică de moarte, ar fi acceptat și această șansă de salvare, dar în clipa aceea era paralizat de spaimă.

Se depărtă de fereastra fără s-o închidă, ca și cum contactul cu aerul ce năvălea în încăpere ar fi avut ceva liniștitor. Afară, foarte aproape, copacii se legănau în vânt și hurelul îndepărtat al căruțelor de pe drum ajungea până la urechile prizonierului. Oamenii mergeau unde poșteau cu o indiferență absolută. Nimeni nu se interesa de spaima lui. Timp de câteva secunde fu parcă strivit de sentimentul unei singurătăți depline. Îl apucă o dorință arzătoare de-a alerga spre mulțime și de-a se alătura omenirii de care era silit să fugă.

În picioare, în mijlocul încăperii, aruncă o privire în toate părțile. Ușa era încuiată, fereastra se deschidea spre o moarte sigură. Mai rămânea șemineul. Citise o sumedenie de întâmplări cu evadați, în care eroii scăpau urcându-se pe acoperiș prin

șemineu, dar ceea ce s-ar fi putut într-un oraș, unde casele sunt lipite una de alta, părea imposibil în cazul său: ce rost are să se plimbe la o înălțime de doisprezece metri, când opt sunt destul ca să-l înfricoșeze. Opt metri: unii acrobați sar în gol și mai de sus.

Se așază și chibzui. Poate că în momentul acela pierde cele mai prețioase minute din viața sa și în loc să acționeze stă acolo, mușcându-și unghiile, în timp ce o femeie uneltește arestarea lui. Adineaori, văzuse o servitoare ieșind; unde se ducea? Nu era bucătăreasa, pe care o cunoștea, ca pe toți ai casei de altfel; era camerista cu care vorbise în ajun, la poarta grădinii. Brusc se gândi la o sumedenie de amănunte. Pe întuneric, femeia nu a putut să-i recunoască fața, dar el cum de putea ști că ea este? După voce? Cine-i putea garanta că ea însăși nu-l recunoscuse în același fel? Îneebunit de spaimă, își împreună mâinile și le simți înghețând. În aceeași clipă poarta grădinii se deschise și se închise la loc, dar n-o auzi; părea absent din lumea exterioară prin însăși examinarea primejdiei ce-l amenința. Latura visătoare și nehotărâtă a caracterului său învingea, în clipa aceea, nevoia de-a acționa, efectul unei mari spaime; dar, aproape instantaneu, îl cuprinse iar frica de-a fi închis pentru totdeauna într-o închisoare adevărată, fără ferestre deschise și uși ce pot fi forțate.

Din nou se repezi la ușă și apucă vârtos clanța cu ambele mâini, vrând parcă s-o smulgă dintr-odată, cu tot cu broască. I se părea cu neputință ca acest mic asamblaj de bucățele de fier să poată ține captiv un bărbat cu forța sa, și, înfuriat, după ce luptase vreo câteva minute, se năpusti cu umărul în canat.

Gâfâia de oboseală și trebui să se oprească, ghemuit, cu spatele proptit de perete, bolovănind priviri pline de furie și deznădejde. Înfățișarea acestei încăperi trezea atâta ură într-însul, încât se gândi la un moment dat să dea foc la draperii, dar era o copilărie să se

războiască cu obiectele și se gândi iar la doamna Grosgeorge. Ce motiv are să-l trădeze? De ce vorbind despre Angèle pălea și vocea îi devenea glacială? Precis că-i nebună; are mania să facă rău, să provoace suferință, se amuzase întărâtând speranțele lui vane, pentru ca să-l dea apoi pe mâna poliției. Ar fi trebuit să-și dea seama ce instinct o stăpânește încă din ziua când a văzut-o pălmuindu-și copilul cu atâta sânge rece și patimă în același timp.

O clipă se gândi să spargă ușa și încercă din nou s-o clintească dar era o ușă solidă de stejar și canatul gros rezista la asalturile sale.

Simți că, dacă mai rămâne un sfert de ceas închis acolo, va sări pe fereastră, nu ca să scape, ci să-și curme definitiv suferințele. De unde se afla, pământul părea foarte aproape; era doar o iluzie: de îndată ce mergea la fereastră și se apleca, cei opt metri îl sfidau parcă să evadeze fără să-și frângă gâtul.

Totuși, pentru a se mai asigura o dată că orice șansă de salvare este imposibilă pe acolo, se îndreptă spre fereastră, dar se opri la jumătate drum; tocmai ieșea cineva: era Fernande; putea s-o vadă alergând pe drum, spre oraș. La început nu o recunoscuse, apoi își aminti că o întâlnise într-o zi, când ieșea de la spălătorie împreună cu Angèle. Această amintire îi smulse un geamăt de durere. Dacă ar fi putut ști, atunci, că a fi fericit înseamnă a nu fi închis!

Mâna lui atinse una din draperii și brusc fu iluminat de o speranță. Draperiile! Cum de nu se gândise? Dar stofa groasă și grea era bine prinsă de perete. Ar trebui timp, răbdare, pentru ca s-o desprindă, s-o înnoade, să-și confecționeze o frânghie. Dar de ce s-o agațe? Unde să găsească în feronerie complicată ce împodobește fereastra un spațiu destul de larg pentru a trece o draperie printr-însul?

Se întoarse la ușa și izbi cu pumnul în canat. Aproape numaidecât auzi pe cineva urcând în grabă scara și dintr-un salt se retrase în fundul camerei.

Cheia se răsuci în broască și doamna Grosgeorge intră. Guéret fu gata să dea buzna peste ea, pentru a ieși, dar înfățișarea femeii îl surprinse și se opri locului; era palidă și avea privirea atât de dură și de fixă încât părea o moartă căreia au uitat să-i închidă ochii.

— Am venit să-ți cer ceva, murmură ea fără să-l privească.

— Ce?

Ea închise ușa, rămânând cu o mână la spate.

— Mi-ai spus că te-ai întors la Lorges din cauza Angèlei. Crezi că te iubește?

El ezită o clipă:

— Da, cred.

— În clipa asta e în joc însăși soarta dumitale. Uită-te ce se întâmplă în grădină.

Guéret se repezi la fereastră și se aplecă în afară. Ea profită de ocazie și încuie ușa de două ori, după care, înainte, ca el s-o fi putut împiedica, traversă încăperea și zvârli cheia pe fereastră. El scoase un strigăt.

— Ce-ați făcut?

— Ai văzut doar. Am aruncat cheia de la ușa pe fereastră. Spre amiază, soțul meu trebuie să se întoarcă acasă. Am să-l strig, el îmi va aduce cheia și va deschide ușa. Pentru ca să nu te vadă cineva, te vei ascunde în dosul draperiilor și-n timp ce noi vom prânzi, dumneata pleci.

— De ce-ați aruncat cheia pe fereastră?

Ea își întoarse privirile spre el:

— Angèle știe că ești aici. Nu trebuie să te sperii de vreme ce spui că te iubește. Dar dacă totuși vor veni să te aresteze, înseamnă că a anunțat jandarmii. Vei avea atunci dovada că te urăște.

Guéret rămase nemișcat, privind-o pe doamna Grosgeorge, încercând parcă să citească pe fața ei crispată înțelesul cuvintelor pe care le auzise cu o clipă în urmă.

— Dacă voi fi arestat... făcu el deodată. Dar este imposibil, doamnă. Doar n-o să mă trădați.

— Cine spune asta? Dacă cineva te va trăda, Angèle va fi aceea.

— De unde știe că sunt aici?

— I-am trimis eu vorbă.

— De ce?

— Asta nu te privește.

— Doamnă, dați-mi drumul să plec. Chemați pe cineva să aducă cheia.

— Va să zică te temi că ar putea să te trădeze. Credeam că te iubește foarte mult.

— Vreau să ies de aici. Dacă nu chemați pe cineva, sparg ușa.

— Iar eu strig și vei fi arestat. Sunt doi bărbați în casă: grădinarul și valetul. De altfel, n-am nicio grijă. Dacă vrei, poți să încerci, ușa-i solidă.

Guéret bătu din picior și strigă:

— Și ce-ați spune dacă v-aș ucide? Dacă v-aș strânge de gât?

Umerii doamnei Grosgeorge tresăriră străbătuți de un fior, dar nu-și întoarse privirea de la bărbatul brusc înnebunit de furie.

— Nu mi-e frică de dumneata, spuse, așezându-se, căci simțea că i se taie picioarele. Crezi că aș fi venit aici dacă mi-ar fi fost frică de dumneata?

— Băgați de seamă, doamnă! Vă jur că dacă vin să mă aresteze, întâi vă ucid eu pe dumneavoastră.

— Mai vedem noi. Nu, mă tem de moarte.

Vorbea cu o voce atât de calmă încât Guéret se miră auzind-o, și poate că în această oră de neliniște insuportabilă pentru oricare alta, această femeie misterioasă afla o pace de care nu se bucurase niciodată. După câteva secunde, timp în care păru să facă un efort pentru a-și aduna puterile, se ridică și străbătu încăperea, așezându-se apoi la birouașul aflat într-un colț al camerei. Guéret, care nu o slăbea din ochi, o văzu trăgând un sertar.

— Ce faceți? o întrebă.

— Caut un toc ca să scriu o scrisoare, răspunse ea închizând sertarul.

— Cui?

— Primului om care o va găsi.

El se postă în spatele ei și puse mâna pe speteaza scaunului.

— Veți merge la fereastră și veți chema un servitor, îi spuse cu o voce amenințătoare. În cinci minute, această ușă trebuie să fie deschisă. Ridicați-vă.

— Nu.

— Vă previn că vă puneți viața în primejdie.

— Nu obții nimic dacă mă ucizi, spuse ea fără să clintească. Moartă nu pot face nimic pentru dumneata; vie, pot porunci să se deschidă ușa, dacă vreau.

— Doamnă, fie-vă milă de mine. Vă implor, chemați pe cineva.

— Lasă-mă să scriu scrisoarea.

— Dar ce v-am făcut? De ce mă urâți?

Nu primi niciun răspuns.

— De ce mă urâți? întrebă el din nou.

— Asta mă privește.

— V-am jignit vreodată fără să vreau? De ce m-ați închis aici?

— Îți spun să mă lași să scriu.

— Nu vă dați seama că-mi risc capul, dacă-s prins?

Nu primi niciun răspuns. Guéret se aruncă la picioarele ei:

— Vă implor, doamnă. Gândiți-vă la remușcările pe care le veți avea mai târziu, dacă voi fi condamnat cumva la moarte. Doar nu vreți să mă trimiteți la eșafod...

Dar în fața acestui chip, căruia nu reușea să-i atragă privirea, el se îndoi că vorbele sale ar fi fost auzite, și, ridicându-se dintr-un salt, strigă:

— N-ați clinti un deget. Trebuia să-mi dau seama că mă veți trăda. Chiar dacă propriul dumneavoastră copil ar fi decapitat. Nu sunteți femeie, sunteți un monstru și dacă ați venit aici, ați făcut-o numai ca să vă bucurați de suferința mea. Mă urăți, dar ura dumneavoastră nu înseamnă nimic pe lângă ura pe care v-o port eu în clipa asta. Mă auziți? Aș vrea să nu aflați nici măcar un ceas de liniște pe lumea asta, să ajungeți să suferiți într-o zi tot ce sufăr eu acum.

Ea nu se clintea. Guéret o privi o clipă, și fu ispitit s-o lovească, dar nu îndrăzni, atâta forță respira imobilitatea acestei femei. Atunci, cu un gest de furie, se năpusti asupra ușii, încercând s-o sfărâme.

Doamna Grosgeorge părea să fi așteptat acest moment pentru a deschide iar sertarul și a scoate de acolo nu un toc, ci un mic revolver de sidef și oțel, pe care îl strecură sub centură, lângă ceasul prins de-o panglică lungă.

O voce din grădină îi făcu pe amândoi să tresară. Era Férande care îl chema pe Guéret. El alergă la fereastră. Doamna Grosgeorge se ridică.

— Ce s-a-ntâmplat? strigă Guéret când o văzu pe fetiță.

— Fugiți! răspunse Férande. Jandarmii au fost anunțați. O să vă aresteze.

Cuprins de spaimă, Guéret se întoarse spre doamna Grosgeorge.

— Te-ai convins și dumneata că nu te iubește, spuse ea cu o voce sacadată.

O văzu depărtându-se câțiva pași spre fundul încăperii, ca o somnambulă, și se aplecă din nou pe fereastră:

— Cheia! îi strigă copilului. Ia cheia de jos și adu-mi-o. E acolo pe alee. Caut-o în...

O detunătură bubui în spatele său. La început nu înțelese și privi o secundă după copilul care fugea din grădină, apoi se repezi spre interiorul camerei, ca și cum o mână l-ar fi apucat de guler.

Doamna Grosgeorge era în genunchi pe covor, frântă de mijloc și cu brațul îndoit sub ea. Din geamătul ce-i scăpa printre buze Guéret desluși cuvintele: „Omoară-mă. Nu vreau să trăiesc”.

XV

— Ce tot spun acolo, Féernande? Vorbesc toate deodată. Mă. duc pe scară o clipă, ca s-aud și eu. Dă-mi fusta.

Fetița puse mâna pe brațul Angèlei.

— Stai cuminte, o imploră. E doamna Londe care povestește mereu același lucru. Pe scară-i frig și tu ești learcă de sudoare. Acoperă-te, Angèle.

Dar femeia se împotriva tuturor încercărilor Féernandei care voia s-o culce cu de-a sila; stătea pe pat în capul oaselor, aproape goală, fără să-i pese de frigul ce domnea în jur.

— Dacă vrei să nu mă scol. urmă ea cu aprindere, coboară și crapă un pic ușa de la salon, s-aud și eu ce tot vorbesc acolo.

— Și-ai să te acoperi?

Pentru a obține cât mai repede ascultarea copilului, Angèle se lungi în pat și trase cuverturile până sub bărbie, dar în clipa când Fernande ieși din odaie, se descoperi din nou, gâfâind din cauza febrei. Era lac de sudoare; brusc, exasperată de umezeala ce-i lipea cămașa de piele, Angèle apucă o batistă și-și șterse gâtul, umerii și pânțele.

O clipă mai târziu, o auzi pe Fernande care, coborând scara, tocmai deschidea precaut ușa de la salon, și zgomotul vocilor ascuțite năvăli spre tânăra femeie, asemenea apei ce țâșnește printr-o ecluză.

— N-ai să-mi spui dumneata mie acum că n-a vrut s-o ucidă, spunea doamna Couze.

— Ar fi spus ea singură, răspunse doamna Koppe, proprietara merceriei.

Bineînțeles, aprobă doamna Londe, al cărei rol părea întotdeauna acela de-a potoli temerile doamnei Couze și de-a o împiedica să stârnească panică. Nu cumva vă închipuiți că i-o fi fost frică să le spună jandarmilor: „Acest individ a tras cu revolverul în mine”? Că, vorba aia, de arestat, tot l-au arestat...

— Păi, atunci, reluă cu încăpățănare bucătăreasa casei Grosgeorge, de ce nu spune că a vrut ea să se sinucidă?

— N-a avut chef, și cu asta, basta, răspunse doamna Londe, căreia îi fusese adresată întrebarea și care nu părea în apele sale.

Urmă o clipă de tăcere ce ilustra respectul cu care fusese primită explicația patroanei. Totuși, doamna Couze trecu din nou la atac:

— Și de ce, mă rog, n-a avut chef să spună?

— Chiar, de ce? repetă doamna Pellatane, măcelăreasa, o femeie obraznică, pe care doamna Londe o primea în casă numai pentru că-i datora întotdeauna bani.

— Las' că știu eu de ce, spuse patroana.

Ezită până ce bătrâna ei minte obosită de evenimentele zilei fu în stare să născocască ceva.

— Individul, spuse ea în cele din urmă, sub impulsul unei inspirații subite, a vrut să atenteze la onoarea doamnei Grosgeorge.

Un hohot pițigăiat salută această frază; era clar că doamna Couze și doamna Pellatane nu credeau o iotă din această versiune a dramei, dar vocea furioasă a doamnei Londe izbucni numaidecât:

— Ce-i de râs aici? întrebă. Știu eu ce spun. Gândiți-vă cum s-a purtat cu Angèle.

Auzind aceste cuvinte, Angèle apucă mâna Férnandei care se întorsese lângă ea.

— De ce vorbesc despre mine? întrebă ea. Ce spun, Férnande?

— Nu știu... Vrei să merg să închid ușa la loc?

— Da. Nu. Vreau să mai ascult un pic. Vorbesc așa de tare, și nu se înțelege mai nimic.

Într-adevăr, nu se înțelegea prea bine, pentru că cele trei cumetre începuseră iar să vorbească laolaltă; dar nu mai discutau despre Angèle, ci despre starea doamnei Grosgeorge.

— Îți garantez eu că scapă, strigă doamna Koppe spre bucătăreasă.

— Cu un glonț într-însa? Ha! Ha!

— O să-i scoată glonțul ăla, strigă doamna Londe exasperată, ca și cum pe ea însăși ar fi expediat-o doamna Couze pe lumea cealaltă. Numai prostii spui; cum vezi că lucrurile merg spre bine, te și înfurii.

Drept răspuns, doamna Couze, așezată în fața ușii crăpate de Férnande, strănută cu putere.

— E curent, gemu ea. Am răcit.

— Ai grijă, o avertiză feroce doamna Londe, fericită că o poate băga în sperieți pe fricoasa doamnă Couze, începi cu un strănut și peste o săptămână te duci la biserică cu mâinile pe piept.

Cineva se ridică și închise ușa.

— Férnande, întrebă Angèle, de ce nu mai aud nimic?

— Păi au închis ușa. Doamna Couze a strănutat; zice că-i curent. Tu n-ai înțeles ce spuneau?

Angèle nu răspunse. Sub imboldul febrei, gândurile sale începuseră s-o ia razna. Se înnoptase de mai bine de o oră și doar licărul felinarelor din piață lumina odaia, dar atât de stins că nu se deslușea decât așternutul de pe pat.

— Férnande, spuse deodată, lasă-mă acum. Vreau să mă culc.

Nu era adevărat; nu putea dormi, prea multe strigăte îi răsunau în urechi, prea mulți aștri sclipeau în întuneric pentru ca somnul să-i lipească pleoapele, dar voia să fie singură ca să se scoale și să se îmbrace. Un anume gând, ce-și croise încet drum în mintea ei încă de cu seară, dobândise atâta putere încât voința i se supunea în sfârșit. O viață stranie începea acum pentru ea, o viață ce nu era nici trezie și nici vis, ci le amesteca pe amândouă. Totul își schimba înțelesul în universul pe care îl știa; imposibilul se preschimba în adevăr și timpul nu mai exercita nicio tiranie asupra acțiunilor omenești.

Acum era singură și-și căuta pe dibuite hainele, îmbrăcându-le pe rând. Se apropia ora hotărâtă. Trebuia să se grăbească și să profite de această clipă de libertate, să fugă din odaie, din casă, și să ajungă pe drum. Se va strecura prin bucătărie și, în caz că va fi văzută și întrebată unde merge, va spune că se simte ceva mai bine, că ceaiul de mușețel pe care îl băuse cu de-a sila adineaori a vindecat-o. Acestea și multe altele și le repeta izbindu-se de mobilele din odaie, ca o femeie care a băut și nu mai nimerește ușa.

Se mira ea însăși de sfârșeala ce-o silea să se sprijine de perete, căci simțea acum o mare nevoie de activitate, după ce cu puțin înaintea abia se mișca și trebuia să facă un efort ca să respire. I-ar fi plăcut să alerge, să coboare treptele sărind, ca pe vremuri.

În bucătărie se afla doar chelnerul care citea ziarul fumând: o privi și dădu să se scoale în picioare, dar ea trecu prin fața lui scârbită de mirosul și de zăpușeala ce domneau acolo și ieși.

Nici nu închisese bine ușa în urma ei, și fu cât pe ce să se prăbușească în prag; aerul înghețat îi pălmuia obrazii și-o pătrundea prin gura întredeschisă; găfâia, buimăcită, cu mâinile întinse, vrând parcă să se apuce de ceva și să se sprijine.

Umbla acum buimacă prin orașul pustiu și pasul șovăielnic o purta dintr-o stradă într-alta, spre șosea. Acolo voia să ajungă, ascultând porunca misterioasă pe care-o auzea în ea însăși de câteva ore. Dacă fericirea există într-adevăr pe undeva, atunci, acolo, pe drum trebuie s-o caute și nu în orașul din care pleca pentru vecie. În sfârșit, după atâtea luni de spaimă, era fericită, avea să plece; n-o va mai vedea pe doamna Londe și nici pe hidoșii săi clienți din cauza cărora a suferit atât de mult. Cineva o așteaptă pe drum, cineva i-a promis s-o aștepte. Era atât de întuneric încât nu mai putea fi mult până la ora șapte și jumătate, și el a spus la ora șapte și jumătate, între al treilea și al patrulea felinar, dinspre pasarelă. Iată că a ajuns.

A adus-o lăptarul cu căruța; era cât pe ce să fie strivită sub copitele, calului, pentru că zăcea nemișcată în mijlocul șoselei. Prina grijă a doamnei Londe fu s-o culce și să aprindă un mic foc de buturugi; pentru întâia oară flăcările străluceau în soba din odaia ei, dar toată osteneala doamnei Londe n-avea nicio importanță.

N-avea nicio importanță că-i întuneric sau lumină în odaie, că inima omenească poate fi împietrită sau milostivă. Lumea se destramă ca un vis urât; din toată această viață nu-i mai rămânea decât durerea ce mai stăruia în carne, dar și această durere asurzea treptat, ultimele legături se rupeau. Din tot haosul în care se învâlmășeau acum toate cele pământești, doar sunetul vorbelor mai răzbea până la dânsa, dar nu le mai prindea înțelesul. Ochii ei începeau să se ațintească asupra viziunii pe care morții o contemplă veșnic.

Ianuarie 1928 – ianuarie 1929

julien green

„Identificându-se cu însăși substanța operei sale, Julien Green participă direct, intim, autobiografic (în sensul spiritual), fără detașare obiectivă, la dramele eroilor săi. În existența acestora simțim reflexele unei existențe arhetip, care-i aceea a creatorului însuși. Scriitorul devine astfel propriul său erou multiplicat în ipostazele posibile ale personalității sale; eroii prezintă figurația unui univers individual: al scriitorului; misiunea lor este să ilustreze ființa sa interioară. Repetatele, insistentele notații din *Jurnalul* ce însoțeste și întregeste creația sa romanescă argumentează fără echivoc posibil consonanța dintre om și operă.”

MODEST MORARIU

biblioteca
bpt
pentru

editura pentru literatură

5